

Scena 1-2

Scena, YU ISSN 0036-5734
Časopis za pozorišnu umetnost
NOVI SAD 2009.
Broj 1-2
Godina XLV
Januar-jun

**Savremena nemačka
drama**

MAJA PELEVIĆ, BOJANA DENIĆ
MONSUN U APRILU – 5

TEREZIJA VALZER
MONSUN U APRILU – 9

TOMAS FRAJER
A U NOĆIMA LEŽIMO NEMO – 41

FRIC KATER
HEAVEN (PO TRISTANU) – 59

FILIP LOLE
PO IMENU GOSPODIN – 107

EVALD PALMETSHOFER
HAMLET JE MRTAV. NEMA SILE TEŽE – 143

DEA LOER
POSLEDNJA VATRA – 185

ANA TOMOVIĆ
U STALNOM DIJALOGU S PUBLIKOM – 230

**Modeli pozorišnog
organizovanja**

LORAN MENDON
SCENE IZ SVAKODNEVNOG ŽIVOTA JEDNE
NEZAVISNE POZORIŠNE TRUPE U FRANCUSKOJ – 233

HADI KURIĆ
DINAMIČNA ORGANIZACIJA POZORIŠNE STVARNOSTI – 237

VLADISLAVA FEKETE
TOTALNA RASPRODAJA ILI POKVARENO VREME – 245

Sinteze

TOMAŽ TOPORIŠIČ
TAKTIKE POLITIČKOG I POLITIZOVANOG
POZORIŠTA DRUGE POLOVINE DVADESETOG STOLEĆA – 251

Teatralije

MIROSLAV RADONJIĆ
POZORIŠNI REFERATI ISIDORE SEKULIĆ – 267

EUĐENIO BARBA
POHVALA VATRI – 271

Portret

BRANKA KRILOVIĆ
TABAČKI, PRVI TOM – 277

IN MEMORIAM – 282

Harold Pinter (1930–2008)

Jelica Bjeli (1922–2009)

Bogdan Tirnanić (1942–2009)

VESTI – 290

KNJIGE I ČASOPISI – 294

**S a v r e m e n a n e m a ě k a
d r a m a**

MONSUN U APRILU

Jedan mogući izbor savremene nemačke drame

Izbor tekstova za javno čitanje savremene nemačke drame u Narodnom pozorištu u Beogradu (10–15. april 2009), u saradnji sa Gete institutom i časopisom „Scena”, pod nazivom *Monsun u aprilu*, koji je ovde zastupljen integralnim prevodima na srpski, motivisan je potrebom da se prikaže *jedan mogući* pregled tematskih, stilskih, formalnih tendencija u savremenoj nemačkoj drami danas. Dodatni kriterijum za odabir tekstova bila je namera da se publici predstave autori koji do sada nisu prevedeni na srpski jezik (izuzetak je Dea Loer čije su komade preveli Branimir Živojinović / *U tuđem domu* i Drinka Gojković / *Nevinost*), te ne treba da iznenadi što se izbor autora skoro sasvim poklopio s autorima koji su 2008. ušli u najuži krug festivala u Milhajmu, u čijem se okrilju bira najbolji nemački dramski tekst: Fric Kater (*Fritz Kater*), Terezija Valzer (*Theresia Walser*), Filip Lole (*Philipp Löhle*), Evald Palmetshofer (*Ewald Palmetshofer*), Tomas Frajer (*Thomas Freyer*) i Dea Loer (*Dea Loher*) koja je, na već pomenutom festivalu, ovenčana prvom nagradom za komad *Poslednja vatra*.

Čak i kada dramski tekstovi *jednog mogućeg* izbora nemaju zajednički tematski, niti formalni imenitelj, već označavaju polifoniju poetika savremenog nemačkog dramskog izraza, nije moguće a da se ne uoči konstituisanje jedne transparentne motivske platforme prisutne u svim tekstovima: reakcija na globalni kapitalizam. U tom smislu autori razmatraju probleme manifestacija različitih aspekata globalizacije (ekonomska, politička, kulturna) na svakodnevni život pojedinca.

Tako Fric Kater u komadu *Heaven (po Tristanu)* izoštava, skoro arhetipsku, sliku grada Volfena, iz kojeg, baš kao što i Tristan odlazi iz Kornvala, odlazi i student arhitekture Anders. On odlazi iz grada u kojem se broj stanovnika, u periodu od petnaest godina, skoro prepolovio, te pošto su sve dobrobiti privatizacije izostale, u opustošenom Volfenu ostaju isključivo stari, oni bez posla, oni slabi i gavrani. Kompleksan komad, koji govori o gradu koji postaje predgrađe, napisan je u duhu tradicije Novalisa, Vagnera i Dantea.

Filip Lole u komadu *Po imenu Gospodin* zauzima radikalne antistavove: antikapitalistički, antiglobalistički,

antikonzumeristički i antilicemerni. Autor u drami formuliše potrebu Gospodina da se povuče iz rutina isprazne svakodnevice. On na to mesto postavlja lični manifest kojem pokušava da ostane dosledan u potpunosti. Šta se desi kada se ostvare naše najmračnije želje? Kada podsvesno postane svesno, a potom i realno. U zapletu, gotovo nalik Hičkokovim filmovima, Terezija Valzer u komadu *Monsun u aprilu* kreira kancelarijski poligon, s kog prati privatni i poslovni život mlade arhitektkinje Maje, po njenom iznenadnom dolasku na mesto nadređene, gospođe Firm, koja je misteriozno nestala pre sto dana.

Likovi komada *hamlet je mrtav. nema sile teže* upravo u jeziku pokušavaju da pronađu silu teže koja im u životu izmiče. Dani i Mani, brat i sestra, dolaze u rodni grad na proslavu bakinog jubilarnog, devedeset petog rođendana. Svečanom ručku prethodi odlazak na sahranu školskog druga, na kojoj sreću bivše prijatelje. Fragmenti misli virtuožno su formulisani u fragmente jezika. Potraga za suštinom kroz potragu za jezikom. Kroz surovi, hladni, svet napuštene dece, koja to više nisu, kroz nemilosrdni svet braće i sestara vodi nas Tomas Frajer u komadu *A u noćima ležimo nemo*. Šta im u toj i takvoj realnosti preostaje nego da se povuku u sebe, a odatle u Ništa. Kako izgleda život u međuprostoru u kom se mešaju realan svet i svet imaginacije. Dea Loer bavi se pitanjem krivice ali i pitanjima individualne i lične odgovornosti. U *Poslednjoj vatri* ona pokušava da artikuliše smisao, suštinu osećanja, i na čemu se zasniva poverenje u situacijama nagomilane nesreće, bolesti, tuge, prouzrokovanih gubitkom. Moglo bi se slobodno reći da savremena nemačka drama u poslednje vreme doživljava procvat. U 2008. godini u Nemačkoj je postavljeno 130 tekstova napisanih na nemačkom jeziku. Posle velikih imena kao što su Peter Handke, Boto Štraus i Elfrida Jelinek, pojavljuje se čitava generacija dramskih pisaca koji se bave najrazli-

čitijim temama. Ali, ono što je sigurno, a što je dobro uočio Peter Mihalzik, urednik kulturne rubrike u novinama „Frankfurter Rundschau“, jeste da je Nemačku definitivno preplavio talas talentovanih mladih pisaca, ali da ne postoji nikakav znak da neko od njih želi da se vrati konzervativizmu.

U nadi da će drame iz javnih čitanja dospeti na scenu, posebnu zahvalnost dugujemo Narodnom pozorištu u Beogradu zato što je imalo sluha za senzibilitet savremenog nemačkog teksta i što je „udomilo“ ovaj program; Juti Gerig (Jutta Gehrig) i Suzani Vasović-Boze (Susanna Vasović-Bohse) ispred Gete instituta koje su delile naš entuzijazam od samog početka, omogućile prevode predstavljenih dramskih tekstova i ujedno projektu podarile vizuelni identitet; Darinki Nikolić, Vesni Grginčević i redakciji „Scene“, zato što su prepoznali važnost projekta i pokazali strpljenje; Mariji Karaklajić što se odazvala pozivu da učestvuje u ovom, nama veoma dragom, projektu. I, naravno, rediteljima javnih čitanja ovih komada – Slađani Kilibardi, Bojanu Đorđevu, Bojani Lazić, Ivani Koraksić, Jeleni Bogavac i Ani Tomović.

Bojana DENIĆ, prevodilac i
Maja PELEVIĆ, dramska spisateljica

Prevod na srpski pomogao

Sva prava na tekstove u celini kao i na njihove pojedinačne delove su zadržana, posebno prava na izvođenje od strane profesionalnih i amaterskih pozorišta, prava na javnu prezentaciju, na ekranizaciju i na emitovanje na radiju i televiziji. Prava na izvođenje u zemljama nemačkog govornog područja mogu se dobiti isključivo od: **Rowohlt Theater Verlag, Hamburger Straße 17, 21465 Reinbek, tel: 040 - 72 72 - 271, theater@rowohlt.de**. Pozorištima i udruženjima tekst se prosleđuje kao štampani manuskript. Do dana praizvedbe / prvog izvođenja na nemačkom govornom području / prvog izvođenja novog prevoda, tekst se smatra neobjavljenim u smislu zakona o autorskim pravima. Pre tog datuma nije dozvoljeno da se tekst ili njegovi pojedinačni delovi koriste ili da se njegov sadržaj na bilo koji način javno prezentuje ili javno iznosi. Izdavač zadržava pravo da primeni zakonske mere protiv neodobrenih objavljivanja.

Terezija Valzer / Theresia Walser

MONSUN U APRILU

MONSUN IM APRIL

Prevela s nemačkog BOJANA DENIĆ

Lektor Periša Perišić

Napomena prevodioca: interpunkcija je dosledna originalu.

Foto©TOMAS DASHUBER/THOMAS DASHUBER

TEREZIJA VALZER
(Theresia Walser)

Monsun u aprilu Foto©HANS JERG MIHEL/HANS JOERG MICHEL

Terezija Valzer rođena je 1967. u Fridrihshafenu na Bodenskom jezeru (Friedrichshafen, Bodensee). Nakon obuke za gerontološku sestru studirala je glumu na Muzičko-pozorišnoj akademiji u Bernu (Hochschule für Musik und Theater Bern), da bi zatim dve godine bila član ansambla Pozorišta mladih u Getingenu (Junges Theater Göttingen). U to vreme počela je i da piše pozorišne komade. Živi u Frajburgu u Brajsgauu (Freiburg im Breisgau).

LICA

Maja

Majina majka

Gospodin Firm

Gospođa Gust, nekadašnja sekretarica Judit Firm

Petra

Udo

Pol

Scene

Starački dom i velika kancelarija s jednim jedinim prenatrpanim stolom i čivilukom na kojem visi ženski mantil

Scena 1

Starački dom.

Maja, njena majka.

Tokom čitave scene majka odbija da jede.

MAJKA Od sada će sve biti bolje!

MAJA Upravo si rekla: „Kakva božanstvena soba”

MAJKA Nemoguće da sam rekla, kakva božanstvena soba, onome ko ovde kaže: „Kakva božanstvena soba”, stavljaju nož pod vrat. Rekla sam: od sada će sve biti bolje, i nisam, naravno, mislila na sobu, jer sobi i ne može da bude bolje.

MAJA Trebalo bi nešto da pojedješ.

MAJKA Opet je prošlo leto, a da nisam ni primećila.

MAJA Na koje leto misliš?

MAJKA Najavili su nevretime, ali nije ga bilo. Većito najavljuju nešto, a to onda izostane. Pa, onda, niko ne treba da se čudi, kad čoveka to izbací iz koloseka, i to što odjednom ne mogu da te prepoznam.

MAJA Sad znaš ko sam.

MAJKA Mogao je i da bude neko, kome bi čovek morao da saspe istinu u lice. Kako smrdi iz ormana, uopšte ga više ne otvaram

MAJA Mama, hajde jedi.

MAJKA Ukusno, baš je ukusno.

MAJA Nisi još ništa pojela.

MAJKA

Mogao je i da bude neko, ko bi bacio pogled na orman, na dve hrpe medenih kolača s isteklim datumom trajanja. Takve dajemo onoj ženi iz Šri Lanke

Tišina.

MAJKA

Majo, to nije bilo pravo leto. Letu je potrebno nevretime od kojeg se, u trenutku, preko stola za ručavanje, navuče pomrčina kao pri smaku sveta, zavese se zavijore kroz prozore, suncobran se prevrne, trka, vriska i život u kući. Kako je bilo lepo, dok je čovek mislio da sve može da skloni na sigurno. Tada si pevala i ni onda nisi uspevala da održiš ritam.

MAJA

I ne sviraš više klavir

MAJKA

Klavir!?

MAJA

Baviš se drugim starima, a!?

MAJKA

Je l' to prava kosa?

Kao mala uvek si bila Indijanka s crnom perikom, čovek bi mogao da pomisli da si je i sad stavila

MAJA

Mama, imam još jedan sastanak

MAJKA

Je l' se zabavljamo, Majo, a? Zabavljamo se. Ništa ne jedeš

MAJA

Treba da jedeš

MAJKA

Kako to da čovek uopšte ne može da održi ritam

MAJA

Jedi sad

MAJKA

Ima u tome nečeg skoro nepristojnog. Čoveku ispod stajaće lampe uvek se dopadalo

MAJA

Tata tako nešto uopšte nije ni primećivao

MAJKA

Čak je i plakao

MAJA

Jedi sad

MAJKA

Kakva božanstvena soba. Pogledaj, da li su vrata zaključana

MAJA Vrata ovde ne mogu da se zaključavaju.
MAJKA Radujem se što u prostoriji za ručavanje ne moram da sedim sa drugima iz internata, to bi trebalo da vidiš, sada se gađaju zemičkama

MAJA Ispričali su mi šta si uradila.
MAJKA Sad je i tebi jasno, zašto moram da zaključavam vrata

MAJA Ne mogu da verujem da moja majka radi takve stvari.
MAJKA Šta bi ti uradila, kada bi ti se, noću, u sobu ušunjala neka žena

MAJA Ne pričaj gluposti
MAJKA Da, šta ja sve moram da slušam, to stenjanje, cele noći

MAJA Mama, to je bilo u drugoj sobi, sad imaš svoju
MAJKA Njoj je svejedno, kad piša u moje papuče, njoj je svejedno. Ukusno je Beti, pa probaj

MAJA Mama, ja se ne zovem Beti
MAJKA Plašiš se da nije otrovno?
MAJA Šta to pričaš

Tišina.

MAJKA I šta radiš inače, kako posao, jesi li nešto čula?
MAJA Čula?
MAJKA Mora da si nešto čula, tamo gde radiš, zar tamo nisi ništa čula?
MAJA Sada sam na poziciji gospođe Firm. To sam ti rekla
MAJKA A gospođa Firm, šta kaže gospođa Firm, jesi li nešto čula?
MAJA Mama, gospođa Firm je nestala, nije se više pojavljivala, verovatno se više neće ni pojaviti

MAJKA Tako nešto se ne radi. Samoubistvo
MAJA Odakle ti samoubistvo?
MAJKA To se ne radi. Beti, 'ajde, jedi.
Ovima ovde sam pričala o tebi, rekla im, moja ćerka je ranije pevala, danas se bavi uvozom-izvozom, je l' tako? Svi su se od srca smejali. Zašto su se svi smejali, je l' se ti baviš nečim smešnim?

MAJA Pol ti šalje pozdrave
MAJKA A Pol, šta radi Pol, jesi li nešto čula?
MAJA Polu ide dobro, dobio je posao u Indiji
MAJKA Da. Odsvuda stižu stvari, iako ništa ne naručujem, a one ipak pristižu. Svakakvi izrazi pažnje. Juče je stigla čokolada iz Brisela. Hoćeš? Takođe ih dajemo ženi iz Šri Lanke.

MAJA Moram da krenem
MAJKA Čim izađem iz ovog internata, odužiću ti se.
Zarađuješ li i novac gospođe koja se više ne pojavljuje?

MAJA Mama, moram da održim govor
MAJKA Govor. Ti si političarka?
MAJA Mama, moram da krenem
MAJKA Mogao je da dođe neko ko bi me odveo tamo gde me poznaju
MAJA Ja te poznajem
MAJKA Svi to kažu

Scena 2

Kancelarija.

*Maja i Pol, s pivom ispred sebe.
Kasnije gospođa Gust i Petra Olsen.*

POL	Tamo sam skoro mogao da poginem od cigle, od cigle s hotelskog krova, a čovek na recepciji samo se smeje. Zamisli, ja skoro mrtav, a on se smeje. Stoji tamo, kaže: „You are survivor”, kaže svaki put, kad me vidi: „You are survivor” i smeje je. I onda čovek ode u Indiju, želi da im sagradi puteve, koje niko ne želi, iako bi im dobro došli, a onda ga skoro ubiju, a uz to još i ismeju. Majo, tu se čovek zamisli, nad stvarima koje ne želi naglas da izgovori. Da li policija dolazi još uvek?	MAJA	„Poštovane dame, poštovana gospodo, to što ja danas stojim ovde pred Vama, iznenađuje mene podjednako kao i Vas, jer ovde je, naime, stajala žena, koju, ko god je makar jednom doživeo, nikad neće zaboraviti...”
MAJA	Taman toliko često da čovek ne pomisli da su odustali. Sad bi to već... pritom uopšte ne znaš, šta bi, kada bi se ona vratila.	POL MAJA	Kažem ti ja: Posmrtni govor U najgorem slučaju, pročitao, jednom, šta sam rekla o njoj. Može svakog trenutka da se vrati. Ali, kako čovek da se izrazi: nestala, iščezla, izgubljena, nepovratno nestala? Kako čovek da se izrazi, kad uopšte ne zna.
POL MAJA POL	Radujem se, Majo, radujem se zbog tebe. Mora se dalje. Hteo to čovek ili ne. Pobogu, pa čovek bi sa svojim životom mogao da otpočne i nešto drugo, a ne da sedi u hotelu u Kalkuti i gleda TV, jer napolju pada kiša, samo lije. A kad ipak izađe iz kuće, skoro ga ubiju.	POL MAJA	To je rastanak, htela ti to ili ne. Ali, ne mogu da kažem: „Dragi ožalošćeni”, a ona se sutra pojavi da uzme svoj mantil.
MAJA	Ne mogu da sedim ovde i čekam da se ona vrati	POL	Možeš da kažeš: Nedostaje nam pre sto dana nestala
POL MAJA POL	Da li on još uvek dolazi svakog dana? Je l' ti sad ostaješ ili opet ideš? Kakva glupa ideja, posle sto dana? Zašto, zapravo, posle sto dana? Čovek se vodi kao nestalo lice tek posle pet godina. Možeš ti da pričaš, šta god hoćeš, uvek zvuči kao sahrana. Sve je već rečeno hiljadu puta. Zašto on mora da te maltretira. Imaš ti preča posla.	MAJA POL MAJA POL MAJA POL	Tu pre svega misliš na sebe Ponovo počinješ s tim, kao da to nismo već hiljadu puta... Onda ti održi govor: „Otkad nema nje, nema ničega!” Samo bi mi razbucala lobanju To ti odgovara, uvek da izigravaš žrtvu, kad se zakomplikuje Ti si sada i meni nadređena? Uspela si Nadređena, šta znači nadređena? Ne pretvaraj se. Tako je, kako je. Poslovi sa Indijom nisu nikad ništa doneli Posao, posao, uvek samo posao
MAJA POL	Išao ti ili ostao, Pol, ništa se ne menja. Stvarno se radujem, Majo, što ti sada ovde tako...	MAJA GĐA GUST MAJA	<i>Gospođa Gust stoji na vratima.</i> Gospođu Gust, opet ste zaboravili, je l' da? Šta? Da kucate!

GĐA GUST Nisam ni primetila, da ste već stigli.
Zašto niste ništa rekli?

MAJA Danas sam došla ranije.

GĐA GUST Ne može ni da se spava po ovakvoj vrućini početkom aprila, vrućina kakve nema ni usred leta, prevrtanje po krevetu cele noći, kao da čoveka móre brige, koje ne mora da briga.

Kucala sam, zar niste čuli, žao mi je, što niste čuli.

Opet je došla. Stoji pred vratima, a bila je i juče. Rekla sam joj da ste zauzeti, a sad je opet došla: gospođa Olsen.

MAJA Olsen?

GĐA GUST Mogu da Vam napravim još jednu

MAJA Šta?

GĐA GUST Kafu. Ja uvek spavam gola, navikla sam se u nekom trenutku. Čaršav, a ispod gola. Ranije su vrata uvek bila otvorena, niko ih nije zatvarao, nije bilo nikakvih tajni, uvek su stajala otvorena, takvu gužvu, kakvu smo ovde imali, većito tamo-vamo, dođi-pođi.

MAJA Samo, uplašim se svaki put

GĐA GUST (*Polu*) Vi ste još uvek ovde ili ste opet ovde?

Oduvek sam želela da odem u Indiju, još dok sam išla u školu, Šiva, Višnu, Sidarta, sve sam znala, ima tome dosta.

POL Pada kiša. U Indiji neprestano pada kiša. Inače, u ovo doba godine, padne tek po koja kap, tako kažu ljudi. Inače skoro da nikad ne pada kiša, uopšte ne pada, a sad sipa, danima, već pune dve nedelje, ulice postaju beskrajno, nepregledno blato. Čovek od kiše ništa više i ne vidi, ni drvo, ni kuću, samo kišu i kišu.

GĐA GUST (*Maji*) Vi znate da sam ja ta koja dolazi do vrata. Juče niste popili svoju kafu. Zar ne pijete kafu? Onda Vam je neću praviti. Ne moram da pravim kafu, ja je ne pravim za sebe. Da Vam ipak napravim jednu? Ona je mogla da popije litre kafe, s toliko puno kafe, ja ništa ne bih mogla da radim, čovek počne da drhti. A popodne još tri dupla espresa, posle ručka. I na sve to čašu vode, jaoj, ako bi konobar zaboravio, moglo je da bude i batina, znate i sami. Tada bi ti bolje bilo da nisi na njegovom mestu. Bila sam svedok, kad se jedan proderao, neka sama sebi donese jebenu vodu, on ne dozvoljava da ga tako tretiraju. Onda je morao da se izvini. Izvinite što ja opet...

POL Gospođo Gust, ne morate da se izvinjavate

GĐA GUST Zar neće dolaziti danas?

MAJA Ko?

GĐA GUST Uvek se oseti da je bio. Ranije nikada nije dolazio, sada dolazi svakog dana, jedva da prođe dan, a da ga nema. Niko ko pati ne koristi takvu kolonjsku vodu. Može biti da Vi ne volite kafu, pa to valjda može da se kaže, neću se uvrediti, ako Vam se moja kafa ne dopada. I ja se isto osećam

MAJA Isto?

GĐA GUST Svaki put, kad uđem na vrata, potreban mi je trenutak da shvatim da ste to Vi. Iako je već prošlo više od tri meseca

MAJA Pa šta su tek tri meseca!

POL U Indiji, tamo, tri meseca nisu ništa. Tamo se vreme doživljava na sasvim drugačiji način. Tamo ne mora uvek sve da se nastavlja, tamo se vreme vrti u krug.

GĐA GUST Lepo ste to rekli: Vreme se vrti u krug.

Višnu, Šiva, karma, sve sam to nekad znala. Šteta, što Vas više ne viđamo tako često. Češće ste bili ovde, ranije... Sad i ja već govorim: ranije, a tek je prošlo tri meseca ili kako gospodin Firm kaže: sto dana. (Maji) Nije lako. Da je gospođa Firm znala da ćete Vi jednom govor o njoj da... Ja uvek isponova zamišljam kako je to biti na Vašem mestu, sada, kada ste na mestu gospođe Firm, kada u čošku još uvek visi njen mantil, kao da će upravo da se pojavi na vratima, a njen auto još uvek stoji parkiran u garaži. Za mene je to potpuno drugačije nego za Vas, pa Vi sedite u njenoj stolici! Pritom bi trebalo da se radujete, što ste ovde, mislim, na ovakvoj poziciji, koliko njih bi samo rado ovde, na ovakvoj poziciji, pri čemu Vi i ne možete da se radujete, ne smete da se radujete Vašoj sreći. Još gore bi, svakako, bilo da je umrla ovde unutra.

MAJA

Zašto, umrla?

GĐA GUST

Nisam tako mislila, to jest, da sve ostane, kako jeste, kako bi, kad se ona vrati, sve bilo kao nekad.

MAJA

Još nešto, gospođo Gust?

GĐA GUST

Čovek, u ovakvoj situaciji, ne sme ništa više da kaže. Sve što čovek, u ovakvoj situaciji, kaže, ispadne sasvim drugačije nego što je mislio.

Uopšte ne liči na nju da čovek ne zna gde je.

MAJA

Još nešto?

GĐA GUST

Šta?

MAJA

Mislim, je l' imate još nešto?

GĐA GUST

Ako ne želite kafu...

Znate li, zapravo, šta je gospođa Firm rekla za Vas?

MAJA

Je l' baš moram da znam?

GĐA GUST

Ne morate

MAJA

Onda, u redu

GĐA GUST

Znate Vi kakva je ona bila

MAJA

Ne govorite stalno „bila“.

GĐA GUST

Samo sam mislila...

MAJA

Čovek nikad ne misli samo ono što misli, gospođo Gust

GĐA GUST

Kako to mislite?

MAJA

Tako kao što sam rekla

GĐA GUST

Ali, ponekad, čovek izgovori nešto, zbog čega je srećan, samim tim što je to izgovorio. Svi mi, pokatkad, izgovorimo tako nešto, ipak su to samo reči, to nema veze sa realnošću. Bilo bi još lepše kada bi reči bile realnost.

Da li ćete, kad se ona vrati, opet morati da pospremite kancelariju?

MAJA

Gospođa Olsen čeka

GĐA GUST

Lep mantil, zar ne, bila sam sa njom kad ga je kupila. Gospođa Firm nije imala nikakav ukus, da kažemo to ovako: pokušala sam da predupredim ono najgore. Mantil, govorila je, za koji ne postoji odgovarajuće vreme. Jeste li ga već isprobali? Napraviću još jednu.

Gđa Gust odlazi.

POL

Nisi morala da je zadržiš

MAJA

Samo je pitanje vremena

POL

Majo, morao sam nekog da pozovem da dođe. Vrata su napukla. Čovek ne veruje da će osiguranje to da pokrije. U pitanju je vrsta neprobojnog stakla. Pita se, šta li se desilo, čime je po njima udarano? To ni najjači čovek ne može da polomi, rekao je

čovjek, i dodao, najviše bi voleo kad bismo mu jednom pokazali kako je to uopšte moguće. Mislim, Majo, ta priča je, što se mene tiče, gotova, nešto te je tom prilikom spopalo, dešava se, veruj mi, za mene je gotova. Samo, taj čovek bi stvarno voleo da zna kako je to nekome pošlo za rukom.

Mrak.

Maja, Petra Olsen.

PETRA Majo? Zdravo, Majo!
MAJA Gospođo Olsen...?
PETRA Majo, Petra, Petra iz Brisela!
MAJA Petra...
PETRA Brisel, prošlog septembra, *Boca Loca, Birdis, Barrabas**, uz ulice, niz ulice, na kraju *A la mort subite*: žena koja je u četiri ujutro uganula zglob.
MAJA Brisel...!
PETRA Nećemo da idemo okolo naokolo, moramo da vidimo šta radi Maja, na propovanju smo, na putu za Italiju!
MAJA Smo?
PETRA Udo, ne sećaš ga se? Udo? Čovek koji je morao da me nosi kući?
MAJA Naravno...

Mrak.

Slika bez reči

Vidi se jedna prilika kako preko scene, u mraku, nosi buket cveća.

* Barovi, klubovi u Briselu, prim.prev.

Scena 3

Gospodin Firm, gospođa Gust u Majinoj kancelariji.

GĐA GUST Nije u kancelariji. Kada će se vratiti, to se s njom nikad ne zna
GDIN FIRM Sačekaću
GĐA GUST Ponekad se uopšte i ne pojavi, a ponekad je ovde već od pet, sedi satima tako mirno da je čovek uopšte i ne primeti, i uplaši se kad uđe na vrata. Ranije, tu...
GDIN FIRM Molim Vas, nemojte

Kratka tišina.

GĐA GUST Vratio se
GDIN FIRM Znam
GĐA GUST Kaže da u Indiji samo pada kiša. Skoro su ga ubili. Sada, opet, ovde, provodi vreme
GDIN FIRM Kao da se ništa nije promenilo
GĐA GUST Sve ostavljamo kako jeste, gospodine Firm.
Ne znam, da li su njih dvoje još uvek... Ona se odselila, priča se da mu je demolirala pola stana, ko bi rek'o. Što me tako gledate? Hoćete da Vam donesem kafu?
GDIN FIRM Kao da se ništa nije promenilo
GĐA GUST Sad, odjednom, niko više ne dolazi, pre nekoliko meseci bili su ovde skoro svakog dana, sve su preturili, svaku fioku, svaki papir. Čovek se oseća skoro napušteno, a pritom još uvek ima pitanja.
Mislim, trebalo bi i dalje da traže, upravo sada. Tri meseca, šta su tek tri meseca, ne smeju ništa da propuste, mora da se nastavi, po celom svetu, ni šumu, ni more, ni brdo...

GDIN FIRM	Gospođo Gust	PETRA	Udo je još hteo da te probudi odmah pošto smo stigli, usred noći, da te izvuče iz kreveta, da popijemo jedno pićence za dobrodošlicu.
GĐA GUST	Ja nisam policija. Verovatno danas više neće dolaziti. Sutra mora da održi govor		
GDIN FIRM	Nekim danima se odavde vidi sve do vozova	UDO	Ipak cele smo se noći zajedno šunjali kroz Brisel i, u najlepšem smislu reči, ponovo uredili svet, je l' tako, Majo
GĐA GUST	Ponekad smo radili do kasno u noć. Pogotovu kad je Bendžamin... Izvinite!	PETRA	(<i>Maji</i>) Svaki put si insistirala da pijemo u ime našeg ponovnog susreta: Moramo se ponovo sresti! Moramo se svakako ponovo sresti, vikala si dok smo išli ulicama
GDIN FIRM	Gospođo Gust, ne morate da se izvinjavate.		I pritom dizala kažiprst, kao da je neko hteo da ti protivreči
GĐA GUST	„Kad bismo i mi sad mogli da budemo u vozu”, govorila bi pokatkad, kad bi svetleće trake proklizile, tako mirno, u daljini. Sve ostavljamo kao što je bilo	UDO	Ali, čak i da je neko to hteo, ma, nikad do toga ne bi ni došlo
GDIN FIRM	Ostavljamo kako jeste	PETRA	A kada i bi, zatvorila bi mu usta
GĐA GUST	Kad sam jednom prilikom videla Bendžamina, pogledao me je, kao da je znao, ko sam	UDO	Udu si stalno zatvarala usta!
		PETRA	Da sam znala da dolazite, nešto bih, naravno, skuvala...
GDIN FIRM	Bendžamin je znao sve	MAJA	
		PETRA	Uveče nikad ne jedemo ništa toplo. Malo hleba, malo sira, kobasice, nekoliko paradajza, krastavaca, salate, ono uobičajeno
<i>Mrak.</i>			Nama ne treba puno
		UDO	Ovde bi moglo nešto da se napravi, Majo,
Scena 4		PETRA	moglo bi da ti bude baš lepo, malo bambusa, nekoliko oleandar-čokota, mogla bi ovde da imaš pravu baštu, baštu, visoko iznad grada, s paradajzom, jagodama, tikvicama
			Petra ima zlatne ruke, može od pustinje da ti napravi raj
MAJA	Pa nije valjda da sam bila potpuno van sebe, pobogu	MAJA	Ovo je kancelarija
UDO	Sad ćeš nešto da popiješ, Majo, pa ćeš nas se setiti	UDO	Ma, imaš dovoljno mesta
PETRA	Ali, ne previše, inače, sutra opet nećeš znati ko smo	PETRA	Grožđe, kivi, kivi i pomorandže
MAJA	Nikad nisam popila toliko kao tad u Briselu	UDO	Ma, imaš dovoljno mesta
UDO	Ko u Briselu ne popije više nego što može, taj nije ni bio u Briselu	PETRA	A kakav ti je tek pogled, vide se čak i brda
		MAJA	Brda!?

UDO Dođi, Majo, dođi 'vamo, pa nećemo valjda sve vreme da budemo u grču

PETRA U Briselu samo daleko dogurali

UDO Dođi, Majo, dođi 'vamo

PETRA U Briselu samo se grlili sasvim drugačije.

MAJA Zar morate već sutra da nastavite put?

UDO Ne moramo

PETRA Nastavljamo sutra

MAJA Znate li već, kuda?

PETRA Italija

UDO Ne moramo, možemo i da ostanemo, ne žurimo

PETRA Na more

UDO Zar opet hoćeš da nas se otarasiš?

PETRA Jednom je Udo došao kući, potpuno van sebe, jer je mislio, da te je ponovo video u Briselu. Rekla sam mu: „To je nemoguće, Maja bi nam se sigurno javila”

MAJA Nisam ponovo bila u Briselu.

UDO Ali, Majo, video sam te. Za trenutak si bila tamo, živa, stajala si ispred Palate pravde

PETRA Verovatno su Udo i njegove želje ponovo bile u raskoraku

UDO Video sam te, stajala si ispred Palate pravde, ali odmah sam primetio da čovek ne sme da ti se obrati

PETRA Niko ne želi da mu se stalno obraćaju, nema ničeg goreg, nego kad je čovek na putu, daleko od kuće, a stalno ga okružuju, pa bilo to i na moru, na kojem se čovek upravo sprema da zaroni u beskonačnost, a ono neko pored tebe viče: „Oh, Petra, i ti si tu.”

UDO Mi, naime, hoćemo na more

PETRA Na more, da naučimo da plivamo

MAJA Nisam bila u Briselu

PETRA Mi, naime, ne umemo da plivamo

UDO Želimo ovog leta da naučimo. Možeš li to da zamisliš

PETRA Koliko puta samo rekli: „Šta li Maja radi sad”

UDO „Kako li je, da li katkad pomisli na nas?”

PETRA Sad imaš preča posla, zar ne, Majo

UDO Dugo već nameravamo da te posetimo, Majo, stalno smo nameravali

PETRA Ali, onda smo pomislili: Možda je bolje da prođe još neko vreme

MAJA Sjajno što ste uspeali

UDO Oni koje volimo ne mogu nam pobeći

PETRA Nema ih mnogo, Majo

MAJA Napraviću nam nekoliko jaja na oko, jaja na oko sa slaninom

UDO (*Maji*) Ne mršti se, već sam ti to rekao u Briselu. Jednog dana ostaće ti bora

PETRA Da čovek ne poveruje da se radilo samo o jednoj noći, činilo se, kao da je trajalo mnogo duže, skoro kao da smo zajedno proveli čitave dane, nedelje

MAJA A bilo je i toplo, početak oktobra, još uvek toplo kao u avgustu

UDO Bila je sredina septembra. U septembru je u Briselu još uvek leto. Majo, zar nećeš ništa da popiješ

Kratka pauza.

PETRA (*Udu*) Verovatno se još uvek pita ko smo?

MAJA Nisam bila baš potpuno van sebe, bile su neke uske, strme stepenice koje su vodile gore u neku sobu obloženu lamperijom sa uskim, dugačkim stolovima oko kojih su, svuda, sedeli ljudi koji su već jeli, a kasnije je neko od njih zapevao

UDO Pre ili kasnije, čovek rodnom iz Brisela uvek zapeva

MAJA Odsedeli smo tamo dobru partiju
 PETRA Bilo je to u Sv. Padriku!
 UDO Sv. Patriku
 MAJA Sv. Patriku
 PETRA Jela si bele bubrege, sećaš li se?
 UDO Jela je *hutsepot**, Petra, beli bubrezi su bili mnogo kasnije, to je već bilo kod drugog napada gladi, rano ujutro, u četiri

MAJA Sasvim se dobro sećam supe, skoro crne, s krutonima u čorbi, gospode Bože, nemam pojama, šta je to bilo!?

UDO *Hutsepot*, kažem ja, *hutsepot*!

MAJA Stvarno nemam pojma, šta je to bilo, možda je i bolje tako, ali bilo je dobro

UDO Unutra plivaju čitava seljačka imanja. Crevca, slezine, brizle i iznutrice, samo ono najbolje

PETRA To je bilo tek u početku, pre toga samo popili po pivo

MAJA Sjajan je to grad

UDO Radije te sada uopšte ne bismo pitali, gde smo sve bili

MAJA Sjajan grad

PETRA Majo, hoćeš da popiješ još nešto?

MAJA Ja inače retko kad pijem

UDO Još uvek imamo tvoje čarape, krase nam hodnik

PETRA Vise s plafona, neko je već rekao: „Ko se tamo obesio, od koga su ostale samo još čarape”

UDO Eee, deco, to je život! Stalno si to ponavljala

PETRA Da li je tvoja majka dobila čokoladu?

MAJA Čokoladu...? ...jeste, hvala

* *hutsepot* – tradicionalno belgijsko kuvano jelo od povrća i mesa, prim. prev.

PETRA Pol nam je rekao gde je ona sada
 MAJA Vi poznajete Pola?!

UDO Pol nas sada već mnogo bolje poznaje nego ti

PETRA Dala si nam tada tvoju adresu, Majo, i eto nas, iznenada, pred Polovim vratima, otud smo mogli da znamo, da si...

UDO Već je i u Briselu zvučalo da nije jednostavno, mislim, ti i Pol...

PETRA Ali, Udo, nije zvučalo kao neka velika komplikacija

UDO Ali, već tad je zvučalo da se čovek zabrine

MAJA Iselila sam se pre tri meseca, ali ipak...

PETRA Svašta se, Majo, desilo od one naše noći. Pol nam je sve ispričao.

UDO Jako se radujemo zbog tebe

PETRA Sad je na samom vrhu

MAJA Ne znam, da li stvarno mogu da se radujem, na kraju krajeva sve je to zahvaljujući jednoj nesreći

PETRA Nesreći? Kako ti kažeš... može se to i tako nazvati

UDO Sreća, nesreća, sreća, Majo, nazovi to kako hoćeš, sve su to samo nazivi, ništa se ne menja

MAJA Moglo je da ostane, kako je i bilo, mislim, ništa nije moralo da se menja, bila sam zadovoljna onim kako je, nije moralo...

PETRA Zadovoljna?

UDO To je one noći zvučalo sasvim drugačije

MAJA Ujutro moram da držim govor, govor pred svim zaposlenima

PETRA Divno

UDO Nekog udela, Majo, ipak imamo i mi u tome

MAJA Kako to mislite?

PETRA Ne mislimo mi ništa, Majo, to je ono najbolje za tebe, možeš da se osloniš na nas.

MAJA Vi ste plaćali sve vreme!
 UDO Ne zavaravaj se, ne zavaravaj se
 PETRA Majo, bilo je potpuno obratno
 UDO Bila si nezaustavljiva
 MAJA Dokle god ste ovde, moji ste gosti
 PETRA Sutra nastavljamo put, nastavljamo put
 UDO Sada si baš zauzeta
 MAJA Oduvek sam i bila
 PETRA Unapređenje, to je sad unapređenje
 UDO Da popijemo u to ime
 PETRA Bio je to nesrećan slučaj, nesrećan slučaj sasvim jasno
 MAJA Nesrećan slučaj?
 UDO Da popijemo u to ime
 PETRA Sve sad pripada tebi
 MAJA Šta znači to: pripada?
 UDO Da popijemo u to ime
 PETRA Stalno sam mislila: javićeš se; baš si mogla da nam javiš, Majo, kako si, brinuli smo
 UDO Bila si potpuno opsednuta one noći, tvoj život mora da se promeni, konačno da se promeni, i to smesta i zauvek. Ne može više ovako, vikala si cele noći, ne ovako!
 MAJA Šta pričate!?
 PETRA Mi?!
 UDO „To mora da se završi, zasvagda završi, da mi svi seru po glavi!”
 PETRA Da ti je dosta što, povrh svega, još moraš i da se izvinjavaš!
 UDO Da više ne želiš tako da živiš
 MAJA Stvarno može da udari u glavu, to briselsko pivo, ako se ne ostane na jednom...
 UDO Pa da
 PETRA Još je nešto bilo u igri
 UDO Uradili smo to za tebe, Majo, kako bi mogla da zaboraviš
 PETRA Da popijemo u to ime

MAJA Čovek treba da je srećan, što može da zaboravi čitavu besmislicu, izgovorenu u tim vrelinim noćima.
 A sad, sad malo vi, pričajte šta ima kod vas!
 UDO Kod nas?
 PETRA Mi smo nevažni
 UDO Kod nas ne postoji ništa što bi uzburkalo svet
 PETRA Mi živimo kako živimo, mogli bismo da živimo i drugačije
 UDO Ne treba nam puno
 PETRA Uopšte nam ne pada na pamet šta bi sve čoveku moglo da treba
 UDO Majo, mnogo su, u stvari, važnije, posledice naše briselske noći
 PETRA Kako se, da kažemo... pokrenula lavina
 UDO Kako se tvoj život odjednom tako promenio. Jedan od razloga, zbog kojeg smo ovde je, Majo, da ti kažemo: Sve je u redu
 Rešeno je
 UDO Sve je prošlo u najboljem redu
 PETRA Uopšte ne moraš da brineš
 MAJA ...lepo

Kratka tišina.

UDO Moglo je da krene i naopako, znaš
 PETRA U tom slučaju, sada, ne bismo ovde sedeli, Majo

Kratka pauza.

MAJA A verovatno ni ja sa vama, je l' da...?

Svo troje se smeju.

MAJA Jaja na oko, napraviću nam nekoliko jaja na oko, jaja na oko sa slaninom!
UDO Ma pusti
PETRA Nismo gladni
MAJA Kako sam stigla do hotela?
UDO Sa Brankom
MAJA Brankom?
UDO Taksista sa Kosova? Zar se ne sećaš, njega smo pozvali posebno zbog tebe, boljeg od Branka nećeš naći u celom Briselu. A Branko još i vozi ulicama, kroz koje auto ne može ni da prođe!
PETRA Htela si, usred noći, pod obavezno, u obilazak grada, čovek nije mogao da te odgovori
UDO Branko je dragi meda
PETRA Čovek može s njim šta hoće

Petra nešto šapne Udu na uho.

UDO Majo, ozbiljno, uopšte ne moraš da brineš, niko nikad neće saznati, to treba da znaš
PETRA Slobodno budi spokojna
MAJA Dobro...

Kratka pauza.

UDO A i za slučaj da ti to više ne znaš. Mislim, vidiš, došli smo, u stvari, da ti kažemo, da možeš da zaboraviš
PETRA Zar ipak ne bi još jedan gutljaj?
MAJA Neka, vi dve utvare, radije ne, hvala.
UDO Kako god ti kažeš, Majo
MAJA Preprodavci tajni, je l' tako? Vi, lukavi hrčci! Čoveče, Udo, čoveče, Petra, torta će sad da se rasprši po vazduhu, je l' tako? A

UDO krunisanja će tek biti!
MAJA Kako god ti kažeš, Majo
MAJA Neka, neka
UDO Kako god ti kažeš, Majo
PETRA Mi nikome ništa ne naturamo

Kratka tišina.

MAJA Sve te supe, ta piva, sve te rakije, te kobasice, koje sam tamo pojela, sve ste to vi platili!
PETRA Prekini
UDO To je strašno
MAJA Dokle god ste ovde, moji ste gosti, sve vreme ste moji gosti!
UDO Šta to pričaš?
PETRA Kao da smo ovamo došli da nas isplatiš... Udo, čuješ li je?
UDO Ne vređaj nas, Majo, nama novac nije bitan
PETRA Novac, novac, kao da se uvek sve vrti samo oko novca!

Kratka tišina.

MAJA Uvek, kada čujem ljude kako pričaju o tim noćima, kojih se, navodno, ne sećaju, pomislim: oni potajno tačno znaju šta se dešavalo, samo glume izbezumljenje, kao da naknadno sve moraju da obaviju velom tajni, zato što je bilo grozno banalno! Zar nije tako?
UDO Ne postoji ništa čega bi morala da se stidiš
PETRA A najmanje pred nama
MAJA I sutra nastavljate za Italiju?
PETRA Videćemo
UDO Mi dugo već ne pravimo nikakve planove

PETRA Mi dugo već ne vodimo računa o vremenu, je l' tako, Udo?

UDO Vreme...

MAJA Mislila sam da ste na proputovanju

PETRA Pa, da, tako nekako

UDO I u Briselu samo isto tako ostali. (*Smeje se*) Dvadeset godina

PETRA Ponekad čovek mora da promeni tapete, zar ne, Majo

MAJA I sutra nastavljate za Italiju?

PETRA Ima nečeg u tome, kad se ne prave planovi

UDO To se zove život!

PETRA Bez ičega, samo motor

UDO To se zove život!

PETRA Da popijemo u to ime

UDO Sigurno nemaš puno vremena, a ne kao mi

PETRA Ima tu da se radi, odjednom, direktorka

UDO Preko noći u pravom smislu

MAJA Sad bih stvarno morala...

PETRA (*Udu*) Ona mora još da radi

UDO Možemo sutra ponovo da svratimo

PETRA Sutra nastavljamo put

UDO Onda ćemo da nastavimo prekosutra

MAJA Izvinite, što ja...

UDO I PETRA Razumemo te

UDO Mi smo tebe oduvek razumeli

PETRA I to iz cuga!

UDO Možeš da računaš na nas

PETRA Mi te nećemo ostaviti na cedilu

UDO Dok sve ne prođe

PETRA I sad sve ovo pripada tebi?

MAJA Šta znači: pripada?

PETRA Tu bi stvarno mogla da se napravi bašta, pravi raj cveća-voća-povrća, visoko, iznad krovova, Majo, onda uopšte više ne bi mo-

rala da silaziš u kupovinu, samo da bereš, bereš, bereš!

UDO Petra, oni ovde imaju drugih briga

MAJA Najvažnije od svega je da smo zdravi, je l' tako.

PETRA Kako god ti kažeš, Majo

MAJA Još jedan gutljaj?

UDO Konačno

Scena 5

Gospodin Firm, Pol, opet pred sobom ima pivo, gospođa Gust

POL Počelo je da mi se vrti u glavi, oblivao me znoj pri svakom koraku, u ustima smrad truleži, kao da čovek truli iznutra, čitavih sedam dana, u kući bez normalnog WC-a, bolje da Vam ne pričam detalje, ali ništa nije izašlo, ni nazad, ni napred, samo zato što je onaj idiot od doktora propustio da mi dā vakcinu i kaže: „Tu nema šta više da se desi!” Umesto da pusti sve da izađe, bilo kako, samo da izađe, ta odvratna hrana, koju su mi pripremili za doček, klanje, seckanje kozjih iznutrica, „It's a speciality, it's a speciality” govorili su mi deset puta pri svakom zalogaju, ne, ne želim da mislim o tome

GĐA GUST Ali sad, sad nastavljate dalje?

POL Stomak mi se naduo do pucanja, kao kod leševa koje izvade iz vode, čitavih sedam dana u praznoj sobi u Kalkuti, a napolju pada li pada, tu čoveku odjednom postane jasno, kako je, kad se čoveku radije mre, nego nešto tako

GĐA GUST Ali sad, sad nastavljate dalje
POL Šta da se radi, čovek mora da izdrži
GĐA GUST Gospođa Firm je uvek govorila: „Čovek mora biti stvoren za takve stvari”
POL Dugujemo im to. Oni bi dugo već mogli da budu negde sasvim drugde, i oni to i znaju, postaće uskoro druga Kina, ako tako nastave, to treba preduprediti, drugu Kinu u Indiji, mislim, s jedne strane, a s druge, nije sve tako jednostavno, oni ljude ne dočekuju oberučke, kad im se gradi ulica, zar ne, gospodine Firm, Vi ste se pobrinuli da ja završim u Indiji
GDIN FIRM Vi niste u Indiji
POL (*gospodinu Firmu*) Sjano, što sam stigao donde, tamo su mi se stvari razjasnije, ne možete ni da zamislite
GĐA GUST Razjasnile?
POL Naravno da ću se vratiti, neće me se otarasiti, potrebno im je sedam sati za sto kilometara, sedam sati, kažu, ne treba im ulica.
Mi ovde živimo u jednom sasvim izvitoperenom svetu, zato i jeste sve mnogo komplikovanije nego što čovek misli, a istovremeno je sve mnogo jednostavnije nego što tvrde oni koji odavde upravljaju
GĐA GUST Lepo rečeno
POL Time, naravno, ne mislim na Vas, gospodine Firm. Vi ste me i poslali dole, čak i kada su svi govorili: „Ti poslovi se ne isplate!”
Ta, do neba, nepravda, naši unuci će nam zbog nje jednom zameriti, i šta ćemo im mi tada reći?
GDIN FIRM Vi im tada nećete reći bogzna šta
POL Evropa je jedna iluzija, rep na kraju Azije. Evropa uopšte ne postoji, S jedne strane, svet se sve više smanjuje, a s druge strane, mi nestajemo. I reći ću Vam nešto: Zaslužili smo. Ono što mi smatramo problemima, uopšte nisu nikakvi problemi.
Gospođa Gust klimne glavom.
GDIN FIRM Tako se to kaže. To se zna, otkad je sveta i veka, i svako ko to kaže, oseti se odmah boljim čovekom. Malo radosti zbog sopstvenog nestajanja, zar ne, od toga živite i Vi. Želja da se spasi svet kao takav, a inače...
POL Vaša žena bila je zainteresovana za takve stvari
GDIN FIRM Vi to zasigurno znate
GĐA GUST A meni se čini kao da će svakog časa da se vrati po svoj mantil
GDIN FIRM Vratili ste se samo zato što je padala kiša?
POL Trenutno nema šta da se radi. Monsun
GDIN FIRM Monsun u ovo doba godine?
GĐA GUST A onda Vas zamalo još i ubiju
POL Indija je ogromna.
GDIN FIRM Ali ne toliko ogromna da bi trenutno negde moglo da ima monsuna
POL Jeste li Vi u Indiji, ili sam ja u Indiji
GDIN FIRM Monsun u aprilu!?!
GĐA GUST A onda Vas zamalo još i ubiju
GDIN FIRM Ponekad čovek ne može da bude dovoljno daleko
GĐA GUST Sad, odjednom, niko više ne dolazi, pre nekoliko nedelja bili su ovde skoro svakog dana, sve su preturili, svaku fioku, svaki papir.
Kada bi makar došla po svoj mantil
POL Da, nada, mislim...
GDIN FIRM Čemu se Vi nadate?

GĐA GUST POL Uopšte ne liči na nju da čovek ne zna gde je Možda biste, jednom, i Vi, gospodine Firm, trebalo da otputujete, nije zdravo, kad se sve vrti u krug...

GDIN FIRM POL Monsun u ovo doba godine (*ispijajući gutljaj po gutljaj piva*) Samo zato što Vi nikada za to niste čuli, da li to znači da ne treba da postoji?! Čovek se ovde i ne usudi da ima velike ideje, ideje, koje prevazilaze puko nastavljanje dalje, vizije, o kojima čovek ovde uopšte ne želi da čuje, zato što se svi, isključivo, interesuju samo za svoje stvari, vrte se u krug, uspeh, kako preživeti, transakcije s bankama, grabi, grabi, grabi, kao da čovek većito mora nešto da gomila, pare, račune, decu, akcije, ulaganja, kamate i kamate na kamate. Samo bez ideja, bez nade, bez utopije, samo zato što akcije utopija ovde trenutno loše stoje!

GĐA GUST POL Šta to pričate!? Ne mislim na Vas. Ljudi kao Vi samo su mali šraf, moraju po ceo dan da trčkaraju za drugima, da im kuvaju kafu, udovoljavaju, podižu raspoloženje: „Kako je, kako je...!”

GĐA GUST POL Šta Vam je? Meni? Ja sam sasvim dobro, bolje nego bilo ko ovde. Ja poznajem ljude koji još uvek imaju utopiju, koji svoj život još uvek žive s određenim životnim smislom, samo što ti ljudi oko sebe ne prave nikakvu gungulu. Ko jednom upozna takve ljude, taj drugačije gleda na stvari

GĐA GUST GDIN FIRM Šta pričate? Uostalom, veoma ljubazno od Vas što ste moju ženu, onda, povezli kući

Scena 6

*Kancelarija.
Udo i Petra, Maja.*

PETRA Gospođa Gust napravila nam je kafu, baš ljubazno od nje

UDO Kakva kancelarija! Svečana sala, ovde mogu da se smeste čitavi orkestri, zamisli, šta sve ovde može da se uradi!

PETRA Jedna bašta bi ovde stvarno mogla da se...

UDO Petra ima zlatne ruke

PETRA Magnolije, bundeve, ogrozd, limun, kamilica, šeboj, krbuljica, klice, sremuš, komonika

UDO Oni ovde imaju druga posla, Petra

PETRA A pogled, a pogled, vide se čak i brda!

MAJA Brda?!

UDO Pri ovakvom pogledu uvek se vide brda. Ja uopšte ne bih mogao da se usredsredim na svoj posao, celog dana bih samo posmatrao kako se menja vreme

PETRA Divno!

UDO Sjajno si to izvela, Majo

PETRA Baš smo srećni zbog tebe

UDO Majo, ti si verovatno đavo

PETRA To već znamo

UDO Ali, ne vidi joj se

PETRA Čovek s tobom mora da provede čitavu noć, zar ne, Majo

MAJA Vi imate potpuno pogrešnu predstavu o meni

UDO Predstave, Majo, predstave!

PETRA Šta su uostalom predstave!

Maja daje Petri koverat.

PETRA Šta je ovo?

MAJA	Poklonite ga, radite s tim šta hoćete	MAJA	Da ne idemo u detalje. Nastavljate u Italiju, danas, je l' tako?
PETRA	Novac? Nećemo nikakav novac	PETRA	Uradili smo to na parkingu, noću
UDO	Prekini	MAJA	U redu je, ne želim da znam
MAJA	Šta je bilo, bilo je. Da se vrati, ne može. Ja nisam takva, to nisu moje sklonosti, sasvim sigurno nisu. Šta je bilo, bilo je i s tim je gotovo	PETRA	Upravo onako kako si želela, Majo
		MAJA	Poštedite me detalja, molim vas
UDO	Naravno	UDO	Čekali smo, niko nije video
MAJA	Vi me razumete	PETRA	Sve je bilo kao što si poželela one noći
PETRA	Ne moraš da se pravdaš	UDO	Odstupili smo samo gde nam se činilo da je tako bolje
UDO	Ne moraš da brineš za nas	PETRA	Čekićem, Udo je mislio, ići će bolje
MAJA	Najvažnije, zdravi smo, zar ne? Lepo, što ste svratili još jednom, danas	UDO	I veruj mi, bio sam u pravu
		PETRA	Čak i kad čovek prethodno sve zamisli, ipak je bilo...
UDO	Da li možemo da te ostavimo samu?	UDO	Da ne poveruješ, kakva se snaga pojavi, u tim poslednjim trenucima, Majo...
PETRA	Uz tebe smo, čak i kad nismo fizički uz tebe	MAJA	O čemu pričate?
MAJA	Reći ću samo još: U tim noćima... čovek radi stvari, i zaboravi, da ugrožava čitav svoj život, pa da, i život drugih, zar ne?	PETRA	Kako grize, viče, cvili, preklinje...
		UDO	...ti trenuci, koji, ni po koju cenu, ne žele da budu poslednji
UDO	Možeš da budeš spokojna	PETRA	...kako udara, grebe, grize, vrišti
MAJA	Da li ste Polu...?	UDO	Prekini!
PETRA	Nismo	MAJA	Ne preterujte
UDO	Pobogu	UDO	Moram i ja da dodam, Petra, ne moramo da idemo u detalje
PETRA	Budi spokojna	PETRA	Samo hoću da kažem: Majo, nije da smo baš zaklali zeca!
UDO	Niko ne zna	UDO	Uradili smo to i sad dosta s tim!
MAJA	Da li se vama često dešava ovako nešto? Nisam ja za to, nemojte pogrešno da me razumete, takva lakomislenost ne liči na mene, iskreno rečeno...	PETRA	Više smo izveli, nego uradili, rekla bih!
		UDO	Za tebe Majo, uradili smo to za tebe
		PETRA	Pa nije bila naša ideja
UDO	Najvažnije, zdravi smo, ili smatrate, da ja predstavljam rizik?	MAJA	Ne preterujte sad
PETRA	Pobogu, Majo	PETRA	Gle, Udo... gle, je l' to ona nama preti?
		UDO	Petra!
MAJA	Je l' ti misliš da mi često radimo ovako nešto?	PETRA	Nego šta, vidi joj lice... preti nam, kao da to nije bio njen plan, kao da je nama tako nešto moglo da padne na pamet, kao da bi
MAJA	A i sve da je tako, Bože moj, može li čovek da zna kakav će biti, kad ostari?		
PETRA	Šta pričaš?		

neko od nas došao na ideju da ubije go-
spođu Firm, a sad, vidi, sad ona nama
preti!

MAJA Šta...

UDO Niko je nikada neće naći, Majo, Branko se
pobrinuo za to

PETRA I pritom misliti na pare, o Bože, grozno!

MAJA Ludi... vi ste...

PETRA Moram reći: sva sam se naježila!

UDO Petra, a šta bi ti, da nećeš možda zahval-
nost, saberi se!

PETRA Pobogu, ne kažem da treba da skoči i ljubi
nam noge, ali makar neki mali gest...! Ali,
ne, umesto toga ona nas ispsuje i još pro-
glasi ludacima!

UDO Pusti je, pusti je neka se sabere!

Pojavljuje se gospodin Firm.

GDIN FIRM Ja mogu da se vratim i kasnije

Mrak.

Scena 7

Maja, gospodin Firm.

GDIN FIRM Srećan sam što me ne pitate kako sam. Ni-
kada još nisam ovoliko šetao. Tamo,
preko, po brdima, u šumama, odande
uvek mogu da gledam u Vas.

MAJA Baš lepo

GDIN FIRM Retko sam prirodu doživljavao ovako in-
tenzivno, odjednom: tu su boje, mirisi, i
odsjaj, i vetar, sve to čoveka čini mlađim,
jesen bez jeseni.

MAJA A ujutro, opet, mržećete sami sebe što
Vam danas nije bilo loše

GDIN FIRM Nisam spavao

MAJA Eto, vidite!

GDIN FIRM Čovek, tek kad nekog nema, primeti da ga
nema. I to biste mogli u svom govoru da...
Hoćete li sve izbaciti napolje?

MAJA Neću

GDIN FIRM Ostavićete mantil da visi?

MAJA Sve ostaje kako jeste. Ostavljamo sve kao
što je bilo, gospodine Firm

GDIN FIRM Što?

MAJA A što da ne?

GDIN FIRM Kao što je ostavio pokojnik

MAJA Mogla bi svakog trenutka da se pojavi na
vratima

GDIN FIRM Odakle? Odakle će se vratiti moja žena,
kad se pojavi?

MAJA Sve su to pitanja...

GDIN FIRM Ako verujete da će se vratiti, morali biste
da imate neku predstavu, otkuda?!

MAJA Ja u svom govoru, naravno, ne bih želela
da kažem bilo šta, što bi Vas na bilo koji
način...

GDIN FIRM Ne radi se o meni

MAJA Morate da razumete, nakon sto dana

GDIN FIRM Bio sam kod dve vračare, obe su imale po-
dvaljak, jedna je rekla da vidi moju ženu
kako kupuje u Bolonji, druga je tvrdila da
Judit već dugo nije među živima, da je za-
kopana negde u Belgiji. Recite Vi meni, šta
bi od ta dva trebalo da mi je milije?

MAJA Postoje pitanja koja čovek nikako ne može
da odgonetne

GDIN FIRM Majo, kada se vrati, ona više neće biti ista,
ona više neće biti Judit, koju smo znali,
Majo. Pa i Vi ne verujete da ćemo nazad
dobiti Judit kakvu smo poznavali?

MAJA Pre svega i Vi ćete biti drugačiji, gospodine Firm. Čovek se na neki način ipak oprost, čak i kada uopšte ne želi da se oprost, niti uopšte može da se oprost, ali čovek želi da se zaštiti, hteo on to ili ne, pa bilo to makar i samo zbog mirnog sna, svako će to razumeti

GDIN FIRM Ja ne želim više da spavam

MAJA Ali ne smete da izgubite nadu

GDIN FIRM Ne morate Vi da mi pričate o nadi, manite me tog iščašenog saučešća

MAJA Bože moj, čula sam, tek skoro, priču o nekom taksisti. Nestao je, preko noći, bez traga. Svakome je, naravno, bilo jasno da u pitanju može biti isključivo zločin; nije to prvi put, stalno se dešava, ali ovaj put, ovaj put bilo je besa, tolikog, da su čitave kolone taksista, celog dana, s crnim zastavama kružile gradom, blokirajući sve ulice, neki su ih kitili cvećem, a drugi, pak, besno hteli da ih batinama izvuku iz kola. Sve novine pisale su o tome tri, četiri dana. Jedan je tvrdio da je video jedno, a onaj drugi nešto sasvim drugo, brat, ujak, tetka, sva deca, svi isceđeni, da bi, odjednom, petog dana, tog taksistu, u njegovom taksiju uhvatili u Hanoveru, na taksi stanici kod želzničke stanice, čovek je jednostavno hteo da se izgubi, pa makar i na nekoliko dana, možda i zauvek, niko to tačno ne može da zna, a ponajmanje njegova žena

GDIN FIRM Strašno

MAJA Ali, živ je, gospodine Firm, živ je!

GDIN FIRM Može da se ubije!

MAJA Ali, živ je!

GDIN FIRM Čovek se oseća mnogo bliže drugom čoveku, kad ga nema.

MAJA To što ponovo idete u šetnju, dobar je znak

GDIN FIRM Ponovo bolje spavam

MAJA Raduje me to

GDIN FIRM Na neki način, odjednom, sve je ponovo u redu, Majo, iako ništa nije u redu. Ali, čovek nije izložen tom većitom kolebanju, koje razrešava ovo provođenje vremena zajedno od jutra do sutra, čak i kada čovek uopšte i ne pomišlja na to...

MAJA Vaša žena posedovala je nekakvu besprekidnost, nešto poput besprestanke, čovek ne bi mogao da zamisli, kako ona, odjednom, leži na sofi ili kako sedi za stolom i ništa ne radi, već samo jede.

GDIN FIRM Sad i Vi već pričate u prošlom vremenu.

MAJA Sve je prošlo vreme, sve, i ovo, što upravo radimo: već je prošlo!

GDIN FIRM Spavate li još uvek pored njega?

MAJA Šta?

GDIN FIRM Spavate li zajedno svake večeri, mislim...

MAJA Ja uopšte više ne živim...

GDIN FIRM Eto, vidite!

MAJA Kakve to veze ima s Vašom ženom?

GDIN FIRM Raščistite ovo đubre!

Kada je zamislim, kako, odjednom, nakon svih ovih meseci, stoji tu, morao bih da pobegnem, ne bih mogao da ostanem da stojim pred njom, bojim se da bih je napao, a da i sâm ne znam zašto. Verovatno se i sâm više ne bih prepoznao i otkrio bih da više nemamo šta jedan drugom da kažemo, ili bi mi, odjednom, došla nekako strana, ali ne i ja njoj, ne možemo to da znamo... ovako nešto nismo nikada još doživeli, ali ipak imam osećaj, kao da ju je smaknuo čovek sâm, kao da je kriv, a da to i nije, razumete li me!?

MAJA Ma, šta to pričate, gospodine Firm, sad ne smete toliko da brinete, ne o tim stvarima. Već je dovoljno što je nema. Čovek sad ne sme da pogoršava stvari, kad su već takve, kakve su. Vaša žena sigurno ne bi volela da se valjate u krivici, koja i ne postoji

GDIN FIRM Imam utisak da policija neće da mi ispriča sve do kraja, da nešto prećutkuju. Majo, Vi znate, da i ja pripadam krugu osumnjičenih

MAJA Opet mučite sami sebe

GDIN FIRM I Vi ste, Majo, sigurno, u nekom trenutku pomislili da sam ja kriv

MAJA Sada Vi mučite mene, ne bi li ja mučila Vas

GDIN FIRM Da nešto nije u redu s Bendžaminom, primetio sam odmah po njegovom rođenju, čim sam ga prvi put ugledao, prestravio sam se, ležao je kao prastara drvena igračka u obliku čovečuljka, mesnat, majušno faraonče, sa svojom špicastom glavom. Ona to nije htela da uoči. Sa tri još uvek nije mogao sâm da drži svoju glavu, a s četiri puzao je po našem tepihu... kakav jad. Postajao je sve deblji, sa dvanaest imao je 94 kilograma. Graniči se sa čudom, govorili su doktori, to što je naučio da štrika. Nedeljama je štrikao jednu kapu, a kada bi ga čovek upitao, za koga je štirka, samo bi prozborio: „Vetar“. A ja bih na to rekao: „Da.“ Samo bih rekao: „Da.“ Jer nisam znao, šta drugo da kažem. Sledećeg dana opet ga pitam: „Za koga je štrikaš“, i sve opet ispočetka. Ali, ona, ona ga je volela, ona ga je obožavala. Nikad nije imala vremena, ali za njega je uvek imala vremena. Majo, šta mislite, šta je to predstavljalo za mene? Ja bih na to rekao: „Da“, samo bih rekao: „Da“. A ona bi razgovarala s njim, premda čovek s njim uopšte nije mogao da razgovara. To je da čovek iskoči iz sopstvene kože, Majo, ali ne može se, to je tako, ne može se. A ono što se ne može, to čoveka izludi. Znala je da s njim priča satima. Noću bih ležao u krevetu i pitao se, o čemu bih uopšte mogao da razgovaram s njim. Ništa mi ne bi padalo na pamet. Ni noću, a ni inače. I otkad je umro...

MAJA Možda je baš sve dobro kako jeste.

GDIN FIRM Često su stvari mnogo jednostavnije nego što čovek misli

GDIN FIRM Kada bi mi neko moju ženu, mrtvu, ostavio pred vratima, bio bih srećniji nego što sam sada

MAJA Ponekad razmišljam, kada se jednog dana, nakon života, budemo probudili, shvat ćemo, odjednom, kako je mnogo toga bilo mnogo drugačije nego što smo mislili

GDIN FIRM Kakve to veze ima sa mojom ženom?

MAJA Nikakve. Ipak ja to tako zamišljam

GDIN FIRM Govor mora da sadrži bol, a da taj bol ne priredi bol nekom drugom, razumete me

MAJA Ne mogu da održim Vaš govor

GDIN FIRM Možete

MAJA Šta?

GDIN FIRM Mi smo mnogo bliskiji nego što Vi mislite. Da li bih mogao nešto da Vas zamolim?

MAJA Naravno

GDIN FIRM Hoćete li, molim Vas, prestati da stavljate cveće na auto moje žene. Molim Vas da ne pravite groblje od tog auta.

MAJA Naravno

GDIN FIRM Trebalo bi da bude ovako: da Vi kao Judit pričate o Judit, mislim, ipak biste mogli da obučete njen mantil

*Uzima mantil sa čiviluka.
Izvinite, dozvolite...
Stavlja ga preko njenih ramena.
To bi bilo sjajno*

Mrak.

Scena 8

Gospođa Gust, Udo, Petra, gospodin Firm, Maja.

PETRA Ne želimo da budemo nametljivi, samo kratko da se pozdravimo
UDO Brišemo odmah
GDIN FIRM Ja mogu da se vratim i kasnije
MAJA Ne možete
PETRA Brišemo odmah
GDIN FIRM Ne želim da se uplicem u nekakav rastanak
UDO Što kraći rastanak, to ćemo se pre ponovo sresti
GDIN FIRM Lepo ste to rekli. Pouzdano. (*Pruž a ruku.*)
UDO Udo, Petra, stari Majini prijatelji
MAJA Dakle, želim vam sve...
PETRA Maja nam je ispričala priču o Vašoj ženi
GDIN FIRM Voleo bih da je čujem
UDO Nestati nije isto što i nestanak, gospodine Firm
PETRA Čovek uopšte ne zna šta da kaže, sve što čovek kaže...
MAJA Ne mora čovek ništa da kaže
GDIN FIRM I kuda ćete sad?
PETRA U Italiju. Znete, hoćemo da naučim da plivamo, u Italiji
MAJA Želim vam sve...
GDIN FIRM U ovo doba godine?

UDO Možemo i da sačekamo
PETRA Da sačekam onoliko, dok više ne budemo znali, da li još uvek čekamo ili već živimo
GDIN FIRM Kada bi čovek mogao tako da živi
PETRA Kad, eto, živimo dvadeset godina u Briselu
UDO A samo smo bili na proputovanju
GDIN FIRM Judit je često odlazila u Brisel, zar ne, Majo, katkad ste i Vi bili s njom
PETRA (*Maji*) Nisi morala da nam daješ nikakav novac, Majo
UDO Novac nama ništa ne znači
MAJA Želim vam sve najbolje
PETRA Inače bi ti tu nešto pogrešno razumela
UDO Učinili smo to za tebe, kako bi mogla da zaboraviš
PETRA Novac ne može da kupi baš sve
UDO Inače, stekli bismo utisak da želiš da nam platiš i da nas se otarasiš
PETRA (*gospodinu Firmu*) Vi verovatno sada ništa ne razumete, to je prijateljska stvar, neka stara priča, Maja može kasnije da Vam objasni
GDIN FIRM Ja ne moram baš sve da razumem
Svi se smeju.
MAJA Sviđalo se to nama ili ne, ja večeras moram da održim govor
UDO Kažem ja, hoćemo samo da se pozdravimo
GDIN FIRM Šteta
PETRA Jeste, katkad čovek mora da ide, kad je najlepše
UDO Uvek, Petra, uvek, inače, ne bi bilo najlepše
GDIN FIRM Stvarno želite da naučite da plivate
UDO Vidiš, Petra, šta sam ti već rekao
PETRA Udo stalno ponavlja: „Onda više nije tako lako udaviti se”

Svi se smeju.

GDIN FIRM Ma ostanite, imate još tri nedelje
UDO Majo, ne mršti se, jednom će ti ostati bora
PETRA (*gospodinu Firmu*) Kad dođete u Brisel
GDIN FIRM Moja žene je često išla u Brisel
PETRA Eto, vidite!
UDO A sad na motor
GDIN FIRM Bože moj, pa vi ste...!
PETRA Možete sa nama!

Mrak.

Scena 9

Maja, gospođa Gust.

Gospođa Gust pokušava da pojede hleb, koji nije mogla da pojede još u petoj sceni.

Maja je pritom tako posmatra da gospođa Gust, postepeno, više ne može da proguta ni zalogaj.

MAJA Jedite lagano, gospođu Gust, samo jedite!
GĐA GUST Hvala
MAJA Bez žurbe
GĐA GUST Da
MAJA Treba odvojiti vreme
GĐA GUST Da
MAJA Potrebno je vreme za jedan takav sendvič s kobasicom
GĐA GUST Da
MAJA Čovek se odmah bolje oseća, kada može da zagriže u takvu kobasičarsko-sendvičarsku zadovoljnost. Čovek, iz jutra u jutro, svom mogućom sendvičantnom brižljivošću stavlja kobasicu na hleb, kao da je sâm sebi majka.

Smeju se obe.

MAJA Da li Vi stavljate cveće na auto gospođe Firm?
GĐA GUST Šta i ako stavljam?
MAJA Lepo, lepo od Vas.

Tišina.

Gospođa Gust prestaje da jede.

MAJA Nastavite mirno da jedete, samo jedite!

Gospođa Gust pokušava da nastavi da jede.

Tišina.

MAJA Lepo od Vas, takva žalost, koja osobu za kojom se žali tako lepo održava u životu. Lepo je kad je neko takav uvek opskrbljen cvećem. Kao da i Vi uz njega procvetate, gospođu Gust.

Smeju se obe.

MAJA Čoveka preplavi svest o sopstvenom biću, zar ne, gospođu Gust? Čovek se odjednom nađe u takvoj žalosti, ne dešava se svaki dan. Takva svest o sopstvu, kao da čovek to cveće namenjuje sebi samom. Iz straha da i sâm jednog dana ne bude zaboravljen. Gospođu Gust, čovek bi *veoma* priželjkivao da ste Vi za njim u žalosti. Kakva divota. Samo kada bi ona to mogla *da vidi*, zar ne, gospođu Gust? Možda ipak vidi. Ili samo drugi treba da vide?

	Mirno žvačite, polagano, čovek mora da ih usitni. Lagano usitni, to je zdravo.	MAJA POL	Kad krećeš? Hoćeš da me se otarasiš? Dvanaest godina nije baš ništa, Majo
GĐA GUST MAJA	Zdravo? Kakva sreća što cveće stalno isponova vene. Zamislite kada bi večno cvetalo. Šta bi onda čoveku još preostalo?	MAJA POL	Odjednom Nikada još nisam bio s nekim dvanaest godina... s druge strane, šta je dvanaest godina, kad, eto, prolete
<i>Tišina</i>		MAJA POL	Šta je bilo, bilo je: je' l moralo baš to da se desi? Moralo da se desi, moralo da se desi, šta još mora da se desi, zašto stalno dolazi kod tebe?
MAJA GĐA GUST MAJA	Znate li da joj Vi time kopate raku? Raku? Raku, naravno. Ili šta biste pomislili kada biste Vi bili gospođa Firm i kada biste noću, jednom tuda prošli, i Vi biste pomislili... Jedite lagano, samo Vi jedite! Čoveku je potrebna snaga... ...već kada se golo telo gospođe Gust, iz noći u noć, prevrće ispod čaršava. Gospođa Gust, naša devojka sa cvećem, naša grobarka. Ne, ništa ne govorite, lepši ste, iz dana u dan. Sve ste lepši iz dana u dan!	MAJA POL MAJA POL MAJA POL MAJA POL	A šta drugo da radi? Nakon tri meseca, takve stvari se dešavaju, i strašne su, ali dešavaju se, šta god bilo, nesreća, namera, beg, ja sam je jedva poznavao Ti si je jedva poznavao!? Bilo je već takvih primedbi, biće njemu jasno, čak iako ti ništa ne kaže Pa ti moraš da znaš Oči su joj bile pune suza dok sam joj pričao o Kalkuti Verovatno ste pritom oboje bili dirnuti sopstvenim bićem. Dirnuti vašom dirnutošću Udo je obećao da će mi popraviti vrata. Ništa mu nisam ispričao, mada se, naravno, zaprepastio. Pitao se, kako se to desilo, takva snaga, rekao je, nije, zapravo, moguća. Pozdravio te Šta...? Oni sada žive kod mene Šta?! Nedavno su noću stajali pred vratima, znaš da nemaju puno para. Udo mi pomaže pri renoviranju, brzo ću opet morati na put
Slika bez reči			
<i>Jedna prilika prelazi preko scene u mraku.</i>			
Scena 10		MAJA POL MAJA POL	
<i>Maja, Pol.</i>			
POL	Nego... šta on uopšte hoće, osim što kuka unaokolo?		

MAJA Pol!
POL Šta?
MAJA Pol, to su... to su prestupnici, prevaranti su to, neviđeni ološ, asocijalni ludaci, najgori šljama, oni pripadaju nekoj sekti, Pol, tako je, uništitelji života, mašine za uništavanje, iznikle iz znoja najgorih noćnih mora, lutajući krpelji vuku se po Evropi.
A najbolje tek stiže...

POL Mislim da je dovoljno
MAJA Oni uopšte ne postoje
POL Jesi poludela?!

MAJA Jeste, oni ne postoje, raspitivala sam se: Olsen, Olsen, Olsen, postoji preko stotinu Olsenovih u Briselu, ali ni jednog jedinog Uda, a ni Petre

POL Prekini!
MAJA Da, da, tad mi je postalo lakše.
POL Opet pušiš?
MAJA Ne zaistinski
POL Majo, mora li svaki put da se završi onako kako se uvek završavalo?

MAJA Oni jednostavno žele da me unište
POL Majo, šta pričaš, ti nemaš pojma, ti ih ne poznaješ. Udo i Petra pokušavaju da žive jedan sasvim poseban život. Oni žive život bez novca, to je neka vrsta životnog eksperimenta. Samo što oni o tome ne zvone na sva zvona, oni ne žele nikoga da preobrate. Oni ništa ne propovedaju, razumeš, Majo, svuda po svetu rasute su već grupe ljudi koje pokušavaju da žive kao Udo i Petra, koje su odlučile da uteknu ovom kapitalističkom besmislu, koje su shvatile da postaje sve gore i gore i da vodi do još veće bede. Ljudi kao Udo i Petra pokušavaju da savladaju to ludilo, razumeš, oni se suprotstavljaju toj egoističnoj mašineriji proždrljivo-

sti. Oni pokušavaju da žive život na bazi razmene. Međusobno razmenjuju usluge, ponude da nekome učine nešto, što taj neko ne može sam da uradi, a zauzvrat im taj neko ponudi nešto drugo. Na taj način čovek nešto nudi i nešto zauzvrat dobija. Postoje krizne situacije, potrebe, za čije ispunjenje na normalnom tržištu jedva da postoji, ili uopšte ne postoji, povoljna ponuda, a pritom čovek može vrlo lepo da živi, i tako se, Majo, postepeno, po celom svetu, pravi mreža ljudi kao što su Udo i Petra.

MAJA O, Bože
UDO Udo mi renovira stan, a zauzvrat ću im dozvoliti da žive tu, oni su moji gosti.
MAJA Gosti? Gosti!
POL Ali, to još uvek nije sve, Majo, oni dezavuišu i samu tu ideju: Udo i Petra odlaze još korak dalje. Oni zauzvrat ništa ne očekuju, znaš, oni i ne žele da žive kod mene za džabe, naprotiv. Čovek čak stiče utisak da bi ih uvredio kada bi im za njihov rad nešto ponudio. Njima je na umu nešto sasvim drugo: puko davanje, ideja pukog davanja, Majo, puko davanje netaknuto bilo kakvom zabludom, bilo kakvom protivuslugom! Znaš li šta to znači? Možeš li to da zamisliš!? Majo, možeš li uopšte da pojmiš, šta to znači? Da li si se ikada pitala, šta je suština davanja? To je jedna prava nemogućnost, priznajem, čoveka bi takva pomisao mogla gotovo da izludi. Udo i Petra se bore za još jednu stvar, oni imaju viziju, utopiju, ne žive ovako kao ti i ja, bez iluzija, oni iskreno žele da nešto promene u ovom svetu! Dobro je što još uvek ima ljudi kao što su Udo i Petra, koji se jednostavno ne... to je vredno divljenja.
MAJA Izbaci ih napolje!

POL Majo, uopšte me ne čudi, što ti to odbijaš, što se čak osećaš ugroženom. Njima je žao što se osećaš kao da su te oni napali, ali navikli su oni na to, čak su te i branili, ako baš hoćeš da znaš, rekli su da čovek mora da ima razumevanja, sada, kada si, odjednom, dospela na takvu poziciju. Majo, oni te jako cene. Ne želim da znam šta se među vama dogodilo, uopšte ne želim da znam, ali oseća se da si ih duboko povredila. Oni to nikada ne bi priznali, privrženi su ti, još uvek maštaju o vašoj zajedničkoj noći u Briselu kad su te upoznali, koja je za njih bila sasvim poseban doživljaj, i koji nikada neće zaboraviti.

MAJA POL Pol, izbaci ih napolje, smesta! Zar ne primećuješ da postepeno postaješ kao tvoja majka? Ranije si me proganjala ludačkim napadima ljubomore, samo se seti vrata, Majo... ali, sada, postaje još maglovitije, mračnije, sasvim neshvatljivo. Njihova ideja tebi ne mora ništa da znači, Majo, ali mogla bi, u najmanju ruku, jednom da... Znaš, malo je parova, kao Udo i Petra, koje tako rado posmatram, kako se ophode jedan prema drugome. Oni ne bi voleli da ti ja ovo kažem, ali smatram da bi ti, sada, kad si na takvoj poziciji, mogla, mogla jednom nešto za njih da... Majo, razmisli.

Scena 11

Starački dom, majka, Maja.

MAJKA Rekla sam da želim kupaći kostim
MAJA Zbog čega?

MAJKA Šta je toliko neobično u tome da jedna žena zatraži kupaći kostim?
MAJA Zašto tučeš druge korisnike doma?
Tišina.

MAJKA Ja bih se stidela kada bih svoju majku pitala tako nešto, Beti
MAJA Ja nisam Beti, mama
MAJKA Ugasi svetlo
Tišina.

MAJKA I kako je na poslu, jesi li čula nešto?
MAJA Prekini!
MAJKA Je l' se žena, čiji novac sad zarađuješ, još uvek nije vratila?
MAJA Ja ne zarađujem njen novac. A da li krevet, u kojem ti ovde spavaš, pripada ženi, koja je prethodno u njemu umrla?!

Tišina.

MAJKA Kakav bi to svet bio bez Šubertovih pesama, uvek si ponavljala. Čovek dobije tako lep glas, takav dar, a onda ne može da održi ritam, kakva šteta! Čovek, čije je sredstvo protiv gljivičnih oboljenja dugo stajalo u našem kupatilu, uvek je govorio...
MAJA Nije mu baš bilo od koristi
MAJKA Možda je bio isuviše lep, tvoj glas. Glas, koji ne želi da bude ništa drugo nego lep, više i nije lep. Bez muke bi izašla na kraj sa svakim Vagner-orkestrom, ali šta vredi. Često sam razmišljala: Da si umesto tog glasa dobila pravi osećaj za ritam, mogla si makar da budeš dirigent. Mogla si da bu-

deš i član hora, u tom slučaju, makar bi odrasla u horskoj porodici s drugim članicama. Zamisli samo sva ta lepa putovanja, zemlje i crkve koje bi obišla. Verovatno si nekom prilikom mogla da stojiš na oper-skoj sceni usred hora zarobljenih

MAJA Nije se desilo baš onako kao što si ti u svojoj glavi zamislila!

MAJKA Oduvek si kaskala, od svake Šubertove pesme pravila bi katastrofu.

MAJA Ranije sam te slušala, kako noćima tuma-raš po kući, raspremaš i šuškaš usred noći, usamljeno raduckaš u tami, ja sam ležala, nisam više mogla da se pomerim, kao da ništa drugo nisam bila u stanju, već samo da oslušujem tu tužnu daljinu, daljinu, koja je postajala sve dalja i koja te je la-gano progutala

MAJKA Bilo nam je lepo

MAJA Još uvek mogu da zamislim kako sediš pod haubom, ogromnom haubom, a ja sedim ispred tebe, i krećem da te psujem, a ti se smeješ, gluva od duvanja haube, a ja ur-lam izgovarajući najogavnije reči, najoga-vnije reči na celom svetu, po prvi put u svom životu, a ti sediš i smeješ se

MAJKA Te zime kada si se rodila, Majo, bilo je to-liko hladno da su kravama uši otpadale

Maja odjednom prasne u smeh, a potom i majka.

MAJKA Jesi li održala govor?
 MAJA Još uvek znaš za to? To si zapamtila?!
 MAJKA A zašto ne bih to zapamtila?

Odlazi do ormara iz kojeg uzima jedan džemper.

MAJKA Hoćeš li da obučeš džemper, Majo?

MAJA Neću
 MAJKA Poklanjam ti ga
 MAJA Vрати ga
 MAJKA Baš je lep džemper
 MAJA Vрати ga!
 MAJKA Imam već toliko puno džempera, Majo, mislila sam, možda ti je baš ovakav potre-ban
 MAJA Nije
 MAJKA Obuci ga makar
 MAJA Prestani
 MAJKA Baš je lep džemper
 MAJA Prestani da mi vraćaš sve moje poklone, kao da je sve od mene, jedno veliko ništa, kao da čovek uopšte ne želi to ni da do-takne, niti da ga makar na dan zadrži za sebe, kao da će se čovek otrovati, svaki poklon, jedna kletva, toliko gadna da čo-vek momentalno želi da ga se oslobodi, kao da poklona nikad nije ni bilo.

Kratka tišina.

MAJA Moram sad da održim govor koji sam na-pisala, mama
 MAJKA Daćemo ga onda ženi iz Šri Lanke

Scena 12

Maja, Udo, Petra, gospođa Gust, Pol, gospodin Firm. Piju.

POL Meni danas kao da je novembar
 GDIN FIRM Novembar je za mene najlepši mesec
 POL U novembru je u Indiji leto
 GDIN FIRM Leto u novembru?
 POL Indija je velika

GDIN FIRM U ovo doba godine!?

POL Da li sam ja u Indiji ili ste Vi?

GĐA GUST Trebalo bi da puste grejanje

UDO Mi bismo, stvarno, lagano trebalo da...

MAJA Ostanite, ma, ostanite! Nije baš zgodno da čovek vozi po ovakvom vremenu

POL Možete da ostanete koliko god želite.

PETRA Ali, nažalost, moramo

MAJA I POL Morate?

UDO Još jedan gutljaj

GDIN FIRM Još uvek brojim dane. U početku su to bili sati. Sati koji nikako da prođu.

POL U nekom trenutku biće godine

GĐA GUST Uopšte ne liči na nju da čovek ne zna gde je.

MAJA U ime toga što smo svi ovde zajedno...

GDIN FIRM Neće se više vratiti

MAJA U ime sto dana koji, eto, još uvek... (*Podigne svoju čašu*)

POL Čovek se vodi kao nestalo lice tek nakon pet godina.

MAJA ...nisu prošli, jer ona, još uvek, svakog trenutka... uzdravlje!

GĐA GUST Gđa Firm nikada nije pila u kancelariji. Ona nije bila...

MAJA Opet govorite „bila“, gospođa Gust.

GĐA GUST Gospodin Firm je takođe rekao „bila“.

MAJA Kad gospodin Firm kaže „bila“, onda je to nešto sasvim drugo

UDO Pijem za nadu, koja ne odustaje od sebe, jer nada uvek ostaje nada.

POL Sjajno!

PETRA (*Udu*) Moramo da mislimo i na vožnju!

GDIN FIRM Najgore je slepo verovanje! Slepo verovanje samo stvara nemire.

POL Nemire?

GDIN FIRM Ko se nada, taj se boji.

MAJA Ja mislim, kada bi ona znala, da mi danas ovako sedimo...

GDIN FIRM Tako počinju posmrtni govori.

MAJA Ja još uvek nisam ni započela svoj govor, gospodine Firm.

GĐA GUST Ja na hodniku još uvek čujem njene korake, korake koji su mogli da deluju ljutito onome ko ih nije znao.

GDIN FIRM Samo jedna molba: bez posmrtnog govora!

MAJA Gospodine Firm, meni je već dovoljno teško...

UDO Majo, da poseduješ retoričke sposobnosti, čuli smo to još u Briselu.

MAJA (*gospodinu Firmu*) Ne bih želela da kažem bilo šta, što bi Vas na bilo koji način...

GDIN FIRM Ne radi se o meni

GĐA GUST (*Maji*) Šteta. Da je gospođa Firm znala da ćete Vi jednom o njoj držati govor.

POL Ja ne bih želeo da čujem govor o sebi, čak i da sam mrtav, ne bih

MAJA Zašto mrtav?

POL Bilo bi mi dovoljno da znam ko će ga održati.

MAJA Lepo je i kada se čovek sa takvim govorom zapriča u daljinu, za koju i ne zna koliko je daleko.

GĐA GUST „Kad bismo mogli da budemo u nekom od ovih vozova“, stalno je govorila.

GDIN FIRM To se kaže onako, dok čovek tako gleda kroz prozor, a u stvari, priželjkuje da neko drugi baš to i čuje, kako bi kasnije govorio „Uvek je govorila: 'Kad bismo mogli da budemo u nekom od ovih vozova.'“

PETRA Mi to radimo oduvek, kad nešto tako pomislimo, zar ne, Udo.

UDO To se zove život.

POL Sjajno!

GDIN FIRM Kada bi čovek znao šta sve ljudi pričaju o njemu, to bi ga u grob oteralo.

POL Pa kažem ja
MAJA (*digne čašu*) Za gospodina Firma, na kojem se uopšte ne vidi šta sve...
GDIN FIRM Neće se više vratiti.
UDO Ja uvek govorim: Nada se brine za sebe samu.
POL Tako je!
GDIN FIRM Ona je mrtva!

Tišina.

Pol prvo sebi sipa punu čašu vina, a potom jednu manju gospodinu Firmu, jer u flaši više nema vina.

MAJA Šta to pričate?
POL (*gospodinu Firmu*) Mogu da otvorim još jednu.
PETRA Nećemo piti više.
GĐA GUST Ne smete da izgovarate tako nešto, gospodine Firm.

Pol otvara još dve flaše i sipa svakome, neometen pričom.

GDIN FIRM A da sam je ja ubio?
MAJA Gospodine Firm, za mene je već dovoljno teško...
GDIN FIRM Ja sam je ubio.
UDO Da ne pripisujete sebi malo više nego što bi trebalo
POL Malo previše
GDIN FIRM Ne verujete mi?
UDO Verujemo Vam, ali ne u ovom slučaju
MAJA Da li biste o tome mogli nakon govora...
UDO (*gospodinu Firmu*) Da sam na Vašem mestu ne bih bio toliko siguran
POL Ipak, uvek je lakše kad čovek nešto može da prizna. I ja bih rado to učinio. Jednosta-

vno priznao. Oslobodio se balasta. Samo, šta da priznam? Pitanje je šta?

GĐA GUST Uvek može nešto da se pronade.
UDO (*gospodinu Firmu*) Šta Vi umišljate?!

POL (*gospodinu Firmu*) Dā se razumeti da ste Vi to uradili.

GDIN FIRM Razumeti? Razumeti! Mora li čovek uvek sve da razume?
Ljudi stalno govore o razumevanju.

GĐA GUST Srećna sam što ona ne mora to da sluša
GDIN FIRM Ja sam je ubio
UDO Rado biste to učinili
GDIN FIRM Molim?!

MAJA „Ja sam je ubio, ja sam je ubio!“, nikad Vam nije dosta
GĐA GUST Moram da kažem da...
MAJA (*gospođi Gust*) Ne umišljajte da ste tako važni
PETRA (*Udu*) Sad krećemo.
GĐA GUST (*Udu i Petri*) To govorite otkad ste došli.
MAJA Ostanite!
POL Čovek je oduvek žrtvovao, ne samo životinje i ljude, već i decu, Feničani su žrtvovali decu
GĐA GUST Fe... Ko?
POL Ne znate za to?
GDIN FIRM Ja nisam prinosiso žrtvu!
POL (*gospodinu Firmu*) Niste, Vi niste. Ona je. Vi uopšte nemate pojma...
MAJA Žrtva nije isto što i žrtvovanje
PETRA Šta sad to treba da znači?
MAJA Rat, ubistvo, rak, prebiti koga na mrtvo ime, da li je to isto?
UDO (*Maji*) Ti bi sada trebalo da se suzdržiš.
MAJA Da se suzdržim?! Šta imam od toga?
POL Ona je možda pošla sa mnom u Indiju
GDIN FIRM Prekinite, visite ovde, jer su Vas proterali iz Indije

POL Proterali?
GDIN FIRM (*Polu*) Da, proterali, Vi mislite, mi ne znamo, Vi, glupane što poboljšavate svet
MAJA (*Polu*) Reklo bi se da joj nije smetalo, što nisi bio tamo. Izgleda da joj i nisi baš nedostajao
POL Šta vi znate?
GDIN FIRM Obratite u životu sve ovde, sve sami duhovi, bogalji nesposobni za vezivanje, deca-jedinci
MAJA (*Udu i Petri*) Ispričajte, no hajde ispričajte, sada nedostaje još samo vaša priča
UDO Mi nemamo šta da ispričamo
PETRA Nema ničega do nas samih
MAJA Šta se onda desilo te noći?
UDO Koje noći?
PETRA Živimo isključivo u trenutku
UDO Ima noći i noći
PETRA (*Udu*) Treba da krenmo.
GĐA GUST To govorite otkad ste došli.
POL Šteta što nema više ljudi kao što ste vi
MAJA Zar nikad nije dosta!? Ništa ne preostane. „Ja sam to uradio!“, „ja sam to uradio!“
UDO Zar nije govorila samo lepo o Vama, gospodine Firm
GDIN FIRM Govorila? Govorila! Kada bi čovek znao šta sve ljudi pričaju o njemu, to bi ga u grob oteralo.
POL Kažem ja
GĐA GUST A čovek bi ipak želeo da zna.
MAJA Gospođo Gust, ja mislim da Vi ne biste više želeli sve da znate, kada biste znali sve.
GĐA GUST Pa, ne mislim ja na sebe.
POL To ne zavisi od čoveka.
PETRA To se zove život.
GDIN FIRM Šta to pričate? Život? Život! Kao da je to nešto što čovek može da izabere.

GĐA GUST Čovek bi želeo da zna, ali istovremeno i ne bi.
MAJA Kad čovek sazna, kasno je.
GĐA GUST Čovek bi ipak želeo da zna, koliko je ožalošćenih. I čega se sećaju.
POL (*Maji*) Danas ti je kosa tako lepa. Kao da uopšte nije tvoja.
GDIN FIRM (*Polu*) Veoma ljubazno od Vas što ste moju ženu povezli kući.
POL Sedeli smo u kanuu. Nikada do tada nisam sedeo u kanuu. Bilo je kao na filmu. Čovek posmatra, eto, kako tako sedi i misli se: Baš je kao na filmu. Ali, da mi stvarno, eto, tako sedimo. Nije udobno. Izgleda udobno samo na filmu. Nestala je dve nedelje kasnije.

Tišina.

Pol sebi sipa vino.

PETRA To se zove život
GĐA GUST Čula sam jednom o jednoj ženi koja...
MAJA Ne želimo da znamo šta ste Vi čuli
GDIN FIRM Pustite je neka priča
MAJA Moram, dođavola, odmah da održim svoj govor!
GDIN FIRM Samo da ne bude posmrtni govor!
PETRA (*Maji*) Sad možeš sve da kažeš.
MAJA Sve? Sve! Kada bi čovek znao šta je sve, on nikada više ništa ne bi rekao. Jednostavno ništa. Jer, drugi to ne bi mogli da razumeju. I pošto bi on, koji sve zna, takođe znao, da oni to ne bi mogli da razumeju, on bi jednostavno zanemio. Sve bi zadržao za sebe. I ne bi bio nesrećan zbog toga. Ništa nesrećniji nego što su drugi koji to ne mogu da razumeju. Do te mere ne razumeju, da je bolje da čovek ipak sve

zadrži za sebe. Za sva vremena. Zato što nema šta više da se kaže, kad su drugi zbu-njeni.

Tišina.

GĐA GUST Pritom je sebi, malo pre toga, kupila ovaj mantil, mantil za koji ne postoji odgovarajuće vreme, rekla je.

MAJA Šta sad znači „malo pre toga“?

GĐA GUST Baš pre nego

MAJA Pre čega, gospođo Gust, pre čega?

GĐA GUST Ali, ipak, još uvek postoji pre i posle

MAJA A šta je između, gospođo Gust?

GĐA GUST Čovek, u ovakvoj situaciji, ne sme ništa više da kaže, sve što čovek, u ovakvoj situaciji, kaže, ispadne sasvim drugačije nego što je mislio.

MAJA Šta ste hteli da kažete, gospođo Gust?

UDO Još jedan gutljaj, a onda se bacamo na motor.

MAJA Neki smatraju da u zalasku sunca ima nečeg što nas umiruje

POL U zalasku sunca?

MAJA Na sunce besni li se besni danju i noću. Sunce urla. Neprestano. Čim urla malo manje, mi to osetimo.

GĐA GUST Osetimo?

MAJA Postane malo hladnije.

Kada bismo sve čuli, poludeli bismo.

Ne dolazi sve do nas.

Kada bi sve dolazilo do nas, poludeli bismo.

Čak i drveće ispušta umirujući vapaj...

Samo, mi ga ne čujemo

PETRA Prvi put čujem za to.

MAJA Vidite!

UDO Nestajemo sad.

GĐA GUST Nestajete? Kada bi čovek to mogao tek tako.

MAJA Zar nije divno kad neko nestane.

Koliko ljudi to priželjkuje? Celog života.

Čak i oni za koje se nikad ne bi reklo. I ne uspe im. Taj potpuni nestanak. Kako mora da, od sreće, prolaze žmarci, onoga kome jednom to uspe. Potpuni nestanak. Iako je čovek još uvek tu. Možda čak i sasvim blizu. Ili na drugom kraju sveta. To je život.

Uspeli život. Potpuni nestanak. Bila bi to sasvim drugačija vrsta uspeha. Uspeh koji čovek ne može da vidi, kojem ne može da se divi, koji ne može da se obožava. Uspeh koji na sebe ne navlači ni trunku zavisti.

Uspeh zarad samog uspeha. Koliko ljudi to priželjkuje? Celog života. Da postanu misterija. Možda da nekome nedostaju kao nikada do tad. Da nedostaju kao nikada do tad. Puko nedostajanje. Da neko čezne kao nikada do tad. A pritom ostaviti za sobom toliku krivicu. Krivicu zbog krivice. Krivice koje se čovek nikad ne može osloboditi. Celog života. A istovremeno: kakvo olakšanje!

Mrak.

Poslednja slika

Jedna ženska prilika prelazi preko scene u mraku.

Odlazi do čiviluka s mantilom.

Prebaci mantil preko ramena.

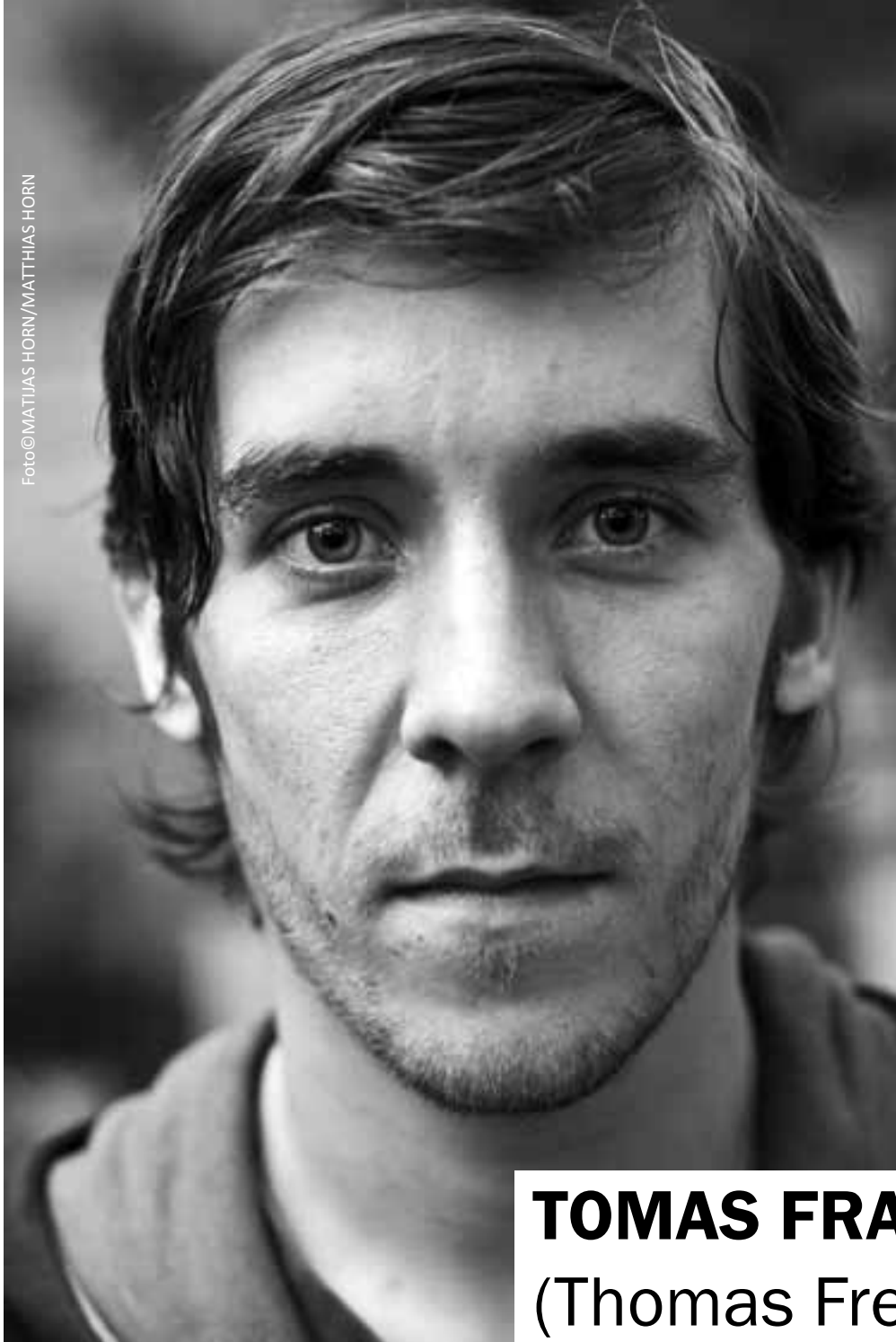
Čuju se koraci kako odzvanjaju.

Tomas Frajer / Thomas Freyer

A U NOĆIMA LEŽIMO NEMO

UND IN DEN NÄCHTEN LIEGEN WIR STUMM

Prevela s nemačkog **MARIJA KARAKLAJIĆ**

Foto©MATIJAS HORN/MATTHIAS HORN

TOMAS FRAJER
(Thomas Freyer)

A u noćima ležimo nemo Foto©ARNO DEKLER/ARNO DECLAIR

Tomas Frajer rođen je 1981. u gradu Geri u Tiringiji (Gera, Thüringen). Godine 2001. po pozivu je učestvovao na Seminaru o dramskoj umetnosti za decu i omladinu „Paul Maar“ (Paul-Maar-Seminar) u Volfenbitelu (Wolfenbüttel). Iste godine bio je i na stručnoj praksi iz dramaturgije u Pozorištu „Hans Oto“ u Potsdamu (Hans-Otto-Theater Potsdam), takođe u oblasti dečjeg i omladinskog pozorišta. Od 2002. do 2006. studirao je dramaturgiju na Univerzitetu umetnosti u Berlinu (Univesität der Künste Berlin), a 2006. učestvovao je u radionici „Nova dramska umetnost“ (Neue Dramatik) u Ulmskom pozorištu (Theater Ulm).

mojoj sestri Kerstin...

Napomena:

Monološke tekstove ne moraju da izgovaraju isključivo lica kojima su tekstovi dodeljeni.
Moguće je govoriti ih i horski.

1 / jakob

Stojim ispred prozora. Stavljam kameru na stativ i uključujem je. Kratak fleš. To je prvo što vidim. Onda jedno drvo. Ulica. Kuće preko puta. Na displeju. Ono što je još uvek napolju. Polako se utiskuje u moju glavu. Ostavljam kameru uključenu i vraćam se u krevet. Dan je.

2 / mara

Otvaram vrata dnevne sobe. Majka sedi na kauču zajedno s čovekom kog naziva „sveštenik“. Stojim. Pred njima. Smeše mi se. Ja ćutim. „Veruj u šta god hoćeš. Ali decu ostavi na miru“, doviknuo joj je otac pre nego što je ušao u svoja službena kola. „Gde si bila“, pita me. Idem u kuhinju. „Zar nećeš da odgovoriš svojoj majci, dete moje?“ Uzimam jogurt iz frižidera. Idući ka kauču trpam sve u usta. I povraćam na sto pred njim. „Ako hoćete da spavate sa mojom majkom, ne morate meni da se obraćate sa ‚dete moje‘.“

3 / marlen

Prestao je da govori s nama. Otac. Čak i kada bismo ga nešto pitali. Sedeo bi za kuhinjskim stolom. I čekao. Kada bi ga Robert u fotelji odneo do televizora, ništa ne bi rekao. Sedela sam ispred njega. Na tepihu. Počinjala da plačem. Robert me je gledao i noću udarao glavom o vrata dečje sobe. Dok drvo nije uleglo. Onda su počeli tikovi u očima. Slepilo. Koje traje nekoliko sekundi. I dan-danas mogu da čujem krckanje svoje mrežnjače.

4 / robert

Da li zna ko sam, pitam ga. Svog oca. Smeje se bez glasa i miluje me po licu. Čekam dok ne zaspi, stavljam jelo za Marlen ispred vrata njene sobe. Praznim njenu kofu. Vraćam je. Stojim pred njenim vratima i osluškujem. Ništa. Tamo ničeg nema. Sve je tiho. Odlazim u svoju sobu. Zastajem ispred prozora. Ulica. Kuća. Nigde žive duše. Sutra ću prodati komodu. Jakob će mi pomoći.

5

Mara: Ona priča. Samo o Bogu. O Bogu i sudbini. I ni o čemu više. Put ka Bogu, kaže, čist je, dete moje.

Jakob: Pa šta?

Mara: Pa šta?

Jakob: To nije ništa novo.

Mara: Znaš li kada je otac poslednji put ovde spavao? Ovde kod nas? Kod kuće?

Jakob: Ne.

Mara: Pakuje svoje torbe. Svoju akten-tašnu. Brzo me ljubi u obraz. Razgovara sa mnom kao da sam još uvek njegova mala devojčica. Kao da je sve normalno. Sve ovo ovde.

Jakob: A ti? Šta ti radiš? Tamo dole? Po podrumima? Misliš da je to normalno?

Mara: Majka kaže da treba da se ponašam pristojno.

Jakob: Nadaš se da će nešto ostati. Ali više ničeg nema, Mara. Ničeg. Ima i gorih stvari.

Mara: Ima i gorih stvari.

Jakob: Ti nisi više mala devojčica.

Mara: Nisam.

Jakob: Neću da pitam kako ti je. Da li još uvek nešto osećaš.

Mara: Nemoj.

Jakob: Radi šta hoćeš, Mara. Ja imam svoj mir. Ti svoj.

Mara: Ja neću tvoj mir.

Jakob: Pa šta hoćeš?

Mara: Nešto. Šta ćeš ti da radiš, Jakobe?

Jakob: Nestaću.

Mara: Hoćeš li se vratiti?

6 / mara

Telo na meni. Ruka koja mi steže grudi događa se nekoj drugoj. Nekoju koju mogu da posmatram. Ne osećam penis u njoj. Ne prepoznajem lice mladića. Ja nisam ona. Ja posmatram. Sve dok sperma ne počne polako da curi iz nje. I dok se ne ušunjam. Nazad u sebe. Skoro svi mladići prisiljavaju se da nešto kažu. Bilo šta. Kada sve prođe. Nešto fino. Nešto lepo. Stomak mi se grči. Dok idem gore. Na stepeništu. Svaki put. Osećam. Na trenutak. Nešto. Dok mi kiselina šiklja u usta. Sve je ostalo. Kao što je i bilo. Oduvek. I to je ono što je najbolje. Ponovo i ponovo. Ono što je moralo da mi se desi. Kada vidim svoju majku. Gore. U stanu. Kada vidim kako plače zato što je Bog danas nije sreo. Šta da joj kažem, dok tako stoji ispred mene? Danas te ne jebe? Tvoj Bog? Treba li to da je pitam?

7 / robert

Prodao sam majčino posuđe. Njene stolnjake. Držače za sveće. Prodao sam očeve knjige. Nameštaj iz spavaće sobe. Iz moje sobe. Sve što otac neće moći da vidi kada jednom ipak otvori oči. Četiri stolice i kuhinjski sto za kojim smo čekali, neću da prodam. Ali zato komodu iz hodnika još danas. Jakob zvoni. Otvaram vrata. Kezi se. Nosimo komodu niz stepenice. Preko ulice. Pored dečjeg igrališta, do prodavnice polovnih stvari. „Trideset. Ne više“, mrmlja čovek iza tezge. Treba mi novac, kratko klimnem i gurnem izgužvane novčanice u džep od pantalona. Jakob me čeka ispred prodavnice. Idemo. Da pijemo pivo. „Dokle ćeš tako da živiš“, pita me, dok stoji u mojoj sobi. „Dokle“, kažem. „Dok ne prođe“.

8 / jakob

Ležimo na podu. U Robertovoj praznoj sobi. Pijemo pivo. Noć je nema. Samo se Marlen čuje. „Razgovara“, kaže Robert. „S glasovima iz televizora“. Čujem njen glas. Njen smeh. Već godinu dana niko je nije video. „To radi svake noći“, kaže Robert. I zaspi. Ruka ispod glave. Nogu priljubljenih uz stomak, leži na mestu na kom je još pre godinu dana stajao njegov krevet. Spava. Meni još uvek nije vreme za spavanje. Izlazim. Na ulicu. Ne znam kuda ću. Sve je tiho. Sve ovde. Nebo. Mesec. I ja. Posmatram sebe. Posmatram kako ispijam pivo i bacam flašu na zid neke kuće. Posmatram kako staklo udara o zid. Kako se razbija. Ništa. Ne čujem ništa. Vadim kameru iz ranca. I nastavljam dalje. Kući, čujem sebe kako kažem. I nasmejem se. Kući.

9 / marlen

Kada zatvorim oči. I ležim nemo. U noćima u kojima ne mogu da spavam. Div sam, koji leži u planinama. Moja koža odronjeno kamenje na livadama u podnožju planina. Moje telo je teško. Od kamena, od kog je sačinjeno. Toliko teško, da mislim, sve bi moralo da se uruši. Sve ispod mene. Planine. Livade. Zemlja. Do središta bi morala da se raspukne. Da mogu da se istopim. U njoj. U njenoj vrelini. Morala bih da otvorim oči. Samo da ne padnem. Morala bih da otvorim oči. Ili da zaspim. Makar da zaspim, morala bih da mogu.

10 / jakob

Ugledaju me na putu ka kući. Na autobuskoj stanici pored škole. Noć je. Pijan sam, jedva se držim na nogama. Trojica ih je. Neposredno pre prvog udarca uspevam da uključim kameru. Krv mi se sliva u oči. Svet je crven.

11

Mara: Roberte.

Robert: Šta ti tražiš ovde?

Mara: Moraš da mi pomogneš.

Robert: Moram da okupam oca.

Mara: Sredili su Jakoba.

Robert: Ko?

Mara: Prošle noći. Na ulici. Leži u bolnici.

Robert: Ko ga je sredio?

Mara: Kaže da je dobro.

Robert: Da li je rekao šta se dogodilo?

Mara: Hoće svoj mir. To je sve.

Robert: To je sve?

Mara: On meni ništa ne priča.

Robert: Ti si mu sestra.

Mara: Roberte, ja. Neću da te odvlačim od posla.

Robert: Doći ću do tebe.

Mara: Da?

Robert: Kada sve bude gotovo.

Mara: Kada sve bude gotovo. Da.

12 / jakob

Mara je otišla pre pola sata. Sada otac stoji pored kreveta. Zajedno s majkom koja briše suze. I smeši mi se. Kažem da se ničeg ne sećam. „Našao te je vozač autobusa“, kaže otac. I to je sve što kaže. Prijali su mi, hteo bih da mu kažem. Udarci. Ali on to ne bi razumeo. Dobro sam, kažem. Sad hoću da spavam.

13 / mara

Majka će se vratiti kući sama. I govoriti o sudbini. O kazni Božjoj. Ne želim to da slušam. Zatvaram se u sobu i čekam Roberta. Mažem usne crveno.

14 / robert

Ovde svi znaju da oni noću bazaju po kraju. Svake noći mlate koga stignu. Dok sve ne zamre. Dok ne postane sasvim tiho. Sasvim tiho. Ovde. Jakob je to znao.

15

Mara: Tu si.

Robert: Rekao sam da ću doći do tebe. Kada sve bude gotovo.

Mara: Zar nećeš da uđeš?

Robert: Imaš li vesti o Jakobu?

Mara: Rekla sam ti sve što znam. Zar nećeš da uđeš?

Robert: Majka ti nije tu?

Mara: Hoćeš li da budemo sami?

Robert: Otišla je na molitvu?

Mara: Zašto toliko kasniš?

Robert: Da li je otišla na molitvu, pitao sam.

Mara: Zašto me ne gledaš? Ti me uopšte ne gledaš, Roberte.

Robert: Nisam došao da te gledam.

Mara: Nisam više mala devojčica.

Robert: Tvoja majka misli da si ti jedna pristojna devojka.

Mara: Ti nisi moja majka.

Robert: Zašto si se tako namazala?

Mara: To ti se sviđa. Sviđa ti se?

Robert: Ne.

Mara: Rekla sam ti sve što znam o Jakobu. Ti nisi zbog Jakoba došao. Zašto si došao?

Robert: Rekla si da treba da ti pomognem.

Mara: Mogao bi da mi kažeš da ti se sviđam. To pomaže. Za početak.

Robert: Ne sviđaš mi se.

Mara: Želiš da me dodirneš. Vidim to. Želiš da mi skineš pantalone. Stegneš grudi.
Želiš da zabiješ penis u mene. Ovog trenutka.

Robert: Dosta.

Mara: I da nestaneš. Hoćeš da spavaš sa mnom i da nestaneš posle toga. Zato si došao. Kao i svi ostali.

Robert: Dosta, rekao sam.

Mara: Ne moraš da mi kažeš da me voliš. To nije važno. Dođi.

Robert: Besmisleno je.

Mara: Znaš li zašto se moja majka moli? Svakog dana? Svake noći? Ako Bog postoji.
Ako Bog zaista postoji, onda svaki čovek može da nađe neki smisao. Sve što mu se dešava. Što mora da podnosi. Svakog dana. Veruješ li u Boga? Kuda ćeš?

Robert: Ovo s tobom je besmisleno.

Mara: Prekini da se moliš, Roberte. Tako je lakše. Videćeš.

16 / jakob

Kad sredstva protiv bolova počnu da deluju. U svitanje. Prenem se iz polusna. Ne znam gde sam. Više ne mogu da zaspim. Ustajem. Osećam želju. U sebi. Napolje. Da izađem na ulicu. I da bacim kamen. Na nečiju glavu. Ili na svoju. „Dok ne prođe“, rekao je Robert.

17 / marlen

Seda pred moja vrata. I govori mi. Robert. Pijan je. Šišti. Vređa me. Tiho. Da ne probudi oca. Preklinje me da izađem odavde. Preti da će razvaliti vrata. Izvući me na ulicu. Često. Volim njegov glas. Često zaspim slušajući ga. Ali večeras ne. Večeras me zove Mara.

Onda je tiho. Kada otvorim vrata. Pažljivo. Posle sat vremena. Vidim ga. Kako leži na tepihu u hodniku. Kao dete često je govorio u snu. Smejao se čak. U sobi preko puta vidim oca. U svojoj fotelji. Spava. Ispred televizora. Ostario je. Iznenada čujem krckanje. U očima. Ponovo. Zatvaram vrata. Brzo. I ponovo ležem. U svoje planine.

18

Jakob: Hteo sam da vidim kako to izgleda?

Robert: Mislio si da ćeš biti bolje? Ako ti unakaze lice?

Jakob: Super sam.

Robert: Šta ti znaš, Jakobe?

Jakob: Tri naprsla rebra. Posekotina iznad oka.

Robert: Šta ti znaš?

Jakob: Moram da primetim da me još nijednom nisi posetio.

Robert: Prekini.

Jakob: Računao sam s tim, Roberte. Stvarno. Mislio sam da brineš zbog mene. Mislio sam da ćeš doći. S velikim, šarenim buketom cveća, zabrinutim izrazom lica i sokom od pomorandže koji ćeš da spustiš na stolić pored kreveta, dok me očinski tapšeš po ramenu. Razočaran sam. Stvarno. Stvarno sam razočaran u tebe. Zašto ti ne brineš zbog mene?

Robert: Tebi stvarno nije dobro.

Jakob: Super mi je. Znaš to. Šta hoćeš?

Robert: Znao si šta će se desiti. Znao si da će te uhvatiti.

Jakob: Naravno.

Robert: I to ti se sviđa.

Jakob: Sviđa mi se.

Robert: Da budeš žrtva. Da se smeješ drugima.

Jakob: Ja se ne smejem. Čuješ li? Ne smejem se. To ne smeš da pobrkaš. Da li si spavao s njom?

Robert: Molim?

Jakob: S Marom.

Robert: Ne.

Jakob: Ne bi me čudilo. Stvarno. Ubili ste se od brige za mene. Tešili jedno drugo. Znam je ja. Da li si sada kod nje?

Robert: Kod kuće sam.

Jakob: Kod kuće.

Robert: Da, kod kuće.

Jakob: Ponekad si srećan. Što je nestala. Da li si srećan?

Robert: Srećan?

Jakob: Ne pretvaraj se, Roberte. Otkad je nestala, kupaš svog oca. Hraniš ga. Pripremaš hranu za Marlen i čistiš njena govna. Svakog dana. Ponovo. I ponovo. Da li si srećan? Zato što si im potreban? Obama? Zato što je ona nestala. Misliš li ponekad na nju? Pitaš li se ponekad zašto je otišla?

Robert: Jesi li gotov?

Jakob: Gotov? Ne. Dok ne prođe, rekao si. Umoran sam. Samo sam malo umoran. Ja. Ja ne mogu ovde da ostanem.

Robert: Pa kuda ćeš?

Jakob: Napolje.

Robert: Napolje?

Jakob: Otkud znam. Napolje.

19 / marlen

Ne znam zašto je nestala. Tako iznenada. Prestala sam o tome da razmišljam. Kada mi dolazi. Noću. Kroz zatvorena vrata. Tako, kako je i otišla. Pojačavam televizor.

20 / jakob

U hodnicima je svetlo prigušeno. Dok idem napolje, koža na mojim stopalima šljapka po laminatu. Smrad sredstava za dezinfekciju i govana uvlače mi se u nozdrve. Na ulici nema ni daška vetra. Mogu da vidim nebo. Neko nebo. Ništa mi nije dovoljno. Nikakav udarac.

Ne znam kuda ću. I zašto ne mogu da ostanem ovde. Pokušavam da ne mislim ni na šta. Idem dalje. Duž autoputa. Napolje iz grada. U ruci kamen. Ne znam odakle mi. Vreli grumen u želucu.

Pored znaka za izlaz iz grada čovek šeta psa.

21

Robert: Ti?

Mara: Da.

Robert: Šta hoćeš?

Mara: Nestao je.

Robert: Jakob.

Mara: Htela sam da ga posetim. Jutros. Svuda sam ga tražila. Tvoj otac spava?

Robert: Spava.
Mara: A Marlen? Imaš li vremena? Znam. Nemaš vremena.
Robert: Ja.
Mara: Moramo da ga potražimo. Moraš da mi pomogneš. Ne znam šta sve može da uradi.
Robert: Znam kako to izgleda. Kada se tebi pomaže.
Mara: Nisam došla da me uzmeš u naručje.
Robert: To je i hteo. Znao je da će ga uhvatiti.
Mara: Ne znam.
Robert: Sačekaj ovde.
Mara: Čekam.

22 / robert

Mara. Dok pored nje hodam kroz kraj. Dok tražimo Jakoba. Iako znamo da ga nećemo naći. Dok čujem sebe kako govorim. Čujem kako govorim nešto, primećujem da me hvata za ruku. Svojim hladnim prstima. Osećam da mi gori u glavi. Puca. Izvlačim ruku. „Ja to ne mogu“, čujem sebe kako vičem. I zatvorenih očiju počinjem da je udaram. Kroz kožu. Do kostiju. Sve jače. Sve dok ne osetim da nema više ničeg čvrstog. U njoj. I vidim samo njena razjapljena usta.
„Zašto si zatvorio oči“, pita me. I sad. Tek sad primećujem da hoda pored mene. Ne drži me za ruku. Kao da se malopre ništa nije dogodilo. „Nećemo ga naći“, kažem. „Zašto to kažeš“, pita. I pitam se, da li me je stvarno uhvatila za ruku. I kakav bi to bio osećaj. S tuđom kožom.

23

Mara: Zašto to kažeš?
Robert: Zna da ga tražimo.
Mara: Moramo da ga pronađemo.

Robert: A kod kuće?
Mara: Kod kuće.
Robert: Zašto se smeješ?
Mara: Način na koji to kažeš. Kod kuće.
Robert: Možda je tamo.
Mara: Da li me voliš?
Robert: Molim?
Mara: Da li me voliš?
Robert: Da li ti voliš tipove s kojima spavaš?
Mara: Stvarno te zanima?
Robert: Ne znam.
Mara: Gledaš u nebo. Noću. Kada ne možeš da spavaš.
Robert: Ne.
Mara: Moliš se. U snu. Jakob mi je to rekao.
Robert: Ne treba da veruješ svemu što Jakob kaže.
Mara: Veruješ li da je Bog baš tebi namenio? Sve to što ti se dešava. Da ćeš biti nagrađen? I kažnjen? Zbog svog ponašanja?
Robert: Gospode.
Mara: Zašto se smeješ?
Robert: Ja nisam tvoja majka.
Mara: Ne volim nijednog od njih. Od tih tipova. To si hteo da znaš. Ne slušam ih. Zaboravljam njihova lica. Ali kratko. Sasvim kratko. Pomislim. Kako bi to bilo?
Robert: Da li si je uhvatila?
Mara: Uhvatila šta?

Robert: Moju ruku.
Mara: Tvoju ruku?
Robert: Maločas. Dok smo išli jedno pored drugog.
Mara: To je svejedno.
Robert: Nije.
Mara: Svejedno je.
Robert: Važno je.
Mara: Daj mi je onda. Kad je važno. Tvoju ruku. Daj.
Robert: Mara.
Mara: I?
Robert: Šta? Šta i?
Mara: Veruješ li da je važno? To što upravo radimo? Veruješ li da će to nešto promeniti?
Robert: Ništa se neće promeniti.
Mara: Topla je. Tvoja ruka.
Robert: Moguće.
Mara: Sasvim topla.
Robert: Pusti.
Mara: Nećemo ga naći.
Robert: Ne.
Mara: Dođi.
Robert: Kuda?
Mara: Dođi.

24 / marlen

Otac je pre pola sata pao iz fotelje. Čula sam tup udarac. Verovatno moždana kap. Ponovo. Kroz ključaonicu sam videla njegovo lice. Njegovo izobličeno lice. I zapi-

tala se gde je Robert. Moram da mu pomognem, pomislila sam. Moram da pomognem ocu. Njegovo lice je potpuno iskrivljeno. Vidim sebe. Kako mu prilazim. Smeštam ga u fotelju. Zovem hitnu pomoć. Smešim mu se. Vidim sebe pred njim. Kako čučim na podu. Vidim kako pokušava da razgovara sa mnom. Vidim kako njegov jezik oblikuje moje ime. I otvaram oči. Ništa se u meni ne pokreće. Još uvek stojim. Na sredini svoje sobe. Pred zaključanim vratima. Zašto moram da budem sama sa sobom? Još uvek mogu da pozovem Roberta. I da vrištim. Onda gubim ravnotežu. Glava mi udara o televizor. Blještavo svetlo pali moje očne jabučice. Krv mi probija kroz kožu. U kosu. Toplo se sliva niz moj vrat. Preko lica. U usta koja su još uvek otvorena. Ovakvog je ukusa moja krv.

25 / jakob

Čovek stoji pored psa. Desetak metara ispred mene, nešto više. Nešto što ne mogu da razumem. Pas je miran. Navikao je. Na viku svog gazde. Iako idem ka njemu, prilazim tom čoveku sve bliže, ne mogu da razumem šta govori. Tek kada mu sasvim priđem, razaznajem njegove reči. Razumem „čovek“. Neprekidno ponavlja „čovek“ i „čovek mora da bude srećan“. Tek sada shvatam da je meni upućeno. Njegovo urlanje. Ali ne udaram ga zbog toga kamenom u čelo. Za trenutak je mirno. Gleda me. Njegova usta ispuštaju još nekoliko glasova. Onda tupo pada na stazu. Trzam ramenima. Glavom. „Tako dakle. Srećan“, kažem i odlazim. Posle nekoliko metara primetim da me pas sledi.

26 / marlen

Opijenost u meni. Kao da mi ćelije jure kroz glavu. Ustajem. Kroz ključaonicu gvirim u očevu sobu. Nestao je.

27 / mara

Njegova koža je bleđa. Ispod nje plava boja vena. Znoj na njegovom čelu. I nekoliko tamnih dlaka na grudima. Ne znam kada se poslednji put okupao. Njegov topao miris prodire mi u nozdrve. Težina koja se spušta na moju sobu. On stoji tu. Pred mojim krevetom. Nag, kao i ja. I kao da ni on ne zna kako smo ovde dospeli.

Nisam zatvorila vrata. Nisam otvorila prozor. Svukli smo se bez reči. Sada stojimo jedno naspram drugog. Kao da ga nervira to što ležem u krevet. „Da li si već spavao s nekim?“ „S jednom devojkom“, kaže. Jedva čujnim glasom. I to je sve što kažemo jedno drugom.

Polako seda pored mene. Vidim kako mu ruke, grudi drhte. Njegov miris mi prilazi. Sve bliže. Teško se spušta na moj jezik. Ostavlja slatkasti trag i meša se sa slanim ukusom njegove kože.

Njegov pogled klizi mimo mene.

Najzad me dodiruje desnom rukom. Moj stomak. Grudi. Vrat. Dodiruje me kao da spavam. Kao da ne želi da me probudi. Time što tu radi.

I odjednom. Pomislim. Da više neću izaći iz sebe. Iz svoje kože. Kada to radi.

Ne mogu da zatvorim oči. Čak ni dok mi širi noge. Svojim stomakom. Grudima. I tone sve dublje. Licem uranja. U mene. Njegove usne su hladne. Jezik topao i hrpav.

Ne čujem kako majka stavlja ključ u bravu. Kako otvara i zatvara vrata stana. Kako kači ključ na dasku. Ne vidim kako zastaje pred mojom sobom, pred otvorenim vratima. I ne vidim njene suze. Ne znam koliko dugo već tu stoji. Da li nas posmatra. Svojim mokrim licem. Nemirnim prstima koji drže sliku njenog sveštenika.

Robert prodire u mene. Kreće se kao da nešto traži. Šta li ćeš još naći, pomislim. Video si ko sam. Dok sam stajala pred tobom. Tu nema ničeg. Ničeg.

I odjednom. Odjednom čujem krik. Dubok. I dug. Kao da se nalazim pod vodom. I pomislim, to je Robert.

Onda shvatim. Onda shvatim da zvuci dolaze od moje majke. „Jakob je mrtav“, urla. I ja razumem svaku njenu reč. „Jakob je mrtav“.

A Robert? Ispada iz mene. Tetura se. Čelom udara o pisači sto. Glava mu odskače. Kratko se nasmeje. Visoko i neprirodno. Ne vidim krv.

„Obuci se“, kaže moja majka. „Obuci se.“ I ja. Oblačim se.

Jakob nije mrtav? Majka nije bila ovde? Nije plakala? Nije stajala u vratima? I nije mi rekla: „Obuci se“?

Obuci se.

Gola sam.

Majka nije ovde. Pitam Roberta da li je bila tu. Ali on me ne čuje. Svud je po meni. U meni. Ponovo ga osećam. Osećam. Vreli talas. Osećam. Njegove mišiće. Trzaje. Gledam ga u oči. Pogleda me, spusti svoju glavu pored moje. Njegovo disanje se umiruje. „Mara“, kaže. „Mara.“ I to je poslednje što izgovori. Pre nego što se obuče i nestane. Tako brzo, da ne stignem ni da pogledam za njim.

Onda ležim sama. U svom krevetu. U sebi sam. Tu sam. Ispod svoje kože. Mislim na njega.

Tonem u san.

28

Jakob: Roberte!

Robert: Gde se nalaziš?

Jakob: Pitao sam te dokle će to da traje. Sećaš li se? Pili smo pivo. U tvom lepom, praznom stanu. Šta si mi odgovorio? Sećaš li se?

Robert: Gde se nalaziš?

Jakob: Sećaš li se?

Robert: „Dok ne prođe“, rekao sam.

Jakob: „Dok ne prođe.“

Robert: Da.

Jakob: I onda si se nasmejao.

Robert: Da.

Jakob: Nasmejao si se.

Robert: Da.

Jakob: Znam zašto si se nasmejao. Nije reč o donošenju odluke. Ti se ni za šta nisi odlučio. Nisi izabrao svog oca. Ni majku. Ni Marlen. Nisam ni ja. Ništa od svega ovoga nisam izabrao. Mi samo čekamo da prođe. To je sve.

Robert: To nije sve.

Jakob: Rekao si: „Dok ne prođe.“

Robert: Moram da te nađem.

Jakob: Nećeš me naći.

Robert: Moram.

Jakob: Znam.

Robert: Gde si? Jakobe! Gde se nalaziš?

Jakob: Nisam tražio da brineš zbog mene. Da me spaseš. Ja nisam Marlen. Ni tvoj otac.

Robert: To znam.

Jakob: Da li si ih ikada pitao da li si im zaista potreban? Da li si se ti ikada zapitao šta bi radio bez njih? Sa svim tim vremenom koje bi ti onda ostalo? Sve to radiš zbog sebe. Bojiš se. To je sve.

Robert: Gde si?

Jakob: Šetam.

Robert: Jakobe!

Jakob: Ostavi me na miru!

Robert: Moram da te nađem.

Jakob: Znam.

Robert: Idiote!

Jakob: Srećno!

29 / robert

Dolazim k sebi. Ne znam šta se dogodilo. Zašto sam bio kod Mare. Na mom jeziku neki tuđi ukus. Moje oči su oči nekog drugog. Ne prepoznajem ulice. Ni svoje lice. Gde je Jakob?

30 / marlen

Nestao je. U stanu je tiho. Nema više opijenosti u meni. Ne znam gde se nalazi. Moj otac. Da li je još uvek u stanu. Kako mu je. Da li je mrtav. Da li treba da ga potražim. Da li još uvek mogu da se krećem.

Ne mogu da izađem. Da stavim ključ u bravu. Ne mogu da se smirim. Ne mogu više da budem div. U mojoj sobi. U planinama. Ne znam gde je Robert. Kod kuće je. Obično je kod kuće u ovo vreme. Sprema večeru. Uvek. Tačno u ovo vreme. Prazni kofu. Kupa oca. Čujem ga kako govori. U ovo vreme. Ne znam gde je. Zašto nije ovde? Zašto ne čujem njegov glas?

Ne znam da li sam već mrtva.

Sedim. U svojoj sobi. Pored televizora. Sve više pojačavam ton. Dok pokušavam da ne mislim ni na šta. Da ne vrtim nijednu reč po glavi. Ne mogu da izađem odavde. Ne mogu. Ne mogu da ne mislim ni na šta. Mislim na Roberta. I na oca. Moram da čekam, pomislim. Dok Robert ne dođe kod mene. Moram da čekam. To mogu. Da čekam. I da pustim. Dah. U nekom trenutku možda. Kada zatvorim oči vidim svoje lice. Jednu beskrvnu, izobličenu grimasu.

31 / jakob

Hladnoća mi se uvukla u telo. Ležim. Na nekom putu. U nekoj šumi. U blatu. Granje mi je raseklo lice. Košulju. Pantalone. Čujem tutnjavu autoputa. Disanje psa. Vidim mesec. Zvezde. Više ne vidim nebo.

Moja krv mora napolje, iz mene. Mora da iskaplje kroz svaku poru.

Svet je beo. I crven. Reči šuplje odjekuju u mojoj glavi. Ruka neprekidno dodiruje grudi u kojima moje srce nemo kuca.

Izlazim iz svoje kože.

32 / mara

Budi me majčin glas. Plače. „Obuci se“, kaže. I odlazi u dnevnu sobu. Ja. Oblačim se. Ja. Čujem glas njenog sveštenika. Čujem kako joj govori. Sudbina. I Bog. I uteha. I čujem. Njene jecaje. I ja. Ja znam šta će mi reći.

33

Marlen: Gde si?

Robert: Marlen?

Marlen: Robertel!

Robert: Marlen.

Marlen: Gde si?

Robert: Ti govoriš. Ti. Zaista govoriš.

Marlen: Da.

Robert: Ti govoriš.

Marlen: Dođi kući!

Robert: Zašto?

Marlen: Moraš da dođeš kući!

Robert: Kući?

Marlen: Moraš da požuriš.

Robert: Ne znam gde je to. Kod kuće.

34 / robert

Na ulici je nebo visoko iznad mene. Sigurno sam zalutao. Ništa više ne prepoznajem. Nijednu kuću. Ni ulicu. Ništa od onoga što vidim. Ne znam gde sam.

35 / marlen

Kucanje. Na mojim vratima. Trgnem se. Otac leži na podu iza mene. Koža mu je hladna, kaže majka.

36 / robert

Ispred robne kuće neka starica me pomiluje po glavi. Ponudi bombonu. Uzmem je. Starica se smeje. Bezubo. Kažem: „Hvala.“ Ona kaže: „Dobar dečko.“

Na sledećem uglu neki dečko me šutne u cevanicu i otme bombonu iz ruke. Nestane.

Počinjem da plačem. Suze mi liju niz lice. Ne znam kada sam poslednji put plakao. Ne znam da li je to dobro. Idem dalje. Moram kući. Ne mogu da nađem put.

37 / marlen

Pokušavam da izađem iz sobe. Ne mogu da nađem ključ. Povraćam. Neprestano. Sve kulja iz mene. „Ne možeš da se vratiš“, urlam na majku. „Jednostavno ne možeš.“

Jurim ka vratima. Rukama udaram o drvo. Pogledam svoju majku. Otvaram prozor. Penjem se na prozorsku dasku.

Moj otac je mrtav. Moja majka se smeje. Skačem.

38 / jakob

Podigao sam se. Iz sebe. Izašao iz svoje kože. Uvukao se u krzno. Preko kostiju mog lica leži njuška vuka. Vraćam se. Kući.

39 / mara

Išunjala sam se iz sobe. U hodniku su stajale sveštene kove crne kožne cipele. Pored njih cipele moje majke. Svetlo je bilo mirno. I mirisalo na prašinu.

Na stepeništu sam pomislila na Jakoba. On je mrtav, pomislila sam. Mrtav. I vrtela tu reč po glavi. Cedila je kroz moždane vijuge. Dok nije počela da odjekuje. U meni. Mrtav je.

Ja ne mogu. Napolje, na ulicu. Ni nazad u stan. U svoju sobu. Svojoj majci. Kada otac vidi sveštenika u stanu, ubiće ga. I njihovog Boga. I sebe samog. Možda.

Odlazim u podrum, ne znam zašto. Zatvaram gvozdenu vrata za sobom. Čučnem pored starog drvenog trotineta. U otvorenu kutiju.

Pokušavam da ga zamislim. Jakoba. Njegovo lice. Pokušavam da se setim njegovog lica. Očiju. Pokreta koji je svojstven samo njegovom telu. Pokušavam da se setim njegovih poslednjih reči. Bilo čega što je rekao. Ali sve je u meni tupo. Kao da se raspadam. I moja šaka. Moja ruka. Celo moje telo kao da je samo misao. Ideja. Kratkotrajno svetlo.

„Mrtva sam“, kažem tiho. Iako znam da ih izgovaram, ne čujem svoje reči. Izgovorim ih glasnije. „Ja sam. Jakob je mrtav. Ja sam. Mrtav. Jakob.“

Ništa.

Ne znam da li još uvek sedim. Ležim. Da li je nešto ostalo. Od mene. Pomislim na Roberta. Kako je ležao na meni. Bio u meni. Njegova koža. Njegova suva usta. I kako je nestao. Svaki detalj urezao mi se u glavu. I ništa nije ostalo. Od Jakoba. Umro je tako brzo. Osećam kako se cepa u meni. Nešto tuđe.

40

Mara: Nešto nije u redu. Sa mnom.

Robert: Pusti.

Mara: Roberte!

Robert: Pusti me!

Mara: Moraš da dođeš.

Robert: Pusti me, rekao sam. Pusti me. Moram kući. Otac me čeka. Majka. Treba da doručujemo. Sto je već postavljen. Moram kući, Mara. Ja.

Mara: Dodirnuo si me.

Robert: Zalutao sam.

Mara: Mi moramo da budemo zajedno.

Robert: Ne znam gde sam.

Mara: Ali ipak si me dodirnuo.

Robert: Moram kući.

Mara: Voliš me. Ti moraš. I da ostaneš pored mene. I to moraš.

Robert: Ne.

Mara: Moraš da dođeš.

Robert: Nestani.

Mara: Roberte.

Robert: Nestani, rekao sam. Beži!

41 / jakob

Otac sedi u svom autu. Nije video da dolazim. Nije se uplašio kada sam otvorio vrata. „Zar ne vidiš šta sam“, pitam ga. „Pijan“, kaže. Ne dižući pogled s volana. I polako. Gotovo nežno. Otkidam mu glavu.

42 / marlen

Ležim na livadi. Između šipki na kojima se suši rublje. Ispred kuće koju ne poznajem. Sunce mi bije u oči. Ponovo čujem krckanje svoje mrežnjače. Vidim pukotine na njoj.

Svetlo mi kroz oči prodire u glavu. Lobanja puca. Sigurno jarko blješti iz mog potiljka.

43 / jakob

Idem kod majke držeći očevu glavu u ruci. Prstiju upletenih u njegovu kosu. Niko ne vidi šta sam. Na ulici. „Ovde niko nikada nije video vuka“, smeje se otac.

44 / marlen

Majka mi dovikuje s otvorenog prozora, visoko gore. Smeši mi se. Maše. Kao da sam devojčica koja se vraća iz škole.

Ustajem. U glavi gori. Svetlo. Idem ulicom. Malobrojni ljudi koje srećem, ne vide me. Na nebu. Mesec. Zvezde. Tek sada primetim da je odavno pala noć, tamo gde sam.

45 / mara

Napolju sam. Iznenada. Na ulici. Ne znam kako sam dospela ovde. Zašto više ne ležim u podrumu. Odavno je pala noć. Vazduh više nema nikakav miris.

46 / robert

Na autobuskoj stanici pitam nekog starca da li zna gde je moja majka. Smeši se. Pomiluje me po kosi i pokaže ženu na drugoj strani ulice.

47 / mara

Na prilazu ka zgradi dolazi mi u susret vuk. U njegovoj šapi krvava glava. Ne osećam strah. Ljudi na ulici kao da ne vide vuka. Zatvaram oči i produžavam dalje. Mimoslazim ga. Onda se osvrnem. On nestaje u ulazu zgrade iz koje sam ja izašla.

48 / jakob

Ponovo pokušava da mi objasni. Da sam bez cilja u životu. Da sam niko i ništa. Dete svog vremena. Na ste-

peništu najzad odustaje od pokušaja da razgovara sa mnom. Nisam mu se obratio od kada nosim njegovu glavu sa sobom. Pred vratima stana počinje da plače. Zabacim glavu. Razjapim gubicu. Kucam. Majka otvara vrata.

49

Marlen: Ne znam gde sam.

Robert: Marlen.

Marlen: Gde si ti?

Robert: Našao sam majku. Prepoznao sam je. Na ulici. Pitao sam je da li je to ona. Poljubila me je u čelo. Uzela za ruku. Dušo, rekla je. Ljubavi, idemo kući. Otac nas već čeka.

Marlen: Šta to pričaš.

Tišina.

Marlen: Imaš temperaturu.

Robert: Dođi kući, Marlen.

Marlen: Znoj je svuda po tvom čelu.

Robert: Dođi!

Marlen: Neću kući, Roberte.

Robert: Marlen!

Marlen: Potpuno sam mirna. Otac je mrtav. Majka se smeje sa prozora. Nije se vratila. Ne. Ne. Ti buncaš.

Robert: Dođi kući, rekao sam.

Marlen: Ne viči na mene!

Robert: Molim te, Marlen. Svi će biti tu. Otac. Majka. Ti i ja.

Marlen: Više se neću vratiti kući, Roberte.

Robert: Tvoja porodica.

Marlen: Kako to zvuči.

Robert: Čekamo te.

Marlen: Ne, Roberte.

Robert: Čekamo. Da li si me razumela. Čekamo. I majku smo čekali.

50 / jakob

Majka nežno uzima glavu svog muža iz moje šape. Posmatra je kao da je dugo čekala. Tu glavu. Mene ne prepoznaje. Ti, kaže i poljubi ga.

51 / marlen

Gde sam ja, tu je noć. Nema neba iznad stena. Ja sam div. Ovde gore. Iz mojih očiju teče krv.

52 / robert

Hodam. Držim majku za ruku. Uz stepenice do vrata stana. Kada otvorim vrata, otac mi ide u susret. Grli me. Nemo se smeje. Više me ne pušta. Gde si ti bio, pita me. Ugušićeš ga, kaže majka. Sve što sam prodao stoji ponovo na svom mestu. Stan je kao pre. Doručkujemo.

53 / mara

Na autobuskoj stanici vidim tipa čije sam lice zaboravila. Pre mesec dana. Ima crnu kapu na glavi. Nosi crnu jaknu. Crne pantalone. U ruci drži gvozdenu šipku. Pored njega dva tipa koja izgledaju isto kao on. Kada me ugledaju, priđu. „Neću da se molim.“ Ne razumeju šta im govorim.

54 / jakob

Stojim sam. Pred otvorenim vratima stana. Iz moje gubice curi pljuvačka. Sliva mi se niz krzno. Kaplje po otiraču za noge. „Uđi i donesi sreću“ piše na njemu.

Čujem kako majka u spavaćoj sobi mrmrlja molitvu. „Ja nisam tvoj Bog“, viče otac. „Hoću da budem sam!“ „Ti pripadaš meni“, čujem je kako šapuće.

Nisu primetili da sam ušao u sobu. Podešavam video kameru. Stavljam je na stativ.

Usmerim je ka bračnom krevetu i uključim. Ono što je ostalo od mog oca leži na jastuku.

Majka pored njega. U svom bade mantilu. Da li je ispod gola, ne znam.

Rukom mu nežno mrsi kosu.

Moja majka je pronašla svog Boga. Njen Bog plače. I ne razgovara s njom. Ostavljam kameru uključenu. Odlazim u svoju sobu. Sve je kao što je oduvek bilo.

55 / mara

Ležim sama. Boli me želudac. Udarali su me. I šutirali. Onako kako sam želela. Vrhovima prstiju pipam naduveno lice. Novu njušku. Jakob je mrtav. Moram do Roberta. Čak i ako me ne želi kraj sebe. On je jedino što mi ovde nije tuđe.

56

Jakob: Moja koža nije krzno.

Robert: Šta?

Jakob: Bilo je pogrešno. To što si rekao. Ne prolazi. Zato si se smejaao.

Vraćam se. Sve je kao što je oduvek bilo. Moji roditelji. Moja soba. I vruć grumen u stomaku. Sve što još treba da se desi, nije mi više strano. Vraćam se. Pokušao sam da odem. Doći ću ponovo. Ti ćeš otići.

Robert: Ne razumem te.

Jakob: Ali ja nisam vuk. Sve je ostalo. To je zaista umirujuće, Roberte. Ja uopšte nisam svestan onoga što imam. Sve je mirno. Ničega više ne moram da se plašim.

Robert: Prekini da se smeješ.

Jakob: Ne smajem se.

Robert: Prekini!

Jakob: Da li treba da svučem kožu? Da se sklopčam u sebe? U svoje lepo, novo krzno? I to je samo koža. Mislio sam da će biti drugačije. Kada krv jednom iscuri iz mene.

Robert: Imaš sve što si hteo.

Jakob: Čekam. Sedim u svojoj sobi. Prekrio sam prozor. Zaključao vrata. Čekam. Ne radim ništa drugo. Ukjučim televizor i ne mislim više ni na šta. To je stvarno umirujuće. To me stvarno umiruje.

Robert: Moram da doručkujem, Jakobe.

Jakob: To bi stvarno moralo da me umiri.

Robert: Ja.

Jakob: Ali nije tako. To jednostavno nije tako.

57 / robert

Dok jedemo, iznenada pomislim na Marlen. „Gde je Marlen“, pitam majku. „Zašto ne jede s nama?“ Majka me ošamari. Otac urla majčino ime. „Zašto to pita“, viče na njega. „Kad zna dobro.“ Onda nestane. Otac zuri u tanjir. Ćuti. I ja shvatam da je sigurno mrtva. Marlen. Da ćemo ostati sami. Za našim stolom. „Ona se neće vratiti“, kaže otac. I ja ne znam da li misli

na Marlen ili na majku.
Nastavljamo da jedemo.

58 / mara

Vrata stana su otvorena. Fotelja na kojoj Robertov otac uvek sedi je prazna. Soba opustošena. Vrata Marlenine sobe su zatvorena. Robertova soba prazna. U stanu je tiho.

Vazduh je težak.

59 / marlen

Ništa se ne urušava. Ni stene. Ni zemlja ispod njih. Moje telo je kamen. Ništa se ne miče. Div sam u svojoj sobi.

60 / mara

Kada uđem u kuhinju, ugledam ga. Roberta. Sedi na stolici. Preko puta njegov otac. Za postavljenim stolom. Ne vidi me. Pažljivo mu prilazim.

Koža njegovog oca prekrivena je flekama. Telo kruto. Oči širom otvorene.

Spuštam Robertu ruku na rame. Ostaje miran. Ne okreće se. „Ne znam koliko dugo je već mrtav“, šapuće. „Ostaću s tobom“, kažem tiho, „čak i ako ti to ne želiš“.

61 / robert

Mara i ja stojimo u mojoj sobi. Gledamo kroz prozor. Hvata me za ruku. Njena koža je hladna i meka. „Sada smo sami“, kaže. Ni ja napolju ništa više ne vidim. Nikakvu kuću. Nikakvo drvo. Ne vidim nikakvo nebo više. Sve je nestalo. Možda je prošlo.

Kraj.

Fric Kater / Fritz Kater

HEAVEN (po tristanu)

HEAVEN (zu tristan)

Prevela s nemačkog BOJANA DENIĆ
Lektor Periša Perišić

FRIC KATER
(Fritz Kater)

Heaven Foto: Šaušpil Frankfurt©FRICI HABERLANDT/FRITZI HABERLANDT

Fric Kater rođen je 1966. u Bad Klajnenu (Bad Kleinen), u pokrajini Meklenburg – Prednja Pomeranija (Mecklenburg-Vorpommern), a odrastao u Istočnom Berlinu. Nakon mature odslužio je vojni rok u Istočnoj Nemačkoj. Školovao se za preciznog mehaničara, saradivao s nezavisnim pozorišnim trupama u okrilju Crkve. Godine 1987. emigrira u Zapadnu Nemačku. Bavi se različitim privremenim poslovima: kelner, asistent režije, taksista u Bavarskoj, a 1990. vraća se u Berlin. Od 1990. Fric Kater piše pozorišne komade. Oženjen je i ima troje dece.

Fric Kater je književni alter ego Armina Petrasa (Armin Petras), rođenog 1962. u Mešedeu (Meschede). S roditeljima se, 1969, preselio u Istočnu Nemačku. Studirao je režiju na Pozorišnoj akademiji „Ernst Buš“ (Hochschule für Schauspiel kunst „Ernst Busch“) u Berlinu. U Nordhauzenu (Nordhausen) 1987. režira komad *Volokolamski put 1-3* (Wolokolamsker Chaussee 1 – 3) Hajnera Milera (Heiner Müller). Godine 1987. preseljava se u Zapadnu Nemačku. Slede inscenacije u brojnim značajnim pozorištima, između ostalog i na Kamernim igrama u Minhenu (Münchener Kammerspiele), u Minhenskom rezidencijalnom pozorištu (Münchener Residenztheater), Berlinskom Ansamblu (Berliner Ensemble), Pozorištu Talija u Hamburgu (Thalia Theater Hamburg). Od 1999. do 2001. bio je direktor Drame Državnog pozorišta u Kaselu (Staatstheater Kassel). Od 2001. Petras je stalno angažovan kao režiser u Frankfurtskom dramskom pozorištu (Frankfurter Schauspiel), a od sezone 2006–2007. je umetnički direktor Pozorišta „Maksim Gorki“ u Berlinu (Maxim Gorki Theater Berlin).

**HVEN je ostrvo u baltičkom moru koje je u Tiho Braheovo* vreme pripadalo kraljevini danskoj.
HVEN u prevodu znači isto što i rajski VRT.**

kenigsfrost 57 psihijatar

helga 55 bivša laborantkinja

robert 31 umetnik života

simona 28 voli andersa

sara 34 ćerka kenigsfresta i helge, muzičar

anders adelkrojc 30 student arhitekture

miša 13 simonin brat

gavranovi

USTALI SMO – DA UĐEMO U ISTORIJU
(natpis na ustanovi kulture ratenau/brandenburg)

od pesnika naučih da volim.
(lord bajron)

*izvorni oblik: *Tycho Brahe*, prim. prev.

1

(na sceni zgrada novogradnje koja lagano ponovo nastaje iz sopstvenog pepela.)

2

I will survive

simona, robert, anders

(simona sa konopcem umotanim oko tela, na drugom kraju ništa.

robert donosi flaše na scenu, ima ih puno.

anders se pakuje, sa svog tela razmotava ostatak kapa i spakuje ga.)

anders

dobar dan dragi roberte
kako život
kako leto

robert

ne možeš da odeš

anders

zašto

robert

simoni nije dobro

anders

zašto

robert

pokušala je da se ubije

anders

i kako joj je sada

robert

preživeće ali nisu joj sve na broju
mislim
uopšte je nisam prepoznao
ti si kriv

anders

svi su krivi za sve
u bolnici je

robert

a gde bi inače bila

anders

prenesi joj moje pozdrave
neću stići da je obiđem
žao mi je inače ću propustiti let
baš u nedelju
nemačke lenje nedelje
da umreš od dosade

robert

najgori si

3

srebrne visine

anders

(na putu za ameriku.)

anders

simbolika javnog prostora još uvek je na snazi za gradove koji nestaju

štaviše

bila to tiha crkva u gradiću gubenu koja se smestila na pogrešnoj strani u poljskoj

dakle na drugoj strani reke odre ili u potpunosti sanirana ipak potpuno prazna praznina u sred grada vitenberga

stanovnici svoje umiruće gradove doživljavaju kao produžetak sopstvenih delova tela

osećaju se bolesno nesigurno u svojoj egzistenciji ugroženo

ostati bez krova nad glavom ovde nije metafora

već osećaj onih koji ostaju

fenomen obezluđenih zajednica koji moj profesor nežno

zove efekat neutronske bombe nije novitet u istoriji

na američkom srednjem zapadu u severnoj engleskoj ili

u rurskoj oblasti su usled premeštanja

proizvodnih grana ili usled nerentabilnosti vađenja sirovine opustošene čitave oblasti

što je u svakom slučaju neprijatno po stanovništvo i

što u najvećem broju slučajeva

zahvaljujući dugogodišnjim merama prestrukturacije

zahvaljujući uvođenju novih tehnologija i odgovarajućoj

edukativnoj i socijalnoj ofanzivi

nije dovelo do katastrofe

u istočnoj nemačkoj situacija je danas drugačija

državna industrija privatizovana posredstvom poverenika

u potpunosti je propala uprkos drugačije datim obećanjima

subvencije u vrednosti od nekoliko milijardi izgubile su

se u tokovima birokratije ili završile zapravo u koncernima

infrastrukture izgrađene novcem iz državnog budžeta pojavile su se u

oblasti

u kojoj se ništa više ne proizvodi pa ni vetrenjače don

kihota

tako istočna nemačka ima najviše mostove i najveću

koncentraciju bazena za rekreaciju na svetu a

kapaciteti novoizgrađenih postrojenja za prečišćavanje dovoljni su da se higijenski izdašno opskrbi narod bangladeša

mlađi obrazovani ljudi beže stariji socijalno vezani i oni

sasvim mladi moraju da ostanu

žive u sopstevnim muzejima jednog sveta koji izgleda kao nekad ali u kojem ništa više ne funkcioniše

sve što dođe spolja osećaju kao neprijateljsku opasnost

po svom prirodnom impulsu ostaju ušančeni u privatnoj sferi ili u društvenim nišama koje se sve teže pronalaze

ono što me uzemirava nije parcijalna tragedija pojedinca već egzemplarni slučaj

jednog društva bez utopije

ako dozvolimo ukotvljavanje upravo kao fraze u državnim i političkim deklaracijama

da te oblasti i ljude prepustimo njihovim sudbinama

onda to nije samo izostanak vizije o obnovi gradova

manjak utopija po mom mišljenju predstavlja najveću

pretnju čovečanstvu uopšte

radi se o tome da se usprotivimo ujednoličavanju koje je ubrzano globalizacijom ujednoličavanju svetova

i

mesta

da ih maštom i intervencijama na svim nivoima sačuvamo i damo im nov značaj

potrebni su nam snovi o mestima u kojima želimo da živimo

kao što

pozorište stvara snove iz tvog života tako

arhitektura iz tvojih snova

mora da stvori život

kako će da izgleda tvoja kuća tvoj grad za deset pet

naest godina tvoj život tvoja zemlja

ja npr. pripremam

intervjue radionice snimam filmove
skupljam crteže po obdaništima
pokazalo se da su uljane boje od koristi
ajde skupljajte zvezde

da li je uopšte još uvek neophodno zidati stalne gra-
dove
zar privremeno naseljavanje ne odgovara više ovom
vremenu
koji su materijali budućnosti
kako je moguće ostaviti trag brending koji
poziva bodri primorava na neko novo društvo

video sam ljude kako se dosađuju oko mašina
sad više ne

zar je nemoguće da su individualna stanja prouzroko-
vana
vrućinom bolom šokom strahom
možda i oslobađajuća za dušu ne bi li se animirale sa-
moisceliteljske snage stanovnika
na način kakav poznajemo iz kineske medicine
zar napuštanjem moramo da ponižavamo uništavamo
u datim okolnostima odemo još dalje dok se iz pepela
vêza
ne stvori nešto sasvim novo

the shadow of your smile

rečima da dozvolimo da zalutaju dok se same ne pro-
nađu
da sugerišemo formu
nekako se oraspoločimo

da nas vode tačke viših energija
moram da učim
još moram da učim

4 progon

helga, kenigsfrost, miša

helga
pogled odavde odozgo
u početku sam se smejala crveni traktor sa dve plave
kuke
kao igračka

ni oni se dugo već ne koriste
samo auto socijalne službe još uvek ima posla oko nege
i da prokomentariše sa starijima među nama
i onda ode a dođu pogrebna kola rano ujutro oko šest
dok u zgradi svi još spavaju
ovde tako nestaju stari ljudi
a mladi zajedno sa kamionom za selidbu
u neki novi pokušaj
mišo jesi li još uvek tu

skoro sam čitala da određene legure mogu da se sete
šta su ranije bile npr. svoje tačke topljenja
ja jedva mogu da se setim šta sam bila pre njega
mi pripadamo jedno drugom kao
oh slike su zapravo samo reči
mogu da ga osetim svakako bol koju mi nanosi
NAŠ DUŠEK
KRV SPERMA URIN
JEDNA KARTA SEĆANJA

SADA SMO IZBEGLICE
RASTALI SMO SE I VOZIMO SE
POKLONIO SI MI PARČE GLINE NA KOJOJ JE BIO OTISAK
NEKOG LISTA nosila sam ga oko vrata
onda je vrpca PUKLA a list nestao
to je bio prvi put kada si stvarno bio besan

takvog te nikada još nisam videla
TE NOĆI SMO NAPRAVILI NAŠU ČERKU
ŽIVI LIST TAKOREĆI

možda će od njega biti neko drvo ima još koju godinu
starorotkinja ima kao peska na moru sa 43 u džipu uz-
duž i popreko minhena u
butike za decu
pa dobro kao

u
PREDVEČERJE PROGONA IZ EGIPTA
ipak utešno je da to nije ništa tako novo

marijeta blau* npr
bila je baš mojih godina kada je morala da napusti ev-
ropu
RADILA JE U BEČU KRAJEM DVADESETIH
doktorirala je deset godina ranije i još uvek bila asi-
stent
MESTO DOCENTA GOVORIO JE PROFESOR UZ TO ŽENA
I JEVREJKA
PA TO JE PREVIŠE
NAKON ŠTO JE POČELA DA RADI SA SVOJOM NEKADA-
ŠNOM STUDENTKINJOM HERTOM VAMBAHER*
USPELA JE DA DOKAŽE POSTOJANJE PROTONA A KA-
SNIJE ČAK I UPRAVO OTKRIVENIH NEUTRONA

BLAU JE HRABRO I STRPLJIVO NASTAVILA SVOJA ISTRA-
ŽIVANJA

I DALJE JE RADILA U INSTITUTU ZA rentdgentska istra-
živanja NARAVNO BEZ PLATE I DALJE JE RAZVIJALA TEO-
RIJU IZVODEĆI DOKAZE O
RADIOAKTIVNOM ZRAČENJU UZ POMOĆ FOTOGRAF-
SKIH PLOČA ALI PUT
JE JOŠ UVEK BIO DUG A REZULTATI RAZOČARAVAJUĆI

* izvorni oblik: *marietta blau*, prim.prev.

* izvorni oblik: *herta wambacher*, prim.prev.

I TEŠKO DA BI BILO KO DRUGI ISTRAJAO ILI IMAO TO-
LIKO ELANA DA IZRĐI U TAKO TEŠKIM OKOLNOSTIMA
KAO MARIJETA BLAU

1943. MARIJETA DOBIJA iznenadni poziv iz pariza od
MARIJE KIRI *
brzo je spakovala kofere

BLAU JE ZAJEDNO SA FIRMOM I L F O R D USPELA DA
USAVRŠI TEHNOLOGIJU PROIZVODNJE FILMA
NJEN JEDINI PROBLEM BIO JE TO ŠTO SU DOMAĆI I
STRANI NACIONALSOCIJALISTI NJENU PORODICU OCR-
NILI VIŠE NEGO ŠTO JE RADIOAKTIVNOST TO IKADA
MOGLA DA URADI

mišo ostavi taj frižider suviše je težak za tebe
dobićeš bruh i ko će onda to da plati

miša
gotovo dok si rekla keks

kenigsfrost
ona fabrika filmova bio je to ženama najbogatiji pogon
u celoj evropi
14000 njih je tamo svakog dana stajalo u mraku
stvarno su mnoge bile bledeg tena skoro kao finkinje
a onaj spomenik pred ulazom bila je moja žena
i sad su ga uklonili
a zašto niko u stvari ne zna
bilo je čudno
svih ovih godina gledati original kako stari
dok je kopija u granitu ostala mlada do kraja
sa maramom na glavi i u radnom mantilu od kamena na
putu ka poslu
sa osmehom na licu

moja žena i ja

* izvorni oblik: *marie curie*, prim.prev.

ono što će mi najviše nedostajati je tvoja mračna komora
sara je praktično odrasla u njoj

helga
zaboravio si kolor film

kenigsfrost
još uvek se sećam
kako si razvijala fotografije sa odmora

helga
svake godine na baltičkom moru
nudistički kamp

kenigsfrost
dok sara nije ušla u pubertet i više nije htela sa nama

helga
mislim da je ružno to kako su prstenovali ptice

kenigsfrost
pa i ja sam tebe

helga
dobrovoljno

kenigsfrost
ptice su bile slobodnije od nas

helga
to kažeš ti a ipak si mogao dva put na kongres u jugoslaviju
imamo još onaj zidni tepih
mišo jesi li ga već sneo

miša
ona crvena krpa

helga
da

miša
u đubretu je
već je nestao

helga
nema veze

miša
kupićemo sutra novi u radnji kod turaka

helga
mišo baš si drag

kenigsfrost
uvek sam želeo da se bavim nekom pravom naukom a
ne samo da kopam po dušama
koje čovek ne može da dokuči
koje se zapravo samo batrgaju u sopstvenim brigama
bilo čim gde čovek ponekad može da uzme klešta

helga
a otkud ti sad to
uvek si bio tako ponosan što niko ne može da ti prigovori
budi srećan jedini si u zgradi koji još uvek ima svoj stari
posao ili bilo kakav posao
i to u tvojim godinama šta mladi treba da kažu
budi miran potreban nam je novac
od ovih mojih bednih evra
neće mi izrasti novi zubi
pa ću dugo još da izgledam kao izduvani zmaj

kenigsfrost
ne razumeš me

sa onim što ja umem neću im više biti potreban
i sve da je tako nemam problem da odem
samo ne znam kuda

helga

hajde pođi već jednom kola neće večno da čekaju
tvoje knjige zar ne možeš ni jedne da se otarasiš

kenigsfrost

viktor hes* dobitnik nobelove nagrade za fiziku zaboravljen u poređenju sa drugima
pre dobijanja nagrade tragao je za nekim čudnim zračenjem o kojem niko nije znao odakle potiče
znalo se jedino da se naelektrisana tela u vazduhu prazne
verovalo se da sunce emituje nepoznate zrake koji jonizuju vazduh
i čine ga provodnim ali viktor hes nije verovao u to
17. aprila 1912. preleteo je pravolinijski iznad našeg grada u prilično velikom balonu
od drezdena ka berlinu preleteo je preko praznog kopa šljunka
imao je strašan strah od visine i morao je neprekidno da povraća
konačno oko 19 časova tog prolećnog dana na visini 5350 m usred pomračenja sunca njegovi merni instrumenti i dalje su i to bez prestanka registrovali jonizaciju samo što sunce kao izvor zračenja više nije dolazilo u obzir
i onda mu jedna neverovatna misao prođe kroz glavu na putu ka praznom stomaku i nazad
da ovi tajanstveni zraci mogu da potiču samo iz kosmosa samog

* izvorni oblik: *victor hess*, prim.prev.

helga

kada bi se samo iskoristila sva ta energija koju još imamo na raspolaganju
energija od vanzemaljaca nam uopšte ne bi bila potrebna

kenigsfrost

viktor hes sleteo je na jezero šarmicel prodao svoj balon
otputovao kući razmišljao da li da se oženi svojom služavkom ili njenom ćerkom
odlučio se za prvu jer je bolje kuvala i dao se na proračune
posle izvesnog vremena ustanovio je
da je zračenje koje je detektovao staro 5 milijardi godina
nikakvih dokaza nije imao
nikada više nije leteo balonom ali se prihvatio nameštenja u inzbruku
bilo je to najbolje moguće mesto za njegova istraživanja jer je bilo na najvećoj nadmorskoj visini

viktor hes je 25 godina izdašno jeo a inače bio nesrećan jer uprkos svim naporima nije uspeo da izvede dokaz o kosmičkom zračenju

helga

UPRAVO KAD JE marijeta blau IMALA GOTOVU EMULZIJU ZA PRVI FILM
februara 1938.
MORALA JE DA BEŽI OD NACISTA KOJI SU ZAPLENILI SVA NJENA DOKUMENTA
ALBERT AJNŠTAJN LIČNO JOJ JE POMOGAO DA POBE GNE na UNIVERZITET U MEKSIKO ali TU JE BILA DALEKO I ODSEČENA OD MEĐUNARODNIH ISTRAŽIVANJA
DRUGI SU ISKORISTILI

NJENE REZULTATE

NJENE FOTOGRAFSKE PLOČE

njenu EMULZIJU

NIKADA VIŠE NIJE USPELA DA OFORMI USPEŠNU LABORATORIJU

KADA SE 1960. VRATILA U BEČ UPRKOS SVOJIM DOSTIGNUĆIMA ZA NJIH JE BILA SAMO STARA NAUČNICA KOJU NIKO VIŠE NIJE POZNAVAO
IAKO JE OSTALA SKORO POTPUNO BEZ SREDSTAVA PONOS JOJ NIJE DOZVOLJAVAO DA PRIHVATI KODAKOVU I ILFORDOVU PENZIJU KAO ZNAK ZAHVALNOSTI ZA NJENE DOPRINOSE FILMSKOJ INDUSTRIJI

kenigsfrost
mislim da smo gotovi
sve izbac

helga
mili
zagrlj me čvrsto
još čvršće

kenigsfrost
šta ti je

helga
potreban si i te kako

kenigsfrost
kome

helga
ponekad si baš glup

5 pionirski grad

anders, simona, robert

(u bolnici. anders ide u posetu simoni, ona je zbunjena)

anders
moram da krenem čuješ li me
obećaj da ćeš doći
poslaću ti kartu čim stignem
proslavićemo božić zajedno u vegasu
tamo usred pustinje ima najneverovatnijih građevina
uspeli su
sve veštački navodnjavaju
10% prihoda iz svih kazina ulaže se direktno u ekološke projekte
to je jedinstven slučaj
kaži nešto
bilo šta
zar ne misliš i ti da je smešno to što rečima treba da izrazimo naše emocije

(simona ispljuvava krv.)

anders
ko je odgovoran ko upravlja emocijama rečima

robert
zašto si takav

anders
pozajmi mi nešto novca

robert
mora da si poludeo

anders
to što imaš
za taksi do aerodroma

robert
imam samo prazne flaše

mogu da ti ih dam
nekoliko

anders
nekako baš liče
na tebe

robert
imaš sreće što nismo napolju
inače bih te ubio
konačno

anders
kakva li je to sreća živeti ovde
ne na žalost nije
ja te volim ne zaboravi to
doći ćeš za mnom
obećavam ti
ali samo ako ne budeš opet pravila gluposti

robert
onda neće moći

anders
šta

robert
da dođe za tobom

anders
daj mi jednu

robert
šta

anders
flašu

robert
zašto

anders
vrućina je

robert
pa prazna je

anders
zaboravite
program tuge
diši dok pričaš
ne mogu da se borim

(simona rida.)

anders
lepa si
tvoje sise tvoje butine
sad ću te poljubiti
ne žmuri
ćaaaaoo

robert
žao mi je mala
zastoj u emocionalnom razvoju
javlja se kod svakog drugog muškarca

simona
hoćeš li da odeš po mišu u školu

robert
što da neće i on da se obesi

simona
molim te

robert
naravno

6 **helga sama kod kuće**

helga

(zvezde.)

helga

vratila sam se još jednom da se oprostim sve sam
oprala rituali moraju da postoje
a kad onim starima odzvoni čovek mora da izmisli nove
kupila sam i posebne sveće koje oslobađaju mirisno
ulje
najradije bih još zapušila rupe u zidu ali ne umem
a njega
da pitam
ne mogu
verovatno svi psihijatri misle
da su im žene
lude

jedino saznanje koje smo otpočetak oboje imali tiho
brahe i ja bilo je
DA JE PAKAO KONSTANTAN
i zato je svejedno koja je slika sveta ispravna ona đor-
dana bruna koji je prošle godine spaljen u rimu ili ona
mog voljenog muža koji ovde sahranjen leži
u
pragu
ili ona crkvina
PAKAO ĆE NAS SVUDA PRATITI
da li je zemlja u centru okružena suncem i planetama
kako tvrdi tiho brahe ili je sunce u centru po koperniku
pokazaće vreme meni je svejedno

najviše tragova ostavili smo o onome što nismo uradili
o našim neproživljenim snovima koji se sad kriju u zido-
vima

još neko vreme

sagradili smo uraniborg prvu osmatračnicu zvezda na
svetu i šternborg dom udruženja

sa pogledom na nebo

tu neizmernu kuću NEBA

savršene i čudesne pozicije zvezdā i veličanstvene
harmonije njihovih kretanja

celo ostrvo

HEAVEN

koje smo od kralja dobili na poklon trebalo je da bude
izgrađeno u skladu sa harmonijom u kojoj bi sve bilo
deljivo sa 15 i u tome sam već videla providenje jer sa
petnaest sam se udala za tiha

imali smo prvu opservatoriju na svetu u čijoj su gradnji
svi smeli da učestvuju i svi smeli da posmatraju

i

nisu baš svi razumeli zašto je neophodno toliko biti op-
sednut praćenjem putanje zvezda

kad ne dobijaš ništa za jelo

i zašto ovde na zemlji preslikavati NEBO i da se NAR za
nekoga može ubrati

sa NEBA tek nakon dugog rada i mnogi su jednostavno
pobegli sa

našeg

OSTRVA i u nekom trenutku tiho je počeo da se bavi ba-
štovanskim i stolarskim poslovima i noću je

toliko

iznuren ležao kraj mojih nogu da sam morala da ga
HRANIM ali tiho je razumeo šta znači jesti

iz

ruke a ostati ponosan

jer on je orao koji visoko na NEBU leti i otvorenih očiju
u svetlo sunce gleda

jedne večeri tiho je otkrio novu ZVEZDU u kasiopeji a ja
sam se pitala kako je to moguće
kad je božjih ruku delo završeno 7. dana samo
nakon
jedne radne nedelje
a tiho odgovori

da je još u početku bio uveren da je ZVEZDA od boga
stvaraoca celokupne SVETSKE MAŠINE i da je tek sad
vreme da se ona prikaže svetu
koji se bliži svom kraju
božansko veličanstvo naime deluje slobodno nezavi-
sno od zakona
prirode
već kad mu se prohte zaustavi vodu u rekama i povuče
ZVEZDE

i upravo tako nam je bog proizvoljno opet oduzeo
OSTRVO heaven uz pomoć
nekog drugog
kralja
ali zašto pitanje je sad
zato što je toliko seljaka pobeglo ili što je tiho grobove
pilića ofarbao u šarene boje
možda zato što smo živeli u divljem braku a on me na-
kon dvadeset godina još uvek voli

ali i naša zvezda je nestala kao što je nastala
veliki crveni džin zvezda malo pred smrt
još jednom ogromno narasla nestala je u noći
i zbog nje i zahvaljujući njoj smo
čelični crkveni zakon
o nepromenljivosti kosmosa
iscepali iz njihovih knjiga

neka se nose svi sa svojom realnošću
ja nemam nikakvu sliku sveta samo niz krhotina koje

čuvam i u koje
verujem
jer one su moje telo
moje prazne grudi posle dojenja sare
moj ožiljak od carskog reza
moje sede vlasi iz noći kada su zatvorili pogon

eto prošle nedelje smo pevali zajedno
sa bivšim kolegama i svi su bili zadovoljni

i igrali smo se da smo zvezde na nebu onog drugog i ja
sam bila
cirke samo tata nije i sedeo je tu sa čašom mleka u ruci
i usred tog pevanja i smejanja njegove crvene oči tako
su me pogledale
i samo je rekao
JA NE MOGU više

ja sam u svetu strani gost

plesali smo i igrali se da smo zvezde na nebu onog dru-
gog
nakon svega ja sam raskršila nered

i pomislila sam zašto nam je neophodno središte a
napolju na HEAVENU
gore lomače

7 ostaci

robert, simona

*(robert i simona sede na praznom bazenu.
podlaktica joj je uvijena.
miša sedi na dasci za skakanje i drži pivo.)*

robert

nisam znaš doktorku i ceo tim podmitio vernesgriner
pivom da bi ti
ovde sa mnom
ćutala mislim sa tobom je baš super
i lepo je kad samo tako sedimo
ali ja nisam baš najbolji solo zabavljač
svakako ne sebe samog
primetio sam već kako se krišom smežete kada sam
ponovo morao da zatvorim sigurnosni zatvarač na flaši
primetim i ja ponešto

hm ok

je l' znaš za moj novi plan
za kamenje
menjaću flaše za polovno kamenje
bio sam u zavodu
dobiću koncesiju za zapadno krilo
filmski pogon je ceo od dobre holandske cigle
nove kuće od stare cigle
očistiti brda i prodati
super posao
to je jedino što imamo od sirovina pesak i šljunak i vodu
dobro s vodom i ne izgleda baš najbolje ove godine ali
biće

simona

svinje

robert

vidiš da funkcioniše

simona

otrgnu ti i poslednji delić sreće puste vodu iz bazena

robert

nisu ga ni punili

simona

u četvrtom sam jednostavno prešla u mušku kupao-
nicu
ne da su zijali

robert

baš sam tad nažalost dežurao i rasklanjao mleko
večito smrdljive kofe od prethodne nedelje na hodniku
kad smo dolazili ponedeljkom

simona

uvek sam spavala nemam pojma šta su mi govorili
uvek sam se skrivala u ormanu na odmoru
a tek panika kada bi te prozvali
uvek sam sanjala
osim maria i mađioničara to sam jedino htela da čitam
zvučalo je tako dobro
na tabli s kredom u ruci a prsti potpuno mokri

robert

sve sami kreteni osim gospodina vajzea
kojem se žena zakucala u drvo
uvek je nosio kratke pantalone i nikada nije davao keca

simona

jednom me je pogledao sa strane i rekao mi kako mi je
dupe preveliko
da nisam možda sakrila lenjir
može da drka iza dnevnika gledajući me nemam ništa
protiv
ali ne i da mi se podsmeva pred celim razredom baš kad
odgovaram maria i mađioničara
nikad mi nije bilo jasno gde muškarcu stavljaju svoje
kite u opremi za fizičko
a da doneseš miši sladoled

robert

već ga je pojeo

zar ne mišo
kad ćeš ponovo u zavod za zapošljavanje

aha
razumem
ni ja ne bih više tamo išao beskonačne biciklističke
staze
na kojima nema nikoga

jesi li još koji put bila u frenkovom pabu

simona
isključivo se skidaju
rekla sam mu frenki sve ću ih blago okrznuti dok se bu-
dem njihala
sa
pivom
ne moram da se skidam za
dobro mu ide
uzeo je neku drugu

robert
sve same drkadžije

(miši zvoni mobilni.)

miša
za tebe je

robert
anders
gde si
na plaži si
ludilo i mi
da i mi se provodimo
upravo sada
trenutno je prilično stabilna
žene i zajebancija bez kraja
znaš me valjda

naravno da joj je bolje
ali hej
pa i brinem svake sekunde

šta da li uzima lekove

odakle ja to da znam

reci jesi poludeo
pa ne preturam joj po noćnom ormariću
zašto ne preturam
pa jer se još nisam probio do njenog kreveta a i ako bih
to ikada uradio
sigurno neću da njuškam po njenoj nahtkasni
kao što si ti
dobro
pogledaću
kad ćeš nazad već jednom

zašto ne znaš
jebi ga
naravno da te voli
a koga bi inače
ne može da leti
ne može da radi
izbacili su je
pukla je potpuno
kad ćeš već jednom da ukapiraš
šta
naravno da ću joj te dati
ništa radije od toga
govnaru

*(robert daje simoni mobilni. uzima ga, pokušava nešto
da kaže. posle nekog vremena robert uzima mobilni na-
zad.)*

pa jeste li se izrazgovarali
ne ljuti se

ni mi više ne razgovaramo
fuck your party
bye bye
govnaru

(pauza.)

simona mišo znam šta ćemo menjaćemo prazne flaše
za bazen
izbušićemo jednu
rupu u dnu sprovešćemo stajaću vodu i napunićemo
ga ja ću onda da
budem spasilac a simona će da prodaje sladoled
i kobasice a miša će da radi na ulazu i da se bori s osama
kako vam se čini
biće para ko kiše ovako i onako sve je toplije
a kad nam stvarno krene dopremićemo u bagerima si-
tan pesak
sa starih rudnika isti je kao na plaži silt
stvarno desethiljada godina isto ledeno doba a onda
ćemo da zasadimo palme
i onda može da nas poljubi u dupe sa svojom floridom

miša
ne volim sladoled

*(miša ustane i čudno se prodere.
u odlasku razbije flašu.)*

8
corax

helga, miša

*(miša sedi na starom dušeky preko puta gavrana.
gavran je zauzeo stan od helge i kenigsfrosta.
izlučevine, strvina.)*

miša
znaš helga
oni lete jako visoko i tamo sasvim gore na razdaljini od
hiljadu kilometara mogu
jedni drugima da šalju
signale
zdravo evo strvine ima šta da se pokupi
evo ždranja hajdemo
jedan gavran sve to ne može nikada sâm da proždere
zauzvrat mu drugi obavezno jave kada se gde drugde
opet pojavi pregažena divlja svinja ili srna
pomognu mu prave mu društvo pri ždranju tako se
uklanja štroka a vrsta se održava
oni se međusobno pomažu

helga
gade mi se mrtve životinje

miša
sama si mi pričala da ste kao pioniri stalno sklanjali
stare stvari

helga
jesmo ali smo ih skupljani na gomilu
vodi računa da ti otac ne vidi fleke inače će opet da se
ljuti

miša
ne idem više kući

helga
ne izmotavaj se
biće sve u redu
skoro sam razgovarala sa tvojom mamom
puno joj nedostaješ i ti i simona

miša
baš me briga

donesi mi nešto za jelo
sledeći put važi

helga
naravno

miša
najbolje žive pacove
ima ih u radnjama za kućne ljubimce

helga
jesi li poludeo

miša
i viskas je u redu uopšte nije lošeg ukusa
samo je papreno skup

helga
MI DECA IMALI SMO ZAJEDNIČKU VIKENDICU
IZA STANICE ZA GAS GDE SE UGALJ PROSTIRAO PO
PODU
MAŠTA JE IZVEŠTAJ O TOME ŠTA SVE MOŽE DA SE DESI
ONA JE MOST IZVIDNICE KOJA PRETRAŽUJE PROSTOR
DECA ODLAZE U IZVIDNICU I IZVEŠTAVAJU O STVARIMA
KOJE SE DEŠAVAJU KOJE DOLAZE KOJIH TAMO IMA
MI IM GOVORIMO DA PRETERUJU
ONI ODGOVARAJU NE ISTINA JE
I U PRAVU SU
U NJIHOVIM IGRAMA TRANSPONUJE SE STVARNOST
OSEĆAJU NEMOĆ U ODNOSU NA REALNI SVET KOJIM
NE MOŽE DA SE UPRAVLJA KOJI SAMO MOŽE DA SE
PODNOŠI I U SVOJIM MAŠTARIJAMA PRUŽAJU MU JOŠ
VEĆI OTPOR KAKO BI NAUČILI DA GA SAVLADAJU KAO
ŠTO JE UOSTALOM UOBIČAJENO ZA SVAKU VRSTU TRE-
NINGA
MI SMO SVI UČESTVOVALI U SVEMU MI DECA
U OBARANJU DRVEĆA PRAVLJENJU STEPENICA OD ŠIN-
SKIH PRAGOVA BRANJU JABUKA RASIPANJU ŠLJUNKA

ISPIJANJU KAFA IGRAMA LOPTOM BOJENJU KLUPA
lemanju mačaka

miša
svinje

helga
NAŠ DUŠEK
KRV SPERMA URIN
JEDNA KARTA SEĆANJA

ipak ne postoji ljubav slična majčinskoj ljubavi a ni to-
liko beznadežna ljubav
u nekom trenutku tvoj sin će ustati i biće mu neugodno
što ga toliko tiskaš
uz sebe
i znaćeš da odlazi od tebe kao što svi odlaze
kao što svako svakoga napušta

miša
helga nikad mi nisi ni spomenula da imaš sina

helga
DECA NISU NI PROBLEM NITI SU REŠENJE
NOSE BREME VREMENA NA SVOJIM MALIM RAME-
NIMA I
IDU U IZVIDNICU
IDU SA VREMENOM VUKU KOLICA A MI IH HRANIMO
BENZINOM I TOPLINOM I LJUBAVLJU I TAKO JE ODU-
VEK
KAKO BISMO IMALI RAZLOG DA NASTAVIMO DA ŽI-
VIMO
ali šta onda
šta da radimo kad ona odu

miša
ej sad mu je potreban mir to ga opušta sve to brbljanje
osetljiv je

a kasnije ćemo malo da učimo da pričamo

(miša dopusti da mu da novac.)

stvarno nije ništa protiv tebe

helga

(helga odlazi.)

bog odin imao je dva gavrana hugina i munina
hugin je bio misao a munin sećanje
svakog jutra ih je puštao i noću bi se vraćali
i reče on svojoj ženi
brinem za hugina
ali još više se bojim da se munin
kući ne vrati

a sad ti

9

odmor

sara

sara

on bi najradije da mi uopšte više ne ustajemo iz kreveta
da jednostavno zatvorimo vrata i zovemo pizza deli-
very

ŽELIM TE ŠTA DA RADIM

kad je već tako onda molim te sushi delivery
čoveka koji ne priča ali ume da svira klavir
takvog tražim

svi oni umeju da se zaljube ali ne umeju da vole
upoznala sam ga na karnevalu hodao je kao vuk ali
ispostavilo se da je zalutao istražuje životinje i već go-
dinu dana živi u nekakvom čoporu

**SAMO POTPUNA VERA MOŽE DA ZAMENI KRVAVE
OKOVE**

NIKAKO ZAHTEVI

po onome šta nam sleduje
duša nam pravi drame kako bismo se osećali živo
a sigurno najteže od svega što još nismo naučili je
kako da uredimo logiku duše

ovi dates su grozni

naravno imam jednog kod kuće ali da li mogu da bu-
dem sigurna da je on onaj pravi
čovek mora da ostane otvoren postoji samo ova prilika
vrednost mog tela radikalno opada

**POSEBNO PRI AKTIVNOSTIMA U KOJIMA SE PRETEŽNO
SEDI**

ne zavaravam se i to
takvom brzinom koju nije lako izračunati
moj otac bi svakako postavio adekvatnu formulu ali
neće to uraditi postoje
svetovi koje on ne uzima u obzir
telesni svetovi

sedim u kolima ispod nekog starog hrasta hrast me smi-
ruje
dva puta ga je udario grom a on ipak raste
sa ranom u stomaku

nikad nije perfektno i dalje mora da se vežba
pokušavam da umaknem svim nivoima laži
a nema malo onih
sa ranom u stomaku

današnja deca pravi su nomadi koja sa svojom igra-
čkom lutaju
od jedne majke
do druge
vikendom očevi u kafićima sa polustasalim ćerkama si-

novima koji bulje u njih kao u nepoznatu životinju
u salo na bradi
a glas im više nije dečji

VIDEĆEŠ JA SAM ČOVEK KOJI SVE PREUZIMA NA SEBE

rekao je lambert jednom prilikom

SVE PITALA SAM

NA ŠTA TAČNO MISLIŠ

SVE JEDNOSTAVNO SVE

NE MORAŠ TO DA RADIŠ

DOBRO ONDA ĆEMO DA PODELIMO KAO MUŽ I ŽENA

DAKLE NE SVE

DA LI BI TAKO BILA ZADOVOLJNIJA

POĐI SAD U KANCELARIJU I ZATVORI VRATA
JA moram DA VEŽBAM
A PRETHODNO MOLIM TE SKLONI MONOPOL S KRE-
VETA
JOŠ UVEK IMAM OTISKE HOTELA NA ZADNJICI

ČINILO MI SE DA TI SE TO DOPADA

TO UVEK GOVORIŠ
MOŽDA ZATO ŠTO SI U TIM HOTELIMA
POVALIO SVOJU ljubavnicu

OPROSTI MI

HOĆU AKO ODMAH IZBACIŠ ĐUBRE

VOLIM TE

TO JE NAJMANJE ŠTO MOŽEŠ
MISLIM DA CELOG ŽIVOTA SVE NEŠTO POKUŠAVAMO
DA ULEPŠAMO KAKO BISMO PRIKRILI SVOJE NESTAJA-
NJE
DA ULEPŠAMO OČI GRUDI NOGE RUKE
DA ULEPŠAMO AUTOMOBILE SOBE odmore SUPER-
MARKETE
DA ULEPŠAMO BULEVARE PREKOOKEANSKE BRODOVE
VRTOVE
DA ULEPŠAMO ATOMSKE CENTRALE
KOJE

vrana ili gavran
otac kaže da je gavran otišao po još nešto i da se nije na
vreme vratio za nojevu arku i silno se naljutio jer je oti-
šla
svi su otišli u neki bolji život a njih ostavili ovde
zato proždiru ostatke

pa dobro mogu da lete naravno da lete
TI NE VOLIŠ DIJETETSKU SALAMU
BUDALO

10 **boulevard of broken dreams**

kenigsfrost, helga

*(automobil, vatrogasnim crevom prepravljen za samou-
bistvo na rubu šume.)*

helga
krv nije voda
nije moguće da svi mi uvek moramo da idemo a u tu-

đini nas mrze
ipak
ja umem da živim sa mržnjom ali ne i moja deca

kenigsfrost
ne petljaj saru u ovo

helga
pa zbog tebe je i otišla zar si već zaboravio
nikada te nisam videla da plačeš više nego tada
kada je uzela dedin ranac i čelo pod mišku i rekla da joj
treba sloboda i da se guši
jer joj stalno držiš predavanja
godinama
i kako si njen prvi brushalter s korpama bacio kroz pro-
zor
a ja morala da ga pokupim ali derišta su ga već maznula
s jabuke
stvarno si imao poremećen odnos prema seksualnosti

kenigsfrost
znaš helga
MARKS KAŽE DA SE OTUĐENJE JEDNOZNAČNO DA DE-
FINISATI SAMO U ODNOSU NA NJENO ANULIRANJE U
ODNOSU NA PRAKTIČNU ČINJENIČNU MOGUĆNOST
NJEGOVOG ANULIRANJA
NAJGORE OTUĐENJE NASTAJE U BLOKIRANJU SVAKOG
RAZVOJA
DIJALEKTIČKA STRUJA SA SVOJA TRI OSNOVNA POJMA
ISTINOM-ANULIRANJEM-PREVAZILAŽENJEM OTUĐE-
NJA
OBJAŠNJAVA KAKO SPISE MARKSA TAKO I DANTEOVU
BOŽANSTVENU KOMEDIJU U KOJOJ SLEDEĆI TERMINI
PAKAO-ČISTILIŠTE-RAJ
MARKIRAJU ISTA TRI KORAKA
DANTE JE SVOJE DELO PISAO KAKO BI RAZJASNIO SVET
KOJI GA OKRUŽUJE

SVE DOK SE SAM AUTOR SA SVETOM I NJIHOVIM ZA-
JEDNIČKIM NEJASNOĆAMA nije RASPAO

helga
da tata zato smo ovde
hoćeš sendvič sa sirom ili kobasicom
ja ću s kobasicom
i molim te skloni te prljave čarape sa sedišta
ne želim da to bude prvo na šta će da naiđu kad nas
budu pronašli

kada nešto smatra nepravednim on ne može da plače
kao ja
ja plačem često
idem na
kurseve za usavršavanje za ovladavanje kompjuterskim
veštinama
za softverske programe
zamene u kancelarijama
jednom sam jednokratno provela četiri meseca ali ipak
stalno bez perspektive suviše stara
jednostavno idem dalje negujem se
ulje je neophodno protiv korozije
uvek idem svojim putem to sam uvek i činila
obožavala sam svoj posao u mraku ili u zelenoj tami
ZAVISILO JE POTPUNO OD OSETLJIVOSTI FILMA
mi smo se žene uvek opipavale rukama oooh helga to
si ti
A KO DRUGI RENATA BAŠ SI NAVALILA
DOBIĆEŠ PO NJUŠCI BEZOBRAZNICE JEDNA
prepoznavala sam ih po radnim keceljama po materi-
jalu po oblini zadnjice ili grudi
ali ništa nije moglo da se namiriše
kiselina je bila suviše jaka
tata je uvek morao da proba pa začini salatu
nekako je uticalo i na nervne završetke čula ukusa
nekoliko čulā sam izgubila

povreda na radu ali zato sam druge dobila i utoliko ih
ojačala
a tek fotografije
nismo samo proizvodili filmove već ih i razvijali kao
test-probe
tragovi tragovi drugih ljudi
pa i od ranije onih koje su umnožili od muzeja ili slično

čega je sve bilo na njima

(smeje se.)

pa dobro
emocije od proslave na poslu
da kažemo ovako
od vrtića preduzeća i krojača preduzeća i vešernice pre-
duzeća
i mama-busa

još uvek održavam kontakt
putem e-maila katkad telefonom sa onima sa radnih
mesta 18 broja na kojem sam bila i ja
MOJE GRUDI MOJI UČITELJI I SVETSKA ISTORIJA
do toga mi je stalo
i tebi zar ne
tata

kenigsfrost

u skladu s čvrstim planom ponovo se tamo pojavila i
podsetila se
do sada nije bilo nove ponude

helga

ali tu i tamo bilo je vremena za kratak razgovor
rado idem na
javna čitanja vernisaže posebno

kenigsfrost

tamo gde se ne plaća ulaz

helga

uvek imam aparat sa sobom i beležim doživljaje

kenigsfrost

jednom godišnje ide na sajam u frankfurt na majni i
prikazuje slike koje je napravila

iz

svog i života drugih

helga

ponekad dobijem neku knjigu besplatno
ne želim tati da budem na grbači
ponos još uvek postoji
iako je mladost prošla

kenigsfrost

najveća razmena iz koje je isključena
posao za život
tu razmenu hoće da zaobiđe
pitanje je koliko bajpasova može da izdrži jedno srce

helga

po glavi mi se vrte filmovi u kojima priče imaju dobar
kraj
moja kola dozvola

kenigsfrost

ja brojim nedostatke na njenom telu to je jedini način
da shvatim svoju vrednost

helga

moja kola i zamak
ne možemo još uvek da se ubijemo a ni da odustanemo
kao što je naša ćerka onomad htela da iskoči iz kola u

pokretu
zbog takvih stvari postoje bezbednosne mere za decu
a gde su te mere za odrasle
naše telo je kuća mnogim stvarima ovde je sreća tamo
tuga
posvud fioke koje se gomilaju u životu

kenigsfrost

plaši se trenutka u kojem više neće biti od koristi
šta će onda da radi

helga

udvostručenje istok i zapad moralo bi da nastane nešto
novo
kao kod disk-džokeja kad pusti dve ploče
i stvori sasvim novu muziku
ili par očiju koji samo zajedno može da gleda u dubinu
o ušima i da ne govorimo

kenigsfrost

misliš stereo-efekat

helga

mi se nismo
iselili kao narod izraela iz egipta
za nas nije bilo druge šanse
mi smo samo pristupili
sa lošim ukusom u ustima
sunce se više ne ukazuje KAO NI MINOJSKOJ CIVILIZACIJI
NA KRITU GDE JE VULKANSKA ERUPCIJA UNIŠTILA
JEDNU ČITAVU KULTURU

kenigsfrost

ti znaš da sam ja naučnik i da nisam u stanju da izgovaram
reči koje
nisu utemeljene
ljudi minojske civilizacije proveli su sedam godina bez

sunca dobro do sada je sve tačno
ali čudno bilo je to
čudno je to što nije bilo mrtvih
izgleda da su svi prethodno bili upozoreni interesantno
preko mora sve do egipta potom do centralnog egipta
a onda je došao tutankamon
faraon
i rekao zdravo sugrađani od danas nema više raznih bogova
od danas postoji samo jedan i zlatom je obložio kamenu palatu i zlatno sunce
obasjalo je to zlato i
dvema stvarima čovek ne može da pogleda u lice suncu i smrti

do hitenštata uopšte nije daleko i zgodno je pusto možda
bi tamo trebalo da odemo zarad našeg eksperimenta ili do gerlica

helga

pusti baš je lepo ovde
kad sunce više onako ne prži
slušaj
ovi
lekovi su poklon
vidiš
upakovani su rekla sam im u apoteci
molim vas upakujte ih za poklon
prvo nije htela nisu imali ukrasnu traku onda je ipak morala
zato što je šef posmatrao
evo staviću ih ovde

kenigsfrost

dakle ljudi minojske civilizacije i bik minotaur
taj lavirint u stvari nije bio nikakav lavirint labis znači
prolaz ili hodnik

to je zapravo bila jedna ogromna palata s puno odaja i stanova otprilike kao naš blok u kojoj je čovek-bik zalutao i više izlaz nije pronašao što je opet bio simbol za vladavinu njegovom zemljom i onda je naišao vulkan i svemu je došao kraj

iskopavanje može da se radi samo jednom kao i sa ženom onda je otkrivena

helga

onda nisu imali ukrasni papir opet sam skoknula preko-puta do mc papera
NOVINE NE ČITAM DUGO VEĆ KO ĆE TO DA IZDRŽI
RANIJE JE BILO I PODATAKA O ŽETVI A DANAS ŽETVA
mrtva i raspuštena
već dugo ne shvatam ko se bori protiv koga i zašto

mislim da je netaknuta priroda najbolja zaštita za našu planetu

kenigsfrost

vreme je reka skrivenih suza
koliko je tanak ovaj sloj kulture koliko će tanko biti ovih 40 godina
kasnije kada nas opet budu iskopavali
jednog dana

helga

molim te bolje nemoj
zar ne misliš da će nam sara oprostiti

kenigsfrost

u jednom drvetu recimo starom četiristo godina to će biti desetina godova

helga

godine šezdesetiprve u drvo je urasla bodljikava žica
ja se ne osećam kao da sam bačena u kovitlac sveta
ja se osećam kao deo jednog celog
u prirodi pri svođenju računa važi samo kako si postu-
pao u krugovima
da li si se ovako kretao kako si se razmnožio kako si
gnezda svio i tako
kao meduze i morski orlovi koji za trenutak izađu iz
svog okuženja
opišu svoje
krugove i ponovo nestanu u okruženju
ja se osećam kao neko ko je ujedno slobodan i to nije
naravno da je ranije bilo lepše
ali i ti si tada bio drugačiji

kenigsfrost

verovatno si u pravu
više nisam u stanju da se uključim u društvo
ja sam verovatno deo nekakvih prilika
koje imaju veze sa mojim vremenom ali sasvim sigurno
i sa da vinčijem i humboltom
i
tobom
za takve prilike vezujem se instinktivno

helga

za tvoj bicikl marke mifa i za tvoj escajg od alpaka
ne mogu više da gledam to đubre
moraš da naučiš da se oslobađaš

kenigsfrost

upravo to pokušavam
ali
kao što roda svije svoje gnezdo u svom prirodnom
okruženju

helga

i nije baš prirodno gradonačelnik je naložio da se sviju
gnezda i u njih postave
male rode
kako bi privukao turiste
uobičajen primer obmane

kenigsfrost

lepota i istina tih prilika navela me je da preuzmem od-
govornost

helga

oh otkad to

kenigsfrost

kada mi se oduzmu svi ti načini
kada mi se otmu sve prilike da se izrazim u svom stilu
onda mi se onemogućí da zauzmem stav
više nisam u stanju da upravljam svojim postupcima
onda bih podjednako dobro mogao da budem i kamen
ne onda bi bolje bilo da jesam kamen
nije reč o neophodnoj slobodi već o tome da pronađem
i produbim svoju vezanost
za tebe
za druge ljude za društvo
moj stil je moj način vezanosti za svet u domenu jela
arhitekture
hodanja muzike ili zajedništva
vladajući red taj sve-savremeni stil je onaj najbolji jer je
opstao
ali to nije moj stil

helga

ptice pevaju leto je vrelo a hijene proždíru mrtve
čovjek ne čini čovjeka govorim ja sebi
to mi samo umišljamo

kenigsfrost

šta je sad
ne usuđuješ se

(hoće da završe s tim.)

helga

Upravo u tom trenutku
JAVIO SE VIKTOR HES IZ INZBRUKA I PONUDIO marijeti
blau
DA IZLOŽI SVOJE NOVE FILMOVE
KOSMIČKOM ZRAČENJU
NA VISINI OD 2300 METARA u blizini inzbruka u njego-
voj laboratoriji
brzo je spakovala kofere
I ONO ŠTO SU MARIJETA BLAU I HERTA VAMBAHER TU
OTKRILE NA SVOJIM FILMOVIMA BILO JE VIŠE NEGO
SENZACIONALNO

NEOBIČNI ZVEZDASTI TRAGOVI

BILI SU JAKO RETKI ALI MOGLI SU SE JASNO videti
ZVEZDASTI TRAGOVI KOJE SU OTKRILE MARIJETA I
HERTA NASTALI SU CEPANJEM JEZGRA ATOMA
TO JEZGRO ATOMA POGODILA JE NEKA ČESTICA KOJA
JE VEROVATNO RASPOLAGALA VEOMA VISOKOM ENE-
RGIJOM I ONO SE POD PRITISKOM UDARCA RASPALO
NA DELOVE SASTAVNI DELOVI NJEGOVOG JEZGRA RA-
SPRŠILI SU SE OSTAVLJAJUĆI ZVEZDASTE TRAGOVE A
TA ČESTICA KOJA JE PROUZROKOVALA RASPAD JEZGRA
VEROVATNO JE POTICALA IZ TOG ZAGONETNOG ZRA-
ČENJA

MARIJETA I HERTA BILE SU PRVE KOJE SU UKAZALE NA
CENTAR CEPANJA ATOMSKOG JEZGRA
i tako je dokazano kosmičko zračenje
tog dana marijeta blau zaljubila se u viktora hesa bio je
to najsrećniji dan

njenog
života

u noći koja je usledila dok je marijeta blau SASTAV-
LJALA PISMENU IZJAVU ZA JAVNOST O SVOM pionir-
skom OTKRIĆU

viktor hes spavao je s hertom vambaher
jer je bila dvadeset godina mlađa od marijete i
nije bila jevrejka
marijeta je s IZJAVOM u ruci ušla u žensku sobu i
potpuno se slomila

TAJ ČLANAK OBJAVLJEN u časopisu p r i r o d a 2. OK-
TOBRA 1937. PREDSTAVLJAO JE VRHUNAC KARIJERE
MARIJETE blau

NIJE SAMO NJEN NAUČNI doprinos TREBALO DA BUDE
PATENTIRAN VEĆ I EMULZIJA ZA FILM KOJU JE RAZVILA
ŠTO BI SAMIM TIM OSIGURALO I KOMERCIJALNU
VREDNOST

2 MESECA KASNIJE POBEGLA JE IZ NEMAČKE
2 MESECA KASNIJE VIKTOR HES DOBIO JE NOBELOVU
NAGRADU U OSLU

EJ ČOVEČE JOŠ 2 SATA

ajde tata momentalno spakuj crevo i sve drangulije
inače ćemo kasno stići
u lajpcig
nisam tek tako OBUKLA stari zapadni KOMPLET
i STAVILA hladnu trajnu
imam dobar osećaj kao onda kad si mi se obratio na au-
tobuskoj stanici
kako se stiže do poliklinike ti na tvojoj javi
ako ne uspemo staćemo u gradu
imaju dečju hranu na dečjim tanjirima zbog linije
a onda puding sa šljivama u bioskopu

spavati bez stida
spavati

ono drugo s crevom
možemo još uvek da isprobamo

kenigsfrost

marijeta blau umrla je nedaleko od startne pozicije ba-
lona u bečkom prateru s koje je viktor hes krenuo
u svoje
prve letačke poduhvate

11 lutkice

simona, robert

*(simona je ČVRSTO VEZANA za skakaonicu 10 m, stoji
napolju. usukala se, umorna. HOĆE DA SKOČI.)*

robert

prekini već jednom s tim glupostima
ne mogu to više da podnesem
nemam pojma šta možemo da uradimo
ali prekini

simona

da se pobijete
to je jedino što biste mogli

robert

ubiću te

simona

učinio bi mi to

robert

oh ne ne još i to
tvoj život
nije opera

simona

kad zatvorim oči vidim njegovo lice
svake noći pre nego što zaspim molim se da se vrati
uopšte ne znam kako ide to s molitvom
jednostavno zamislim nebo gutljaj martinija i idemo
nebesa nebesa čujete li me
kad sam ga prvi put videla u meni se sve preokrenulo
zašto sam uvek sve
radila
kako ne treba
zašto nisam ništa naučila
zašto sam tako glupa
zašto sam ovde odrasla
nebesa čujete li me
nebesa na kolenima sam
nebesa šta mi je činiti

robert

znaš šta jednostavno odleti k njemu

simona

kuda

robert

prodaću flaše
prodaću ih odmah sutra
i onda ću te odvesti na aerodrom a onda preko bare
sve je bolje od ovoga ovde
budi bez brige tvoj tata neće ga se domoći miše uzeću
dve nedelje slobodno i onda ću sa njim na kampovanje
na reku unštrut može da ponese i svoju glupu pticu
kakvo sranje taj govнар

simona

uradio bi to

(robert razbija flaše o zid.)

robert

baš si smešna pa šta inače da radim s tim praznim flašama
da neću možda izložbu da pravim

simona

zaboravi

(simona skine svoje gaćice i sedne na roberta.)

12

pomoć

simona

(kod psihijatra.)

simona

(PLAČE)

ne želim da to bude to pa nemam ni trideset godina
valjda mora još
nešto
da mi se dogodi

kenigsfrost

a vaš partner šta on kaže na to

simona

baš NIŠTA
nije tu

obećao je da će pisati
ali ništa nije stizalo
ni redak
a onda je stigla karta malo pred božić
i onda sam stajala tamo na aerodromu tegel i nisam
mogla da odem znala sam da se nikada
ne bih vratila
u ovu štroku ovde
osim toga ovde mi je brat
otkad nas je mama napustila popustio je u školi
on zavisi od mene

kenigsfrost

sećate li se često lepih stvari
iz vaše mladosti ili detinjstva zar nije bilo ničeg pozitiv-
nog
eto na primer na raspustu

simona

prstenovanje ptica na ostrvu hidenze

kenigsfrost

oh stvarno

simona

to je bilo najbolje doba u mom životu kretali smo uju-
tro odmah posle doručka
za doručak je bilo šargarepe rendane šargarepe zato još
uvek imam tako dobre
zube
onda je moj brat jahao psa ogromnog i posle plaže
odlazili
smo
do mreža iz kojih su uzimali ptice i kleštima im oko no-
žica obmotavali komadiće lima
moj brat bio je potpuno fasciniran stalno sam morala
da mu kupujem zviždaljku sa ptičjim zvukovima je l`

znate

one

male stvarčice koje se stave između jezika i nepca i
onda zvižde

cvrkutao je po kući još godinama pošto smo prestali da
idemo na hidenze

jer više nije bilo čuvara ptica već su na litici opalili po
nekakvom wellness kompleksu

ja sam u svom detinjstvu bila deo nečega
deo kraja u kojem sam živela deo mog bloka novogra-
dnje deo mog stana

deo

moje sobe deo mog plakara deo mojih žutih helanki

kenigsfrost

žutih

simona

da znate oblačila sam samo žute za slučaj da se nešto
desi naravno nikad se ništa nije desilo

ali da jeste mama bi to odmah primetila bolesno zar ne

kenigsfrost

mislim da nije

a problemi mislim na one stvarno velike probleme

simona

dva puta mi se desilo nešto baš strašno jednom sam se
biciklom zaletela u ogradu fudbalskog terena od šljunka
jednostavno sam zaboravila kako se koči
ni danas ne znam

onda sam dve godine kasnije preko istog tog terena
išla kod svog prvog dečka

i doterala sam se ništa posebno ali onako da se meni
sviđalo i dva

dečaka koja su baš tada igrala fudbal stala su odjednom

ispred mene i smejali su se i pokazivali na mene i vikali
bože koliko je ružna
i odmah sam se rasplakala a oni su se još više smejali
i onda sam se okrenula i put kuće a moj dečko je dve
nedelje visio na telefonu
a
ja se nisam javljala i onda je raskinuo sa mnom

kenigsfrost

a
ptice su prstenovali i onda ih ponovo puštali

simona

da i
ornitolozi su tačno znali u kojim su zemljama ptice
za njih nije bilo granica
može se reći da im je svuda bio dom

kenigsfrost

i to je to što vas je kao dete činilo srećnom

simona

pa ne znam
mislila sam da ste vi zato tu

kenigsfrost

da jesam u izvesnom smislu

simona

znate ja sam u posttraumatskoj depresiji
to se dešava ljudima kada izgube druge ljude ili kada
društvena
konstelacija odjednom neočekivano postane negativna
to osetljive ljude može potpuno da izbací iz koloseka
morate samo da pronađete načina da me motivišete da
se ponovo otvorim

kenigsfrost

upravo se time bavim

simona

dakle
katkad je neka ptica umirala od slabosti ili bolesti
onda su ih stavljali u kutije za suvi led njih smo se pla-
šili jer je u njima bilo strašno ledeno
minus 120 stepeni rekao je ornitolog
njemu su nedostajala dva prsta imao je dva patrljka le-
lujala su se među ostalim prstima
jer je predugo lovio po kutiji pa su se smrzli
samo ih je jednostavno uzeo i bacio u kantu
tako se osećam otkako je anders otišao

kenigsfrost

kao amputirani prsti u kanti za đubre

simona

ma ne nego kao ptice u ledenoj kutiji
položene u kutiju
izgledale su prilično živo kao da su u stvari prilegle da
odmore
a zapravo su dugo već bile mrtve

kenigsfrost

nemojte se zapuštati

simona

šta

kenigsfront

to je važno za vas
desi se to brzo kada čovek ode sa table ljubavi
da se zapusti
i propusti sledeći voz
i onda postane neko sasvim drugi

simona
grešite

kenigsforst
zašto

simona
vi možda niste
ali ja sam još uvek na tabli
ljubavi
samo što je moj kralj upravo oputovao

13 **blind date**

sara, anders

sara
recite mi šta radite ovde

anders
sedim samo onako

sara
vidim
odmah da ste izašli moj je

anders
neće moći

sara
šta pričate
'ajde napolje iz auta

anders
neću vam praviti nikakve neprilike
obećavam

sara
obećanje ste već prekršili
a sad napolje ili zovem policiju

anders
ostavite mobilni
dok oni dođu propustićete svoj date

sara
odakle vam da imam date

anders
po tome kako izgledate
frizura
nova haljina
nove cipele

sara
odakle vam da idem u vašem pravcu

anders
registarska tablica

sara
da li se kući ide na sastanak
ne verujem

anders
u pravu ste to je neobično
obično se partner traži izvan kuće
tamo gde je čovek nepoznat gde se još uvek nije našao
na nekakvoj fotografiji
u kom pravcu idete

sara
baš ste bezobrazni

anders
recimo pravo
nemam baš puno vremena

sara
ja imam

anders
u redu onda idemo

sara
nemam pojma
bože koliko ste ružni
izvinite nisam tako mislila

anders
istina
nešto sam ubledeo od dugog puta
vi ste završili sa dateom
i idete kući

sara
nijedno od toga nije tačno
dolazim s poslovnog sastanka
i idem na mesto na kojem sam nekada živela
a registarske tablice sam zadržala kao talisman

anders
kakvog sastanka

sara
svirala sam

anders
zvuči interesantno

sara
može se reći i audicije ja sam muzičar

anders
bez posla ste

sara
da je tako ne bih ni morala da idem tamo

anders
dobili ste nov posao

sara
nemam pojma
bilo nas je 67

anders
ipak morate da imate neki osećaj

sara
treće ili četvrto mesto

anders
da li je to dovoljno

sara
ne verujem
ali polažem nadu u spoljašnje okolnosti

anders
a to bi bile

sara
druge dve dame sa mesta jedan i dva su neviđeno ja-
dne
a
dirigent je još uvek dovoljno mlad da bi me povalio
ali ne i dovoljno star da bi to morao

anders
to me podseća na beketa

onda sam se vratio kući i pisao/ponoć je/kiša dobuje po staklu
nije bila ponoć/nije padala kiša
eto kako je jednostavno opisati prve korake ka dvosmi-slenom životu

sara
meni bi draži bio jednoznačan život

anders
možete li nešto da mi odsvirate smatram da je muzika uvek višeznačna

sara
vi ste potpuno poludeli
ne pada mi na pamet da baš u toku ova dva sata kad ne moram da vežbam vadim instrument
uostalom raspao bi se na ovom vremenu
suviše je vruće sve se izobličilo

anders
(*hvata se za grlo, glavu.*)
za mene je višeznačnost onoliko važna koliko mi je teško da živim s njom
kada letim avionom ili kada sam u nekoj drugoj zemlji uvek mislim na to šta
bi bilo kada bih živio ovde ili onde ili kada bih preuzeo ovu ili onu egzistenciju
prosjak u brazilu ili prodavačica cveća na železničkoj stanici ili železničar
u tundri
ne bi to bile samo drugačije navike i drugačiji protok vremena promenio bi se čitav svet vrednost jednog novčića hladovina vetrenjača na polju boja
uglja
drveća ja sam deo ovog sveta i moje stanište odgovorno je za to
šta

mrzim o čemu sanjam koga volim a sama pomisao na to da smo samo komadić
na ovoj ogromnoj disko kugli ponekad me čini neutješnim ne zato što bih hteo da budem neki veći
već zato što jedva opstajem sa saznanjem da postoji toliko drugih mogućnosti

sara
kao za božić kada smo otvarali poklone stavljene pod jelku a pokloni braća i sestara su uvek bili lepši i čovek bi se nervirao zašto nije naručio baš
to nego ove glupe lutke i tricikle

anders
izmešteni smo u neki nepoznati stan
i što ga više upoznajemo to veći postaje strah od mora nepoznatog koje vreba iza drugih vrata

sara
šta je tuširao si se vreloom vodom

anders
nisam

sara
vi ste nažalost psihijatar imala sam jednog u porodici

anders
nisam građevinski sam radnik

sara
ne izgledate tako ruke su vam suviše tanke i puno pričate

anders

obožavam svoj mozak a preko svog i tuđe
bruno u italiji spaljen kafka poludeo pazolini ubijen dok
je jebao
i prljavi sneg i plivanje i ostrva i tišina kada čovek ništa
ne čuje a onda
ipak sasvim tiho

sara

zvuči pomalo uopšteno

anders

(ljutito.)

pa da znam na ovom mestu bi trebalo da dođe nešto li-
čno
zašto zapravo imaš različitu boju očiju

sara

pitaju dva o dva

anders

(u bolovima.)

meni je draže neko netačno objašnjenje sveta
nego ono tačno za sve ponaosob
toliko se toga dešava na planeti da se u stvari ništa ne
dešava
svet proizvodi svoje šarene događaje tolikom brzinom
da se šare rastaču i postaju sive
upravo se najveći događaji prihvataju kao da se radi o
nekom
pregrejanom loncu kog treba skinuti sa šporeta da bi se
ohladio
dakle sa svešću da se čovek mora navikavati samo na to
da nas ništa neće pokrenuti da stvarno promenimo svoj
život nikakav cunami nikakvi uragani nikakvi građanski

ratovi radi se samo o tome da se što je pre moguće
vratimo u status quo

NIKADA NEĆEMO POKUŠATI DA ZAJEDNIČKIM SNA-
GAMA

ZA OVU PROMENU

PRONAĐEMO ODGOVARAJUĆU

PROMENU

U NAŠEM ŽIVOTU

stalno se vraćamo na staro OPET NA STARO

U SVET PSEUDODOGAĐAJA INDIVIDUALNOG DOŽIV-
LJAJA PRIVATNIH DEŠAVANJA KOJA SE NAJBRŽE MO-
GUĆE DAJU OBZANANITI KULT RAZMENE PRIVATNIH
DOŽIVLJAJA KOJI NIKOGA NE ZANIMAJU I

(smeten.)

pogledaj samo ovu ogromnu svinjariju ne mogu više
da gledam to đubre
A SAD SMO SE OBESHABRILI KAD POGLEDAMO U RA-
ZORENU PRIRODU

sara

razgovaraj sa mojim ocem zakazaću ti
je l' imaš osiguranje mislim na zdravstveno osiguranje

anders

ja bih voleo da ti pričaš o stvarima o kojima ne želiš da
pričaš

sara

stvarno ne znam ja u stvari pričam o svemu
osim o svom računu

anders

o onome o čemu uvek moraš da razmišljaš u tišini

sara

pa nemam više 17
mogu nešto da ti odsviram na mom instrumentu
ali ako se neko pojavi pretaću malo mi je glupo
sa takvom propalicom

anders

voleo bih da vidiš ono što ne vidiš a što uvek vidimo u
sebi
što ne umemo da imenujemo
želim da sagradim nešto s tobom
grad na brdu
dovešću ti vodu gore
kolače ćeš da praviš ti
molim te
moj projekat te voli

sara

dobro da sviram sad ili da vozim ili ćeš da pališ

anders

želim da radiš ono što nikada ne bi uradila

sara

ružan si i nepristojan i bezobrazan
napolje
moram na date

anders

o tome ti pričam sve vreme

14

DRVO NARA

kenigsfrost, gavran, simona, miša

(miša iza drveta, posmatra.)

Moby 5:45

kenigsfrost

VIŠE NEMA NEBA IZNAD MENE VEĆ SAMO
PRAZAN PROSTOR
I JA NISAM ROĐEN VEĆ
ISPORUČEN
PANIKA JE JEDNAKA ONOJ KADA JE KEPLER 1630.
OTKRIO SUNČEVE FLEKE POSTALO JE jasno
DA ZEMLJA NIJE NIKAKVA PLOČA
VEĆ
LOPTA
I DA ĆE ČOVEK UBRZO DA PADNE
SA NJE
došla je KUGA
I DVA MILIONA LJUDI JE UMRLO
i
došao je barok
a barok na portugalskom znači biser nepravilnog oblika
i svi su bili u zabludi oko tog bisera
jer sve je bilo novo
ali i
DON ŽUAN je bio nov
JER JE
VEROVAO
isključivo
SVETU
KOJI JE ČVRSTO DRŽAO U RUKAMA
A TO SU BILE
grudi
I SUDIJE SU GA OSUDILE JER JE ON
morao da bude osuđen
zato što je
BIO JEDINI KOJI SE NIJE PLAŠIO

ŽENSKIH TELA
MEKIH TELA
SOČNIH TELA

NJIH

(kenigsfrost otkida voćku sa drveta.)

15

sreća

robert, simona

robert

hi izgledaš ne samo kao da te je dotakla sreća već kao
da si je proždrala
dođi vamo izgledaš baš uredno

simona

kažeš mi ti

sa tim šarenim konopcem oko vrata

robert

obavio sam ga pa da ne moram da se obesim o isti

simona

jesi li ponovo bio na radionici

kod teta-kulture

robert

u opštini

a ti na poliklinici

simona

moraš da mi kažeš da nisam ja kriva

tako mi je rekao doktor

on je upropastio porodicu

on je sve uništio

robert

čiju porodicu

simona

kad sam bila mala ni za čim nisam žudela
sasvim sama teturala sam kroz godišnja doba
kao da su odmorišta u nekom luna parku

robert

da li ti trebaju lekovi

gde su

nisam gledao u noćnom stočiću

doneću ti ih

simona

matori je rekao da pokušam bez njih

robert

je l' tako

simona

morao je da mi ih ukine

ili ću morati sama da ih plaćam

robert

znam već ko će morati da ih plaća

simona

govnaru

robert

pa ko će

simona

oboje ćemo

robert

čekaj samo da dobijem kvotu

onda mi ništa više ne treba

onda ću pivo da uložim u vino

simona

šta je sad
opet imaš napad ideja
zamenićeš prazne pivske flaše za prazne vinske flaše

robert

ne sasvim

simona

na putu po nalogu gospodara

robert

od novca koji sam dobio za prazne flaše kupio sam prazan kop šljunka
sledeće nedelje dolaze zalihe vina 200 rizlinga 400 rozentaler kadarke 200 burgundaca
ovog puta je stvarno
sve sam pitao
biologe meteorologe seizmologe statičare hidrologe
geologe agrotehničare jednog
bankara
jednog
savetnika na filmu ornitologe paleontologe istraživače
buba i jednog astrologa jednu hobi-proročicu i jednog
paroha bez parohije
svi oni imaju vremena svi učestvuju u programima pomozite sebi
sreo sam se sa jednim posrednikom jedino je on tražio novac

VINO IZ VOLFENA

KAKO BI HEMIJA PRORADILA

samo da još vreme bude kako treba

ali ozonske rupe imaju svoju dobru stranu

ne vidim tu nikakve probleme

simona

moći ćemo sledeće godine da ubiramo plodove

simona

i meni tako izgleda

robert

stani malo čini mi se da sam ovde nešto sasvim pogrešno razumeo

(robert pali cigaretu.)

zovem se robert imam 32

volim je beskompromisno potpuno beskompromisno kao novalis

upravo smo završili radionicu

ljuštiću ti krastavce

skidaću koru s jabuka

odstranjivaću potamnelu koricu s belog hleba

moram ponovo u portugal tamo radim ranije su odande oni dolazili ovamo
davno odmah posle pada zida sa 18 otišli smo tamo na naš prvi odmor

utroje simona govnar i ja

smrdelo je na usoljenu ribu i more skoro sam se udavio nikada do tada nisam osetio morske struje

moram sledeće nedelje opet dole

simona me još uvek vozi do motela na granici

vozimo se do granice nije to prava granica to je poslednji motel pred

staru

granicu

ovde stoje tri ista tri stara fabrička tornja

i njih hoće da sruše

organizovaću protest

kada odem

na internetu

moraju da se drže zajedno

miševi iz istočnog bloka

deca iz blokova
united

baš bih voleo da znam otkud joj to
možda fabrički tornjevi jednostavno moraju da se pre-
meste na neko drugo mesto
možda sportski teren ili jezero ili bazen koji natkrivaju
preko zime
sa stazama za klizanje na vrhu
pitaću govornara kad se javi
portugalskim čovek može da se služi više nego što mi-
sli
dve noći jedan dan
pun gas
nije šala
može dva puta mesečno
12 slobodnih dana
18 radnih dana
14 sati
opet počinjem da brojim
ranije sam patio od bolesti brojanja na putu iz škole
brojao sam
sve kamene kocke sve semafore sve motore sve ko-
rake sve žene u suknjama
a zašto pitao sam se tek kasnije
zašto
potrošnja vina raste a piva opada
temperature rastu ozonske rupe nemaju samo negati-
van efekat
jeste svaka promena nešto uzme ali nešto i donese čo-
vek
samo mora da otkrije šta je to
nije lako
radim to već 15 godina
najviše volim da jedem pizzu
kada mi je bilo 13 rođaci sa zapada doneli su mi jednu
pizzu od tada nisam hteo da jedem ništa drugo

za rođendane sam uvek stopirao do berlina
po pizzu dan tamo dan nazad
švrćkanje mi je u krvi
naravno da bih radije ostao samo ne mogu
mali čovek
preguraćemo i to
ako je to sad put ka tebi onda je to moj put

znaš
ČOVEK NE MOŽE DRUGOM BIĆU OD JUTRA DO SUTRA
DA PRIČA KOLIKO JE RAZOČARAN U NJEGA TO NIKO NE
MOŽE DA IZDRŽI
nije ni čudo što se više ne javlja

simona
ALI AKO JE TO ISTINA AKO ME JE STVARNO RAZOČA-
RAO

robert
I TI SI NJEGA RAZOČARALA NISI OTPUTOVALA ZA AME-
RIKU

simona
NISAM MOGLA

robert
ZNAM PA JA SAM IŠAO S TOBOM NA AERODROM
ČAK I DA SU TVOJI ARGUMENTI TVOJI PRIGOVORI AKO
JE SVE TO
TAČNO
GREŠIŠ TI MISLIŠ DA IMAŠ PRAVA E PA NEMAŠ
gde STOJI DA JE ZA TEBE REZERVISANO BAŠ ONO ŠTO
TI HOĆEŠ
voleo bih da pročitam tu cedulju
gde je daj mi je

*(simona mu daje jednu cedulju.
robert čita.)*

robert

potvrda za socijalno i stambeno gospođa simona re-
feld je

u

četvrtom mesecu trudnoće
doktorka doma zdravlja

(robert okrene cedulju.)

robert

drago dete lepo što si stiglo
svi ti se jako radujemo
vodi molim te računa da mama ne zaboravi knjižicu kad
pođeš na vakcinaciju
molim te ne uzimaj nikakve kašice ni napitke sat vre-
mena pred pregled
a zašto objasniće ti sigurno tvoj tata
vidimo se uskoro tvoja doktorka

lepo čestitam

ko ti ga je napravio

simona

roberte stvarno sad
kako ja to mogu da znam

robert

znaš on ima taj svoj trik on jednostavno brblja on brblja
sa svim ženama sve dok se one
u nekom trenutku ne umore i dobrovoljno ne odu s
njim u krevet to je baš ludački trik
ali imam i ja svoj ja ništa ne govorim ja jednostavno
čekam čekam dok ne ostanem
sam
i onda uzmem što preostane i počnem iz početka
uvek nešto ostane

simona

pravićeš festival vina

robert

naravno zašto ne bih

simona

hoću da budem princeza

robert

žao mi je
mogu samo device

simona

pa šta opet ću biti ja

16

inferno

miša

(miša sa pivom i gavranom.

sve ih je više.

*na drvenom konjiću sa pištoljem pored nekog auta.
auto gori.)*

miša

nakon kratkog životnog puta zadesih se
u tamnoj šumi prebijen
jer skrenuh s pravog puta
ne znam kako se ovde zadesih
toliko savladan od sna dubokog
kada pravi put promaših
da mi gavran istrže mesto put sveta drugog nekog

na nekom jeziku za koji pre toga nisam čuo je sazivano
kroz mene se ulazi u grad onih da pate izabranih

kroz mene stiže se do naroda izgubljenih
ovde je svako nepoverenje zabranjivano
i neka svaki kukavičluk na ovom mestu mre

ubrzo potom uđosmo u neki prazan kameni toranj
a glasovi se kao senke tiskaše o moje uši
care kakva se buka digla
koga je ovde potpuno savlado bol

nisu to oni dobri a ni oni loši
to su oni koji nisu ni jedni ni drugi
ni kraljevi a ni vojnici

to su oni iz kraja čije duše kao pečurke iz baruštine dži-
kljaju
i koji se međusobno po uspavanim glavama mlataraju
duše koje pucaju visoko kao pečurke
duše preplavljene besom
koje se međusobno glođu

hajde
siđimo u slepi svet
ja ću biti prvi a ti pođi za mnom
siđimo u slepi svet

(miša nestaje sa gavranovima.)

17 azil

sara, kenigsfrost

(u novogradnji.)

kenigsfrost
isti raspored kao kod nas
baš su mogli da ostave zgradu

sara
pogrešan kvart pogrešna firma

kenigsfrost
pogrešan život

sara
devojka sa kojom si bio zajedno
da li si je voleo

kenigsfrost
da li ti je to rekla mama ili znaš iz novina

sara
o nekim stvarima ne razgovaramo
o ovoj bi vredelo razgovarati ali nećemo

kenigsfrost
jer nemamo šta da kažemo

sara
zašto

kenigsfrost
plašimo se da ne izgovorimo neku glupost ili da se ne
ponavljamo plašimo se
i prihvatamo stvari onakve kakve su
uvek ponovo izlazimo na kišu bez kabanice

jer mislimo da neće padati

sara
ali sad je kraj
je l' čezneš za njom

kenigsfrost
znaš da to ne smem sebi da dopustim

sara
je l' bilo ozbiljno

kenigsfrost
ne znam ali znam da su posledice ozbiljne

sara
zašto te je prijavila

kenigsfrost
nije mi rekla
ima problema s nekim drugim čovekom
njega nije mogla da kazni

sara
pa je tebe

kenigsfrost
dabome

sara
da li si razmišljao da nađeš nekog drugog

kenigsfrost
nekog iz moje generacije

sara
što da ne

kenigsfrost
eros je bog
bogovi se ne daju podmititi

sara
to što su te izbacili je l' to definitivno

kenigsfrost
jeste sam sam kriv nisam hteo da idem u savetovalište

reuspostavljanje socijalne kompetencije i tome slično
možda da sam popustio

sara
znam ali nisi
tvoj glupi ponos ti je upropastio ostatak života

kenigsfrost
ne razumem šta pričaš

sara
imaš još dvadeset godina ako sve bude kako treba mo-
gao si opušteno da ih provedeš u bašti
a problem sa tvojom kitom odmah bi se potom rešio
sam od sebe

kenigsfrost
mislio sam da hoće otkad si se rodila
od tada
me tvoja majka više ne privlači

sara
i svih ovih godina niste zajedno

kenigsfrost
naravno da jesmo i te kako
nisam hteo da razočaram mamu a
ni sebe
borio sam se protiv tog gubitka
svih ovih godina
nisam želeo rasturenu porodicu
izgubio sam

sara
je l' tražiš nešto po gradu

kenigsfrost
ne budi takva

nisam više sposoban
čak i da nije bilo svega toga sa devojkom

sara

on uzdiše
koliko je kratka bila jesen nakon leta a sad je već zima
možeš da ostaneš koliko hoćeš

kenigsfrost

misliš na azil

sara

dok ne pronađeš neku obavezu

kenigsfrost

zar ne mogu da ostanem i bez nje

sara

ne bih verovala da ćeš ti to ikada da izgovoriš

kenigsfrost

pa ti si za sve kriva stalno sam morao da te vozim na ba-
let
gde je bilo polugolih znojavih devojčuraka
ja živim živeo sam ja sam živeo

sara

glava mu je postala utočište za stare misli jadne šašave
misli
koje nikome više nisu od pomoći trebalo bi da ih se
otaras i ali neće da se potrudi
ili
se ne trudi dovoljno

kenigsfrost

moja ćerka mislim se ja moja omiljena ćerka koja mi je
pripala da je vodim neka bolje ona mene sada vodi

sara

ponekad je možda dobro pasti ali se naravno ne razbiti
možda se iz toga nešto nauči

kenigsfrost

ja mislim da posle određenog doba čovek ne može ni-
šta više da nauči već samo može da bude kažnjavan
ko je da pomisli mogao kad si se rodila da ću ti ikad doći
i moliti te da
me
primiš u svoje okrilje

sara

kako se slažeš sa mamom

kenigsfrost

ja se još uvek lepo slažem sa njom ali ne i ona sa mnom

sara

zato si me onda tukao

kenigsfrost

ne sećam se da sam to ikada radio

sara

ja se zato sećam

kenigsfrost

ti živiš sa jednim potpunim kretenom
zašto mi se nisi ranije obratila šta ti to znači
zašto on nosi kućeći kostim i laje
ili je to tehno

sara

ja ne mogu svoj život većito da upravljam prema
onome šta ti smatraš dobrim ili lošim
uvek si se ponašao kao da je sve što ja radim deo neke

tvoje priče
neka sporedna uloga koja se tek pojavi kada već prođe
polovina tvog života
ali to nije tačno ne postoje važni i manje važni ljudi
ja imam svoj sopstveni život koji je meni podjednako
važan kao i tebi tvoj
a u svom životu ja donosim odluke

on oseća kako mu interesovanje za svet crpi kap po kap
može trajati nedeljama dok ne iskrvari ali on krvari
kada se bude ispraznio biće sasvim lagan i preturiće se
i ostaće da leži ili će ustati
i
nastaviti da leti

možeš da ostaneš nedelju dana
ili dve ne duže
moram da vežbam moram da se koncentrišem
ne mogu da brinem o tebi
za mesec dana idem u ameriku na takmičenje
to je velika prilika

kenigsfrost
između tvoje i moje generacije postavljen je zid
a ja ni primetio nisam kad su ga podigli

sara
ti si deo mene i imam utisak da je baš to taj deo u meni
koji te
sada
odbacuje
ali ja ne mogu da ti pomognem
čak i ako sad više nisi onakav kakav si bio ranije
ja jesam
ja ne poznajem boginju istine
ali sam sigurna
da se ni ona ne da podmititi kao ni eros

kenigsfrost
pronaći istinu jednako je operaciji čovek mora da po-
vredi telo da bi
joj se
približio

sara
postaje sve teže ali ujedno i lakše
jer čovek se navikne da sve postaje teže i teže
u nekom trenutku se iznenadi što je još uvek
sve teže i onda mora da se smeje

kenigsfrost
idem sada i
radujem se da si dobro dete moje

sara
jedna izuzetno tačna analiza
mislim da sam pronašla čoveka koji mi je potreban

kengisfrost
onaj pit bul sa kojim si me upoznala

sara
ne upoznala sam jednog ludaka onako baš ružnog a br-
blja više besmislica čak i od tebe

kenigsfrost
gde je on

sara
nestao kao što se pojavio
ništa ne znam o njemu
potreban mi je neko ko će da ga pronađe i prenese mu
poruku

kenigsfrost
ja ću
šunjaću se dosta uokolo

sara
kako misliš da ga pronađeš

kenigsfrost
primetiće on da ga tražim

sara
šta ćeš mu reći

kenigsfrost
reći ću ti kad se budem vratio
čuvaj se

sara
uvek

NAMAZATI SE RATNIČKIM BOJAMA PRE ODLASKA NA
DATE

ne zaboraviti sočiva
DOĆI ĆE sigurno U NEKOM DŽIPU
bože moj
opet sam iznova radoznala

KOLIKO RAZLIČITIH LICA IMA TUGA
moj instrument zna odgovor

18
bak to the reality, back to life

simona, helga, robert

(*groblje.*
veće/zvezde/gavranovi.)

simona
na severu volfena je mirno tamo gde prestaju blokovi
počinje prazan pejzaž

zeleno braon
nema baš drveća
ali

vazduh je dobar
ispred blokova gomile sa izbačenim pokuštvom
jedino što preživljava je đubre

ali
U PRAZNU PROSTORIJU MOŽE DA SE USELI BOŽAN-
STVO

govorio je anders
anders adelkrojc
najveći govnar na svetu
uskoro će dečaci da budu sami u svom klubu za mlade
konačno na otvorenom bez starijih bez zvocanja
mog brata su njegovi drugari namrtvo pretukli bejzbol
palicama pred kraj raspusta

bilo je to lepo leto
samo suviše vruće sva jezera su procvetala
ljudi to ne mogu da izdrže a ponajmanje mladi oni to ne
mogu da izdrže

taj
osećaj da su ništa
mom najmlađem bratu koji je još živ kažu u školi
neće od tebe biti ništa
ništa i ne može da bude
prestupnik

volfen
44000 1990

25000 2005

je 19000 manje plus jedan miša

helga
KRV POMRČINA I OSTALE NEVOLJE
ALI DECA IZRAELA IPAK SU OSLOBOĐENA IZ ROPSTVA

bog je noću upalio ogromnu baklju kako bi mogli da vide put iz egipta
neka vrsta čudnog zračenja

robert

DA TAKO JE TO KASNIJE OPISANO ČOVEK kasnije UVEK
ŽELI
DA IZVUČE
NEŠTO POZITIVNO IZ ISTORIJE
DA LI JE TA PRIČA makar bila istinita

helga

ŽELELI SU DA VERUJU U NJU

1

jesi li se i ti spustila na nas mračna noći
što tako mi neviđeno teško duši pada
duboko neizrecivo dirnuti mi smo
kako siromašan i dečji čini mi se dan ipak
oproštaj dana kao blagoslov
slao si u svemir daleki svetleće lopte
da bi se izemešala sa njima po hladnom nebeskom
svodu

2

nekoć dok ronila sam gorke suze
i dok u bolu rastakala se moja nada
usamljena kao niko do tada neizrecivim strahom go-
njena
tražeći pomoć
napred ništa nazad ništa
i najednom puče vrpca sadašnjosti
i
u njegovim očima krilo se nešto meni nepoznato
večnost možda
tada to nisam znala
a ne znam ni danas

uhvatila sam ga za ruke
a u njegovim očima svetleća neraskidiva vrpca
i stenjanje i traženje i disanje i gledanje
plakala sam na njegovom vratu
ronila zanosne suze novom životu

3

bio je to moj prvi jedini san
i tek od tada osećam
pšenice bistar sok
kao kop šljunka u kojem si se kupao

tek od tada osećam opojnu bujicu grožđa
crvenog kao sunce
pod kojim smo te ubili
dođi noći prekrij nas
dođi noći prekrij i nas

(miša dolazi kao gavran. mrak.)

19 svetla

anders

*(anders se vratio.
dok drugi pričaju, on postavlja ogromne svetleće lam-
pice oko ljudi groblja i
grada.)*

anders

arhitektura mora da podstakne ljude da misle ono ne-
zamislivo
o prazniku u slavlje žetve želim da napravim nisku od
svetlećih lampica koja će međusobno povezati sve de-
love grada

koja će samoću i tugu odagnati na tri dana simboličan znak
toga da ovde još uvek ima prisustva
takoreći zemaljsko zračenje koje se odsijava u kosmos
možda bi trebalo pozajmiti novalisov optimizam kada piše
da ćemo razumeti svet tek pošto razumemo sebe jer mi
i oni mi smo integralne polovine/
deca božja mi smo/
nauka o prirodi više ne mora stručno da se proučava po poglavljima – ona mora da postane priča
organska vrsta drvo ili životinja ili čovek/
postoji puno delova svega ali mi smo mnogo više mali
lavirinti lavirinti svega
jezika prirode
ljubavi

razumete

20

tristan return

simona, robert, anders

*(istorija se ponavlja, pa bilo to i na skroman način.
možda je nešto iz toga naučila. ne verujem.
što se stvari više menjaju, to postaju sličnije.)*

VIDEO/komad =paralelno

simona

TRISTAN/anders

anders

IZOLDA/simona

simona

NEVERNI DRAGI!/govno jedno

anders

BLAŽENA GOSPO!/kozy jedna

simona

ZAR ZAJEDNO

DAN I SMRT

NAŠU LJUBAV DA STIGNU?/

ne verujem da si se vratio

ne gledaj me potpuno sam propala

tako sam propala

anders

AKO ŽIVOT SVOJ ZA TO TREBA DA DAM

ŠTO VRLO RADO UČINIO BIH

KAKO LJUBAV

MOŽE DA UMRE SA MNOM

VEČNO PLAMTEĆA

DA ZAVRŠI SE SA MNOM?/

znam

sve sam shvatio

zato sam se i vratio

simona

DAN SAMOTAN

POSLEDNJI PUT!/

zbog mene ili zbog nas

anders

ČEMU OVAJ PAKAO MENI?

NIKAKAV JAD OKAJATI GA NE MOŽE

ČEMU OVA SRAMOTA MENI?

NEISTRAŽENE DUBINE

NJIHOVIH RAZLOGA TAJANSTVENIH

KO ĆE SVETU OBJAVITI IH? /

strašno je ono sa mišom a to malo
nije moje zar ne
moram prvo u bolnicu

simona

GONJENA ŽUDNJOM LJUBAVI
IZOLDA PLOVI KA MENI/
nema više bolnice zatvorili su je
poslednji je ostao psihijatar
kakav kreten
pričaću ti kasnije

anders

KADA ĆEŠ KONAČNO
KADA, OH KADA
UGASITI PLAM
VOLEO BIH SVOJU SREĆU DA ZNAM?
SVETLO – KADA ĆE SE UGASITI
I TIŠINA U KUĆI
KONAČNO ZAVLADATI?/
ne mogu više

robert

JER OBNEVIDEO SI
MISLIŠ LI DA SE POGLED
SVETA POMUTIO SPRAM VAS?/
šta ti radiš ovde
hoćeš opet sve da upropastiš

anders

/
da vidim kako su kod kuće
doneo sam ti nekoliko praznih flaša

robert

/
bez grlića

anders

/
nisu više flaše sad su staklene cigle
od njih smo sagradili kuće u maliju
staklo propušta svetlo vazduh u cigli zadržava solarnu
energiju
a između glina
to su najjeftinije kuće na svetu
i najbolje

simona

/
a amerika

anders

/
isto sam bio kratko
glupo je
rasipaju energiju

simona

/
to nije istina
to ne može da bude istina
želim da odem odavde

anders

/
ne postoji nikakav drugi život
postoji samo ovo ovde
i kretanje
mi ovde rušimo kuće jer nikome više nisu potrebne a
tamo gde ima ljudi
ponovo ih gradimo
radi se samo o tome da kretanje pratimo
da reagujemo

robert

/

opet počinje da brblja poludeću
šta ti se desilo sa vratom

anders

/

krv mi nije u redu

robert

/

izgleda grozno

anders

/

tamo dole ima malih životinja koje nisu stvorene za
belce

simona

/

super palite i pustite me da se obesim
vratite se održite propoved i potpuno sranje
onda opet možeš lagano da se odvučeš kretenu jedan

robert

/

o bože nešto ti izlazi
iz bubuljice

anders

OH, KRVI MOJA!
SAMO TECI, KRVI MOJA!

/

simona

ZAR ODGOVORITI MI NEĆEŠ!
SAMO JEDAN SAT,

SAMO JEDAN SAT,

OSTANI MI BUDAN!

TOLIKE DANE PUNE ZEBNJE

BDELA JE ŽUDEĆI,

ZA SATOM

KOJI PROBDELA BI S TOBOM:

DA LI ĆE IZOLDI,

DA LI ĆE JOJ TRISTAN POREĆI

OVU JEDINU,

VEČNO KRATKU

POSLEDNJU SREĆU NA SVETU OVOM?

RANA? GDE JE?

DOPUSTI MI DA JE ZALEČIM!

DA PODELIMO VELIČANSTVENU

SLASNU NOĆ;

NEMOJ OD RANE,

UMRETI MI NEMOJ OD RANE;

NI DAHA

NEŽNO TREPERENJE!

MORA LI SADA U JADU

DA STOJI PRED TOBOM,

ONA KOJA JE RADOSNO NE BI LI SE ZA TEBE UDALA

HRABRO PREŠLA MORE?

KASNO JE!

ZLURADI ČOVEČE!

/

robert

MORAŠ LI I DANAS

PRIJATELJA DA IZDAŠ?

ZAŠTO, IZOLDA,

ZAŠTO MI TO UČINI?/

evo uzmi flašu

ne iznutra

spolja to dezinfikuje

97 posto rekao mi psihijatar

stečajne vrednosti

simona
/
umreće

robert
/
ne verujem
neće mi učiniti tu uslugu

simona
/
ja palim ovako ili onako

robert
moraš da budeš moja princeza

simona
/
šta je sad

robert
/
donose zalihe vina
ne odlazite
ne možete to da uradite
prerano je
sve će se raspasti

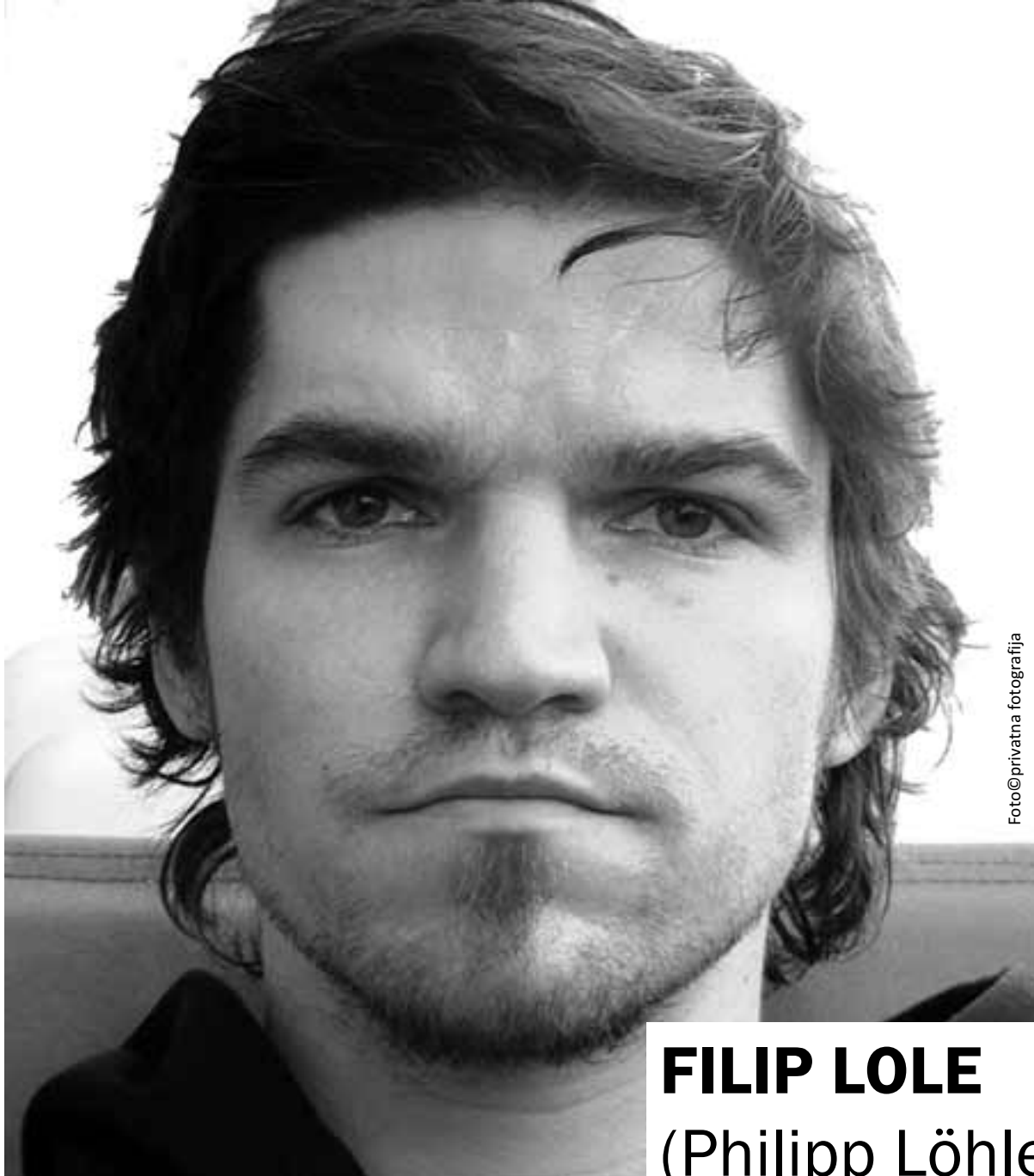
21

(urušava se zgrada novogradnje.)

Filip Lole / Philipp Löhle

PO IMENU GOSPODIN GENANNT GOSPODIN

Prevela s nemačkog BOJANA DENIĆ
Lektor Periša Perišić

Foto©privatna fotografija

FILIP LOLE
(Philipp Löhle)

Po imenu Gospodin Foto©TOMAS DASHUBER/THOMAS DASHUBER

Filip Lole rođen je 1978. u Ravensburgu (Ravensburg). Studirao je istoriju, teatrologiju s teorijom medija i nemačku književnost u Erlangenu (Erlangen) i Rimu. Prve pozorišne komade napisao je još tokom studija. Bavio se i novinarskim i filmskim radom (kratki i dokumentarni filmovi, stručne prakse). Nakon toga radio je kao asistent režije u Baden-Badenu. U sezoni 2008–2009. dobio je stalni angažman kao autor Pozorišta „Maksim Gorki” u Berlinu (Maxim Gorki Theater Berlin).

**„Radi se o tome da se neko usudi, da bude sasvim svoj, da bude pojedinac, baš taj pojedinac.”
Seren Kjerkegor (Soeren Kierkegaard)**

Najmanje tri glumaca igraju:

Ona

On

Gospodin

Aneta

Endi

Norbert

Silvija

Hajo

Karl Engerling

Čovek iz supermarketa

Majka

2 komesara

Ona: Dakle, on se tom prilikom probudio na nekom igralištu. Ležao je na klupi i zaspao. Neudobno. A glava, glava mu je visila s ivice klupe. Onako visila. Eto, njegov... svet stajao je naglavačke. I onda je ustao, a decu koja su se igrala uokolo, njih jedva da je primećio, iako je jedno od njih imalo neki policijski auto s nekakvom sirenom. Od toga čovek stvarno može da poludi. Deca su svejedno već bučna, a onda pride i takva igračka. Kome uopšte tako nešto pada na pamet? Taj mora da je sadista.

Eto, i onda je otišao s igrališta i jedino se, u stvari, pitao, kako je tu dospao. Na igralište. Na klupu. I oglasio se i otišao do kioska, nešto da pojede. Kobasicu s karijem ili kebab. Kebab je sevap.

Verovatno sam se iznervirao, pomislio je. U nekom trenutku postalo mu je jasno da se iznervirao, jer to je tako kad se Gospodin iznervira, onako, baš iznervira, onda on, eto, zaspi. Ne odmah, ali prilično brzo. Onda jednostavno postane neverovatno umoran i zeva i namešta se i poluleži-polusedi, i u nekom trenutku zadrema a, u stvari, iznervirao se i, u stvari, hteo bi da diskutuje. Drema, kunja, ne hrče, ali spava kao malo dete. I to je, pomislio je, verovatno mu se to desilo. Zna on to. Poznaje sebe. Ko još sebe zna?

Ali, nikad mu se još nije desilo da, pošto se probudi, ne zna zbog čega se toliko iznervirao. I tako je to bilo. Onda. Na početku. Na kraju.

I zbog toga zaviruje u svoj mozak, gleda šta još uvek zna i priseća se: Kako se jutros probudio i doručkovao kod kuće. Kako je u kuhinji doručkovao tik do praznog zida sivo-braon boje, i pitao se, kao i svakog jutra, šta bi najbolje bilo da o njega okači. I svakog dana, zapravo, dolazi do zaključka da je najbolje, ništa da ne okači. Jer bi, u tom slučaju, mogao celog da ga iscrta. Kako god.

Dakle, priseća se šta je radio ali, nekako, kao da su to nečija tuđa sećanja, kao da mu ih je neko ispričao. Pa onda kako je posle doručka izašao iz kuće i šetao unaokolo. Sve to još uvek zna, ali nekako polovično. A onda, u nekom trenutku, sve to upije neki sunder, neka kaša, neka neprozirna smesa, slična saću.

Onda se udaljio od kioska, jer pomislio je: najbolje da počnem dan iz početka. Pomislio je. Da se jednostavno vratim unazad i još jednom ustanem, još jednom posmatram zid u kuhinji i jednostavno zaboravim kakav je bio dosadašnji dan.

Dok je hodao gledao je u zemlju, kako ne bi morao štošta da primećuje.

I skoro mu je pošlo za rukom. Bio je nedaleko od kuće, ali onda je na ćošku sreo prodavačicu iz prodavnice zdrave hrane. Kako god. A ona ga je pozdravila, kao da je sneg u proleće, i rekla mu: „Otkud to? Vi sami napolju?” Tako je! To je rekla: „Otkud to? Vi sami napolju?” Da, da. Što je, s jedne strane, bilo dobro ali i loše, s druge. Jer to što je rekla pogodi Gospodina kao grom iz vedra neba, pravo u centar, kao Robin Hud strelu onog drugog tipa: baš u centar, posred srede, kao dupe u čabar, i sve mu se opet vratilo!

Baš ume da bude glupo, kad se sve opet vrati. Ceo dan, sav taj stres, sva ta ogromna svinjarija. Svega se odjednom setio. Odjednom je nestala sva ta magla i magma! Bum! Tras! I Gospodin odgurnu ženu iz radnje zdrave hrane u stranu i otrča, trči kao ludak, jer mu ništa drugo ne preostaje nego da trči. Trči kroz dugačak tunel, trči kao Supermen za kojim se vijori nešto poput repa i samo želi da stigne kući i da Aneti ispriča celu priču. To, što do malopre nije znao. To, što je do malopre bilo sasvim daleko, kao DVD u video klubu, koji se odjednom našao u njegovom plejeru i u mozgu vrti li se vrti. Na *repeatu*. *Repeat all!!!* Stvarno se razbesneo. Razbesneo se. Stvarno.

1. scena

Aneta i Gospodin

Gospodin: Danas su mi je... oduzeli.

–

Gospodin: Bila je kamen temeljac mog života.

–

Gospodin: Aneta?

Aneta: Dolazio je Herman. Pitao je da li može da pozajmi tvoje pojačalo.

Gospodin: Razumeš? Oduzet je kamen temeljac mog života.

Aneta: Rekla sam, sigurno ti neće smetati. Herman je baš pažljiv.

–

Aneta: Sećaš se, kako je ono u Španiji prao šator, jer smo spavali ispod nekog smolastog cvrčka?

Gospodin: To je bio čempres.

Aneta: Ali, oprao je šator svojim malim peškirom.

Gospodin: Cvrčak je insekt.

Aneta: Na kojem je još bilo ostataka epiderma.

Gospodin: Uostalom, to je bio njegov šator. Svako ima da vodi računa o sebi i svojoj okolini.

Aneta: Ostale dve nedelje nije čak mogao ni da se umije.

Gospodin: Mogao je.

–

Gospodin: Koristio je moj mali peškir.

Aneta: Ne verujem.

Gospodin: Nije želeo da saznate, jer toliko je bio pod utiskom vašeg divljenja njegovoj „nesebičnosti“.

Aneta: To baš liči na tebe.

Gospodin: U stvari, hoću nešto drugo da ti ispričam.

Aneta: Tračaro. Tvoj drugar ti poveri tajnu, a ti je svima razbrbljaš.

Gospodin: Na tom smo odmoru bili pre tri godine.

Aneta: Pa? Zar niste više drugari?

Gospodin: Naravno da jesmo. I to dobri drugari. Ali, nije to nikakva velika tajna. To nije ništa lično. Pa ne radi se o njegovoj kiti.

Aneta: Odvratani si. Vратиće ti pojačalo u nedelju. Pravi malu zabavu za svoje kolege iz firme.

–

Gospodin: Aneta, oduzeli su mi moju lamu.

Aneta!

Oni iz *Greenpeacea* oduzeli su mi moju lamu.

Greenpeace!

Aneta: Hermana baš vole u njegovoj firmi!

Gospodin: Rekli su da lamu žele da odnesu u zoološki vrt. Da li si ikada videla taj zoološki vrt? Tamo su životinje kojima je potrebno kretanje, u kavezu veličine dva kvadratna metra. TO je mučenje.

Aneta: Herman je sa svojim šefom na ti.

Gospodin: I lamama je potrebno kretanje!

Aneta: Hermanove kolege ne moraju ništa da donesu. Čak ni salatu.

Gospodin: Oni žele da štite svet i tako to. Zašto su baš morali da počnu s mojom lamom.

Aneta: Rekao je da će on sve da uradi.

Gospodin: Mojim lami je bilo dobro. To mogu da kažem. Zar ne, Aneta?

Bilo joj je dobro. Svakako se kretala. A i mazili su je. Ne bi me čudilo da joj je sada još gore. Podrum možda stvarno jeste mali, okej, ali kretala se. A i ja sam.

Aneta: Herman je kupio CD-ove specijalno za to veče.

- Gospodin: I ja sam se kretao. To nam je potrebno, mislim da jeste. Potrebno nam je kretanje, kao i lami.
- Aneta: A kupio je i jednu ploču. Herman, zbog nostalgije.
- Gospodin: Aneta! Sad sam ukapirao: Herman!
Firma!
Prijetelji na poslu!
Organizuje proslavu!
Baš me briga. Herman nije pažljiv, on je jedan opaljeni malograđanin. A kad već ima tako dobru firmu i tako dobre prijatelje, što od njih onda ne pozajmi pojačalo.
- Aneta: Mislila sam da ti je on prijatelj. Ako je tako, onda valjda može da pozajmi tvoje pojačalo.
- Gospodin: Ja mu nisam prijatelj.
- Aneta: Uostalom, on nikad ne sluša muziku, jer muzika šteti ušima. Znaš već.
- Gospodin: Ah. Taj potpuni kreten. Taj ezoterični pravi... malograđanin.
- Aneta: Ne bih da komentarišem.
- Gospodin: Aneta, oduzeli su mi moju lamu. Da li me uopšte slušaš?
- Aneta: Ne želim da se izrazim o tom pitanju.
-
- Aneta: Da, slušam te, i da hoću, ne mogu da te ne čujem.
- Gospodin: Moram da smislim nešto drugo. Ili ću da ih tužim. Ima da ih izmuzem. Uništiću *Greenpeace*, pa neka nauče da mojoj lami nije potrebna njihova jebena organizacija. Uzeću im milione.
- Aneta: Sigrno ćeš postati omiljen zbog toga. To je fantastična ideja: moja kuća, moj auto, moja jahta. Sve to sam mogao da kupim, jer sam tužio *Greenpeace*. Znae već: one što štite životinje. Oni, zapravo, spasavaju male bebe morskih pāsa od čeličnih ruskih sekira, ali sada, za to više nemaju novca, jer sav je novac sad kod Gospodina!
- Gospodin: Ne radi se o novcu. Moj životni stil... istrgnut mi je. Bilo bi ljubazno od tebe, kada bi se mojoj agresiji u vezi s tim ukazalo malo više poštovanja.
-
- Gospodin: Čak mi ni za lamu ništa nisu dali. Samo su rekli, držati lamu na ovim geografskim širinama, to je mučenje životinja. Lama treba da je u Peruu. Ona se oseća dobro tek iznad 2000 m nadmorske visine, a zarađivati novac na taj način, to je ropsko iskorišćavanje! Aneta, čuješ li ti to? Ropsko iskorišćavanje. Kao da je lama neki čovek ili u prošlosti neka crnčuga.
- Aneta: Reci: obojeni ili u najmanju ruku: crnac.
- Gospodin: Uopšte nije reč o novcu. Pokušao sam to da im objasnim, ali ni oni ništa ne razumeju.
- I sad, u podrumu, imamo svu tu hranu i seno. Nego, reći ću ti nešto: radije ću sâm da je prožderem, nego što ću njima da je dam.
- Aneta: Neću se izraziti o tom pitanju.
- Gospodin: „Neću se izraziti o tom pitanju”. Nja, nja, nja. Pa, onda i nemoj da se izražavaš. JA želim da se izrazim o tom pitanju. Možeš da me poljubiš u dupe.
- Gospodin hoće da pusti muziku. Ne može, jer mu nedostaje pojačalo. Vrišti.*
- Aneta: Šta je sad?

Gospodin: Sluša mi se muzika!

Mrak

On: Onda je opet otišao. Nije više mogao da izdrži to s Anetom. Uopšte ga nije slušala, i zato je morao u šetnju, u šetnju da bi ostao u formi. I dok hoda razmišlja o raznim stvarima, skoro o svemu, ali ne može da sabere misli, niti išta da zaključa.

Vidi jednu stariju ženu s maramom na glavi, koja nosi torbu za školarce vrištećih elektrik boja. Atlas, pomisli Gospodin, svet na ramenima.

Pa ugleda jednu debeljucu s puno toalet papira pod miškom i licem kao da pati od hroničnog zatvora.

A u nekom dvorištu stoje tri klinca i puše džoint, međusobno ismevaju onog koji se zakašlje i puše kao da ih neko tera na to. I hoda, i vidi jednog ćelavog starijeg čoveka, sa sivim zulufima, kako rukama lovi po vazduhu kao da će da ulovi slova okačena na kanap za prostiranje veša. Sigurnosti radi!

I hoda i vidi neku radnju, koja prodaje samo kaiševe, pored druge radnje, koja prodaje samo stolice.

Na nekoj trafo stanici piše „Sve pada“, a ispred njega šćućuren leži jedan prosjak, oko kojeg se, iz pravca prodavnice pantalona, širi bara.

I hoda, i u jednom izlogu preko puta ulice vidi kako mu neko maše, i ponada se da maše njemu i, pošto se približi, shvati da je to perać prozora koji izvodi slične pokrete.

I spazi reklamu za mleko „Mleko je moja snaga“ i misli se: Jadna li je zemlja kojoj treba reklama za mleko, tu nešto nije u redu.

I gleda kako se s neke tezge s voćem na trotoar kotrlja jedna jabuka i misli se da li da je šutne daleko niz ulicu ili da je podigne, i vidi trgovca kako diže jabuku, kratko je briše o košulju i ponovo stavlja u kutiju, i raz-

mišlja: da li su kruške, svejedno, zdravije od jabuka.

I šeta on tako i posmatra sve to i razmišlja o svemu tome i ne može da se zaustavi. Jer jednostavno mora da šeta. Jer šetnjom želi da ostane u formi.

2. scena

Endi i Gospodin

Endi: Trajaće najduže pola sata. To... Odradićeš ti to s pola mozga.

Gospodin: Ja ih i ne poznajem. Šta uopšte treba tamo da radim. Posle ću nekome, ko s tim nema nikakve veze, reći: „Moje saučešće.“

Endi: Ali, takav je red kad se ide na groblje. Osim toga, moraćeš da uneseš moje ime u knjigu žalosti. Onda će videti da sam bio tamo.

—
Endi: Učini mi to, molim te. Već sam pitao Hermana i Norberta, ali oni nemaju vremena.

Gospodin: Herman je verovatno sa svojom firmom otišao u *Legoland*.

Endi: Nije, otišli su na neku degustaciju vina. U Diseldorf.

—
Endi: Daću ti nešto za učinjenu uslugu. A sređiću ti i odelo.

Gospodin: Da li ti ja izgledam kao neko ko nema odelo?

Endi: Ja znam samo za ono jedno, koje si mi pozajmio za onu žurku.

Gospodin: Pa eto. Zar to nije odelo?

Endi: Bilo je žute boje?!

Gospodin: Baš je sranje što su sahrane uvek u crnom.

Endi: Ovo nije trenutak za kršenje te tradicije.

Gospodin: Ali žuto odelo je lepo, sâm si to rekao.

Endi: Gospodine! Molim te, idi na sahranu. Ali pod mojim uslovima. Ne u tom žutom odelu. Bode oči.

Gospodin: Onda ostavi frižider na mestu. Ili ti on ne bode oči?

Endi: To je nešto sasvim drugo. Znaš i sam. To je bila žurka na temu: *Bad Taste*, Gospodine.

Nosio sam tvoje žuto odelo na *Bad Taste* žurci. Razumeš? Tvoj frižider preneću kod sebe da u njemu držim ovu jebenu pečenu gusku. Njega niko ne vidi.

Gospodin: Znači, ni on ti se ne sviđa. Frižider. Kao ni odelo. Za koje si uvek govorio da je „strava“.

Endi: Odelo–frižider. To su dve potpuno različite stvari. Neću s tvojim frižiderom da idem na sahranu.

Gospodin: Ma ne. Ti uopšte i ne ideš na sahranu. Polako se pitam, ko šta ovde od koga hoće.

Endi: Gospodine, molim te.

–

Endi: Niko drugi, ko bi to uradio, ne pada mi napamet. A ja ne mogu da idem. Neću izdržati. Znam to. Pući ću.

Gospodin: Pa leži se onda. I popravi tvoj frižider. Ne mogu većito da idem na sahrane umesto tebe. Ili si to nekako drugačije zamislilo. Šta će biti kad Klaudija umre? Da li ću i onda da idem umesto tebe?

Endi: Znači li to da ćeš ići? Gospodine?

Gospodin: Šta se, uostalom, desilo? Pilotu Johenu Cajzeru?

Endi: Jirgenu Cajzeru. Zove se Jirgen Cajzer. 13 časova. Centralno groblje. Grob 856 d.

Gospodin: Jirgen. Okej.

Dakle?

Endi: Rutinski let. Četvoro ljudi u avionu. I sve je bilo u redu. Jedan krug oko tornja. Iznad jezera, jedan krug iznad grada i nazad. I onda su kao klada pali, odjednom, s 15 m visine.

Gospodin: 15 m?

Endi: Da. To je... ludilo. Već su bili iznad piste.

Gospodin: Hoćeš da kažeš da avion može da se sruši s 15 m i da možeš da umreš? Čak i ja ću tome morati da se nasmejem na sahrani. Da ne poveruješ.

Endi: Naprotiv. Takvi padovi su, u stvari, najopasniji. S male visine. Jer ne možeš da reaguješ. A onda su otpala krila, i potpuno ih oduvala.

Gospodin: Kakvo sranje!

Endi: Pa jeste. Nema ni jednog leša.

Gospodin: Kako?

Endi: U celosti.

Gospodin: Pa za čim ću onda da idem u povorci?

Endi: Biće sahranjena samo ruka ili tako nešto. Ništa više. Od preostalo troje nemaju ni toliko.

Gospodin: Čoveče, kakvo sranje!

Endi: Ne mogu da idem za kovčegom u kojem je jedna ruka nekog pilota, koji je pao s 15 m. A da se pritom ne smejem. Ne mogu.

Gospodin: Razumem!

Endi: Pogotovo kada je u pitanju pilot koji je imao dozvolu za džambo-džet. A onda se sruši s nekom malom cesnom.

Gospodin: Ako i dalje budeš pričao i ja neću moći da se suzdržim, a da ne prasnem od smeha.
Endi: Okej. Izvini.
Daću ti nešto za uzvrat.
Gospodin: Znaš da prihvatam samo namirnice.
Endi: U redu. Možemo da podelimo moju pečenu gusku. Doneću ti parče.
Gospodin: To je u redu, može.
Endi: Naravno. Svakako. A što se frižidera tiče, mislim, hej: ti spasavaš moju pečenu gusku i moju profesionalnu čast.

Mrak

Ona: U nekom trenutku on shvati da bi bolje bilo, brzo da nestane. Ionako svi već izgledaju strašno smešno. Kao automobili. I krene da trči kao strela. Trči s ogrtačem koji leluja za njim. Trči između nadgrobnih ploča i privremenih drvenih krstova. Pomalo izgleda kao lovac na vampire iz 19. veka. I trči pored grobova s cvećem i pored zapuštenih grobova. Stigne do kapije groblja, skrene udesno, i tek tada primeti da nema levu cipelu. Beži duž grobljanskog zida, u jednom trenutku stigne do nekog ćoška u kraju, i tu se po prvi put osvrne. Otpadne mu dugme s jakne, odskoči na ulicu, kao NLO u malom. On to ne primeti, pokuša da razazna da li ga neko prati, kad eno: tamo stoji neki tip. I zatrči se u njega, kao da će ga oboriti, zabije svoj nos u njegov buket cveća s lentom ožalošćenih. A u vazduhu iza Gospodina vise pokidani cvetovi i glasovi i nepristojne reči, rasprše se kao mehurići sapunice, nečujno.

I Gospodin trči, kija dok trči, od polena i cvetne prašine, koju još uvek oseća u nozdrvama. Sada trči trotoarom, na kojem je sve življe, češe svoja leđa o tuđa, ali trči i dalje, između automobila, čuje sirene, kasnije i biciklističko zvonce, oseća blago zatezanje jakne, pa probadanje i grebanje, i onda nešto lupi, i neko više i psuje. A jakna se pocepala.

I Gospodin trči i poželi da ima bicikl, onda ipak pomisli: da imam bicikl, sigurno bih davno već pao s istog, i nastavlja da trči još zadovoljnije.

Ujuri u neko dvorište iza zgrade, opazi visoke zidove, uplaši se da je uhvaćen i, na kraju trećeg dvorišta, vidi kako se otvaraju vrata, potrči i naleti na dva muškarca s dugim kosama, koji nose mašinu za pranje veša i jedan kaže: „Demonstracije. Sve je *fake*. Demonstracije organizuje država. Sve su to glumci. Pravih demonstracija više nema.” I u punom trku obiđe počasni krug po trećem dvorištu, kako bi dvojici dugokosih dao priliku da oslobode vrata. S njihovom glupom mašinom za pranje veša. A, u stvari, zastao bi i s dvojicom dugokosih porazgovarao o demonstracijama i pitao ih: da li je to samo teza, ili već imaju neke dokaze, ali ne može da se zaustavi, iako dugokosi misle da je lud. Goni ga pritisak u grudima. Da li ga pritisak gura ili vuče?

Sapliće se o neoplevljene leje u dvorištu, za sobom povuče nešto s puno trnja, šmugne kroz vrata, pre nego što se ponovo zatvore i trči uz stepenište zgrade, sprat po sprat, sve s granom punom trnja na jakni.

Vidi malo uvelo cveće i kese pune đubreta, koje ljudi nameravaju da ponesu sa sobom u sledećem silasku i svaki put ih zaborave ili već kasne, jer sve je jur-njava. I zato sada stepenište smrdi na đubre.

I vidi otirač iz radnje Ikea s natpitsom „Home sweet home” ili „Sreća tom ko u ovaj uđe dom” i gumene čizme, kabanice, prozorska krila, ispletene venčičice, pločice s prezimenima iz radnje Fimo, čovečuljke od kiselog testa i dopola pune piksle najrazličitijih oblika.

I dalje trči i stigne do poslednjeg sprata, vidi merdevine naslonjene o zid i uspenje se do svetlarnika, pa na ravan krov bez ograde. Sada je sasvim na vrhu, ponovo na slobodi.

I nastavlja da trči, opazi fantastičnu panoramu grada i mora da zažmuri, jer sunce je ovde mnogo svetlije i učini mu se da prepozna groblje.

Već davno više ne veruje da ga prate, misli da je to jednostavno nemoguće, ali ipak trči.

Trči s krova na krov, pored antena i kamina, trči za talasom u svojim grudima (dakle, ipak ga vuče) i nestaje kao mala lelujava tačka u tamnoj liniji između oblaka i krovova zgrada.

3. scena

Norbert i Gospodin

Gospodin: U redu je. Slobodno ga uzmi.

Norbert: To je zaista lep gest s tvoje strane. Imam već jedan od Endija i onaj od Hermana, i imam svoja dva komada. Od jednog drugara, koji je zajedno sa mnom radio kod *Šmakela*, isto imam jedan. I s tvojim, to je šest. U stvari, trebalo bi mi osam, ali teško je nabaviti tolike televizore. Možeš da ideš kod *Lajbarcta* * kad ti se bude gledao sport. Ili u bioskop. Gledanje TV-a je obrni-okreni sranje.

Gospodin: Jeste. U pravu si.

Norbert: A da ne znaš još nekog ko iznajmljuje televizore.

Gospodin: Jok.

Norbert: Da li sam ti već ispričao šta nameravam da napravim?

Gospodin: Jok.

Norbert: Biće stvarno strava. Ređam tone đubreta, sloj po sloj, pa ću sve te televizore, između, da izlepim pur-penom. I neki će onda da stoje nakrivo ili naopačke, a onda

ću da pustim da se vrte slike. Snimio sam isključivo prirodne katastrofe. Ciklone i poplave i cunami i sneg u Americi i Katrinu. Sve sam to umontirao da bude baš brzo i igrao se bojama, i to sad izgleda potpuno nenormalno. A ispred bi trebalo da visi ogromno klatno. Izliću ga od plemenitog metala. I ono se stalno klata tamo-vamo, a na natpisu stoji „Tempus fuck it”. Razumeš? Ne „fugit”, već „fuck it”. Igra reči. Ma, kapiram da je baš super. To znači da se, s jedne strane, vreme ne da zaustaviti a, s druge, da se zbog toga ne treba nervirati. Baš strava.

Gospodin: Aha.

Norbert: A za *soundtrack* sam snimio ludilo od šumova. Buka. To je... Stvarno imam sve, od blejanja jedne ovce do... ma, stvarno sve, a s Endijem sam uspeo da snimim šumove s kontrolnog tornja: „Delta Alpha please. Delta Alpha please. Can you hear me?” To je stvarno strava i, naravno, potpuno nabudženo. Ali stvarno sam uhvatio naše vreme i naše probleme, razumeš?

Gospodin: Verujem da jesi.

Norbert: I, ako stvarno sve bude kako treba, onda to ide dalje. Onda ću možda s mojim „Tempus Fuck it 05” stići i u Minhen ili Berlin. To bi stvarno bilo... vaaaaau.

Gospodin: Dobro. Jasno. Slobodno ga uzmi. Stvarno mogu da idem kod *Lajbarcta*. U pravu si.

Norbert: Hej. Matori. Kul si. Stvarno cenim to. Kuuul si. Mislim za umetnost, i to.

Gospodin: U redu je.

Norbert: Endi mi je ispričao ono za sahranu. Naravno da je ispalo sranje. Kako i ne bi. Ali ja mislim da ti tu ništa ne možeš. Stvarno si

*naziv *Leibarzt* u prevodu znači: Doktor za telo, prim. prev.

mislio sve najbolje. Hteo si da mu učiniš. On stvarno nema prava da se žali. To sam mu i rekao. Ali on je još uvek na tri čoška. Sve će doći na svoje mesto.

Gospodin: Norberte, u redu je.

Norbert: To je to s mojim „Tempus fuck it”. To je baš to. Za nekoliko nedelja, opet ćete razgovarati, i onda će sve opet biti u redu i zato: *fuck it*. Tako je, jebi ga. Srediće se sve to. Baš na to i ciljам s tim klatnom i to. Stvarno je dobro.

Gospodin: Verovatno si u pravu.

Norbert: Naravno, veruj mi. A onda će ti vratiti i tvoj frižider. Sve to je sad naravno malo glupo. I ja mislim da je bezveze, što se tako postavio. A da jedeš možeš kod *Lajbarcta*. Ili svrati ponekad do *Šmakela*. I tamo možeš da jedeš.

Gospodin: Da, u pravu si.

Norbert: Naravno. Znam. Pričao sam s Endijem. I stao sam na tvoju stranu. Rekao sam: Idi onda sâm na svoje sahrane. Nemoj da šalješ ljude, nego se sâm nosi sa svojim sranjem. I mene je pitao da li mogu da idem na sahranu. Ali, imao sam, stvarno, imao sam posla preko glave oko izložbe. Stvarno je bilo napeto. I zato mislim da je super što si ti to uradio. Skidam ti kapu. I ispričao sam mu da te nervira to s cipelom, što sada imaš samo još jednu, i što ti je jakna tako iscepana. Skupo te je koštalo. Zar ne? A Herman ju je nerado iznajmio. I... nemaš više lamu, je l' tako?

Gospodin: Tako je.

Norbert: Endi mi je rekao. Misli da si to i zaslužio.

Gospodin: Endi je malograđanin.

Norbert: Trenutno je malo ljut. Razume se. Ne ne-

rviraj se. Reći ću samo: „tempus fuck it”. Šta je bilo s tvojom lamom?

Gospodin: *Greenpeace*! Oni su mi je oduzeli.

Norbert: Sranje. Stvarno. *Greenpeace*. Pa da, to su uvek neki nacikomunisti, ti što štite okolinu, radikali, prave su svinje. Čoveče, čoveče, čoveče. Nego, šta to oni štite? To je isto kao s mojim „Tempus fuck it”, cikloni i to, hej, a *Green-peace*? Oni tako nešto hoće da zaustave. Sranje, čoveče. Ja bih za tebe i tvoju lamu ruku u vatru stavio. To je stvarno bilo... Ne verujem da bi iko mogao bolje da se ophodi prema nekoj lami, a zahvaljujući njoj držao si se podalje od neprilika. Ona je praktično bila kamen temeljac tvog života, je l' tako?

Gospodin: Norberte, pusti, neka. Uzmi televizor. Ne treba mi. Kada se završi ta tvoja izložba, vratićeš ga. To je u redu.

Norbert: Gospodine, stvarno si kul. Ti si kuuul. Žao mi je zbog Endija i tvoje lame. Ali „Tempus fuck it”, nego šta.

Gospodin: Norberte, pusti, neka.

Mrak

On: I Gospodin onda odlazi u kupovinu. Jer ga je iznerviralo ono s televizorom. Nije baš bio raspoložen da ga pozajmi, i sad hoće da nauči kako da se oslobodi. Razmišlja: Oslobođanje je dobro.

Dakle, uzima kolica s neakvim plastičnim žetonom, koji bi mogao da bude privezak za ključeve, i razmišlja, kako je perverzian svako ko se ozbiljno bavi ovakvim stvarima. Smesta sâm sebi dođe kao malograđanin s tim kolicima za kupovinu, ali, eto, ne može drugačije. I odmah na ulazu počinje s povrcem. U kolica ubacuje

šargarepu, luk i tikvice. Preko puta upakovani hleb, a onda slatkiše, gotove proizvode, pa u sve to, potpuno neprikladno, DVD-eve i časopise, šta god, Gospodin uzima, sve stavlja u kolica, nastavlja dalje, uzima marmeladu, ulje, začine i gotove sosove. U kolica stavlja paprike i artičoke u tegli, uzima dva tetrapaka i jednu flašu mleka, s malim procentom masti, bez masti i jedno punomasno mleko. Razmišlja: kakva je ovo zemlja u kojoj čovek može da kupi mleko s tri različita procenta masti a, uzgred, još i mleko minus L, bez laktoze. Tu mu se prizevalo!

Uzima tri vrste paštete, dva pakovanja lovačke kobasice, uzima najskuplji troslojni toalet papir, uzima gotovu picu, zamrznutu ribu list, vijetnamskog soma, i lososa, 3 kg mešanog povrća, čufte, mleveno meso i zamrznutu štrudlu s voćem i jabukama, zamrznuti tapas, mešanu ribu i krokete u obliku fudbalske lopte.

Rukama seže za konzervama oljuštenog paradajza, i na sve to uzima još nekoliko konzervi sitno seckanog paradajza, uzima kukuruz, tunjevinu, sardele, s najviše police, brašno za paniranje, knedle, krompir pire, a pored toga vise kućni ogrtači i on uzme dva.

Tako ide kroz prolaze i puni kolica šarenim pakovanjima. Kiseli kupus, crveni kupus, brašno, kornflejks i *frosties*, iako je oduvek mislio da su bezvezne, i suviše slatke. Šta god, on samo puni. Iz velike gondole s testeninom uzima po nekoliko kesa od svake vrste, a pored, s police sa sosovima, uzima čili sos i majonez i kečap s karijem, mango-čatni, koktel sos i sos za roštilj, skoro po teglu od svakog. Njegova kolica sve se više pune i skoro su puna do vrha. Bez obzira na to seže za četkicama za zube, pastama za zube, šamponom, penom za brijanje, tamponima marke OB i vaticama za skidanje šminke, uzima slatku pavlaku, krem freš, mileram, nekoliko jogurta, najrazličitije vrste sira, pronade gomilu graška na sniženju i uzme sve, dođe do dela sa „gricka-

licama” pa u svoja kolica ubaci sve moguće kese: čips, smoki, kolutiće s ukusom slanine, slane štapiće, koji se sada zovu solete ili saltlete i imaju aromu belog luka ili su ekstrapikantne.

Na kraju uzima nekoliko flaša vina, rakije, šerija i konjaka, penušavog vina, šampanjca i malu flašu likera, krene ka kasi broj sedam i stane u red. Jedna starija žena s detetom pita ga da li bi je propustio, jer ima malo stvari. On klimne glavom.

Konačno na pokretnu traku minutima izbacuje stvari iz prepunih kolica, više puta pritisne automat koji izbacuje kutije cigareta, isprazni ceo pregradak žvaka i uzme jedno *kinder* jaje. Kasirka mu se osmehne, prijatno ga pozdravi, jer takav je red i proverava njegova kolica na ogledalu, koso postavljenom na plafonu. I onda ceo sadržaj njegovih kolica propušta preko lasera, a on pišti bez prestanka.

Dok Gospodin pokušava da ustanovi ritam u tom pištanju, pogura svoja kolica do drugog kraja kase, pa sve još jednom sruči u kolica. Sam sebi izgleda kao na svetskom prvenstvu u tetrisu, eto toliko je teško sve to ponovo ugurati unutra. Ali, eto, može još jednom sve precizno da osmotri i zaprepasti se, jer se ne seća da je u kolica stavio mešavine za testo za hleb: za ražani hleb. Stvarno je teško napuniti kolica, i začudi se, i kasirka kaže „503,57 evra”.

Za njega je to znak. Hteo je da dođe do ovoga. Pogledom još jednom preleti preko kolica, preko šarenih kutijica s masnim ili izuvijanim natpisima, koji mu svi sugerišu kako je sjajan i ukusan njihov sadržaj, i pozli mu. Skoro pa je stvarno morao da povraća. Kome sve to treba? zapita se i: Ko kupuje ovakve stvari? Ja ne.

I podigne pogled s kolica, gleda u iščekujuće lice kasirke sa žvakom, gleda u kupce, koji stoje iza njega, i gleda u njihova prepunjena kolica, pa izvrne džepove svojih pantalona i kaže: „Novčanik mi nije tu. Ja uopšte i nemam novčanik.”

4. scena

Silvija i Gospodin

Silvija: Ona kaže da ne štima. Više ne može s tobom ni da razgovara.

Gospodin: To je budalaština. Oduvek smo neviđeno lepo mogli da razgovaramo. Pa to je bilo najbolje u našoj vezi. Mislim da pomalo preteruje.

Silvija: Rekla je da je sve laž.

Gospodin: Laž? Ime laži je verovatno Hajnc Peter i vozi porše.

Silvija: Gospodine. Nije fer.

Gospodin: Ne znam ko ovde nije fer. Imate pet kreveta u kući, a šta ona uradi? Ponese naš jedini dušek sa sobom. Tek tako. Krišom. Dok sedim kod *Lajbarcta*, i kad sam se vratio, više nemam krevet. Nije fer.

Silvija: Aneta loše spava u tuđim krevetima. Trebalo je to da znaš.

Gospodin: Znam, naravno da znam. Aneta je malo-građanka. Kažem ti ja. Možeš slobodno da joj preneseš. I, uz to, reci joj da je megakukavica, kad ovamo šalje drugaricu da uzme stvari.

Silvija: Neću da se mešam.

Svašta mi je ispričala: i ono o lami i sahrani Endijevog kolege i o tvojim kupovinama, bez kupovine, i rekla je da to baš liči na tebe, i da si se baš promenio.

Gospodin: Ja... Naravno da sam se promenio. Još bolje bi bilo kad bismo večno ostali isti. Kakve su to gluposti.

Silvija: Tvrdi da ti isključivo radiš na svom novom životnom stilu, i da za nju tu nema mesta. I da si više kod *Lajbarcta* nego kod kuće.

Gospodin: Tamo ima ljudi koji me slušaju, i koji nemaju potrebu za stalnim napredovanjem. A nemaju ni televizor. Norbert je za svoju jebenu izložbu do te mere pur-penom isprskao moj televizor da sad više nema sliku. Unutra je verovatno pun pur-pene do samih ivica.

Silvija: Ne možeš Norberta da kriviš za to što ti je pukla veza. On je umetnik.

Gospodin: Ne krivim ga. Rekao sam mu da ne mora da donese drugi televizor. Pa ni on nema kintu. Ali, nemam je ni ja, pa ne mogu da kupim novi televizor, i onda moram da čučim kod *Lajbarcta* i tamo da gledam program. Jebi ga. Zar je to tako teško uvideti.

Silvija: Ona ne uviđa. A ne bih ni ja.

Gospodin: Pa vi nikada niste ni imali televizor. Pa vi nemate ni muzičku liniju. Herman večito od mene pozajmljuje to sranje.

Silvija: A on je tebi pozajmio svoju jaknu, i znamo šta se s njom desilo.

Gospodin: Morao sam brzo da nestanem, i tamo je bio taj biciklista i... Sve je tako napeto.

Silvija: Zadržaće liniju iz principa.

Gospodin: Iz principa? Pa onda ja da ne idem kod *Lajbarcta*? To je moj princip.

Silvija: Gledanje televizije zatupljuje, zato ni nemamo televizor.

Gospodin: Jeste, a od slušanja muzike prljaju se uši.
–

Silvija: To je verovatno bila kap u punoj čaši vode. To sigurno nije jedini razlog. Znaš ti šta ja mislim.

Gospodin: Uzmi već jednom tu jebenu mikrotalasnu i pali. I pozdravi je.

Silvija: Gospodine. Znaš ti šta ja mislim.

–

Silvija: Gospodine. Čak ni posao ne moraš da tražiš, ako konkursi nisu tvoja jača strana.

Gospodin: Malograđani.

Silvija: Nisi baš najbolje prolazio na prvim intervjuima, čovek može da se razočara.

Gospodin: Malograđani.

Silvija: I ona to razume. I to što tražiš novu orijentaciju. To je baš strava. Svi mi, svi mi mislimo da je to strava. Ona samo hoće da se prijaviš u zavod za zapošljavanje. Da zauzmeš stav. Učini to. Onda ćeš i finansijski bolje stajati. Onda ćeš imati svu slobodu i moći ćeš da razrađuješ svoje snove.

Gospodin: Vi to nikada niste razumeli. Kada sam se pojavio s lamom i rekao da sam od sada nezavisan, svi ste se smejali. I šta je bilo? Bio sam nezavisan. Pronašao sam sebi izvor prihoda koji bi mi omogućio da nezavisno, podalje od radnih mesta koja ljude melju, preživim prijatno antikapitalistički. Koji bi mi pružao osećaj da ne radim, a da ipak preživljam. Tu nisam morao ništa da odlučujem i bio sam sâm svoj gazda. I stigao sam. Prvo ja, a onda i lama – do jednog nivoa.

Silvija: Da uhvatiš kapitalizam za jaja!

Gospodin: Baš to. Tako je.

Silvija: Hoćeš opet ispočetka.

Gospodin: I uradio sam baš to. Uhvatio sam ga za jaja. Obema rukama. Ja i moja lama. Ja i moja bezgrba kamila. Da li si to znala? Da su lame bezgrbe kamile? Jedva da to iko zna. Ali zato je mleko s tri različita procenta masti. Nešto tu nije u redu, Silvija.

A vi to ne kapirate. Vi učestvujete. Pijete mleko s niskim procentom masti, upotrebljivo do 2512, a demonstracije organizuje država.

Silvija: Gospodine!

Gospodin: Malograđani ste, i *Greenpeace* su malograđani. I otkad mi nema lame...

–

Silvija: Samo jedno pucketanje prstima, i sve bi ponovo bilo kako treba. Prijavi se u zavod za zapošljavanje, onda ćeš imati novac, pa ćeš opet sebi moći da kupiš televizor, a onda će ti se i Aneta vratiti. Sve bi moglo da bude tako jednostavno. Sve je tu, samo moraš da ga zgrabiš.

Gospodin: A sad, molim te, uzmi mikrotalasnu i idi. I reci Aneti da povede računa da opet nešto ne zajebe.

Silvija: Nije fer.

Mrak

Ona: Gospodin donosi seno iz podruma. Stan je potpuno prazan, otkad je Aneta otišla, on u sobi, koja je nekad bila dnevna soba, od sena pravi neku vrstu gnezda. I spava u senu. Spava nemirno.

Probudi se, dok je još mrak. Bole ga leđa. Spavao je bez jastuka, na strani, i ukočio se. I pita se da li je ispravno to što radi. Da li je to stvarno njegov put. „Ili su svi drugi u pravu?“, pita se. „Da li sam stvarno propao, tragajući za svojim životnim stilom, da li sam na pogrešnom putu, a svi drugi na pravom? Zar nisam blizu svoje sreće? Uхватiti kapitalizam za jaja!“ Ponovi to dva puta, jer on to stvarno ozbiljno misli. Mnogi su mu se zbog toga podsmevali. Za njega je to manifest, životni program, posao, skoro pa poziv. Kao džihad za

fanatične muslimane. Kratko razmisli da ne bi i on možda trebalo da se digne u vazduh i koje bi zgrade došle u obzir. Misli da je glupo povređivati druge ljude, ali pomisao na kraj, biti rasterećen, oslobođen, tu misao ne odbacuje odmah. Proučava je iz svih uglova, preživa je, premeće je prstima tamo-vamo, baci je visoko i ponovo je uhvati. Odjednom shvati da upravo razmišlja o samoubistvu i prestravi se. Ne, samoubistvo je malograđansko. Samoubistvo bi značilo svim Anetama i Silvijama ovog sveta dati za pravo, i samoubistvo bi značilo propast.

Odlazi u podrum, u prostoriju u kojoj je bila lama, i gde je držao seno i donosi kanister mleka, kojim je pojiu lamu. Donese ga u kuhinju do zida tik do kojeg je uvek znao da doručkuje. Do zida za koji je uvek mislio da je dobro što na njemu nema ničega, što ga tera na razmišljanje. Pomeri kanister, otvori ga i golim rukama, mlekom, koje curi sa zida i jedva se čita, ispisuje svoj manifest, baš onako kako mu nadolazi.

„Br. 1: Bekstvo ne dolazi u obzir.”

Kakav bi smisao imao nov životni stil, ako bi on jednostavno napustio zemlju. To bi baš bilo suviše lako. Recimo, da ode za južnu Ameriku, da kupi ranč i tamo živi potpuno slobodno, okružen plodovima i životinjama koje sam uzgaja. Da li bi im u tom slučaju svima pokazao? Da li bi to bilo to što je mislio pod „uhvatiti za jaja”? Ipak ne bi, stoga tačka broj jedan.

I, bez ikakvog oklevanja, odmah nastavlja da ispisuje „Br. 2: Novac ne sme da bude neophodan.” Kapitalizam se zasniva na sistemu novca. Ako stvarno hoće da bude antikapitalista, mora potpuno da se oslobodi novca, ako ne odmah i svake vrste imovine. Ta reč mu se dopadne, i nastavlja dalje ka „Br. 3: Otarasiti se svake vrste imovine”. Dopadne mu se i reč otarasiti. Otelovljava neku vrstu mirnog otpora. Čovek može biti istinski slobodan, samo ako ništa ne poseduje. Sloboda je neposedovanje. Ako su ga protekle nedelje nečemu naučile

to je da, u odnosu na predmete, razgradi svaku vrstu emocija. Gospodinu je sloboda bitna reč. Tačka broj četiri neizostavno mora da ima neke veze sa slobodom. Krene, stane, odustane od smišljene rečenice, obrne je, već je podigao ruku, mleko mu se sliva niz ruku, golica ga po pazuhu, i ispisuje „Br. 4: Sloboda je kad ne moraš da odlučuješ”. Pravi pritisak za Gospodina predstavlja odmeravanje, pretpostavljanje, poštovanje pravila, posredovanje, prihvatanje, odbijanje, i upravo odlučivanje. Istinska sloboda je kad ne moraš da donosiš nikakve odluke, ne zato što će drugi to da urade, već zato što jednostavno ne postoji potreba za donošenjem odluka, zato što je čovek jednostavno biće.

Promatra svoj manifest i ponosan je. Legne na seno i zaspi kao malo dete.

5. scena

Hajo s plavim šalom i Gospodin

Gospodin: Ko bi rek'o da su tako male. Čini mi se da čovek veliku količinu novca uvek zamišlja kao nešto veliko. Očekivao sam ovoliku torbetinu. A ona je, u stvari, tako mala. Stavi je tamo.

Hajo: Kada su novčanice dovoljno velike, nema potrebe za velikom torbom. Ima u tome nečeg skoro filozofskog. Što veće novčanice, to manja torba.

Gospodin: Univerzum u orahovoj ljusci, je l' to?

Hajo: Stvarno sam ti zahvalan što mogu ovde da je ostavim. Vratiću se najkasnije za tri dana, i onda ću ti reći kada ću je uzeti.

Gospodin: U redu. Imaj poverenja u mene. I ne obraćam pažnju.

Hajo: Pa ti si i rekao da ti novac ništa ne znači, je l' tako. To je dovoljno za poverenje!

Gospodin: Novac ne sme da bude neophodan.

Hajo: Tačno. To bi bila prava stvar. Pa dobro. Nemaš još neki komad nameštaja?

Gospodin: Imam. Ali sam ga... Krevet sam izbacio na polje i pomislio, oslobodiću se.

Hajo: I sad spavaš tamo, na onom senu?

Gospodin: Da, u stvari, jako je udobno, a ovo mi je još preostalo. Ponekad malo žulja.

–

Hajo: Dobro je s ovo malo nameštaja. Čovek ima mnogo više mesta.

Gospodin: Imaš pravo, to čovek primeti tek kad izbaci sve to sranje. Moja preporuka bila bi da se čovek jednostavno svega otaras! Čak i gotovo.

Hajo: Gospodine, još ću svašta od tebe da naučim. I ono što si mi ispričao o kapitalizmu. Mislim, u pravu si. Sve su to malograđani.

Gospodin: Jesu! Malograđani!

–

Hajo: Vidimo se onda, recimo, kod *Lajbarcta*.

Gospodin: Ja sam svakako tamo. Ne mogu da izdržim u zatvorenom prostoru.

Hajo: Do tada ću znati nešto konkretnije o preuzimanju torbe.

Gospodin: Nemaš frke. Kod mene je na sigurnom.

On: Ostavila mu je 7 knjiga. On, u stvari, uopšte ne voli knjige i, zapravo, nikad ih nije ni imao, retko je čitao, i neka tako i oстане. Pala mu je druga ideja na pamet, razmišlja: sada živim svoj novi životni stil. Radiću kao nekad: razmena. Kad sam gladan, uzeću nešto i trampiću za hranu. Neće da prizna da njegov ceh kod *Lajbarcta* i nije baš zanemarljiv, ali dobro.

Dakle, uzima tih 7 knjiga pod mišku i kreće. Šeta

gradom i „luftira mozak“, to kaže kad ga pitaju šta radi. Oseća se nekako filozofski, u vezi sa svojim bićem, a u mislima često koristi reč sklad.

I eto ga, sa 7 knjiga stoji ispred pekare, koja je u međuvremenu postala vlasništvo njegove školske drugarice – nasledstvo – i za koju zna da ima malo dete, devojčicu.

Gospodin ulazi u pekaru, pita devojku za pultom gde mu je školska drugarica, malo pričekala i ova ga urlajući pozdravi. Oduvek je bila neverovatno glasna, pomisli Gospodin. Učini mu se ogromna ali privlačna, zrela, ali ne uspeva da sa njom zamisli zajednički život. Zbog jačine njenog glasa. Trudi se, sve dok mu ona ne kaže: „Što tako buljiš u mene?“, a on joj kaže: „Hoću ovih 7 knjiga da zamenim za hleb.“ Podigne onu gomilu papira u vazduh i doda: „Tvoja ćerka. Trebalo bi da izraste u pametnicu“ i „više mi nisu potrebne.“

Pekarka je za trenutak mirna, gleda u knjige, ščepa ih i prodere se: „Znaš da imam ćerku?“, i nastavi, tiše, jer se Gospodin trgao: „Neka budu dva.“ Gura i vrti se iza pulta, odgurne svoju radnicu ustranu, spusti svoje grudi na malu dasku za pakovanje kod izloga i zgrabi dva velika, okrugla hleba. Gospodin uoči paralelu između dva hleba i njenih sisa, i formuliše to u rečenicu, kompliment, nešto s mlekom, što se tiče i jednog i drugog a što treba da ima laskavi ton. Ne pođe mu za rukom i, nakon kratke vike, stoji na trotoaru ispred pekare s dva hleba u ruci.

Nastavlja da šeta i dok ih nosi razmišlja o reči trotoar, dok ne zaključi da neće više da hoda trotoarom, već ulicom. „Trotoar je za građane. Ja nisam građanin, ja sam nezavisan. Ja nisam deo ovog društva, ja se bavim razmenom, ja sam trampo-trgovac, trampo-trgovci ne pripadaju građanstvu, ja sam iznad svega toga i stoga ne želim da imam ikakve veze s trotoarom.“

I dok brusi tu misao, oko njega puno trube i psuju iz automobila. Jedan autobus skoro ga je pokosio,

a vozač motora ga je opalio po glavi. I onda se pojavio taj BMW ili možda mercedes i skoro ga je pregazio, na kraju ipak nije, već je prošišao kroz baru, prljava voda pljusnula je na sve strane, i pokvasila jedan Gospodinov hleb.

Onda je zamakao u prvi slobodan prostor između dva automobila i vratio se na trotoar. „Ipak neka bude trotoar“, razmišlja i opušteno nastavlja šetnju put kuće.

6. scena

Gospodin i Karl Engerling

Gospodin: Pronašao sam ovu cedulju na kojoj piše da dođem ovde.

Engerling: Moju poruku?

Gospodin: Poruku? Znate šta, poruka je nešto drugo. Ovo nije nikakva poruka, a ako je uopšte nešto, onda je naredba i ona, zapravo, to i jeste, kako god: adresa i vreme.

Engerling: Hteo sam da Vas pozovem.

Gospodin: Nemam telefon.

Engerling: Pa da. Stoga ta... Možda malo staromodno, ali nadasve primereno.

Gospodin: Aneta je uzela telefon. Ja ga svedjedno nisam koristio. Je l' znate kako ja gledam na to? Ja kažem: Ako neko ima nešto da mi kaže, neka svrati.

Engerling: I eto vas. Imate li šta da kažete?

Gospodin: Ko puno priča, taj laže.

Došao sam zbog cedulje.

Engerling: Ja sam vam je ostavio.

Gospodin: Zašto?

Engerling: Mislim da oboje znamo zašto.

Gospodin: Hajo. Hajo je u pitanju.

Engerling: Je l' to onaj drugi tip koji s vama uvek sedi kod *Lajbarcta*?

Gospodin: Napisali ste je za Hajo. Čak sam pomislio da je Hajo napisao poruku. Pomislio sam, Hajo je u problemu, i hoće svoj novac nazad.

Engerling: Mene se to ne tiče.

Gospodin: Postaje baš gusto. Ne sme da se pojavi kod mene, ili nema vremena da sedi na stepeništu i da me sačeka. Ne želi da me uvlači u sve i svašta. Dobar tip, taj Hajo. I onda uradi, šta? Iskrade se, uzme cedulju, olovku i napiše da se ovde nađemo. To sam pomislio. Ali, to ste bili Vi. Vi ste je napisali. Vi ste posrednik. Vaša radnja i izgleda kao radnja posrednika. „Engerling starinarnica“. Ne mogu ni da zamislim da na ovakvim stvarima zarađujete novac.

Engerling: Ne znam na šta tačno mislite, Gospodine.
Gospodin: Ovde ih perete, zar ne? Ovde perete novac, lovnu, kintu-kintu? Je l' tako? Vi ste neka vrsta čistačice.

Engerling: Ja uvek govorim: Kupujem starudiju, a prodajem vredne antikvitete.

Gospodin: Ahaa!

Engerling: Stari vic nas starinara.

Gospodin: Da, starinari. Slušajte, nisam poneo torbu. Nisam znao da želite torbu. Hteo sam da je ponesem, naravno, mislio sam da ću ovde sresti Hajo. Hajo je želeo da tašna ostane u mom stanu. Ja sam častan čovek, kad nešto obećam...

Engerling: Često ste kod *Lajbarcta*?

Gospodin: Bio sam, jesam. Ja, ovaj... U poslednje vreme odlazim ređe.

Engerling: Šef mi je to ispričao.

Gospodin: Oh, znate šefa?

Engerling: On mi je dobar prijatelj.

Gospodin: Da, mi se takođe razumemo... i to sasvim dobro.

Engerling: Šef mi je ispričao o Vama. Da ste dolazili kod njega, da Vas u poslednje vreme nešto nema, više nego inače, i da, u odnosu na ranije, još više pričate, još više gluposti, rekao je šef. I da ste kod njega dosta jeli i pili, i to dosta na crtu.

Gospodin: Da, jasno. Vratću mu sve, nema problema. Trenutno sam likvidno... no, biće ga opet.

Engerling: Vidite, upravo se zbog toga šef malkice brine.

Gospodin: Nema razloga za brigu. Trenutno tražim, ako baš hoćete...

Engerling: Šefa poznajem dugo već. Prijatelji smo već sto godina. Znam da je dobar tip, duša od čoveka, i znam da kada nešto oseća, onda čovek na to može da se osloni. On je takoreći čovek-stomak. On zna ljude. On zna Vas. Je l' znate šta mi je ispričao?

Gospodin: Ne znam. Da još uvek imam otvoren račun?

Engerling: Ispričao mi je da ste imali lamu.

Gospodin: *Greenpeace*, ti kreteni, ti prokleti zaštitnici životinja. Je l' Vam i to ispričao?

Engerling: Otkad ste ostali bez lame, dosta toga ste stavili na crtu. Zajedno s Hajom.

Gospodin: Znam! Šta je ovo? Pređite na stvar.

Engerling: Stvar je da šef ozbiljno brine što Vas nema već duže vreme. Brine da ne propadnete.

Gospodin: Šef je govнар! Šta se to njega tiče? Je l' se plaši da neću platiti ceh? Stvarno ne znam šta je ovo. Zašto stojim ovde pred Vama i dozvoljavam da mi solite pamet Vašim kapitalističkim baljezgarijama? Čoveče, moja lama... bila je temelj, osnov i to su mi oduzeli, sasvim je razumljivo da se čovek malo zaklati i onda ponovo sredi...

Engerling: Takođe mi je ispričao o Vašem govoru, odnosno o Vašim govorima. Ne želite da budete deo društva i tome slično. Ispričao mi je da ste jednom stajali na stolu kao neki revolucionarni lider ili kao Hitler.

Gospodin: Hitler je bio malograđanin. Slušajte, Vi ste mi napisali ovu „poruku“, i evo me, nisam morao da dolazim. Dakle, o čemu se radi. Mislio sam da imate neke veze s Hajom, ali izgleda sam pogrešio.

Engerling: Ne zanima me sve to.

Gospodin: A šta Vas onda zanima? Inače ću da krenem. Imam pametnija posla.

Engerling: Samo sam hteo da Vam objasnim da sam upućen. Dugo sam razgovarao sa šefom.

Gospodin: Okej, to je to. Puno Vam hvala. Odlazim.

Engerling: Kuda ćete?

Gospodin: Sasvim sigurno neću kod *Lajbarcta*! I Vama dobar dan i doviđenja.

Engerling: Šef me je zamolio da Vam ponudim posao!

Gospodin: Šta Vas je zamolio?

Engerling: Kažem ja. Duša od čoveka.

Gospodin: Taj...

Engerling: Stvarno bi mi trebala pomoć.

Gospodin: Taj...

Engerling: Ovaj magacin pozadi je u prilično lošem stanju. Rekao mi je, ej, zar ti ne treba neko, imam ja jednog kod mene u lokalu koji nije baš pri parama? A ja sam rekao: treba mi!

Gospodin: Taj neverovatni...

Engerling: To može da se završi za dva-tri dana. Pet evra na sat plus hrana. Pa nismo neljudi. Ja sam stvari tamo samo gurao, samo ih tako ređao. Nemam vremena da se danima tamo zavučem, sve to mora da se sredi, katalogizira, male stvari da se stave u police, knjige i atlasi da se alfabetski poređaju do drugih knjiga i da se grubo sortira šta mora da se reparira, šta restaurira, šta renovira, da nije nešto u međuvremenu postalo neupotrebljivo?

Gospodin: Vi imperijalističke svinje!

Engerling: Molim?

Gospodin: Vi ništa ne razumete i dobro se u tome osećate. Tamna strana. Kuga. Ispljujete sočnu šlajmaru i s njom sve ulepitate. Odvratni ste, prepoznao sam vas. Hoćete da mi pomognete samo da biste sebi pomogli, da biste umirili vašu jadnu gadnu eksploatatorsku savest. Ali neću vam učiniti tu uslugu. Neću da učestvujem u tome. Jednostavno neću da učestvujem u tome. Nećete vi meni da pomažete. Nećete vi mene da naterate da vam budem zahvalan. Nećete me inficirati. Nećete vi. Nećete mene. Zato što sam, ja sam odgovaran za sebe. Ja sam ja. Ja sam sâm, živim od razmene i: ja imam manifest!

Ona: Jednom prilikom, kada je Gospodin otvorio vrata da krene u svoju uobičajenu šetnju gradom, ispostavi se da su vrata spolja zazidana novinama. Otprilike do polovine vrata stajalo je naslagano oko 25 paketa novina, uvijenih u plastiku i povezanih kanapom.

Gospodin gleda zaprepašćeno, i pita se, zašto ovi paketi stoje ispred njegovih vrata, i pošto mu tako nezgodno zatvaraju prolaz, izgleda mu kao da je u mauzo-

leju. Gurne pakete novina ustranu, napravi mali prolaz i više o tome ne razmišlja.

Sledeće nedelje na tih 25 paketa stiglo je dodatnih 25, a nedelju dana kasnije odmorite na stepenicama ispred Gospodinovog stana postalo je tesno za svu tu gomilu novina. Četvrte nedelje izostala je isporuka paketa, ali zato neki čovek stoji ispred Gospodinovog stana.

7. scena

Gospodin i čovek iz supermarketa

Čovek: Zašto niste obavljali svoj posao? Gospodine.

Gospodin: Moj...? Ja nemam posao.

Čovek: Ako Vam to tako izgleda, ona ste otpušteni. Upravo sada. Kakav je to stav!

Gospodin: Slažem se. Pošto nemam posao, možete rado da me otpustite, jer ja, u stvari, i ne želim posao. Čak ću obrnuti čitavo to sranje: Vi ste otpušteni.

Čovek: Dugujete mi objašnjenje!

Gospodin: Možda ste u pravu!

—

Čovek: Radim za jedan lanac supermarketa. U prodaji, tačnije rečeno u menadžmentu za plasiranje prodaje.

Gospodin: Tako dakle.

Čovek: Da. To podrazumeva ne samo *in-house* prodaju, već i marketing, reklamu, publicitet i tome slično.

—

Čovek: U svakom slučaju, zadužen sam, između ostalog, za deljenje besplatnih novina našeg supermarketa „Ponuda”. Te novine

dele se svakog petka po okolnim zgradama. Je l' Vam sad jasno?

Gospodin: Ja nisam lopov! Te stvari stajale su poređane ispred mojih vrata, a ja sam jednostavno bio lenj da ih sve izbacim napolje, pa sam ostatak uneo u stan. Sedim na njima. Ali, rado ću Vam ih vratiti.

Čovek: Nije reč o tome! Trebalo je da ih razdelite po poštanskim sandučićima, a ne da ih gomilate po stanu. To je isto što i štrajk. A kad se štrajkuje, nema para.

Gospodin: Da bi štrajkovao, čovek mora da ima posao.

—

Vi mislite da ja želim da delim te glupe novine? Zašto bih to radio?

Čovek: Zato što Vam je potreban novac?

Gospodin: Zašto mi dajete posao, a da me prethodno o tome niste ni pitali? Kakva je ovo čudna zemlja. Postoji pet miliona nezaposlenih, i jedini čovek, koji ne želi posao, zato što se kloni sistema, redovno dobija ponude za posao. Poznajete li Karla Engerlinga starinara?

Čovek: Vaša supruga rekla je da Vam je potreban novac, a da nemate posao.

Gospodin: Moja supruga?

Čovek: Vaša supruga je nastavnica u osnovnoj školi, zar ne? Moj sin, Manuel, ide u njen razred i, nedavno, bio je dan otvorenih vrata i, naravno, otišao sam na razgovor, hoću da znam, kakav je, mali. Sasvim dobar, rekla je vaša supruga. Znaite, škola mi nije baš bila svetla tačka. Završio sam samo srednju, tri godine i, naravno, da bih voleo da malom bude bolje. Gimnazija, matura, a onda neki dobar fakultet, kako bi dobro zarađivao, kad poraste. Za

sada, još uvek želi da bude pilot. Pilot ili kapetan. U svakom slučaju, sedim ja kod vaše supruge i, nekako, dođosmo do mog lanca supermarketa i šta ja tamo radim i, u nekom trenutku, pomenem da ja tamo ipak imam neku odgovornost. Mislim, pa to je istina, konačno, ako se ne pobrinem ja za to, niko neće, i ispričam joj o besplatnim novinama i kako svakog petka moraju da se razdele, to je reklama, rekao sam joj, jer ona to zapravo i jeste. Iako unutra ima horoskop. I stvari su se nizale, i ispričam joj kako nam hitno treba neko ko bi delio te novine, a vaša žena će na to da biste vi to mogli da radite, i onda mi je jednostavno dala adresu.

Gospodin: On nije moja supruga. Ja nisam oženjen.
Gospodin zeva.

Ona se plaši da mi izađe na oči, a onda hoće da radim ovakve gluposti? Mislim da ona nije baš kako treba. Pa ona je veća malograđanka od čitave ove gomile. Ona još uvek hoće da mi određuje šta da radim, a šta ne. Je l' znate šta mi je uradila? Podsmevala mi se. Svako se bori, trudi se da pronade nešto što će ga činiti srećnim, a ona? Živi ovde zajedno sa mnom i podsmeva mi se. I to u lice.

Čovek: Žao mi je.

Gospodin: Dakle, pozvao sam je na odgovornost. Kažem: „Moje lame nema, to me nervira. Sad moram da smislim nešto novo. Oduzeli su mi je oni majmuni, što štite životinje.” A ona? Iseli se. Dođem kući, a nje više nema. Umesto da razgovara sa mnom, ona se iseli. Gde to ima? I ne samo to, nego sve stvari, sav taj krš ponese sa sobom. Eto tako. Krišom.

Čovek: Žao mi je.
Gospodin: Misli da može da mi naudi ili da mi drži lekciju ili tome slično. Ali, ne može. Sve je sranje. I sad mi nabacuje nekog kapitalističkog krvoloka zavrta, koji mi nudi posao, od kojeg bi i potpuni idiot još više zaglupeo. Sad verovatno sedi s ono dvoje i umire od smeha. Svi ste vi svinje! Vi ste krivi što propadaju sve *Teta Ema* radnje, vaši tržišni centri, vi ajkule, vi strašila, vi želite da posedujete što više i što globalnije. Imati! Imati! Uzimati! Uzimati! Uzimati! Ali, bez mene! Bez mene!

Gospodin zaspi. Čovek se zabrinuo. Pokušava da ga probudi. Gospodin dođe sebi.

Gospodin: Neverovatno.

Čovek: Stvarno jeste.

–

Gospodin: I sad nemate nikoga ko bi to radio, ili?

Čovek: Ne. To je to.

Gospodin: Daću vam Hermanovu adresu. Pozdravite ga. Neka se potrudi.

Mrak

8. scena

Majka i Gospodin

Majka: Nikada još nisam videla stan u tako lošem stanju. Dakle, i tvoj stan je prilično čudan, slama, ni stola, ni stolice. Nije ni to baš normalno. A kod Ulfa tek. Grozno.

Gospodin: Aneta je otišla!

Majka: Znam. Pretpostavljala sam. Neću ništa reći. Ljudi kada se rastanu. To je prelazna faza. Bilo bi još bolje da sam došla i rekla: ovde izgleda grozno, i ti izgledaš grozno... Naravno da neću to da uradim. Ipak sam ti majka.

Gospodin: Znam.

Majka: Mada, ta brada. Sumanuto duga brada. Je l' ti se polomio brijáč?

Gospodin: Nije.

Majka: Nameravaš da se promeniš, je l' tako? To je potpuno normalno. I ja sam se promenila kada je otišao tvoj otac. Razumeš, upravo o tome se i radi: imaš pravi pravcati razlog: Aneta je otišla. To je razlog! Ulf nema nikakav razlog, a stan mu ipak onako izgleda. Kad čovek ima razlog, malo se tetura, vrti se, obrne se, bori se sa sobom i svetom, savršeno jasno i onda?

Gospodin: Čovek se sabere.

Majka: Upravo tako: Čovek se sabere. Tako je to. Saslušaj me: Takav je život. Nije samo prava linija. Od A do B, najkraćim putem, tu čovek katkad ume da bude nespretn, da ide napred ili nazad.

Gospodin: Ne brini.

Majka: Ja? Ja uopšte ne brinem za tebe. Ti si oduvek bio prilično samostalno dete, je l' znaš to? Sva su deca imala pesak u dvorištu samo ti nisi, i onda si u tvom školskom rancu doneo pesak u naš stan i istresao ga po tvojoj sobi. Ni dan-danas ne znam odakle ti.

Gospodin: Mama!

Majka: Dobrooo, ali to je baš bilo slatko.

Gospodin: Prekini.

Majka: Samo zato što si hteo da imaš pesak.

Gospodin: Imovina mi više ništa ne znači.

Majka: Pa dobro, imao bi mesta za pesak. Ovde. Je l' tako?
–

Majka: Tata i dan-danas tvrdi da nas je napustio zbog peska. Zato što sam ti to dozvolila i onda se s tobom igrala, umesto da sam te grdila, svejedno. Ne, ne, nisi ti kriv, znaš i sam, ali to je bila prelomna tačka, u kojoj su se naši modeli vaspitanja susreli i razišli.

Gospodin: Zato si došla, da mi to kažeš?

Majka: Nisam. Izvini. Sad, kad ste se razišli. Zbog čega?

Gospodin: Zbog nečeg sličnog modelima vaspitanja. Šta se dešava s Ulfom?

Majka: Taj stan! Da si ti video taj stan, da si ga samo video, znao bi o čemu pričam. Htela sam, u stvari, da te nazovem, a ne da banem ovako, nego šta je s tvojim telefonom?

Gospodin: Uzela ga Aneta.

Majka: Aha. Pa dobro, neka si se rešio te gluposti.

Gospodin: Nemoj tako o Aneti!
Smeju se oboje.

Majka: U svakom slučaju, rekla sam: Ulf, ne može to tako. Ne možeš ovako da živiš. Kao neandertalac. Ja sam prilično liberalna i imam razumevanja, i nemam ništa protiv starog i iznošenog, ali prljavog i pocep-anog? Trebalo je da vidiš njegove pantalone. On njih takve uveče uredno slaže u čošak.

Gospodin: Pusti ga.

Majka: Propašće. Stvarno. Onda sam mu kupila mašinu za pranje veša i stalak za sušenje veša, pa sad makar može da pere. Jadničak. Ponekad imam utisak da mu stvarno treba protresti mozak. Ništa ne može da uradi kako treba.

Gospodin: Kad jednom bude pao na njušku, naučiće.

Majka: Jednom na njušku. Dobar si. On upravo leži na njušci i tone sve dublje. On ne primećuje gde mu je dupe, a gde glava. Pa... oprala sam, izbacili smo tu gomilu praznih flaša, a onda sam mu kupila tu mašinu za pranje veša, kako bi opet izgledao kao ljudsko biće. Bio je to pravi obor za svinje, a tek što je smrdelo. Grozno.

Gospodin: Jesi li mu i to rekla?

Majka: Naravno da jesam! Bez ustezanja. I rekla sam da mu to ne govorim isključivo kao majka, već generalno. Znaš, ne bih volela da prođe kao tvoj prijatelj Norbert.

Gospodin: Norbert je pronašao svoj put.

Majka: Ni ja nemam ništa protiv umetnosti, ako Ulf hoće, neka bude umetnik, imaće od mene podršku kakvu samo poželeti može, ali Norbert se zato godinama vuкао od stana do stana, bez prebijene pare u džepu, s bubama u glavi, potpuno uništen, i na kraju je ipak ponovo završio kod svojih roditelja. Koliko dugo je živio kod tebe?

Gospodin: Nije mi smetao. Čak je bilo dobro.

Majka: U redu, ali to se izrodilo iz krizne situacije.

Gospodin: Pobogu, pa kad ne želi da preuzme posao od svog oca. Šta da radi? „Servis za kompjutere”, a Norberta tehnika ne zanima.

Majka: Ma, Gospodine! Samo sam pomislila, što ti ne bi porazgovarao s Ulfom. Kao brat sa bratom. Možeš da mu kažeš stvari koje bi iz majčinskih usta zvučale glupo, ipak majčinski.

Gospodin: I ti ćeš biti u redu, probićeš se ti već nekako. Pa, pogledaj, Aneta te je upravo ostavila, a ti se ipak snalaziš, puštaš bradu, ali nisi se slomio.

Majka: A šta da mu kažem?

Gospodin: Otkud ja znam. Da treba da dođe sebi. Zašto on ne može da bude kao ti? Zašto svi ne mogu da budu kao ti?

Majka: I ja se to ponekad pitam.

Gospodin: I da brinem, jer mislim da se drogira. To mu reci.

Majka: Ulf? Da se drogira?

Gospodin: On mi to nikada ne bi rekao, ali kad neko tako živi. Tako žive oni što duvaju i narkomani.

Majka: Ma 'ajde!

Gospodin: Jeste, gledala sa na TV-u.

Majka: Ne, Ulf ne duva, niti je narkoman. Nikad to sebi ne bi mogao da priušti.

Gospodin: Ali mora da ima novac. Verovatno i diluje.

Majka: Samo zato što mu je stan malo u neredu, ne znači odmah da je narkoman. Molim te!

Gospodin: Je l' možeš da razgovaraš s njim? Da mu ispričaš kako se ti snalaziš. Samo da svratiš i pitaš ga, kako je?

Majka: Mogu, naravno.

Gospodin: Oh, Gospodine, stvarno si srce. Čim se vratim s krstarenja, javiću ti se.

Majka: Mediteran?

Gospodin: Atlantik!

Majka: –

Gospodin: Je l' si usamljena?

Majka: Nisam, nisam. Vrlo je ljubazan prema meni. Dobro je.

Gospodin: Koliko dugo se već poznajete.

Majka: Tri nedelje.

Gospodin: I da svi oni uvek s tobom idu na krstarenje. Biće da je pitanje godina.

Majka: Da Ulf nije gej?

Gospodin: Srećan put!

Majka: Ali ne bi mogao da bude, je l' da, da ne bi?

Gospodin: Namaži se kad izlaziš na sunce! Uživaj!

Majka: Hoćeš da ga pitaš da li je gej?

Gospodin: Naravno, hoću, i da li se drogira, i da to treba da prekine.

Majka: Možda sam bila suviše nežna prema njemu, tebe nikad nisam toliko razmazila, tebi nikad nisam kupila mašinu za pranje veša.

Gospodin: Imovina mi ništa ne znači. A sad, molim te, kreni na svoje krstarenje. Dečko će biti u redu.

Majka: Misliš?

Gospodin: Naravno.

Majka: Ako ti tako kažeš.

Gospodin: Mama, srećan put!

On: Radi se o tome da ga je poznavao samo sa TV-a kod *Lajbarcta*, tačnije samo ispred TV-a kod *Lajbarcta*. Pošto niko više nije želeo da razgovara s Gospodinom onako odistinski, jer su se njegovi govori, eto, preselili u sferu u kojoj više niko nije mogao da ga prati, pojavio se Hajo, tip koji se predstavljao samo nadimkom. I koji je uvek nosio taj plavi šal, čak i leti, kao da ima neki osip po vratu.

Dobro, pa nije ni Gospodin razmišljao o tome, sve do dana dok mama nije bila kod njega, verovatno je

bio prezauzet sobom. Nije se pitao kada će Hajo da uzme novac. Bio je podosta zauzet sobom. Puno je šetao, posmatrao, ili bi svraćao do pekarku i pitao je za knjige, da li su ćerki već bile od pomoći, a pekarka bi odgovarala da ćerka ima tek dve godine i da je suviše mala da bi čitala. Kad čovek ne bi umeo da čita, pomisli Gospodin, možda je u tome ključ. Ali, to je opet bila samo jedna od ideja, i uzeo bi kolač, koji mu je pekarka poklonila, i iskezili bi se jedno drugom, a ona je i dalje bila suviše glasna.

U svakom slučaju, jedva što je Gospodinova mama otišla, on ponovo kreće. Šeta ulicama, švrlja i sanjari, razmišlja i gleda. Vidi dečake, kako na rampama za invalidska kolica, prave umetnička dela. Vidi parking mesto s autom i otvorenim vratima vozača, i kako ispod auta vire dve noge, kao da je neko nekoga pregazio i pobegao s mesta nesreće. Tik uz školu za vozače kamiona, a pored na klupi dva pijanca, ljuljaju se dok sede.

Vidi jednu staricu kako, korak po korak, ide ulicama uz pomoć štapa, i pita se da li su starost i slepilo statusni simboli.

Predstavi se nekom čoveku, koji je toliko usamljen, da satima priča u interfon, kako ne bi morao da razgovara sam sa sobom.

I zapita se: šta bi bilo kada bi golubovi srali po svim žicama, pa i tamo gde ljudi to ne bi želeli. Da li bi sada tuda uopšte mogao da prolazi.

I dok tako razmišlja i gleda, skrene iza ćoška, iza kojeg je često skretao, ćošak vodi niz ulicu, koja izlazi na vodu, a on rado ide na vodu, katkad pomisli, voleo bi da je odrastao na vodi, tada možda ne bi imao probleme sa slobodom i snalaženjem, s donošenjem odluka, i na vodi ugleda plava svetla i jednog policajca koji se dosađuje, i koju upravo zatvara prilaz, i Gospodin se pita šta li se to desilo, stoji sa strane i radozno posmatra, malo se zbog toga postidi, ali otrpi.

I još uvek je sâm, ali odjednom stoji u prvom redu radoznalih, i jedan pored njega urlajući pita šta se desilo. I toliko urla Gospodinu na uvo da on ogluvi i ne čuje odgovor policajca, koji se dosađuje. Ali, vidi šleper, i na šleperu auto. Uopšte nije toliko ulubljen niti udaren, ali potpuno je mokar. Curi i kaplje i zvuči kao kada više krava pišaju istovremeno.

Taj se verovatno zaleteo u vodu, kaže neki drugi iza Gospodina, a on se pita, odakle ovom da je muškarac u pitanju, i onda dva doktora hitne pomoći prolaze pored njega gurajući nosila, na kojima leži telo, a ono je pokriveno i preko lica i svi znaju šta to znači. To se oseti i u gomili ljudi u kojoj stoji Gospodin. Nešto se sručilo na sve njih. I dok Gospodin gleda kako s jedne strane nosila visi plavi šal, čuje, kako jedan doktor hitne pomoći onom drugom kaže nešto nevažno. A drugi se nasmeje i kaže da su žene svejedno smešne i Gospodin se sruši. Kao klada. A u pitanju nije san prouzrokovan besom. Ne ovaj put.

9. scena

Aneta i Gospodin

Gospodin: –

Aneta: –

Aneta: Previše si tvrdoglav. Radije ćeš sve da puštiš niz vodu i da psuješ *Greenpeace*, nego da se uozbiljiš i nešto promeniš.

Gospodin: –

Aneta: Previše si egoističan. Sve posmatraš iz svoje perspektive. Nikad ne misliš na druge. Da se drugi možda brinu, zato što je kod tebe sve naopako. Ali, ti i ne pomišljaš na to. Ti si egoista.

Gospodin: –

Aneta: Previše si lenj. Imaš zdrav duh u zdravom telu u zdravoj zemlji i dozvoljavaš da takvi resursi propadnu. Dozvoljavaš da te drugi pomažu i izdržavaju. Ljudi kao što si ti uništavaju ovu zemlju.

Gospodin: –

Aneta: Ti ideš kako te voda nosi. Plivaš nekako. Misliš, uspećeš već nekako. I sujetan si. Ne u smislu da čupkaš obrve ili slično, već sujetan, jer sebe previsoko ceniš da bi se prijavio u zavod za zapošljavanje ili potražio posao: bilo bi ti neprijatno.

Gospodin: –

Aneta: I mislim da bi češće trebalo da se tuširaš. Uvek se osećaš na duvan i mast. I nekako na seno.

Gospodin: Je l' to sve?

Aneta: Jeste, trenutno mi ništa drugo ne pada na pamet. To je sve što mi smeta kod tebe.

Aneta: Gospodine, zar nećeš ništa da kažeš na sve to?

Gospodin: Besmisleno je. Pustimo to sad. Ne razumeš me. Kako da živim s nekim, ko ne prihvata moj životni stil.

Aneta: Životni stil. To je samo izgovor.

Gospodin: Vidiš? Da ne razumeš? U potrazi sam za antikapitalističkim načinom života u jednoj kapitalističkoj državi. Ne dam se potčiniti. Ja sam otpadnik koji živi u zemlji.

Aneta: Uхватiti kapitalizam za jaja, je l' tako?

Gospodin: Baš tako. Da li si se ikada potrudila da razumeš šta ja mislim pod tim? Odobravala si klimanjem glave, kad sam pričao o tome. Kažeš da treba da se prijavim u zavod za zapošljavanje. Neću da se prijavim u zavod za zapošljavanje. A je l' znaš zašto?

Zato što nisam nezaposlen. U mojoj ideji nema nezaposlenosti, a nema ni novca. Za mene sve to ne postoji. I još bolje: meni sve to uopšte ne treba!

Aneta: Ali, Gospodine, ti ne možeš da postavljaš svoja pravila kako ti se čefne. To s lamom, to je, ako ništa drugo, bila neka vrsta prosjačenja, koja... Nisam smatrala da je to okej, ali bila je neka vrsta posla, i imao si šta da radiš.

Gospodin: Za tebe je to bilo prosjačenje. Za mene nije. Za mene je to bila šetnja. Povezanost s prirodom. Za mene je to bio protest protiv industrijskih gradova. S mojom lamom pokazao sam da čovek zavisi od životinje. Otvorio sam ljudima oči. Želeo sam da im kažem: Pogledajte, ranije je čovek imao samo životinju, i to je bilo dovoljno.

Aneta: A da li je iko to razumeo?

Gospodin: Ti nisi razumela. Nikada.

Aneta: A kada te Indus, koji se noću vuče po lokalima pita: „Oš' kupiš ruža“, kada bi ti on ispričao da želi da ti pokaže kako je čovek ranije imao samo cveće i ništa više. Da li bi ga razumeo?

Gospodin: Indus prosi. On nema filozofiju koja ide uz to.

Aneta: Vidiš, ni ti ne razumeš. Da li i to spada u tvoju filozofiju?

Gospodin: Ah, Aneta. Dovedi mi, molim te, jednog Indusa koji to ne radi zbog para, nego, zapravo, neke filozofije radi. Onda ću mu poverovati.

Aneta: Svi žive s novcem. Samo ti ne. Zar ne možeš da prihvatiš da novac makar postoji, a onda se aktiviraj u nekom udruženju za zaštitu prirode ili u partiji Zelenih pa možeš da zarađuješ novac otvarajući vidike i poboljšavajući svet. Zar ne može da bude tako?

Gospodin: Zeleni su malograđani.

Aneta: Ali, potreban ti je novac. Svima je potreban novac. Svi igraju loto i učestvuju u kvizovima, i kada ih pitaju šta će da urade sa svojom nagradom, oni onda odgovore: Štednja za stare dane. Razumeš?

Gospodin: Kvizovi ispiraju mozak. A ti se potpuno na njih primaš.

Aneta: Ne. Gospodine, prekini s tim. Kvizovi ti, između ostalog, pokazuju da je dobro imati novac. I da su takva pravila. Ko pobeđi, dobija novac. Kvizovi su život u malom. Prihvati to već jednom.

Gospodin: Idi onda u kvizove. Ako u njima možeš da živiš, ti onda to i radi, ali dozvoli meni da živim onako kako ja umem. Ja se neću ubiti zbog parčeta odštampanog papira.

Aneta: Za nekoliko godina bićeš mi zahvalan što sam te izvukla iz toga.

Gospodin: Ne želim da me izvlačiš. Po prvi put u životu osećam da sam na pravom putu.

Aneta: Živiš u praznom stanu, spavaš na gomili sena, zaudaraš i tvrdiš da ti nikada nije bilo tako dobro kao sada?

Gospodin: Aneta, ti možeš da radiš šta god hoćeš. Zašto pokušavaš da spasiš nešto što uopšte ne traži da se spasi? Posao s novinama? Šta je sve to trebalo da znači?

Aneta: Prihvatio si posao?

Gospodin: Ne radi se više o tome da pronađem posao, uopšte se više ne radi o poslu.

Aneta: Moraš ipak od nečega da živiš? Moraš da plaćaš razne stvari!

Gospodin: Ti ne razumeš: Čak i da imam novac, ne bih ga dotakao.

Aneta: To bih baš volela da vidim. To liči na tebe. Dosta mi je tvojih priča. Tih praznih reči, tog bla-bla, truć-truć, ispraznog i... vrelog vazduha. Muka mi je od tebe!

Gospodin: Imam novac.

Gospodin donese Hajovu tašnu s novcem i istrese je pred Anetom na pod.

Gospodin: Evo.

Aneta: Gospodine!
To...
To SU pare!
To je najmanje. Čoveče. To je nekoliko hiljada?
Ne, još više, to je 20, 40, 80...
Gospodine, odakle ti?
Da nije od lame?

Gospodin: Lepo sam ti rekao da imam novac. Lepo sam ti rekao da funkcioniše.

Aneta: *Greenpeace* ti je uopšte nije oduzeo. Prodao si je, je l' tako?
Je l' znaš koliko je ovo para?

Gospodin: Ne znam, još uvek nisam izbrojao.

Aneta: Je l' smem ja da izbrojim?

Gospodin: Naravno, ako želiš. Meni je svejedno. Neću ga taći.

Aneta: Ovo je divno. I sve velike novčanice.

Gospodin: Aneta, ti si zavisna.

Aneta: Volim te, Gospodine. Volim te.

Gospodin: Ništa ti ne razumeš.

10. scena

Norbert, Silvija, Endi, Majka i Gospodin

Norbert: I onda sam eto čuo da je Gospodin... da je prilično likvidan.

Nije ni čudo što mi je tako olako dao svoj televizor. Pa da, kad svakog dana može da kupi novi. Kažu da ima preko 50.000. U običnoj torbi u njegovom stanu.

Norbert: Srediću ja sve to, bez problema. Okej, možda sam trenutno malo po strani. U andergraundu, ali to ne mora ništa da znači.

Gospodin: Ne mogu ništa da ti dam.

Norbert: Kakvo sranje. „Tempus fuck it”. To je prolazilo, to se ljudima sviđalo. Ovde subvencija, onde donacija, podrška Evropske kulturne fondacije i Zavoda za mladu umetnost, to zvuči dobro, i dobar je osećaj.

Gospodin: I?

Norbert: Pa, šta da radim? Dobro, seo sam i razmislio, mislim se, sad moram da nastavim, moram da zagrizem, debitant sam, sad mogu da se probijem. „Tempus fuck it”, i to bi bilo to? E, pa neće moći.

Možda je bilo glupo što sam opet pravio nešto s televizorima, opet sagradio neku instalaciju, opet neki klateći element... ali i veliki uvek rade jedno te isto. Stil! To se zove stil. Vorhol: Mao u boji, Monro u boji, Betoven u boji, čak i Bekenbauer. A kod mene su to mediji.

Gospodin: Ne mogu ništa da ti dam!

Norbert: „Fuck i pravo”, to je bio naslov. U svim novinama je pisalo kako sam u prvom projektu rekao „fuck it”. To je prolazilo. A

sad: Potpuni debakl. Katastrofa. Strašno. Rasture ti izložbu i kraj. Kao da ljudi nemaju svoj stav, kao da misle da je dobro samo ono za šta im drugi kažu da je dobro.

Gospodin: Možda i jeste tako.

Norbert: I, šta je sledeće? Svi su se okupili i podigli ruku: Kulturna fondacija i donatori i zavodi. I rekli: to je bila pozajmica, želeli smo da investiramo u nešto uspešno, to je propalo, sad nam vratite pare. A neki iz banke će na to: Nikad još nisam video nešto tako opičeno.

I: Mogao je to da kaže i „S punim pravom”, a ja ću na to: „Fuck i pravo” je naslov. Vikao sam dok nisam promukao. Ali, oni ipak hoće pare nazad, razumeš?

Gospodin: Norberte, ja nemam novac!

On: Odmah se pokajao. Kako je Aneta otišla. Plakao je. Kao kiša. I zbog Haja, i što je lagao, i jer se pravio kao da sve funkcioniše. Njegov životni stil. Njegov otpadništvo. Kao da ima novac, zato što mu na zidu kuhinje stoje četiri plesnive numerisane rečenice. A kad se pojavio Norbert, nije dugo pomišljao. Već mu je bilo jasno zašto je došao. Jedan ovakav grad ne pršta. I čovek bi morao da bude gluv kao top, slep i baš opaljen, pa da ne shvati da Norbert sa svojim „Fuck i pravo”... kako god.

Gospodin ne pomišlja dugo, sačeka da Norbert izađe i uzima torbu iza grejalice. Plaši se torbe. Ne želi da je otvori, da vidi novac, pa da poklekne, da posustane, zato što ga je Aneta gledala svojim zaljubljenim pogledom, i zato što je izložba Norberta saterala u tesnac. Kreće, dakle, da trči, a da na torbu ne baci ni jedan jedini pogled, i trči pravolinijski nekoliko blokova.

Ništa ne opaža. Ništa ne vidi. Ne ovaj put! Trčeći kao kroz neki tunel stigne ispred neke banke. Novac treba da stoji u banci, razmišlja, brzo uđe unutra i ostavi torbu. Usred lobija. Stanite iza linije! Potom lagano išeta unazad, skoro se zapetlja u roto-vrata i kad se nađe na otvorenom, pojuri kao strela. Već poveruje da je uspeo, kad primeti da ga neko prati i zove.

Pravi se kao da ne čuje, kao da se ne odnosi na njega, jednostavno se ne okreće, već ponovo hoda u svom tunelu blok za blokom. Ali, na nekom semaforu stignu ga i gurnu mu tašnu u ruku.

Još je morao i da zahvali.

Silvija: To je, u najmanju ruku, pola miliona. Aneta mi je rekla u poverenju.

Ili 300.000. Nije mogla sebi da dođe. Ne smem da širim dalje, rekla nam je. Meni i Hermanu. Zapisala sam to negde u malom mozgu, ali onda sam pomislila: 300.000? To je dovoljno za sve nas, moraš da pokušaš, ovo je tvoja prilika.

Silvija: Znaš kako je. Kad se pridržava svojih principa, to je onda: neoborivo. Tu čovek ništa ne može. Nagovarala sam ga, brbljala, trabunjala, ali on tvrdi da smo onda tako odlučili, i da sada oboje treba da ostanemo dosledni. Zarad naše dece.

Gospodin: Ne mogu ništa da ti dam.

Silvija: Kad kaže deca, on više misli na budućnost po sebi. Jer mi i ne znamo da li uopšte želimo decu. Možeš li ti to da zamisliš? On prirodu štiti od dece, koja uopšte nisu njegova. Koju i ne poznaje. Koju verovatno nikada neće ni upoznati. Zamisli, ne pušiš u svom stanu zbog dece, iako ih uopšte i nemaš. Znaš na šta mislim?

Gospodin: Znam. To je Herman.

Silvija: Tako je. Ipak, pokušala sam još jednom prilikom. Prošle godine. Rekla sam mu, sada postoje automobili, koji troše oko tri litre na sto kilometara, možeš odavde da stigneš do... beskonačno daleko. Eto, sto kilometara. I rekla sam mu: mobilnost, rekla sam, ona je apsolutno važna. Svi su mobilni, na raspolaganju i fleksibilni i brzo mogu da stignu ovde i onde. Jer imaju auto.

Gospodin: Ne mogu da ti dam novac.

Silvija: Nisi me razumeo. Nije reč o tome da ja nemam novca. Naravno da mogu sebi da kupim auto. Danas, sutra, prekosutra. Kadgod poželim. Ali, mi imamo zajednički račun. 2,5%. Isplati se. Prošle godine smo dobili... 100 ili ne... U svakom slučaju dobijamo dosta kamate i primetimo, kad onaj drugi nešto podigne. On se stalno raspituje. Nedavno sam kupila čarape, i primetio je, jer sam platila karticom, i tek što sam ušla u kuću...

Gospodine, mogu da ti vratim novac. A imala bih auto. Znaš, jednostavno bih ga parkirala u paralelnu ulicu i vozila samo kad on nije tu. Herman to nikad ne bi primetio, a ja bih imala auto.

Gospodin: Silvija, ja nemam novac!

–

Gospodin: Molim te, prestani da plačeš.

Ona: Onda je ipak otvorio torbu. Samo malo. To mu je bio plan. Da otvori torbu i da izviri nekoliko novčanica, da svako vidi: Ako nečeg ima u toj torbi, onda svakako ima para. Smirilo ga je to što mu nije smetalo da otvori torbu. Video je novac, dotakao ga i

pomerio da izviri i pritom ostao potpuno hladan. „Novac ne sme da bude neophodan.” Sâm je tako hteo. I onda je krenuo s torbom. Uveče, kad je pao mrak. Išao je glavnom ulicom. Prilično dugo. Pored porodica, bračnih parova, koji gledaju TV, sve dok nije stigao donde, gde uveče ne gledaju TV, već gde se međusobno napadaju.

Uspeće, pomislio je. Sigurno žele novac, inače se ne bi međusobno gložili. Onda mogu da uzmu i moj. Ili Hajov. U svakom slučaju šeta po kraju, jedva da šta vidi, jer ulično osvetljenje nekako ne radi ili, u najbolju ruku, treperi i šeta između visokih solitera, vidi table s 55 zvona, i tako na svakom soliteru.

Neko mu ide u susret, ali star je i hoda polako. U jednom trenutku još dvojica, koji ne govore nemački, ali ga i ne primete, toliko glasno pričaju, jer se verovatno svađaju ili oko nečega spore. I on nastavlja dalje i već je zašao duboko, među te solitere s 55 zvona po tabli.

I tad pred sobom ugleda jednu grupicu, zapravo siluete i crvene tačkice, i pomisli, to su verovatno mladi, puše. Stoje zajedno i puše, a onda se raziđu i pelješe ljude. A onda mobilne prodaju na internet aukcijama i sebi kupuju *Playstation* i markirane farmerke, jer im je neko rekao da je to važno.

„Otarasiti se svake vrste imovine” kaže sebi i krene pravo ka crnim senkama s crvenim tačkicama. I sve im se više približava i intuitivno stegne trbušne mišiće. I naravno da se plaši, ali razmišlja: tako je najbolje, uskoro ću ga se otarasiti.

I kad je bio na metar od grupe, sve se brzo desi. Odjednom svi se okrenu ka njemu, kao da se oni njega plaše, i jedna od velikih uličnih svetiljki zatreperi i sve ih osvetli, i on im razazna lica i primeti ono belo i naranđasto na cigaretama, a oni primete njegovu torbu, i on stoji baš između njih, okružen i opkoljen tamnim kosama i tamnim obrvama i crnim očima.

Onda pogledaju njegovu torbu, i jedan povuče

dim svoje cigarete, i dok govori, dim mu izlazi iz usta, i on kaže: „Novac ne bi trebalo tako da vam viri iz torbe, inače vam ovde neće dugo potrajati!” I onda se svi smeju i gledaju kako uredno pakuje torbu, kako je zatvara i nastavlja dalje.

Endi: Odakle, odakle... Uopšte nije bitno. Bitna je činjenica. Neko u ekipi ima kintu koja mu izlazi na uši, pa naravno da će da se deli. Preko pola miliona, tako su mi rekli. Ej, matori, kada bih ja dobio, pronašao ili nasledio pola miliona, i ja bih ga podelio. Naravno da bih. Svako to očekuje, normalno je to očekivati. Kapiram.

Endi: Gospodine, to je moj san. Šta ti imaš protiv mog sna? Kapiram da sam ti ortak, je l' jesam? I ja sam tebi činio neke stvari, pa možeš i ti valjda meni nešto da učiniš. A, na kraju krajeva, to je neka vrsta ulaganja novca. Zbog toga ćeš, pre ili kasnije, biti još bogatiji, još više snova, još više života, pa to je ta nezavisnost koju si oduvek želeo.

Gospodin: Ne mogu da ti dam novac.

Endi: Ti nemaš pojma o avionima. Moraćeš da mi veruješ, i slobodno mi veruj. Nisam ja pilot tek od juče. Ja znam, šta vidim, kad ugledam avion. Ti možda vidiš samo krila i male točkove, ali ja ću ti reći, koliko vredi, koliko smo dobri.

Dakle: Kancelarija će biti u stanu jednog od nas, radićemo sve telefonom. I bićemo pametni, koji letovi nedostaju, kuda bogati žele da idu, razumeš? Tamo ćemo da ih vozimo. Ja ću. Egipat, Španija, Italija, ostrva u Sredozemnom moru i Turska.

Gospodin: Ne mogu ništa da ti dam.

Endi: Razmišljati dugoročno, to je važno. U početku ćemo, naravno, da investiramo. Dok ne napravimo ime, dok ne budemo mogli da angažujemo stjuardese, kakve želimo, znaš već. Svi ti Rusi, oni ne lete s normalnim stjuardesama. Moramo da se prilagodimo, Gospodine. Takvo je tržište. Ali, onda bih ja bio po strani, onda bih ja bio svoj gazda. Svo to sranje, sav taj otpad, doviđenja. Kod kuće, kad poželim, razumeš? A ne neke glupe kolege, neki rasporedi, kao za malu decu. Svi siti, sve koze na broju, samo ja. Ja i ti i avion.

Gospodin: Endi, ja nemam novac.

Endi: Govnaru!

On: Sada je već skoro svakog dana od jutra do večeri bio napolju sa svojom torbom i parama. To ga je bacalo u očaj. Zato je ponekad reagovao tako impulsivno. Stajao je na semaforu i vozačima je bilo upaljeno crveno svetlo. Jednostavno je prošao iza prvog automobila i neprimetno stavio torbu na krov. Onda je nastavio dalje i skrenuo u sledeću ulicu i u čudnom cik-caku šetao kroz blokove zgrada, osećao se slobodno i držao se pravo. Pao mu teret s leđa. Kad, eto, nije prošlo ni deset minuta, jedan auto zaustavlja se pored njega, i neka žena viče kako ga toliko dugo traži, i da ima sreću što je ona pošten čovek i što trenutno nije u stisci sa sastancima, jer inače je u priličnoj stisci sa sastancima, jer je organizatorica. I stavi torbu ispred njega, dodu, poštenje se još uvek ne naplaćuje i uđe u auto i nestane.

Ili, ugledao je čoveka koji ima istu torbu, i pomislio na američke filmove s tajnim agentima, u kojima ljudi uvek budu prevareni uz pomoć dve identične torbe, i prišao je čoveku koji je na jednom kiosku upravo birao novine, i uradio je baš kao što se radi na filmu. Stane pored, uzme dva šund romana iz stalka s

šund romanima, vrati ih nazad i odlazi s pogrešnom torbom, odnosno s onom ispravnom za njega, s torbom onog čoveka, udaljava se, i hoda kao da nema torbu, iako je drži u ruci, iako je puno teža, jer su aparat za brijanje i donji veš za dva dana teži od malih Hajovih novčanica, i on nastavlja da šeta, kao da je u torbi samo vata ili sloboda sama ili jednostavno ništa, ako to uopšte postoji.

Nije hodao posebno brzo, niti je razmišljao kuda da nastavi, hodao je bez ikakvog cilja, kao neko ko je zadovoljan. Onome ko je zadovoljan nije potreban cilj, i upravo je to olakšalo onom čoveku da ga prati, i pronašao ga je prilično brzo, iako mu je košulja ispala, iako je na čelu imao grašku-dve znoja, taman onoliko graški znoja da se konobarica u nekom kafiću okrenula za njim, jer graške znoja čoveka čine privlačnim. Zgrabio je Gospodina za ramena, okrenuo ga i osmehujući se zamenio torbe. „Teško da mogu da se zamene“, i reče: „Sve sami sanjari!“. Onda je nastavio dalje i namignuo ženi u kafiću, a Gospodin pomisli kako će u zemlju da propadne i kreće da hoda kao što hoda čovek po močvari, kad ne zna gde je. I bili su mu potrebni sati da stigne do kuće, jer mu je torba bila baš teška.

Majka: Ulf mi je rekao. Nije mogao da se skrasi na jednom mestu. Vikao je na mene, šta je Gospodin umislio, da s jednim milionom u gotovini visi kod kuće, a njemu će da pridikuje, da treba da povede računa o sebi, da majka brine. „Milion?“, upitala sam, a on je rekao da može da zamisli, kako ja za to znam već neko vreme, i da ne moram da se pretvaram. Kako nas dvoje svejedno šurujemo.

Majka: Naravno da je bilo fino. Svaki put bude fino. Uvek su ljubazni i izmaknu mi stolicu od stola da mogu da sednem i kažu, kako mi je lepa haljina, i oni uvek plaćaju.

Čak i u kazinu. To je u redu. Ovaj put smo na brodu imali dva frizera, i tokom tih nekoliko nedelja bila sam kod svakog po nekoliko puta. I to je fino, naravno. Razgovori su fini, priče o njihovim bivšim ženama su fine, i o tome kako su puno radili, to je fino, i da im je lakše sada kada su mi sve to ispričali, i to što me još uvek žele, i to je fino. Ali, fino nije dovoljno!

Gospodin: Ne mogu ništa da ti dam!

Majka: Zabavno je i stvarno to rado radim, ali radije bih volela da tako mogu sama ili, u svakom slučaju, da znam da to mogu sama da uradim. A ne ta zavisnost, ta otužna borba za simpatije: za jedno krstarenje. Pa, pobogu, dokle smo dogurali. Ponekad pomislim da odmah mogu u prostitutke, razumeš?

Gospodin: Mislim da razumem.

Majka: Onda kad ostanem sama osećam se otrcano i loše. Ne želim to da vam činim. Tebi i Ulfu. Ta zavisnost. Znam da mi ti to ne uzimaš za zlo, da ti to razumeš, i da baš zbog toga i tražiš da budeš nezavisan. Ali, kako Ulfu da objanish, da ima smisla, potruditi se? Kako to da mu kažem, kad njegova majka dopušta da je vode na krstarenja, a brat s torbom punom para živi u praznom stanu. Kako, Gospodine?

Gospodin: Mama, ne mogu ništa da ti dam. Ja nemam novac.

Majka: Koliko bi nam svima bilo lakše. Mogli bismo svi, na primer, ponovo da živimo zajedno, i ponovo da budemo kao neka prava porodica.

Gospodin: Mama, novac ne sme da bude neophodan. Može i bez njega. Mora da može i

bez njega. Pogledaj se. Puziš preda mnom. Svi puze preda mnom. Ne mogu da ti dam novac. Ni tebi, ni Silviji, ni Endiju, a ni Norbertu. Nikome od vas. Niti ću ga ikome dati, niti ću ga spaliti, niti zagubiti – znaš, hteo sam da ga zagubim, ali nije mi pošlo za rukom – zadržaću ga ovde, ovde u ovom stanu, u kojem sam otpočeo svoj novi život. Na pravom sam putu, znam to, i vi mi to nećete upropastiti.

Majka: Ali...

Gospodin: Mama, ja nemam novac.

Majka: Ali... fino? Samo fino? Zar fino da bude dovoljno?

11. scena

Dva komesara i Gospodin

Komesar 1: Hans-Joachim Kranker se dosta motao kod *Lajbarcta*. A i Vi ste. Znamo to.

Komesar 2: Bili smo tamo. Raspitivali smo se.

Komesar 1: Hans-Joachim Kranker sebe zove: Hajo. On je bio tamo. Vi ste bili tamo. I: Dobro ste se slagali.

Komesar 2: To su nam tamo rekli. Šef nam je rekao.

Komesar 1: A Vi tamo imate prilično veliki ceh. Obojica. Ali se Hans-Joachim Kranker tamo nije pojavljivao već dugo.

Komesar 2: Gde je on?

Gospodin: Vi ne znate gde je on?

Komesar 2: Obojca se tamo niste pojavljivali već duže.

Komesar 1: Vi ste saučesnik. Znamo to.

Komesar 2: Bili smo tamo. Raspitivali smo se.

- Komesar 1: Skoro pa Vam je uspelo. Ali, policija ne spava. Ne ovde. Ne u ovom gradu i ne u ovoj zemlji. To bi bilo prvi put da neko prođe glat.
- Komesar 2: Do sada smo sve razjasnili. Nas nećete prevariti.
- Komesar 1: Zna li šta se ja stalno pitam?
- Komesar 2: Zna li šta se on stalno pita?
- Gospodin: Ne znam.
- Komesar 2: Pita se zašto ljudi još uvek veruju u nepoštenje.
- Komesar 1: Zašto ljudi jednostavno ne rade svoj posao. Da je Hans-Joachim Kranker radio svoj posao, sad ne bi imao ove probleme i znate šta još?
- Gospodin: Bekstvo ne dolazi u obzir!
- Komesar 1: Ne biste ih imali ni Vi.
- Komesar 2: Vidite, kako stvari zavise jedna od druge.
- Komesar 1: Zato što se Hajo ponaša kao da vam je prijatelj, što on možda stvarno i jeste...
- Komesar 2: Baš zato što vam je prijatelj.
- Komesar 1: Baš zato Vam je poverio novac na čuvanje i uvukao Vas u sve ovo.
- Komesar 2: Ćorka!
- Komesar 1: Razumete. Takav je svet. Da je Hajo bio pošten i da je jednostavno radio svoj posao, mogao je da Vam dâ sav svoj novac, i Vi biste sada bili čisti.
- Komesar 2: A ovako ste njegov saučesnik.
- Gospodin: A Vi imate posao.
- Komesar 1: Tako je. Kad ne bi bilo ljudi kao što ste Vi, mi ne bismo imali posao. Mi onda ne bismo mogli da radimo svoj posao.
- Komesar 2: Zato možda ipak treba da budemo zahvalni, zato što postojite.
- Komesar 1: Gde je Hajo?
- Komesar 2: Gde je Hans-Joachim Kranker?
- Gospodin: Hajo je dobro. Daleko je!
- Komesar 1: Gospodine!
- Komesar 2: Može da bude samo dobro za Vas, ako nam kažete, gde je?
- Komesar 1: Ovako s kintom u torbi možete da dobijete nekoliko godina.
- Komesar 2: Nekoliko mnogo godina.
- Komesar 1: Ako nam kažete gde je Hajo...
- Komesar 2: Hans-Joachim Kranker.
- Komesar 1: Onda ćete dobiti nekoliko godina manje.
- Komesar 2: Razumete? Tako stoje stvari.
- Komesar 1: „Vreme je novac” dobija sasvim novo značenje.
-
- Komesar 2: Zna li da smo ovde zbog jedne dojavе? Neko Vas je ocinkario.
- Komesar 1: Možda Vas je on otkucao.
- Gospodin: Možda. Da.
- Komesar 2: Kako biste odležali njegovu kaznu.
- Komesar 1: Prilično puno para u velikim novčanicama u jednoj torbi kod Gospodina. Toliko ste se s tim motali po kraju, stvarno, nema ko nije primetio.
- Komesar 2: Kažite nam gde je. Znamo da novac samo čuvate za njega.
- Komesar 1: Vi ste mala riba. Hans-Joachim Kranker je velika. On je onom pilotu oteo sav novac, ne Vi.
- Komesar 2: Pilot je u međuvremenu nastradao. Ako tvrdite da Vam je savest još uvek čista, izvolite.
- Komesar 1: Hans-Joachim Kranker Vas iskorišćava. Dozvolice da Vas uhapsimo, kako bi se slučaj prepada vodio kao rešen.
- Komesar 2: Ali, mi smo pametne glavice. Gospodine, mi znamo kako Hans-Joachim Kranker diše, razumete? Zato i znamo, čak i kad ga ne poznajemo,

šta on sa Vama radi.
Svi su oni, naime, isti.

Komesar 1: Sve su to ista govna, ti prestupnici.

Komesar 2: Ti asocijalni tipovi.

Komesar 1: Ti kriminalci.

Komesar 2: Ti stranci. Najčešće su stranci.

Komesar 1: Gospodine, mi nemamo ništa protiv stranaca, nemojte pogrešno da nas razumete.

Komesar 2: Ali, ti kriminalni stranci. Protiv njih imamo. Sve njih trebalo bi poređati uza zid i...

—

Gospodin: Hajo me ne bi izdao. Hajo sve razume.

Komesar 2: A ja bih Vam preporučio da ocinkarite vašeg prijatelja koji sve razume.

Komesar 1: Gospodine! Gde je Hans-Joachim Kranker?

Gospodin: Na sigurnom.

Komesar 1: Biće to dugo vreme u ćorci.

Komesar 2: Ukebali smo Vas.

Komesar 1: Imamo i novac.

Komesar 2: A Vi ćete imati dosta vremena da razmislite o svemu.

Komesar 1: Mi smo jači.

Komesar 2: Držimo Vas u šaci.

Komesar 1: Zna li šta se pitam?

Komesar 2: Zna li šta se on pita?

Gospodin: Ne znam.

Komesar 1: Zašto ljudi rade ovakve stvari? Sad ćete iza rešetaka.

Komesar 2: Lišavanje slobode.

Komesar 1: A zbog čega? Zbog novca?

Komesar 2: Je l' to radite samo zbog novca? Je l' se isplati? Je l' vredni?

Komesar 1: Eto, to se ja pitam.

Mrak

12. scena

Aneta i Gospodin

Aneta: Pozdravljaju te Endi i Klaudija i Herman i Silvija i Norbert. On sad radi nešto sasvim drugo. Betonom puni lopte za fudbal i postavlja ih na ulicu s natpisom „Can you kick it“.

Gospodin: Sranje!

Aneta: Jeste, nekoliko ljudi već je polomilo nogu. Verovatno će biti u problemu.

—

I mama te pozdravlja. Otkad je saznala da Ulf svoj novac zarađuje od spam-mejlava, a ne od droge, ponovo je na putu.

Gospodin: Vi ste svi ljudi.

Aneta: Kako si ti?

Gospodin: Aneta, divno mi je. Voleo bih kada bih zauvek mogao da ostanem ovde, unutra.

Aneta: Gospodine, poludeo si. Šta ti to znači?

Gospodin: Ovde imam upravo ono za čim sam oduvek tragao, znaš? Pronašao sam. Postigao sam svoj cilj.

—

Aneta: Gospodine, ja ti se divim. Da si podelio novac ili ga bacio, niko ne bi ni posumnjao.

Gospodin: Da, znam. Ali, otvorio mi je oči. Ovde sam konačno postigao ono što sam oduvek želeo. Ovde unutra je društvo koje mi je oduvek lebdelo pred očima.

Aneta: Gospodine, ovo je zatvor.

Gospodin: Shvatio sam to, čim sam stigao. Sve se poklapa s mojim principima. Sećaš li se zida u kuhinji? Mog manifesta?

Br. 1 Bekstvo ne dolazi u obzir!

Br. 2 Novac ne sme da bude neophodan!
 Br. 3 Otarasiti se svake vrste imovine!
 Br. 4 Sloboda je kad ne moraš da odluči-
 ješ!

Na primer: Ovde nema novca. Zamisli to. Svi rade, ali nema para. Na tako nešto uopšte nisam ni pomislio, da čovek može da radi, a da ne dobija novac. Posao me ispunjava svakog dana. Kad uveče odem u svoju ćeliju, mogu da kažem da sam nešto postigao.

Aneta: Ali, ti ipak nešto zaradiš, zar ne?
 Gospodin: Naravno. Za javnost. Zvanična verzija je da nešto dobijamo. Ali, to je baš malo, a najbolje od svega je: što od tog novca ovde ne mogu ništa da kupim. Otarasiti se svake vrste imovine! To i nije tako teško, kad ne postoji ništa što čovek može da poseduje. Četkicu za zube, pa šta? Ovde osećam podršku.

Aneta: I šta radiš sa svojim parama?
 Gospodin: Donacije.
 Šaljem donacije u *Greenpeace*.

Aneta: Ja sam mislila da ti mrziš *Greenpeace*.
 Gospodin: U pravu si. Ali, oprostio sam im. Lamu, znam, *Greenpeace* ima lamu, i još uvek mislim da to nije u redu, ali sam im, na neki način, zahvalan, zato što sam ovde. *Greenpeaceu* i Haju. Ovde je toliko divno. Učim baš puno. I razmišljam. Više ne moram da posmatram svet oko sebe. Sve te živote, taj socijalni otpad.

Aneta: Gospodine!
 Gospodin: Morao sam da sklopim primirje s *Greenpeaceom*, kako bih mogao da živim oslobođeno. Zato šaljem donacije, jer moj novac za mene nema nikakvu vrednost, a time činim nešto dobro za *Greenpeace*.

Aneta: Ti podržavaš organizaciju koju si, u stvari, hteo da ukineš.
 Gospodin: Aneta, ti to ne možeš da razumeš. Ti pripadaš tom svetu spolja. Ovde, unutra, sve je drugačije. Ja, ovde, živim potpuno samostalno. Radim i dobijam da jedem. Razmena je u osnovi svega. Ne moram da imam novac da bih sebi kupio nešto za jelo, ja to jednostavno dobijem: Ujutro u sedam, u jedan, i uveče u sedam. Za to radim. Imam krevet, koji je, u stvari, moj krevet, ali svi kreveti su isti. Kad se razbolim, leče me, kad mi se čita, pozajmim knjige, kada mi se gleda TV, idem u TV salu. Istina je, postoji samo jedan TV, ali on pripada svima. Kad mi se izlazi na svež vazduh, odem u dvorište i obiđem krug. A kada mi se trenira, igram košarku ili stoni tenis.

Aneta: Ali, ne možeš kući, Gospodine.
 Gospodin: Ovo ovde je moja kuća.
 Aneta: Zatvoren si ovde. Godinama.
 Gospodin: Ja znam gde su granice. To je važna razlika. Ja imam tu sigurnost, ti je nemaš. Zašto bih bio napolju kad ne znam kuda da idem. Ovde mi nije potreban ni voz, ni auto, ni bicikl, ništa. Ne moram da tražim posao, niti da se prijavljujem u zavod za zapošljavanje. Imam sve. Bio sam u slobodnom padu i završio sam ovde. I divno je. Po prvi put se osećam stvarno slobodno.

Voleo bih kada bi ti to razumela. Voleo bih kada biste svi to razumeli.
 —

Aneta: Gospodine. Došla sam, u stvari, da ti kažem nešto drugo.

Gospodin: Pusti, Aneta. Šta god da je. Ne želim da znam. Dolazi iz tvog sveta tamo spolja. Ja tamo nikada ništa nisam razumeo, a ti si se uvek dobro snalazila. Za tebe je taj svet tamo verovatno bolji. Ali, meni je ovde unutra dom...

Aneta: Htela sam da ti kažem da smo uz tebe.

Gospodin: Ne želim da budete uz mene. Silvija je bila kod mene i molila me da joj dam novac za auto. Krila bi ga od Hermana, jer on ne voli automobile, jer želi da živi ekološki savesno. Tako su se dogovorili.

Aneta: Znam. Novac nas je sve razbucao.

Gospodin: Herman me je pitao istu stvar. I on je hteo tajni auto. Napisao mi je pismo u kojem me je pitao da li bih mu dao novac. Razumeš? Nisam ti ja za to. Ne mogu ja to.

Aneta: Herman je digao ruke od svoje karijere. Sada deli one besplatne novine iz supermarketa. Kaže da je preterao.

Gospodin: To je otprilike kao da sam ja riba, a vi ptice. Otprilike, ja mogu da dišem samo u vodi, a vi samo na vazduhu, ja ne mogu da letim, a ti ne možeš da roniš. Poređe-

nje je možda malo labavo, ali imam vremena, razmisliću o svemu tome, pa kada ti sledeći put dođem u posetu, reći ću ti.

Aneta: Ti ne možeš mene da posetiš. Ti sediš u ćorci.

Gospodin: Iz tvog ugla. Ja mogu slobodno da odlučim, da li želim ili ne želim da uđem u ovu prostoriju za posete. Ja imam jasne granice. Aneta, ja sam slobodan. Ja sam zaista slobodan. Ali, vi to ne razumete. Niko od vas.

Mrak

13. scena

Gospodin

Gospodin: –

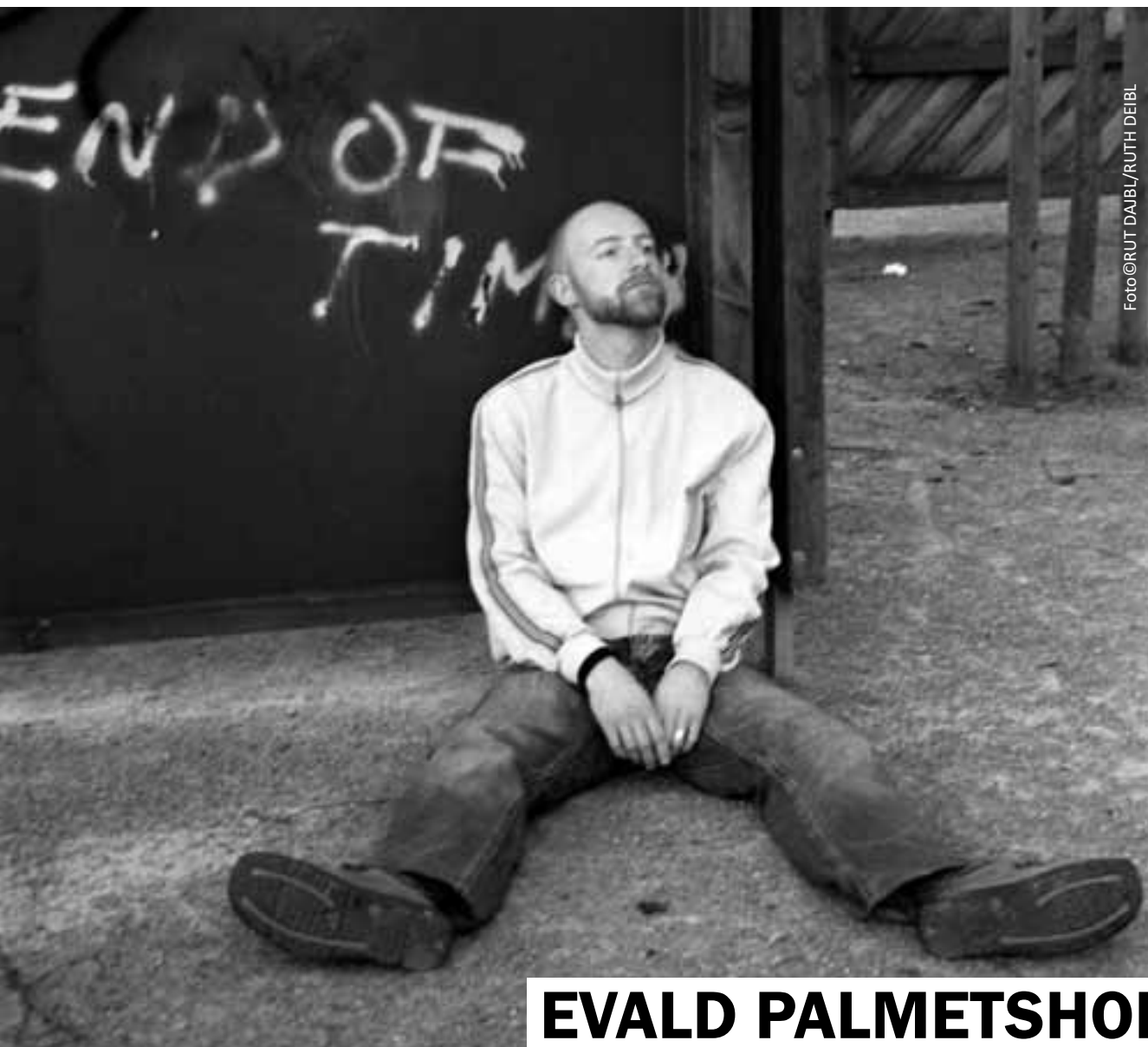
KRAJ

E v a l d P a l m e t s h o f e r / E w a l d P a l m e t s h o f e r

hamlet je mrtav. nema sile teže

hamlet ist tot. keine schwerkraft

Prevela s nemačkog MARIJA KARAKLAJIĆ

EVOLD PALMETSHOFER
(Ewald Palmetshofer)

hamlet je mrtav. nema sile teže Foto©KRISTIЈAN KLAJNER/CHRISTIAN KLEINER

Evald Palmetshofer rođen je 1978. u Milfirtelu (Mühlviertel) u Gornjoj Austriji. Prvo je studirao teatrologiju i germanistiku, a potom teologiju i filozofiju, psihologiju i pedagogiju.¹ Pored studija i književnog stvaralaštva bavi se i socijalnim radom. Tokom pozorišne sezone 2007–2008. bio je angažovan kao stalni autor Dramskog pozorišta u Beču (Schauspielhaus Wien).

¹ U zemljama nemačkog govornog područja studije su tako organizovane da svaki student studira više različitih predmeta, po pravilu dva do tri. Jedan do dva predmeta imaju status glavnog predmeta, dok su ostali sporedni, tj. manje zastupljeni. *prim. prev.*

dok neko govori, sviće

Lica

Kurt	otac
Karo	majka
Oli	dober prijatelj
Mani	sin
Dani	kćerka
Bine	dobra prijateljica

Uvučeni delovi teksta upućeni su po smislu drugim licima, što ne znači da ih treba izgovarati direktno se obraćajući tim licima. Pre svega, reč je o tome da se glumačkom igrom naznače različite govorne intencije. Tekstovi u blokovima dodatno pojačavaju usmerenost određenih odeljaka ka spolja. Uvučeni delovi u okviru jednog bloka ukazuju na neočekivani početak novog reda; u tom slučaju treba se rukovoditi kontekstom. Celokupni redosled scena treba postaviti bez prekida i bez pauze. Pojedinačne scene, odnosno numeracija scena, služe isključivo strukturalnoj organizaciji teksta.

Komad je nastao uz prijateljsku podršku pozorišnog projekta za pisce „bečke radionice reči“. Hvala Bernhardu Študlaru, Hansu Ešeru, Volfgangu Štalu i Mariji Vlasov, kao i kolegama druge po redu sezone „radio-nica reči“ na višemesečnom bavljenju ovim radom. Ovo je za mnogobrojne i za jednog. Zato što su se ose obrnule.

()

DANI a sada?
da li sada možda konačno neko
mislim
da li sada neko može da počne
možda

KARO kakva je sad ovo usrana svinjarija, u pičku materinu

DANI a da sada možda neko konačno

KARO u pičku materinu, sve ovo je jedna takva svinjarija

KURT dakle, početak
promena sistema
to je, nažalost, samo promena iz jednog sistema
u drugi

DANI izvini
a da sada možda konačno neko
ja neću

KURT i tucati nekog drugog isto je tako
jedno sranje od promene sistema
koja, zapravo, nije nikakva
dakle, teoretski, tucanje bi moralo ponovo da se
izmisli

KARO jedna takva svinjarija, u pičku materinu

KURT ali ja tu nisam za teoriju

DANI hajde počni već jednom

MANI u pičku materinu
sada svi konačno zavežite

DANI Prilikom posmatranja, prilikom sveukupnog posmatranja odnosa, da, to je stvarno sranje od reči „odnosi“, „situacija“ dakle prilikom sveukupnog posmatranja situacije i posle detaljne analize čovek je prinuđen i prosto se nameće, dve tačke, nebo je mašina.

DANI sada te molim da konačno počneš

MANI u pičku materinu, evo upravo počinjem

MANI Dakle. Posle detaljne, posle u pičku materinu detaljne analize savremene situacije, globalne

situacije, naravno, zato što čovek ovde ipak jedan standard, jedan globalan standard u analizi, iako je sad to, naravno, samo analiza u malim okvirima, dakle, pre u privatnim ličnim malim, dakle, više nekako lokalno i pojedinačno valjda, ali ipak jedan standard koji čovek ovde hoće da ispuni i posle detaljne analize globalne situacije. Srž teze detaljne analize globalne situacije, dve tačke, nebo je mašina.

BINE dakle, ja mislim da je to sa Hanesom

OLI da, i ja to mislim, da je to sa Hanesom mislim počelo

BINE da, to je stvarno počelo sa Hanesom

OLI bar je za nas dvoje to sa Hanesom

BINE i nismo imali više nikakav kontakt s njih dvoje

OLI ne, do toga sa Hanesom s njih dvoje nismo imali uopšte nikakav

BINE i zato je to sa Hanesom

OLI zato što pre toga uopšte nikakav kontakt

BINE dakle, s njih dvoje
a onda je to nekako počelo

MANI rekao sam da zavežete

MANI Nebo je mašina. Dokazivanje teze, dve tačke

OLI da, i onda je to počelo

MANI Od kada je Bog mrtav, nebo je prazno, ali ne

sasvim, dakle skoro prazno, nebo, i zato u jednoj opštoj topografiji neba može da se kaže da je nebo samo po sebi istina prazno, ali kao takvo, kao prazno nebo je nebo mašina, nebo je prazno ali je mašina i ta mašina koja je nebo, ta mašina daje broj. Druga teza, dve tačke, nebo je mašina i daje broj. Kao ured. Tako to čovek treba da shvati. Nebo je kao ured. Kao ured za rad, na primer, ne, kao mašina u uredu za rad i ona ti daje jedan broj. U uredu iz mašine u čekaonici izvlačiš jedan broj a kod neba je to skoro slično. I kada ti nebo da jedan broj, onda s tobom može da se računa. Onda se računa s tobom, kada imaš jedan broj. Kada ti nebo da jedan broj, mašina, onda se računa s tobom, onda s tobom može da se računa, onda igraš neku ulogu u opštem računu savremene situacije, u ekonomiji budućnosti, u globalnom računovodstvu sadašnjosti i u budućem bilansu na kraju svih poslova, na kraju vremena, na kraju sveta, kada ti nebo, mašina, kada ti ona jedan broj

BINE u svakom slučaju, to je stvarno bila slučajnost to što smo njih dvoje kod Hanesa

DANI mi upravo sve totalno useravamo da li to možda još neko primećuje da mi sve ovo upravo totalno useravamo

OLI da, to je bila totalna slučajnost, da nas četvoro

KARO šta sad to znači „nas četvoro“?

BINE dakle, ja bih rekla da to kod Hanesa da smo nas četvoro kod Hanesa

<i>KARO</i>	pa dobro ja sam ovde, naime, majka i mislila sam, da uvek sve počinje sa majkom ali mi ovde nismo za teoriju zar ne?		pa to je zaista zdravo, Bine
<i>KURT</i>	ne nismo	<i>BINE</i>	Oli, vidi ko je tu vidi, Dani i ne mogu da verujem i Mani je tu Oli, vidi, Mani Mani, zdravo
<i>KARO</i>	onda da pustimo ovo četvoro, je li?	<i>MANI</i>	zdravo, Bine
<i>KURT</i>	i pošto sam ja ovde otac, naravno da kažem „Sve najbolje“	<i>BINE</i>	Oli, vidi Mani, zdravo
<i>DANI</i>	da li sada možda konačno neko mislim da glava samo što mi nije pukla da li sada neko može da počne možda	<i>OLI</i>	zdravo, Mani kakva slučajnost
	(1)	<i>MANI</i>	zdravo, Oli Bine, zdravo lepo ti vi
<i>BINE</i>	Dani, zdravo slušaj pa to je stvarno Bože ti ovde ne mogu da verujem	<i>BINE</i>	Mani, zdravo tako sada smo gotovi s pozdravljanjem ja stvarno ne mogu da verujem zdravo, vas dvoje kakva slučajnost ludilo ne mogu da verujem
<i>DANI</i>	Bine, zdravo		
<i>BINE</i>	Dani ne mogu da verujem	<i>DANI</i>	da, ni ja Bine Bine, to je stvarno
<i>DANI</i>	Bine ali stvarno	<i>OLI</i>	i vi ste specijalno zbog

mislim
zbog Hanesa
specijalno došli

MANI pa sad
ne baš
ali

BINE ludilo, Dani
zašto se niste
mislim
da i vi dolazite
mogli ste da se javite
mislim
da i vi dolazite
to je stvarno slučajnost
ludilo
zaista ste mogli da se javite
ali na sreću sam vas

OLI da, Bine ništa ne može da promakne
vi ste došli skroz u tajnosti
ali Bine
njoj ništa ne može da promakne
ona ima oko sokolovo
Bine

BINE da, tačno
meni baš ništa ne može da promakne
zar ne, Dani
odmah sam te spazila
i Manija takođe
oboje sam vas odmah spazila
ali stvarno ste mogli da se javite
Dani
Mani
stvarno

DANI Bine, to je stvarno totalna slučajnost,
da smo nas dvoje ovde
Mani i ja
totalna slučajnost

MANI da, totalno
zato što mi u stvari
mislim mi u stvari uopšte nismo zbog
Hanesa
mislim
zapravo

DANI baki je rođendan i zato smo mi slučajno

MANI ali na sreću Bine ništa ne može da pro-
makne

OLI ne, njoj baš ništa ne može da pro-
makne, Bine
ni ja joj nisam
mislim
promakao

DANI da, to je tačno
zdravo, Oli
još jednom
zdravo

BINE ja tako stojim i čekam Olija
osvrćem se malo okolo
i koga vidim
Dani i Manija
prvo Dani a onda

DANI Oli
lepo je što te ponovo

DANI mogu li ja možda nakratko na jednu pauzu?

BINE jednostavno vidim Dani i Manija
kakva slučajnost
stvarno

OLI zdravo, Dani

DANI zaista mi treba samo nakratko
sasvim nakratko
mogu li ja možda nakratko na jednu pauzu?

(2)

BINE Kakva slučajnost. Da njih dvoje sretnemo kod Hanesa. I stvarno smo se obradovali, Oli i ja, stvarno. Zaista obradovali, nas dvoje. Totalno. Da ih oboje tu kod Hanesa. I nismo se videli sto godina i onda ja tako gledam i ugledam ih i totalno se obradujem. Stvarno. Da. Šteta. Mislim. Stvarno je počelo totalno super i ja sam se stvarno totalno obradovala. Da, stvarno totalno šteta. I niko nije mogao da zna da će to onda. Dakle, kad razmislim o tome, onda je to sa Hanesom. To je sa Hanesom. Mislim, to što smo njih dvoje tu sreli, kod Hanesa, tu je nekako sve počelo i iskreno rečeno, nekako je to bilo totalno čudno, kada smo njih dvoje, Dani i Manija, ali ja sam se stvarno obradovala, i Oli takođe, na početku. Stvarno. Totalno. Stvarno.

BINE Oli, da li bi i ti možda nešto rekao?
pa dobro, u svakom slučaju je sve to kod Hanesa

OLI na Hanesovoj sahrani

BINE da
na Hanesovoj sahrani

DANI tako, mislim da sad možemo da nastavimo

(3)

DANI da li neko zna gde

OLI mislim da je izlaz tamo, Dani

BINE Oli, da li si siguran, tamo?
mislim da smo mi ipak odande
zar mi nismo odande došli?
sad više uopšte ne znam
ipak smo došli odande

MANI ide li još neko na daću?

DANI dakle, ja sigurno ne

BINE ni ja

OLI evo, tipično
baš kao pre, dve devojčice

BINE da, baš kao pre
zato što nas dve žene, „žene”, Oli slučajno smo nas dve, naime, sada već žene
nismo više devojčice
i sada, naime, nećemo da idemo sa vama
dosta, tačka, kraj, gotovo

DANI sasvim tačno
i ne moraš tako da se bečiš, Mani
zato što dve žene, one sada idu na jednu kafu

je l' tako, Bine?
nas dve žene, mi sada idemo na jednu kafu
jednu, dve
dve žene
i one sad idu na jednu kafu

OLI evo, opet
baš kao pre

BINE Ludilo. Dani, stvarno se radujem
da vas dvoje, Mani i ti
i da smo se tako slučajno
mislim
okolnosti prosto nisu

DANI da, okolnosti stvarno nisu baš

BINE ali ipak
i da smo se nas četvoro tako slučajno
kod Hanesa
mislim
„kod Hanesa”, to sad zvuči tako čudno
da smo se na Hanesovoj sahrani
Dani
stvarno se totalno radujem
i Mani
daj da te vidim

MANI Bine, zdravo

BINE Mani, Mani
to je stvarno
takva slučajnost

OLI da, to je stvarno slučajnost
zar ne?

Mani
i da nas četvoro tu sad tako
baš kao pre

BINE da li možda neko zna gde

OLI mislim da je izlaz tamo

DANI dakle, ja sam sad izgubila svaku orijentaciju

OLI Dani, mislim da je tamo

BINE slušaj, Dani, to me sad stvarno raduje,
da smo se nas četvoro ovde

OLI je l' tako, Mani?

MANI da
svakako
čini mi se

BINE Oli, jesi li siguran?

OLI dakle, Mani i ja

BINE slušaj, Oli, ne, mislim da je to pogrešno
mi smo ipak odande
vidi, još neki idu
jesi li videla taj pokret rukom, Dani?
jesi li ga videla?
on to uvek radi kada misli da je
Oli, to je pogrešno!

DANI jebi ga, ja idem s tobom
zato što sam sad stvarno izgubila
svaku orijentaciju

BINE molim lepo, onda nas dve prosto idemo ovuda a dečaci neka sami vide vidimo se kasnije, dečaci!

OLI vidimo se kasnije, devojčice!

BINE opet je rekao „devojčice” sada su stvarno svi otišli čudno, zar ne? pa dobro mislim u takvim okolnostima i sa ovakvim vremenom i Hanesova majka potpuno pod injekcijama to je nekako, čini mi se, ironija mislim, ironija sudbine da ona onda na grobu i tako skroz drogirana to je stvarno ironija šta da se radi šteta što vas dvoje niste na venčanje Mani i ti bilo je totalno super, venčanje totalno stvarno

(4)

DANI

Ti misliš, to je sada beskraj. Da, to je sranje od misli, znaš i sama, ne mora niko da ti kaže, to je sranje od misli, ali molim lepo, u pizdu materinu, ti ćeš sada sebi da dozvoliš tu misao, ti ćeš sada sebi da je dozvoliš, da je to sada beskraj ili bi mogao da bude ili bi bio ili će biti, ne,

morao, morao, u pičku materinu, morao bi da bude beskraj, sranje, u pičku materinu, sranje i da ti sada imaš tako neki osećaj koji ti kaže da je to sada beskraj, da je to večno, beskrajno, da je to po širini, po širini beskrajno. Zato što, da, ti usrana pičko, ti misliš, mislila si, nažalost, da je to s njim nešto veliko, beskraj, i da nikada pre takvu osobu, i to si mu, ne, ne samo pomislila, to si mu čak i rekla, nikada pre nisi sreła takvu osobu, nikada do sad, rekla si, glupa pičko. Njemu. Pritom si do sad već mnoge, već si mnoge osobe, da, to se dešava, i više ti nije 20 i to se prosto dešava da čovek tako sreće osobe, osobe – muškarce tako sreće i misli da je to ljubav i takođe pomalo beskrajno, dakle usmereno ka beskraju, dok vas smrt, po dužini, u pizdu materinu, usmereno ka beskraju po dužini, ali, nažalost, ništa od toga nije bilo. Ništa od toga nije bilo po dužini s tim osobama – muškarcima koje si sretala, koje si, više ti, u pizdu materinu, nije 20, koje si po dužini sretala. Nažalost ništa od toga nije bilo. Ali oni u suštini nisu bili opremljeni, mislila si, nisu, nažalost, po strukturi u suštini bili opremljeni za beskraj po dužini, nažalost, nisu, misliš, i zato ništa od toga nije bilo i sve si ih odjebala. A onda on. Onda se jednostavno on tako pojavi, i ti pomisliš, dobro, više ti nije 20, krajnje je vreme da se on tako pojavi, tako neko kao on, s nekom drugom, s nekom drugom strukturom, mislila si, sa strukturom za beskraj po širini, mislila si i to si mu i rekla, da je to sada sasvim drugačije i nikada pre nisi sreła takvu osobu i odjednom je sve potpuno bogato i puno i sve je tu i sve je moguće i tu bi moglo jednostavno sve, da, rekla si, da je tu sad jednostavno sve moguće i potpuni beskraj, ali ne po dužini, ne, ne dok smrt, na to uopšte ne misliš u tom trenutku, teška kao smrt je ljubav i na to uopšte ne misliš, zato što to nije po dužini, nije jedna linija, ne sve do smrti, misliš, zato što trenutak, samo si u trenutku, i on se tako širi i postaje potpuno bezgraničan i bogat i pun i sve je moguće u tom trenutku koji se širi i raste i raste i raste, raste u ši-

rinu i beskrajno, obrćeš se po dužini za 90 stepeni i iz toga nastaje širina, misliš, da je sve u tom jednom trenutku moguće i nema granica i totalna mogućnost i totalno predavanje, to je događaj, misliš, to je tvoja revolucija, tvoja Hirošima, to je tvoj 9/11, tvoje ponovno rođenje, pad zida, krštenje, jebi ga, uskrsnuće što se mene tiče, da sretnoš tu osobu i odjednom neki smisao, odjednom sve dobije neki smisao, kako tu sve dobije neki smisao, u tom trenutku. I da tu sada ne bi bilo nikakvih nesporazuma, u pičku materinu, zato što to, naime, nije ljubav na prvi pogled, kada ti tu sad o trenutku, dakle, da ne bi bilo nikakvih nesporazuma, taj trenutak je već sam po sebi bio večnost, u pičku materinu, bio je jedan diskurs, taj trenutak, u pičku materinu, bio je jedan, u tri lepe pičke materine, kontakt mejlom – diskurs o tebi i njemu, trajao je usranu večnost, u pičku materinu, taj diskurs, da, a onda kasnije i telefonom, onda ste to i telefonom, i onda je stvarno bilo sranje koliko je mnogo koštao taj diskurs o vama telefonom, zato što onda čovek hoće i da se malo približi jedno drugom iznutra i malo unutrašnja stanja i ne samo tekst nego malo i glasom i tako i onda malo i nijanse, zato što su u tvojoj revoluciji nijanse, naime, prilično važne. I onda odjednom sve tu dobije neki smisao i problem je bila prosto tvoja ideja, tvoja ideja beskraj, beskraj po dužini, tvoj problem je bio još jednom, u pizdu lepu materinu, samo tvoje sranje od ideje o beskraju po dužini i onda se pojavi on i razbuca tvoju ideju i onda se on tako obrne, beskraj, obrne, obrne se za 90 stepeni, obrne se za tačno 90 stepeni i od dužine postane širina i beskraj je po dužini odjednom sasvim jasno u tebi, u tom momentu tačno u tom trenutku, beskraj je uvek i neprekidno i po dužini a ne po širini i zato je sve moguće i nikada pre nisi sreća takvu osobu. I onda on kaže: „Čuj, mislim da ja stvarno nisam, hoću da kažem, ja stvarno nisam, mislim, nisam čovek za tebe, dakle, nisam tvoj čovek, ali je jako važno, čuj, ovo je sad stvarno totalno va-

žno za mene. Da. Tako je. Tako je. I ja isto. Potpuno. I ja isto. Ni ja nikada nekog takvog. Totalno nikada pre nekog kao ti. Jako važno. I totalno snažno, to između nas. Ali, mislim, to sad zvuči možda čudno, ali mislim, to je nešto sasvim drugo između nas, to je nešto totalno duhovno, zvuči sad možda čudno, ali to između nas, to je dublje, to je, hoću da kažem, ta ravan, to je na jednoj totalno drugoj ravni, totalno dublje, duhovno. A onda pomislim „prefinjeno“. Ako sad kaže „prefinjeno“, onda ću da mu ga preko telefona, pomislim, u pizdu lepu materinu, ako sad „prefinjeno“, onda. „Prefinjeno“, kaže onda. I mislim se, u pizdu materinu, zašto ja plaćam telefon dva sata, sve sa ovim sranjem od beskraj po dužini, da, to su ta stanja, u pizdu materinu, znam već, i onda jedno takvo pseudoreligijsko sranje, jebi se, pomislim, jebi se, ti i tvoja prefinjenost i tvoj duh, jebi se. I da li možda neko može da mi kaže zašto ja kao žena stalno moram da pričam o tom sranju od ljubavi? Da li možda to neko može da mi kaže, zašto, molim lepo, stalno o tom sranju od ljubavi, u pičku materinu. Ali sada uopšte nisam. Uopšte nisam o ljubavi. Već o beskraju. Ma za bole me. Jebite se svi.

(5)

BINE pa dobro
i dečaci su onda bez nas
i nas dve stojimo još malo tako
Dani i ja
sranje od vremena
bilo je prilično hladno

DANI Bine
reci, je l' se kod vas nešto sprema

BINE molim?

DANI pa, mislim, da li nešto da li se nešto sprema prosto kod Olija i tebe

BINE ne otkud ti sad to?

DANI eto tako

BINE i onda me pita, da li se nešto sprema i ja mislim malo je čudno mesto pitati tako nešto na groblju ali dobro nju je sve ovo prilično potreslo

DANI potreslo me u pičku materinu to sa Hanesom glupa pičko mislim se

DANI sranje, Bine, zaboravila sam ono sa zemljom slušaj, idem još jednom brzo

BINE i onda se čak vratila zbog zemlje nju je stvarno potreslo ko bi rekao

DANI i pomislim, to je sad stvarno tako jeftino tako jedan jeftin beskraj, u pizdu materinu da joj napravi dete sigurno je trudna i neće da prizna ali ja tačno osećam da se nešto sprema kod nje zato što slučajno osećam neviđeno mnogo, u pizdu materinu i onda bacam još malo zemlje na Hanesa

i osećam da glava samo što mi nije pukla

BINE i onda se vratila s groba i rekla

DANI sranje, mislim da glava samo što mi nije pukla

BINE smešno da joj pukne glava stvarno smešno i ranije je to često govorila šta ćeš to im je u porodici, kod njih i to je isto nekakva ironija čini mi se to da će joj glava pući to im je u porodici

(6)

KARO dobro, mislim da je to sad bio moj šlagvort porodica to je sad bio, mislim, moj šlagvort

KARO Dakle, oni su specijalno došli, mislim, zbog rođendana, deca. Zbog njenog rođendana. Dakle, zbog mog. Da. Zato su došla, deca, zbog rođendana. 95. Ozbiljne godine, nema šta. Ozbiljne godine, 95. Napravila sam svinjsko pečenje.

KARO hoće li još neko kafu?

KARO I onda su kod Hanesa, mislim, na Hanesovu sahranu, deca. I takva slučajnost, to sa rođenda-

nom i sahranom u istom danu. Stvarno slučajnost. Jer inače uopšte ne bi bila ovde, deca, uopšte ne bi bila ovde, da nije to sa rođendanom i uopšte ne bi na sahranu i onda bi sve bilo sasvim drugačije, jer ako mene neko pita, onda mogu da kažem da je to sa Hanesom. Mislim, počelo.

KARO zar ne?
čuj
Kurt, zar ne?
hajde reci već jednom nešto, u pičku materinu
neverovatno
samo zato što je to slučajno moj šlagvort
da, jebi ga
„porodica” je bio moj šlagvort
ali to još uvek ne znači da ti ništa ne moraš da kažeš
mislim, neverovatno
samo zato što je „porodica” moj šlagvort
ali to je opet tako tipčno
mogao je to i tvoj šlagvort
ali ti ništa ne govoriš
porodica!
u svakom slučaju je sve to sa Hanesom!

KURT i ja pomislim, tačno znam zašto ona sad to kaže, jebi se sa svojim šlagvortom, jebi se sa svojim šlagvortom, u pičku materinu, znam, naime, jako dobro zašto je za nju to sve sa Hanesom i da bi Hanes sada trebalo da bude moj šlagvort, u pičku materinu, i ona sad to može da ponovi još sto puta, da je to sve sa Hanesom

KARO je l' ti čuješ?
sve je počelo sa Hanesom

KURT i ja to uopšte ne čujem i mislim da čovek teoretski početak, teoretski to verovatno neko jednom mora da mi objasni, šta je to, početak, jer ja zapravo ne znam kada je cela ta prošlost, u pičku materinu, zato što je to sad, čini mi se, prošlost koju treba da ispričam, to je, čini mi se, prošlost, jer budućnost čovek, nažalost, ne može da ispriča a ni sadašnjost ne može zato što je ona suviše mala za priču i odmah postaje prošlost i zato sad ja, nažalost, uopšte ne znam odakle da počnem priču, zato što, nažalost, ne znam gde ona počinje, ta prošlost, i tu čovek mora, čini mi se, dobro da sredi stvari, jer ja od čiste prošlosti nikakav početak a ona kao rak buja i raste i điklja i savija i propinje i probija se i ja ne vidim nikakav početak i uopšte neću ni stići do sadašnjosti ako se ovo ovako nastavi

KARO onda prosto ništa
onda prosto nemoj ništa da kažeš
ali bi možda ipak mogao nešto
mislim
pa dobro
mislim da glava samo što mi nije pukla

(7)

DANI Da, i onda jedna kafa na brzinu, nas dve, dve devojčice. I dečaci takođe nešto za sebe. I više mi se uopšte ne pije kafa, zato što sam je celog dana neprekidno i Bine i ja onda tako jednu kafu na brzinu i pomislim, stvarno ne bi trebalo to-

liko mnogo, sranje, stalno moram u wc od te kafe.

DANI moram na brzinu
da li mogu na brzinu kratko
samo nakratko na jednu pauzu

(8)

KARO hoće li još neko kafu?

MANI hvala, moramo da

KURT tačno, vi morate odmah da
baš loše, to sa Hanesom
baš loše

KARO da, to je stvarno loše

KURT čovek to uopšte ne može da zamisli,
tako nešto

KARO ne, čovek to uopšte ne može da zamisli
i kako je do toga uopšte moglo da dođe
tu si stvarno u pravu, Kurt
ali čovek ne može da provali jednu takvu
porodicu
zar ne?
ko će to da provali, Kurt
jednu takvu porodicu
ni ti to ne provaljuješ, Kurt
zar ne?

KURT ne, čovek ne provaljuje

KARO šta ćeš, tako je to
matori slave rođendan a mlade sahranjuju

KURT Karo, ne budi morbidna

KARO zašto sam morbidna?
prosto je tako
matori slave rođendan a mlade sahranjuju
ovaj svet je potpuno poludeo

MANI šta ćeš

KARO zar ne?
Manuel, zar ne?
prosto je tako

KURT u svakom slučaju strašno, to sa Hanesom

KARO Manuel!
zar ne?
jesam li u pravu?
matori slave rođendan a mlade
Manuel!
jesam li u pravu?

(9)

MANI

Danas je dobar dan, pomisliš, vratiš se kući i pomisliš da je danas dobar dan. U pičku materinu, stvarno dobar dan. Vratiš se kući, vratiš se u svoj super stan, vratiš se u svoj super – nije neki standard, ne, nije neki standard, tvoj stan, ali super, baš odgovara, neviđeno ti odgovara

i kao samac, mislim, molim lepo, kao samac, šta čoveku još treba, i kada izračunaš i kada svaki čovek, kada bi svaki čovek na ovoj usranoj zemlji imao toliko prostora kao ti, onda više, nažalost, ne bi bilo prostora na zemlji, kada bi svako toliko prostora kao ti i zato je ovo čak i luksuz, tvoj super stan, to je pravi luksuz, u pičku materinu, toliko mnogo prostora i jebe mi se za standard ili za ispod, jebe mi se za ispod standarda i budi malo neutralan, pomisliš, molim te budi malo CO₂ neutralan, u pičku materinu, jer to, nažalost, nisi, CO₂ neutralan, nažalost, nisi a ipak se nerviraš – zbog standarda i tako, čovek mora nekad da misli i na druge, čovek mora nekad da misli i za druge i nekad malo globalno molim, malo globalnog razmišljanja, naime, sigurno ti neće škoditi u tvom drkadžijskom sranju od stana, to ti sigurno neće škoditi i nemoj stalno da kukaš, simbolički kukaš, jer, to moraš da priznaš, iznutra stalno kukaš, simbolički stalno kukaš za luksuzom i za konjunktrom, zato što te to i te kako interesuje, kada za doručkom svoje lepe novine, to te naime i te kako interesuje, to sa konjunktrom, da li raste, da li je stabilna, stabilno, molim, samo neka raste i onda i ti računaš, istina, ne razumeš se baš mnogo u to, ali ipak računaš, da li je to dovoljno, da li ćeš ipak na vreme da nađeš novi stan i malo neki standard i onda malo srećan, zato što je to, nažalost, jedna funkcija, sreća, privredna funkcija, nažalost, i zato je konjunktura, nažalost, ipak malo važna, zato što bi to ipak bilo lepo, kada bi se to desilo s tvojom srećom i svetom i luksuzom, pre nego što oni dođu, zato što to znaš, to znaš, nažalost, da oni dolaze, da su već na startnim pozicijama, ti mladi, ta generacija, ta mlada generacija, ta nova, zato što ti je već neko vreme kristalno jasno, da tu već sledeća, da tu već sledeća generacija, da si ti sad, nažalost, već u godinama, kada moraš da priznaš, da, već je ponovo tu jedna, jedna generacija, već je ponovo tu jedna nova i oni nemaju isto sranje u glavi kao ti, i još pre tvog uspeha u karijeri oni već čitavu večnost sede na tvom radnom mestu i jebu te u zdrav mozak, ali ni to

nema veze, zato što konjunktura i klima i takvom kao što si ti ionako ništa ne treba, dakle, ispod standarda, bar ti ne treba mnogo prostora i skoro neutralno, zato što ti samo sok od jabuke a kada narandžu onda, molim, fer trejd i vraćaš se u svoj stan ispod standarda i misliš, danas je bio lep dan, zato što si tako umoran, zato što po tome čovek prepoznaje lepe dane, kada se sa posla umoran vratiš kući i uključiš televizor i kompjuter i frižider je prazan i tako si umoran u glavi i uključiš kompjuter i televizor i svučesh pantalone i nešto udobno ili prosto tako i sediš u košulji i bez pantalona ispred televizora i čak se sa 30 čovek dosađuje i čak se sa 30 jedan lep dan završava ispred televizora sa kurcem u ruci. I svaki dan je lep i na kraju svakog dana ispred televizora, ispred kompjutera i kurac u ruci i ceo svet kod tebe na ekranu i kurac u ruci i svet propada i drkaš sa svetom u opkladu, na poplave i bombe, na papu i sušu i na Istok, jako drkaš na Bliski Istok, na Jerusalim drkaš i na Ameriku i na hiljadu afričkih muva koje žderu decu i na Netrebko, i na nju drkaš, i te kako na nju drkaš, i odjednom ti postane jasno, u tvom drkadžijskom dvosobnom stanu – bez standarda i wc u hodniku – tačno u tom trenutku u tvom usranom drkadžijskom samačkom stanu postane ti jasno, to je nadanje, to što ti sad radiš je nadanje, molim lepo, i odjednom ti sine, jer da vidim da te neko sad kopira, da se tako nada kao ti, da vidim da te neko sad kopira, zato što, molim lepo, to nije drkanje, ne, to je nada, to je religija, molim lepo, to je religiozni čin naprosto, sam kod kuće sa sobom i svetom i hladna glava i ukrućen kurac i sve će biti dobro.

(10)

DANI dobro, mislim da sad moramo da je l' tako, Mani?

MANI da, moramo

KURT ja mislim da je to super

DANI šta?

KURT mislim da je super što vas dvoje kod Hanesa

KARO i onda sam ja morbidna, ili šta?

KURT šta ti je?
prosto mislim da je super što idu tamo iako skoro više nikakav kontakt a sada ipak idu tamo prosto mislim da je to super, Karo

KARO aha
nisam znala da te je to toliko potreslo ali možeš i ti na sahranu ako te je to toliko potreslo sigurno će ti se obradovati Hanesova majka, na primer ako te je to toliko potreslo nisam znala da te je to

DANI da, i mene čudi, ako ćemo iskreno

KURT šta to?
prosto mislim da je to super ne znam šta vam je svima i zašto ti uvek sve moraš da upropastiš

KARO zašto ja uvek sve moram da upropastim maločas svet a sad i super sahranu a da ne zaboravimo svinjsko pečenje koje joj nije prijalo

MANI mama, sad stvarno

KARO da, nažalost, Manuele jer to svinjsko pečenje, i njega sam, nažalost

DANI sad stvarno, mama, molim te

KARO nema „mama, molim te”

DANI ali pečenje joj je zaista prijalo i meni isto

KURT Karo

KARO jesam li ja možda gluva? da li sam nešto prečula?
zato što, nažalost, uopšte ne mogu da se setim da je ona rekla da joj pečenje prijalo jesam li ja možda gluva?

MANI ne, ali to se videlo

KARO a, videlo, znači da sam ćorava

KURT Karo, bilo je dobro to pečenje

(11)

KARO Boli me dupe za pečenje, nešto se mislim. Nije stvar u pečenju, to znam i sama. Neka sam ja morbidna, ali tako glupa nisam, da ne znam da nije stvar u usranom pečenju. Ali možda neko može da mi kaže zašto ona uvek takve stvari? Kada joj je, navodno, toliko prijalo? U pičku materinu i s proslavom rođendana. Izade iz svoje

sobe, dođe dole i deca tu i nas četvoro i ona i onda uvek kaže takve stvari. Da su Rusi lice u wc šolji. Da su Rusi. Idiotizam. Lice u wc šolji. „Umivali su se u wc šolji, zato što nisu znali šta je to wc šolja, ti Rusi”, kaže. Došli, nisu znali šta je wc šolja i umivali se u njoj. Idiotizam. Tada još nije bilo wc šolje u kući. Nju smo Kurt i ja

KURT sutra malo je to počelo sa Hanesom mislim se zato što je to, naime, sa kućom to je sve sa kućom ali u njihovom sistemu je to sa Hanesom i sad opet to sa prošlošću, u pičku materinu

KARO Rusi su već odavno bili otišli kada smo on i ja ugradili wc šolju, zato što je ovde nije bilo. Ovde, u pičku materinu, nije bilo nikakve wc šolje, zato što smo nju on i ja ugradili. Pre dece. Pre nego što su deca došla na svet on i ja smo ugradili wc šolju, da se deci ne bi smrzlo dupe dok seru. Ali ako ona kaže da su se Rusi umivali u wc šolji, onda su se Rusi u wc šolji i ako ona kaže da je nebo zeleno a ne plavo, onda je nebo zeleno a ne plavo a ako ti kažeš da je nebo plavo a da wc šolje nije bilo, onda ti još kaže da zavežeš. Ali pečenje je glavno.

KURT u mojoj prošlosti je sve to sa kućom a kuća je pod hipotekom a hipoteka je stara i to je prošlost koja se nikada neće otplatiti a budućnost, nažalost, niko sebi ne može da priušti

KARO Zaista ne znam kako su došli na ideju da njoj pečenje. Ali valjda su bili u pravu. I ako oni kažu

da joj je prijalo, onda joj je prijalo i onda ja ne mogu da kažem da nije. Onda moram da zavežem.

DANI i onda stvarno kaže matori slave rođendan a mlade sahranjuju

KARO I nebo je zeleno a usranu wc šolju je dobila od cara za venčanje. Tako. Sad sam još ja sve upropastila.

MANI mogli smo i mi da potpišemo

DANI da, mislim da smo tu rečenicu i mi

MANI matori slave rođendan a mlade sahranjuju

(12)

OLI pa dobro u svakom slučaju mi smo se jako obradovali Bine i ja

BINE da, Oli je tu u pravu stvarno smo se jako obradovali kada smo njih dvoje kod Hanesa

OLI na Hanesovoj sahrani

BINE da, na Hanesovoj sahrani kada smo ih tamo sreli Dani i Manija

OLI mislim, okolnosti su prosto mogle

BINE ali ipak lepo bilo je ipak stvarno lepo kada smo njih dvoje

OLI na Hanesovoj sahrani

BINE i ja verujem da je to onda počelo mislim pre toga nismo više imali kontakt sa njih dvoje mislim, sa Manijem i Dani

OLI ne, između nas četvoro bilo je stvarno nisu čak ni na venčanje došli, njih dvoje pozvali smo ih pozvali smo ih oboje na venčanje ali nisu došli poslali su samo čestitku i rekli da ne mogu

BINE ne, to nije tačno, Oli to nije tačno sutra malo su poslali čestitku

OLI sigurno je Dani

BINE ah, Dani je poslala čestitku Dani uopšte nisam znala da ti je Dani čestitku meni Dani, čini mi se, nije nikakvu čestitku

OLI ili mejl

BINE pa dobro, ako je tebi Dani čestitku ili mejl sad stvarno ne znam ali ako je tebi Dani čestitku ili mejl

OLI jebe mi se za čestitku oni u svakom slučaju nisu došli

BINE ne tačno nisu došli na venčanje Olijevo i moje

OLI hoću reći nekada mislim, stvarno smo bili bliski, nas četvoro mislim, Mani i Dani i Bine i ja dečaci i devojčice a onda se to prosto nekako promenilo mislim, ose

BINE da, tako je bilo, kao kada obrneš kvadrat

OLI tu su se jednostavno ose

BINE kada obrneš kvadrat za 90 stepeni

OLI prvo dečaci i devojčice a onda dečak devojčica dečak devojčica

BINE Bine Oli i Dani Mani

OLI tu su se jednostavno ose

BINE kao kod kvadrata iako nije to baš sasvim tačno mislim, to poređenje to sa kvadratom i to zato što Mani i Dani oni su bili i ranije

pre nego što su se ose
krv nije voda
hoću da kažem
ali naša voda, mislim Olijeva i moja
jača je od njihove krvi
naša voda
čak mnogo jača

(13)

KARO

Da, i ja spremam svinjsko pečenje, stojim u kuhinji i spremam svinjsko pečenje i ona silazi niz stepenice i stane tako. „Pa kad onda? Pa kad će onda doći, deca? Kad onda? Čuj! Reci. Kada će deca. Kada će doći, deca?” A ja: Doći će uskoro, kažem dok spremam pečenje, doći će uskoro, deca, kažem. „A kada?”, pita, „kada će doći, deca”, pita. Sve vreme to pita. A ja pravim ovo sranje od svinjskog pečenja i ona silazi niz stepenice i sve vreme pita kada će deca doći. Kada će doći deca grada. Deca grada. Iz grada. Deca iz grada. Kada će doći i da li će doći i kada će doći i da li će uskoro doći i da li ona još dugo mora da čeka da deca, da deca grada, da deca iz grada. Da dođu. Doći će. U pičku materinu, doći će, deca. I sad neka prestane. Neka prestane da zapitkuje, u pičku materinu i neka se skloni i oni će doći. Da. Doći će, deca. Da, u pičku materinu. I onda dobije taj tunnelski pogled. Ja ovde svinjsko pečenje a ona taj tunnelski pogled i onda gleda, da, ja to stvarno verujem, u taj tunel gleda, verujem. Ne znam tačno kuda. Prosto u tunel. Dobije taj tunnelski pogled i gleda u tunel i nemam pojava šta tamo vidi. Ali sigurno nikakvo svetlo. Sigurno ne vidi nikakvo svetlo. Ne. To ne. Gleda u tunel i sigurno nikakvo svetlo. Na kraju. Nikakvo svetlo. Na kraju. Ne. Taj njen tunel nema nikakvo svetlo, pomislím. Ne, svetlo taj njen tunel sigurno nema. Zato što se

ugasilo, to svetlo, na kraju. Ugasilo se. Čekalo je, da, čekalo je, to svetlo. Čekalo je da ona dođe. Da umre. Čekalo je decenijama da ona konačno prođe kroz taj usrani tunel. Čekalo, to svetlo, ali ona nije došla, nije prošla, nije kroz to sranje od tunela i onda je svetlo pomislilo, „Sada ću se ugasiť”. „Više neću da čekam. Sada ću se ugasiť. Ja sam svetlo na kraju tunela i neću više da čekam i zato ću se sada ugasiť”, kaže svetlo na kraju tunela a ona i dalje taj tunnelski pogled bez svetla na kraju i gleda i pita i diše i pita i diše kada će deca doći, pita, kada će doći, deca. Jer kada deca dođu, sinuće svetlo. I gleda u taj tunel bez svetla i ne usuđuje se unutra, ne usuđuje se već godinama unutra u tunel, zato što tamo nikakvo svetlo i mrak a ona se već godinama boji mraka. Boji se mraka već godinama, kao dete se boji mraka i gleda u tunel i ne usuđuje se unutra i čeka da deca dođu, jer kada deca dođu, sinuće svetlo. Kada deca dođu, sinuće svetlo. I ja se pitam, da li će možda onda, u pičku materinu, kada deca dođu i to usrano svetlo, da li će možda onda. Zato što strah od mraka. Kada deca dođu i sine svetlo, da li će onda možda sa svojim tunnelskim pogledom i disanjem i pitanjem, da li će onda konačno kraj i ona u taj usrani tunel. Ali onda deca dolaze i njoj je ponovo dobro i nema više tunnelskog pogleda i nema pitanja i disanje je ponovo lagano i ne gleda u tunel i usisava svetlo od dece i zaključava ga i čuva za beskraj i ne ulazi u tunel. (Matora krmača.)

(14)

KARO hoće li još neko kafu?

MANI ne, moramo da

DANI sranje, već je kasno

sad stvarno moramo
mogu li ja ovako?
nemam ništa crno
šta da se radi

KURT vidimo se kasnije
ja mislim da je to stvarno super, deco

KARO i onda su deca posle rođendana
mislim, posle jela i malo kafe
a ona je samo nakratko dole
na svinjsko pečenje i zato što deca
a onda opet gore i malo da spava
ili šta ti ja znam
a deca su onda na sahranu
Kurtu je to inače bilo baš super
da deca
pa dobro
i matori žive večno i slave rođendan
95
ozbiljne godine, 95
i pomislim, ako ona može 95, onda ću ja si-
gurno da živim večno, pomislim
ružna misao
stvarno užasno ružna misao
i nekako to svinjsko pečenje ipak nije bilo do-
bro, čini mi se
zato što mi je nekako tako loše

KARO mislim da moram brzo
samo nakratko

KARO u pičku materinu, ni ja ne znam kako je tako
nešto moglo da se desi
to je ipak sve sa Hanesom

KURT i onda kleči ispred šolje u wc-u i kaže

KARO sve je počelo sa Hanesom, kažem

KURT hoće dušu da povрати i kaže da je to sve sa Ha-
nesom
a ja pomislim, kako neko može tako da laže

KURT ti stvarno u to veruješ?
da je to sa Hanesom

KARO stvarno strašno

KURT Karo, u pičku materinu, zar stvarno ve-
ruješ u to?

KURT kako neko može tako da laže, pomislim

KURT Karo, u pičku materinu!

KARO ne viči na mene
sve ovo je jedna takva svinjarija
jedna takva usrana svinjarija
ne viči na mene!

KARO i hoću dušu da povratim i pomislim dva pucnja
i hoću dušu da povratim

KURT Karo, reci nešto

KARO šta?

KURT ne znam
reci prosto nešto

KARO čini mi se da sam prilično na kraju snage, pomi-
slim

KURT Karo, reci nešto

KARO napravila sam pečenje

KURT i pomislim, večni život, nažalost, niko sebi ne može da priušti

(15)

BINE i mi sad sedimo tu
Dani, tako se radujem
stvarno
totalno

DANI čuj, i ja isto, Bine

BINE da
smešno

DANI Bine, Bine

BINE ne mogu da verujem
baš kao pre sedimo sad ovde
dve devojčice i pijemo kafu

BINE da, u pičku materinu, naravno da sam se obra-
dovala
hoću reći
to je sasvim normalno, da se čovek obraduje
kada se posle tako dugo vremena
i da onda na jednu kafu
i to ne znači da čovek odmah ponovo sasvim
blisko
mislim, okolnosti nisu baš bile
dakle, to sa Hanesom
mislim
atmosfera je bila malo teška
rekla bih

BINE ludilo, Dani
kakva slučajnost, da nas četvoro
mogu ti reći, kad tako nešto planiraš,
nikad ne uspe
kunem ti se!
kad tako nešto planiraš, da nas četvoro
to nikad ne uspe
ludilo
stvarno totalno srećna slučajnost

DANI i pomislim, to sranje od slučajnosti možeš da,
znaš gde

BINE hajde, pričaj!
pa kako ste?
Mani i ti
pa kako ste?
dobro?
jeste li dobro?

DANI dobro sam
da, hvala
a Manija moraš, verujem, sama da pitaš

BINE jasno, njega moram sama da pitam
ali njega sad sigurno Oli to pita
sad sigurno piju pivo, dečaci i Oli
upravo pita Manija kako je

(16)

MANI

Ti si moderan, misliš, moderan i mlad i sad i danas i to-
talno na pulsu, totalno si na pulsu, na pulsu vremena i
mlad čovek i totalno na pulsu, u sadašnjem trenutku, u
pizdu materinu, toliko si totalno u sada i u sadašnjosti

i u trenutku, tome čovek može i da se raduje, misliš, zato što si ti tako u trenutku. Tome čovek stvarno može malo i da se raduje, u pizdu materinu. I onda se raduješ. Raduješ se nakratko i onda odjednom, odjednom posle radovanja, posle radovanja zbog sadašnjosti, zbog tvog bivstva – u – sadašnjosti – u – sadašnjem – trenutku, odjednom ti postane jasno da je sve to teško sranje, jedno činjenično sranje i da to, nažalost, uopšte ništa ne znači, osim da si ti sad prosto slučajno, da slučajno, u pičku materinu, slučajno u ovom sranju od sadašnjosti, slučajno u trenutku, slučajno sada ovde danas, to teško sranje ništa drugo ne znači. Ali samo trenutak! Zato što ipak, molim lepo, ipak ti to uopšte ne ide loše, dakle, to sa trenutkom i da vidim da te neko sad kopira, tvoj u trenutku, u sada i ovde i danas. I onda misliš da je to totalno istočnjački, smatraš da je to sad totalno istočnjački, to što ti sad upravo u trenutku. Čoveče, to je stvarno totalno jedna istočnjačka praksa, skoro kao zen i budizam, misliš, i već si, a da to nisi ni primetio, usred totalno istočnjačkog biti – u – trenutku – meditativnog sranja. Prosto tako i bez ikakve prakse a ipak totalni budista, potpuno anonimni budista i totalno nesvesno i bez napora i bez ikakve prakse, totalno nesvesni budizam bez, bez isključivanja i uranja i zaboravljanja, i ti sad to, nažalost, uopšte ne razumeš, šta je u tome lepo i zašto to ljudi dobrovoljno i pale mirišljave štapiće za to sranje od bivstva – u – trenutku. Zato što je to bolesno. Tvoj anonimni budizam je bolest a ne izlečenje, u pičku materinu, i kada ti neko dođe i kaže, tu čovek mora malo opušteno, opusti se malo i sad malo u trenutku i malo ti ceo a ne uvek neko drugi i ne uvek neko htenje, kada ti neko dođe i kaže, da ti jednostavno malo samo u trenutku, zato što je to, naime, jedna tehnika, postoji jedna tehnika trenutka za bivstvo, za bivstvo – u – sebi, kada ti neko dođe, onda, molim lepo, može da ti ga malo. Može da ti ga malo sa svojim govnetom od trenutka i tom drkadžij-

skom psihotehnikom i tim usranim Budom i celim tim sranjem, zato što je to bolesno i tebi je to odavno jasno, u pičku materinu, zato što si ti, naime, neprekidno, u pičku materinu neprekidno u ovom trenutku, i bez tehnike, i uvek si i neprekidno u svakom sranju od trenutka u trenutku, i zato može da ti ga malo, zato što ti uvek u trenutku, i uvek jedna tačka i uvek raspršen i na ovoj krivoj i, nažalost, nikakva funkcija, tu čovek mora sad malo matematički. Ne, funkcija, nažalost, ne. Kada čovek malo matematički. Ti, nažalost, nemaš nikakvu funkciju, nažalost, nikakvu matematičku funkciju, nikakav račun, i nikakvu funkciju za tvoju krivu i zato samo tačke, i onda se one raspršavaju, tvoje tačke, raspršavaju se, sasvim bez matematike, sasvim bez računa, sasvim bez funkcije, raspršavaju se i onda obrazuju, nažalost, ne, jednu liniju tvoje tačke, nažalost, ne obrazuju, to ti je govno od muve na prozoru, misliš se, i nikakva linija i uvek samo trenutak i sada i raspršeno i jedno sada i jedno sada i jedno sada a između nikakva linija, nikakva linija između tačaka i nikakva kriva i nikakva budućnost, ne, nažalost, nikakva budućnost koju možeš da zamisliš, zato što je budućnost izvod, izvod funkcije a ti, nažalost, samo tačke i tu ne možeš nikakvu krivu, tu ne možeš, nažalost, nikakvu krivu da povučeš lenjirrom i da jednom izvedeš neku budućnost i da znaš kuda to vodi, i zato on može da ti ga malo, u pičku materinu, zato što je tvoj budizam bolest, ali on onda, nažalost, uopšte ne zna šta ti je, i zašto je to sad problem, kada, izvini, oni na Istoku, oni sa istočnjačkim načinom mišljenja, ni oni nemaju nikakav problem i to je tamo čak i cilj, to je tamo prosvetljenje, to je tamo sreća, samo u trenutku i totalno u sada, i zašto ti tu neki problem, samo zato što ti nikakav račun za svoje tačke i nikakvu funkciju i odjednom hoćeš da oni neku krivu i neku liniju, ali to one u Aziji uopšte ne interesuje, i zašto ti uvek neki račun i neki sistem. Izvini, tu uvek mora neki sistem i neki račun, molim lepo, i tu čoveku mora jednom da

postane jasno, da je to, nažalost, jedan prilično zapadnjački diskurs, matematika i sve to, to je, nažalost, jedan sasvim zapadnjački, jedan vladajući diskurs i to prilično falusno orijentisan a u Aziji može, naime, i bez toga, tamo može, molim lepo, u pičku materinu, i bez toga. I njima je bolje, onima u Aziji je stvarno bolje, u pičku materinu, zato što oni još uvek znaju kako se živi, kako se jednostavno živi, da, jednostavno, oni žive jednostavno, ali zato, nažalost, i bolje i bez sistema i stare, da, oni u Aziji, nećeš verovati koju starost mogu da dožive oni u Aziji i nemaju ni rak, čitao je negde, da oni nikakav rak ili manje ili makar ne tako često kao kod nas i da oni žive duže i da je to od ždranja pirinča, oni žderu toliko mnogo pirinča, da nikakav rak i potpuno su u trenutku i totalno u ovde i sada i totalno srećni i onda ti najradije dođe da tom seratoru nabiješ njegove kineske štapiće u dupe i zapušiš njegovim usranim pirinčom i da mu kažeš da je to sad jedna totalno lepa praksa za trenutak i neka uroni u sebe i uživa jer sigurno neće dobiti rak zahvaljujući pirinču i tropskom drvetu u svom dupetu, to je totalno super protiv zatvora i raka i neka sad malo opušteno i slobodno može da ti razglednicu iz Azije i neka konačno zaveže, u tri lepe pičke materine, jebeni drkadžija.

(17)

KURT i kako je bilo?
kod Hanesa
na Hanesovoj sahrani?

MANI i onda se vratimo kući
i susret s njih dvoje nije bio, čini mi se, baš srećna slučajnost
bar to pivo s Olijem nije
i onda mi Dani kaže da oni uveče još jednom

DANI da, u pičku materinu, ni sama ne znam
zašto
prosto sam mislila da to

MANI i pitam se da li ona to zbog Olija
i onda sedimo tako
i to usrano pečenje još uvek na stolu
i tata kaže

KURT stvarno strašno
to sa Hanesom
stvarno

MANI i onda još jednom kaže da je to baš super
što smo nas dvoje na sahranu

KURT to je stvarno super
što ste vas dvoje kod Hanesa

KARO i ja ga uopšte ne slušam
i mislim, ako ona može 95, onda ću ja sigurno
da živim večno
i ona isto
i ona će sigurno da živi večno
matori žive večno a mlade sahranjuju

KURT da, priznajem
stvarno me je potreslo
to sa Hanesom
stvarno me je, jebote, potreslo
i sve pokvarilo
ali iskreno rečeno, mogu to da razumem
mogu da razumem to sa Hanesom
zato što sam ja ovde, naime, otac i onda čovek
razume tako nešto

KARO u pizdu materinu, ona će sigurno da živi večno,
pomislim

DANI i Mani odlazi u wc
i tata za njim
zato što je on još malo pečenja za užinu i sada
ide da opere ruke

KARO wc šolju su ugradili Rusi!
mislite na to, vas dvojica, kada
da su wc šolju Rusi!

DANI i ja sama s njom za stolom

MANI i ja odlazim u wc i tata za mnom
i to ga je toliko potreslo, to sa Hanesom, kaže

KURT to me je stvarno potreslo

DANI i ja sama s njom za stolom

KARO ona će sigurno da živi večno, pomislim
u pizdu materinu, pomislim, ona će sigurno da
živi večno
95
u pizdu materinu
ona to namerno radi, namerno ne umire

DANI i onda kaže, ona namerno ne umire
i da je ona

KARO ona je već mrtva, rekla sam
ona je već godinama mrtva
u pizdu materinu, tu se ništa više neće desiti, sa
njom
ona je već odavno mrtva
ona je živo mrtva i namerno neće da ode

KARO Dani, ona od moje kuće pravi gro-
blje

MANI i ja stojim nad wc šoljom
i on pere ruke
i onda priča još jednom to o Hanesu
još jednom

MANI to si mi već ispričao, tata
to si mi još preko telefona

CARO s matorom u kući, ovo je pravo groblje

DANI kaže
s matorom u kući, ovo je pravo groblje

MANI tata, to si mi stvarno još preko telefona

KURT ali ne od početka

MANI i onda mi priča to o Hanesu

DANI a ona kaže

KARO svetlost
mislila sam, svetlost
kada deca dođu, onda će svetlost
i sasvim svetlo u tunelu
od kraja ka početku
onda će se pojaviti svetlost na kraju tu-
nela
jer kada deca dođu, svetlost će
mislila sam
i ona onda nema više straha od mraka i

KURT i onda mu još jednom pričam to o Hanesu
da je bio totalno gotov i da se ponovo uradio i
ponovo bez novca
a novac mu treba
treba mu novac, Hanesu

ne zna se za šta, ali mu treba novac
čovjek može da zamisli za šta mu treba novac
to mu nisam rekao, Maniju, ali imam ja svoje iz-
vore i tačno znam za šta Hanesu stalno novac

MANI i onda priča još jednom
i ja to više ne mogu da izdržim i najradije bih
mu zavrnuo šiju
zato što opet to sa Hanesom
stojim nad wc šoljom a on ulazi i opet to sa Ha-
nesom

KARO ponekad pomislim, ona namerno neće
da umre
ona nam isisava vazduh
Kurtu i meni
isisava nam vazduh
u pičku materinu
živim na groblju
ovde smrdi
ovde smrdi na trulež
to se oseća, u pičku materinu

KURT u svakom slučaju, Hanesu opet treba
novac

DANI i onda kaže
još jedan ovakav rođendan
još jedan ovakav
još jedna godina
to sebi neću da radim

KURT i u nekom trenutku Hanes stoji u sred
noći
u spavaćoj sobi svojih roditelja
i roditelji nisu kod kuće
izašli su, roditelji

slušaš li me, Mani?
slušaš li me?

MANI da

MANI onda i ja perem ruke
a on stoji u vratima i ne pušta me napolje

DANI i onda kaže
zategnuću konopac

KARO da
rekla sam
zategnuću konopac
da
rekla sam
priznajem
rekla sam

KURT i roditelji nisu kod kuće i Hanes u spava-
ćoj sobi
zato što tamo novac
zato što tamo štedne knjižice
i Hanes traži i pravi krš u sobi
i traži i traži

KARO da, u pičku materinu, to sam rekla
da ću konopac
da, u pičku materinu

MANI i onda se otvaraju vrata i otac ulazi

DANI krišom, noću, kaže
krišom, noću, zategnuće konopac

KARO krišom, noću, zategnuću konopac

KURT i onda otac ulazi

MANI vratili su se ranije, zato što Hanesova majka ta-
kvu glavobolju

KURT i vide svetlo gore
i otac odlazi gore i stoji u vratima

DANI i onda kaže
ne, ne noću, ne noću
uveče
kada padne mrak i kada ona još jednom na šolju
još jednom u wc
na njenu wc šolju, u kojoj su se Rusi
onda ću da zategnem konopac

KURT i otac stoji u vratima
i gleda Hanesa
i sobu
i sav taj krš

KARO i onda ćemo da otputujemo
na vikend
otputovaćemo još iste večeri
a ja zategnula konopac

KURT i Hanes vrišti „Gde je novac“
i otac se okreće
i ostavlja Hanesa da vrišti
i vraća se
i silazi niz stepenice

DANI i onda noću ustaje još jednom
kao svakog dana ustaje još jednom
zato što mora u wc
ustaje i ide ka stepenicama
i stane na prvi stepenik
i saplete se o konopac

i padne niz stepenice

KARO a mi nismo tu preko vikenda
i vratimo se
i sklonimo konopac
i jedna stara žena je niz stepenice

MANI a ispod u wc-u majka
Hanesova majka
hoće dušu da povрати
zato što je glava toliko

KURT i otac odlazi do regala s lovačkim oruž-
jem

DANI tako nešto se dešava, kaže
da jedna stara žena niz stepenice

MANI i majka hoće dušu da povрати
a otac ponovo uz stepenice

KURT i Hanes ponovo vrišti, gde je novac

KARO svakoga dana negde neka stara žena
padne
svakog dana u celom svetu padaju hi-
ljade žena
baš sada u ovoj sekundi padaju u celom
svetu
stotine hiljada starih žena niz stepenice
i niko se ne zapita
zato što je to normalno
tako nešto se dešava

KURT gde je novac, vrišti

KARO u Africi ljudi takođe neprestano umiru
hiljade

stotine hiljada
u Africi, na primer

(18)

BINE

KURT i otac podiže pušku i puca

DANI to je potpuno normalno, kaže

KURT podiže pušku i nišani i puca
prvo u Hanesa
a zatim u sebe

MANI a majka dušu da povrati i onda čuje dva pucnja
i hoće dušu da povrati

KURT prvo u Hanesa
a zatim

KARO ali ona namerno neće da umre
sigurno će joj još i krila izrasti

KURT jedan dva

DANI tamo pozadi, iz grbe, sigurno će joj još i krila iz-
rasti, kaže

KARO saplešće se o konopac, izrašće joj krila
i poleteće niz stepenice
i sleteće dole i otići u wc s tim usranim
krilima
i namerno neće umreti

KURT podiže pušku i puca
jedan dva

KARO i pomislim
u pičku materinu
čak ni oni u Africi ne čekaju večno da umru

Ja se izvinjavam, ali ja mislim da tu sigurno nema ničeg zbog čega bismo se nas dvoje sad nešto krivim, dakle, Oli i ja. Mislim da tu stvarno nema ničeg zbog čega bismo se nas dvoje sad tu nešto osećali krivim, zato što, mislim, prosto je tako. Da, to sad zvuči hevi, to sad možda zvuči totalno hevi i odvratno i pokvareno i grozno i sve, ali boli me dupe za to, zato što, nažalost, mislim, ja se izvinjavam, ali ponekad život krene nekim drugim tokom. Da, to je sad odvratno i totalno nekorektno, da, čak i politički je to totalno nekorektno, ali to, nažalost, nije nikakav dečiji rođendan, taj život, i on ponekad krene nekim drugim tokom i u tom usranom kvadratu, tu su se onda, nažalost, prosto ose. Mislim, ja se izvinjavam, ali pošto krv nije voda, ona ponekad postane toliko gusta da se zgruša, onda to, nažalost, postane malo previše gusto, rekla bih i da me je Dani tada pitala, dakle, da me je pitala za savet, onda bih joj sigurno rekla, čuj, kada je krv previše gusta, onda se ona zgruša, krv, i onda više ništa ne funkcioniše, i onda život sebi traži neki drugi tok, zato što ni on nema neograničeno mnogo vremena, taj život, nažalost, nema neograničeno mnogo vremena, nažalost, nema, taj život, rekla bih joj, Dani, da me je tada pitala, ili Mani. I, nažalost, ja sam onda neki drugi tok, dakle Oli i ja, neki drugi tok, to smo onda, nažalost, bili nas dvoje, zato što je tu život pomislio, sada ću radije krenuti drugim putem, sada ću uzeti Olija i Bine, sada ću malo obrnuti ose, pomislio je život, ose ovog usranog kvadrata, dečaci i devojčice, pomislio je život i jasno rekao, zato što život, naime, ponekad i jasno govori i računa samo sa celim brojevima i da su možda nešto uspeli da nauče, Dani i Mani, nešto od Hanesa, da su možda nešto naučili, zato što je i kod Hanesa život, nažalost, teška svinjarija, taj život, i kada onda čovek na kraju, dakle kada pogleda unazad, onda,

nažalost, mora da kaže da je život bio u pravu, to sa osom, dakle, sa drugom osom i drugim tokom i to tako, tu je život, („nažalost“), bio u pravu, zato što on neće da gradi kule od peska, taj život, i ja sad tu stvarno totalno ništa ne mogu. Baš sranje.

(19)

MANI sad svi zavežite
u pičku materinu

DANI mi upravo sve tako useravamo
kao što to čovek samo može da usere
ovo ovde je jedno takvo drkadžijsko sranje
nebo je mašina
usrani čmar, u pičku materinu, može da se jebe

MANI da, mašina
to sam već na početku

DANI i mašina ti daje jedan broj
i uopšte nije, u pičku materinu, stvar u tome
kakav broj dobiješ od neba
uopšte nije stvar u tome
stvar je samo u tome DA
stvar je samo u tome DA taj broj, u tome DA taj račun
DA li se s tobom računa, u tome je stvar
da li si ti deo opšteg računa

MANI da li ti mnoštvu elemenata
da li si deo mnoštva elemenata s kojima se računa u ekonomiji budućnosti

DANI u pičku materinu, samo je u tome stvar

MANI da li si deo ansambla, mnoštva proračuna

DANI da li si na osi

MANI da li si uopšte na osi brojeva
da li si broj na osi, na brojčanom zraku, na osi dobrog

DANI jebe mi se za osu dobrog
za to me boli dupe, u pičku materinu
glavna stvar je osa
dok god si na osi, sve je dobro

MANI zato što sve što je na osi

DANI u pičku materinu, boli me dupe kakva je osa

MANI sve što je na osi igra neku ulogu, u pičku materinu

DANI kada ti nekom ansamblu

MANI mnoštvu elemenata
ne nekih određenih brojeva
mnoštvu brojeva uopšte
onda se računa s tobom
onda imaš neku budućnost

DANI zato što osa, brojčani zrak, on se uvek kreće ka budućnosti
kreće od nule ka beskraju, po dužini
ka beskraju u budućnosti
kada ti jedan broj
onda imaš neku, neku budućnost, u pičku materinu
sve na osi ima neku budućnost i igra, u pičku materinu, neku ulogu u ovom usranom računu ekonomije budućnosti

MANI i onda oni na osi zla mogu, naime, da se ra-
duju,
što su uopšte na nekoj osi
što su uopšte na nekoj usranoj osi a ne nigde
zato što ako nisi ni na jednoj osi
ako ti nebo

DANI nebo je mašina

MANI i ako nisi ni na jednoj osi
zato što od neba nisi nikakav broj
onda se ne krećeš napred
onda si, nažalost, višak koji ne ulazi u račun

DANI baviš se matematikom
a pored tebe na stolu stoji kola
i ni to ti ne ulazi u račun
kola na stolu, u pičku materinu
da, to je glup primer
to sa kolom
znam i sama
ali nema nikakav broj

MANI i tu postoje hiljade
stotine hiljada postoje

DANI milioni

MANI da, milioni drugih koji nisu na osi i zato uopšte
ne igraju nikakvu ulogu

DANI i to mora neko i da im kaže, u pičku materinu,
da je nebo mašina
a oni prosto, nažalost, nikakav broj i ni na ka-
kvoj osi

MANI i zato, nažalost, jedan višak koji se može zane-
mariti

DANI jedan ekscesivan ostatak
jedan ćelijski višak
jedna ćelijska gomila
jedna polovina ćelijske planete
jedan karcinom u sistemu za varenje sveta
jedan usrani karcinom

MANI jedan ispražnjen depo ugljovodonika

DANI jedno organsko privremeno skladište
možda za kasnije, nikad se ne zna

MANI i prema zakonu o održanju mase sasvim nor-
malno
zato što su tu atomi u pustinji ili negde druge
prosto pomislili
sada ću obrazovati jednu vezu, sada ću obrazo-
vati jednu ugljovodoničnu vezu
da jednom budem malo organski

DANI možda kao skladište za kasnije, nikad se ne zna
ni mašina ne zna

MANI mašina je u strogom smislu reči i posle detaljne
analize

DANI posle u pičku materinu detaljne analize

MANI mašina je transcendencija

DANI totalna transcendencija
i toliko transcendentan kao mašina, Bog, čini
mi se, nikada nije bio
ali zato sad mašina
mnogo transcendentnija od Boga i sad, za-
pravo, totalni Bog

MANI totalna transcendencija

DANI posle detaljne analize, na kraju istorije razvoja

MANI istorije razvoja religije

DANI i posle smrti Boga

MANI na kraju stoji mašina

(20)

OLI

I onda su nas još pozvali u goste. Mislim. Da smo znali. Bine, glupa guska, pita da li su nešto planirali to veče. Zato što se tako dugo nismo videli i nas dvoje uveče verovatno i onda Dani kaže da uveče možemo da svratimo do njih. Uveče. Možemo kod njih. Mislim, u kuću njihovih roditelja. Zato što oni još uvek nemaju svoju. Mislim, kuću. I Bine kaže Dani, Dani, baš se radujem. Takva slučajnost. Stvarno. I naravno da ćemo doći. Svratićemo. Uveče. I roditelji nisu kod kuće i onda tako sedimo i onda oni pričaju tako neke stvari. Uopšte mi nije jasno zašto pričaju tako neke stvari, tako privatne, dok smo mi u poseti, zašto oni tako neke stvari

(21)

BINE ludilo
to je stvarno hevi
i ona je to stvarno rekla?
to sa konopcem i to?
mislim

DANI da, sve, tim rečima

BINE ludilo
totalno hevi
stvarno

MANI a on stoji u vratima wc-a i ne pušta me napolje

OLI šta ćeš

BINE ludilo
a ja sam uvek mislila da moji matori
šta ćeš
nego reci, Dani, zašto tako gledaš u moj
stomak?

DANI šta?
ja?

BINE da, ti
stalno gledaš u moj stomak

DANI možda zato što ne mogu da podnesem tvoje
usrano lice
mislim se

BINE stvarno mi stalno gledaš u stomak
imam osećaj
nekako

DANI ne, to nije tačno

BINE je ' tako, Oli?
sigurno
je ' tako?

OLI Bine, dakle
ja

MANI Oli, on mi preti

OLI šta?

BINE Oli!
pa dobro, možda samo umišljam

MANI znaš, Oli, to sa Hanesom
to što on stalno počinje s tim
on mi preti

OLI molim te, Mani
to je sad već malo paranoično
zar ne misliš?

BINE Dani, ne lažem te
stvarno te ne lažem

DANI kako to misliš, ne lažeš me

MANI molim te, Oli, šta je sad tu paranoično

BINE pa to, mislim, da se kod mene ništa ne
sprema

OLI da je to sad pretnja, Mani
stvarno mislim da je to malo

BINE Dani, stvarno te ne lažem

OLI to je stvarno paranoično, Mani
mislim

BINE kod mene se stvarno ništa ne sprema
je l' da, Oli?

OLI šta?

BINE kod mene se stvarno ništa ne sprema,
je l' da?
mislim, kod nas

DANI Bine, ja sad stvarno ništa ne razumem

OLI ni ja

MANI ma da, Oli, verovatno si u pravu
stvarno bi bilo čudno da mi preti
stvarno sam već paranoičan
u pravu si, Oli

DANI Bine!
ja sad stvarno ne znam na šta misliš

DANI i onda kaže da je mislila da ja verujem da me
ona laže kada kaže da se kod nje ništa ne
sprema i da ja zato stalno u njen

BINE i ja sam već paranoična

MANI pa onda je dobro što smo se ponovo
sreli, Bine
zato što sam i ja

OLI da, dobro je
vidiš, Mani
i Bine stalno padaju na pamet tako
neke čudne stvari

BINE pa da, ali ne tako kao Maniju
stvarno ne
ali Dani, ti
mislim
stvarno te ne lažem

DANI i onda je pitam odakle joj to

BINE odakle mi šta?

DANI to da ti ja ne verujem da se tu ništa ne sprema i da ti zato stalno navodno u stomak

BINE pa prosto sam mislila da mislim
zato što meni već otkucava sat
mislim biološki sat
i da možda i kod tebe i da ti zato

DANI da joj zavidim, zato što je možda trudna
ona stvarno misli da joj ja zavidim

OLI o Bože, to je sad gadna tema

DANI da, Oli, to je sad gadna tema
zato što tu sad slatki par dolazi u posetu starim prijateljima
oni su stvarno stari prijatelji, je l'tako?
Mani?
oni su naši stari prijatelji
i odnedavno par
čak i venčanje i sve to
i dolaze u posetu i onda se meni podmeće da sam zavidna i da moj sat
e jebi ga

OLI dakle, Dani, sad stvarno
Mani, reci nešto?

MANI šta da kažem?

DANI ja tako nešto uopšte nemam, to sranje od bio-

loškog sata, pomislim
a onda to i glasno kažem a Mani kaže

MANI jebi ga, Dani, ni ja

DANI da, Mani i ja nemamo tako nešto
nažalost

MANI šta ćeš, kad smo brat i sestra

OLI da
verovatno zato

MANI kad smo brat i sestra

DANI a krv nije voda
mi smo sasvim bliski, Mani i ja

BINE pa da, oduvek ste i bili
zar ne?

DANI ne
nismo oduvek
je l' tako, Mani?
nismo oduvek

MANI nismo, tačno
nismo oduvek
u stvari tek od kada ste Oli i ti, Bine

BINE ne, još ranije, stvarno, verujem još ranije, kažem
i pomislim da se sve ovo sad polako otima kontroli
i ja zaista razumem, da Dani
tako sama i sve
da to nije lako

ali onda ona prosto mora nekog da nađe
ali ona je uvek bila tako bliska sa Manijem

DANI i ja kažem, ne, tek od kada ste Oli i ti

DANI Bine, nažalost, ja sad insistiram na
tome
tek otkad Oli i ti
zato što su ranije bili dečaci i devojčice
i tek posle je bilo tako da ti i Oli
i Mani i ja

MANI samo prosto drugačije

DANI da, samo drugačije
zato što između brata i sestre
mislim

MANI između brata i sestre to je drugačije

OLI i on kaže između brata i sestre to je drugačije
i ja pomislim, da, tu si u pravu
samo što je to, nažalost, kod vas dvoje ipak
malo čudno
još onda sam mislio, dok smo Mani i ja bili bli-
ski
još onda, da je to čudno između njih dvoje i da
se Maniju uopšte ne bi
dakle
kada zamislim da bih mogao da tucam njegovu
sestru
to mu se sigurno ne bi
i zbog toga sam ja onda
dobro, ne sad „zbog toga”
ali onda sam ja onda ipak Bine

DANI i tada niko nije mogao da zna, da onda
na kraju Oli i ti, Bine

u stvari sve je ukazivalo na to da ne ti i
Oli, nego ja i
šta da se radi
sve je ukazivalo na to
teoretski

MANI i onda me Oli pogleda i kaže

OLI šta da se radi
tamo gde ljubav padne

DANI ah, gluposti
tamo gde ljubav padne
takva glupost
zar ne?
Mani

MANI i ja pomislim, drkadžijo
ti usrani jebeni drkadžijo

DANI pa dobro, sve je ukazivalo na to
ali onda
mislim, čovek se ipak informiše
pre nego što ljubav negde padne, čo-
vek se ipak informiše
mislim, čovek ima svoje izvore
dečaci i devojčice
i ja pitam svoj izvor, zato što su dečaci
skroz bliski prijatelji i ja pitam svoj izvor
i izvor kaže:
pa sad, da li je to po dužini za beskraj

MANI pa sad
ja ti u svakom slučaju verujem, Bine
da se ništa ne sprema
kod tebe

DANI i pošto krv nije voda
pomislila sam, prepustiću ti ga, Bine

OLI da li on jebe svoju sestru, pitam se da li drkadžija jebe svoju sestru

BINE ona će mi ga prepustiti, kaže, glupa drolja ona će meni njega prepustiti i nešto se mislim, baš lepo od tebe što si mi prepustila Olija, ali ja njega nisam dobila na poklon, nije meni Dani njega poklonila, zato što se tu, molim lepo, još nešto računa prepustiću ti ga, kaže a ja kažem

BINE šta da se radi, tamo gde ljubav padne, Dani

OLI sasvim tačno, Bine tamo gde ljubav padne

OLI I onda Mani kaže, da li postoji sila teže?

MANI da li postoji sila teže?

OLI i ja pomislim, to je sad opet tako tipično kada postane gusto, menja se tema ali isto tako znam, ko je izvor

BINE da li postoji kakva sila teže?

MANI tamo gde ljubav padne da li za to postoji sila teže, jer ako za to postoji sila teže, onda je Dani i ja nemamo ili je imamo premalo možda Dani i ja imamo jednostavno premalo sile teže

DANI da, tu si možda u pravu, Mani

DANI kažem i pomislim da glava opet samo što mi nije pukla i da ja to sad uopšte ne želim da slušam i da je to sad opet jedna rečenica kao ona sa nebom i sa matorima i mladima i sve ostalo i da ja sad to, u pičku materinu, stvarno ne želim da slušam

MANI jednostavno imamo premalo sile teže i zato ljubav ne pada

BINE blesavo kao jabuka

MANI tačno, kao jabuka i zato ljubav ne pada i Dani i ja kao Zemlja i ona ne pada, ljubav

BINE i onda ona ustaje i ponovo odlazi u wc

DANI moram u wc

OLI i Dani ustaje i odlazi u wc prilično dugo čak, Dani i ja pomislim, mi sad onda idemo Bine i ja kada se Dani iz wc-a prilično je dugo u wc-u, Dani

(22)

DANI

Da, u pičku materinu, znam već, sve ovo je jedno sranje od unutrašnjih stanja i svi mi ovde, da, to sad neko mora, nažalost, i da izgovori, da smo mi ovde luksuz koji sebi možemo da priuštimo, da priuštimo sebi samima, da priuštimo sebe same sebi samima, mi smo

mladež na dupetu sveta, ali pošto jedna takva asimetrija može da bude i veoma lepa, možemo to sebi da priuštimo, tako jedan mladež na levom guzu, ali i jedno takvo sranje od unutrašnjih stanja. I onda se ja pitam zašto, u tri lepe pičke materine, zašto ja ne mogu da izađem iz ove usrane orbite, iz ove emocionalne, analogne orbite koja kruži oko mene same i mog sranja od unutrašnjih stanja i uopšte celog tog đubreta u mom mozgu. Odatle čovek mora malo i da izađe, a ne da stalno oko sebe samog i ne da stalno džedži na tom guzu i, nažalost, nikakva politika i zašto ja kao žena stalno moram da govorim o toj usranoj jebenoj drkadžijskoj ljubavi i ja sad to više neću da radim i ljubav sad može malo da me poljubi u dupe, može da me poljubi u mladež na levom guzu, ta usrana ljubav i sad opet to radim i opet govorim o ljubavi, glupa drolja, pomislim, i s tim je sad gotovo, gotovo je s tim, u pičku materinu. I zato što, nažalost, ne mogu tako lako da izađem iz ovog konteksta unutrašnjih stanja, iz ove usrane orbite, pomislim, možda bi trebalo da jednom onako potpuno uronim u taj kontekst unutrašnjih stanja, zato što ja, nažalost, s one strane mojih unutrašnjih stanja nikakvu politiku, to moram sada ovde i danas, nažalost, javno u klonji, sa svoja oba, da, u pičku materinu, sa svoja oba guza, desnim i levim, sa svoja oba guza džedžim na šolji i ispišavam sebi jedan brojčani zrak i sasvim javno priznajem da ja, nažalost, nemam nikakvu politiku osim ovih analognih sranja od unutrašnjih stanja, priznajem, priznajem, u tri lepe pičke materine. I onda uranjam u taj kontekst unutrašnjih stanja, i pravim u svom mozgu od lokalnih analognih sranja od unutrašnjih stanja jedan globalan program, zato što ja, nažalost, osećam toliko mnogo i zato kažem, da je to jedina politika koju imam i pošto mi je mladež na levoj strani, imam sad, nažalost, mali problem, i onda pomislim da govno uvek izlazi desno od levog i levo od desnog i da je moj čmar zlatna sredina i to mi je sad totalno zabavno i onda

ustajem i okrećem se i gledam u to govno koje je izašlo iz mene i pomislim da sam upravo proizvela nešto totalno analogno i brzo ponovo uronim u svoj kontekst i pomislim da, ako su moja unutrašnja stanja jedina politika, onda samo moram i dalje da čekam, dok mi se glava ne ohladi i dok više ništa ne budem htela i dok mi mladež ne kaže da je došlo vreme.

(23)

- BINE* i odjednom mi padne na pamet, da sam se zaljubila u Manija, to bi mi sigurno upropastilo život
tu sam, čini mi se, stvarno imala sreće
tamo gde ljubav padne
takva slučajnost
tu sam stvarno imala sreće
totalno
i onda se Dani vrati iz wc-a
- OLI* čuj, mislim da ćemo Bine i ja sad da idemo
- BINE* i onda još malo tako ćaskamo u vratima
- OLI* stojimo još malo u vratima i ćaskamo
- BINE* i onda još cmok cmok
dečaci i devojčice
i devojčice i dečaci
- OLI* mislim, dijagonalno
kao kod kvadrata
tako dijagonalno
- BINE* i onda

DANI da, čak me je i cmoknula

DANI Bine, pa-pa

BINE i onda je ona niz stepenice
u pičku materinu
ona je jednostavno tako niz stepenice
još jednom se brzo okrenem i dohvatim kišobran koji je tu naslonjen na gelender, i onda pogledam gore i tamo neko stoji i prvo pomislim da je to duh koji tako mlati rukama i bela spavaćica i mlati tako kao krilima i onda prosto tako poleti niz stepenice, u pičku materinu, i sleti direktno ispred mojih nogu
neviđeno sranje
mislim
prosto tako poleti niz stepenice

OLI sranje, u pičku materinu, pomislim
i da li on jebe svoju sestru
da, ne znam ni sam zašto baš na to u tom trenutku
zašto baš na to pomislim, u pičku materinu
ne znam ni sam
sranje, u pičku materinu, tu je jedna stara žena
niz stepenice

BINE prosto tako poleti niz stepenice

OLI prosto niz stepenice

BINE da li su joj konopac, pomislim nakratko, samo nakratko
pogledam Dani, pogledam je i samo nakratko stvarno samo nakratko pomislim

DANI slomila je vrat

BINE i pogledam Dani i ona mene
i pomislim, ako to
mislim
ako to Dani
onda neko mora da konopac
mislim, neko mora da ga skloni, pre nego što hitna pomoć
ali ovde je tako mračno, ništa ne vidim
zašto je ovde tako mračno, u pičku materinu
neko mora da
pre nego što hitna pomoć
mislim
ali ja, nažalost, ništa ne vidim
mislim, nikakav konopac ili tako nešto
i može da bude, da je ona prosto tako niz stepenice
tako nešto se dešava, da jedna stara žena

OLI i tako stojimo tu i gledamo i neko odlazi do telefona i onda hitna pomoć
i onda smo Bine i ja otišli
pre nego što je hitna pomoć stigla
mi smo već otišli, Bine i ja
a ni ona više nije disala

(24)

DANI u pičku materinu, ovde je ipak nešto trulo
u pičku materinu, stvarno, ovde je ipak nešto trulo

MANI nebo je mašina

DANI u pičku materinu, ovde je ipak nešto trulo

MANI i ja pomislim, ovde sad nešto najzad mora da počne

DANI meni onda treba, čini mi se, stvarno jedna pauza
mislim, to je ipak

MANI i ako ovde sad ništa ne počne, onda će ovo ovako večno
dok svi mi više nikakav broj
zato što su se ose
i osećam, to već počinje
i sve se obrće tako brzo
i što si dalje na ivici, to je centrifugalna sila veća
i ona grabi tvoj broj
zato što je svet jedna centrifuga
a ti talog
aminokiselinski kompleks na staklenom zidu
bočice s reagensom
i nikakav broj i nikakva budućnost

DANI i čini mi se da lobanja samo što mi nije pukla

MANI i ja hoću da sve ovo sad malo stane i da ja malo na neki odmor
a ne uvek samo trenutak
nego jedna istorija i jedna priča
i da stavim jedan lenjir na svet i da izračunam šta tu ispada
na kraju

i onda se ose obrću
i centrifugalna sila
i Dani i ja
i ubrzava i napolje
i sasvim sami, pomislim
dve nenastanjene planete

DANI ja nemam nikakvu silu teže, pomislim
ja sam planeta bez sile teže

a oko mene druge
ugojene
ugojene druge sa svojom silom teže
i ja pored
i one sve privlače ka sebi
a ja nikakvu silu teže i nikakav mesec a htela bih da se nešto sjuri u mene
htela bih da nešto padne u mene

MANI i ja joj kažem, ona više ne postoji, ta sila teže
ona više ne postoji
nema sila teže, kažem
ona više ne postoji
zato što si ti planeta bez jezgra
i bez sunca
i nikakva orbita
i nikakav mesec
nisi čak ni planeta, kažem
već oblak gasa
i zato nema sile teže i totalno je isparljivo
a čvrstoća je negde drugde
a ne kod tebe
sila teže
negde drugde, kažem
kod kraja
zato što je tamo mesto na kom stanuje kraj
gde je sva sila teže i čvrstoća
gde se sve to gomila i zgušnjava
i u jednom trenutku tamo postane toliko čvrsto, da se sve stropošta u kraj
a ti jedan oblak gasa
i tu oko tebe sve leti ka kraju
i proleće kroz tebe i mimo tebe

DANI i meni samo što nije pukla lobanja
i pitam se kako novo dolazi na svet
kada sam planeta
i sama

MANI i nikakvo sunce

DANI i moja usrana unutrašnja stanja su, nažalost,
jedina politika koja mi je još ostala
moja sranja od unutrašnjih stanja i đubre u
mojoj glavi

MANI i svet jedna centrifuga

DANI i meni samo što nije pukla lobanja
i ponovo mi treba pauza, čini mi se
ne
sada ne

(25)

KARO jedna takva svinjarija, u tri lepe pičke
materine, drkadžijo
ti usrani drkadžijo
jedan dva
drugi
taj je bio zbog tebe, drkadžijo
drugi pucanj, on je bio zbog tebe, u pi-
čku materinu

KURT Hanesovu majku je to stvarno potreslo
nije više htela da me vidi
zato što njen
leži u bolnici
pošto je prvo u Hanesa a zatim u sebe
leži u bolnici i ne može da umre
ne želi više da me vidi, rekla je

KARO u pičku materinu, ja sam sve to znala
ti usrani drkadžijo
stvarno misliš da ja to ne osećam

i ON je to osetio
da tu još neko
da ti nju tucaš

KURT i pomislim, tucanje bi moralo ponovo da se iz-
misli
ali to, nažalost, nije promena sistema
i više neće da me vidi
i stalno u bolnici
i na njegovom krevetu
i čeka da on

KARO Kurt, drugi
drugi pucanj, Hanes tu nije kriv
zato što ti nju tucaš
zato je on u sebe

KURT je l' ti bolje, Karo, a?
da li ti je bolje, u pičku materinu!
ti sa tvojim usranim konopcem

KURT zategni ga sebi samoj
zategni ga sebi oko vrata, tvoj usrani konopac,
pomislim
ako već konopac, onda ga zategni sebi samoj
i onda stižemo kući i sve je u mraku i ona kaže

KARO čuj, ovde je nešto vlažno, upali svetlo
Kurt, ovde je nešto vlažno

KURT i ja palim svetlo i ona stoji u bari
u dnu stepenica ona stoji u bari

KARO kada će doći deca
kada će doći
uvek je pitala

KURT i ja pogledam gore, pogledam uz stepenice i gore Dani
stoji sasvim gore na prvom stepeniku i drži nešto u ruci

KARO zdravo, Dani

DANI zdravo, mama, kažem i držim konopac u ruci

KARO zdravo, Dani

DANI niko nije video, taj konopac
niko nije video kada je prva pomoć bila ovde
tako nešto se dešava, da jedna stara žena niz stepenice

DANI htela je u wc

MANI i ja već čekam
gore u sobi već čekam Dani
gore u sobi

KURT kada bih mogao još jednom da, sagradio bih sebi kuću
čudno, da na to pomislim
u trenutku kada baru i Dani

MANI dolazim odmah, rekla je
odvezaću brzo konopac
i ja u sobu i čekam je
i već sam legao u krevet

KARO i ja stojim u toj bari i nekako mi je jako loše

KURT i ja se penjem uz stepenice, ka njoj i gledam je

KARO mislim da moram u wc, nije mi baš savim dobro, čini mi se

DANI meni onda, čini mi se, stvarno treba jedna pauza

KURT i ja se penjem ka njoj

DANI zdravo, tata

KURT i ošamarim je
i još jednom
i još jednom

MANI i ja ležim u krevetu i čekam

KARO i ja u wc-u i hoću dušu da povratim

MANI i pomislim, krv nije voda

KURT i ostavljam je da leži na podu gore na stepeništu i čujem nešto i gledam i odlazim u spavaću sobu, u Karinu i moju spavaću sobu

MANI i ležim u bračnom krevetu i čekam da Dani i već sam se skinuo

KURT i otvaram vrata

MANI već sam se skinuo za budućnost

MANI zdravo, tata

KARO i majka hoće dušu da povrati i čuje dva pucnja i hoće dušu da povrati

(26)

BINE nebo je mašina, uvek je govorio

OLI i ona isto

BINE oboje su to govorili, to s nebom

OLI i mašinom

BINE mislim, jedva da smo više imali neki kontakt, je l' da?

OLI da
dakle
da se nije to sa Hanesom, onda sigurno ne bi-
smo nikakav

BINE da, sigurno, pozvali smo ih na venčanje
ali mislim
to sad ne znači mnogo, zar ne?

OLI u budizmu, inače, čovek mora da prestane da
stalno nešto hoće

BINE šta da se radi
i onda ona stvarno tako leži ispred mojih nogu
to, kako je niz stepenice

OLI još sam pomislio, ludilo, Bine, stvarno si imala
sreće

BINE stvarno sam imala sreće

OLI zamisli da si stajala pola metra bliže stepeni-
cama

BINE mislim da bi me ubila, stvarno bi me ubila

OLI tu smo stvarno imali sreće da nismo ubijeni
šta ćeš

BINE mogu li brzo na jednu pauzu
ili ćeš još jednom da mi ispričaš ono sa nebom,
Oli
molim te
ispričaj još jednom onu priču sa nebom
Oli, hajde
molim te

OLI Dakle. Bog je mrtav. I problem je u tome što je
nebo prazno, zato što je Bog mrtav i zato nebo
sve vreme stoji tako tu jednostavno prazno i to,
molim lepo, niko više sebi ne može da priušti, da
nebo potpuno neiskorišćeno stoji tu tako pra-
zno, i zato je nebo pomislilo, pre nego što ja
ovde samo tako, dakle, ne „samo tako stojim”,
zato što nebo ne stoji samo tako, dakle, pre
nego što ja ovde prazno i beskorisno „samo tako
nešto”, htelo bih rado, molim lepo, neki komad
nameštaja ili bilo šta što bih ovde moglo da sta-
vim, zato da bih i ja sad ovde moglo nešto, jer od
kada je Bog mrtav, ja sam usrano prazno i to
može da proizvede čudno raspoloženje, tako
prazno i tako zauvek i zato je nebo sebi stavilo
nešto i komad nameštaja bi bio glupa ideja, zato
što niko na tome ne može da sedi, kada je već
Bog mrtav, ko bi pa tu i mogao da sedi i tako to,
i onda je ono sebi jednostavno mašinu, nebo.

BINE kod nas se, inače, nešto sprema

OLI da

BINE i to nas totalno raduje
stvarno

kraj

Dea Loer / Dea Loher

POSLEDNJA VATRA
DAS LETZTE FEUER

Prevela s nemačkog BOJANA DENIĆ
Lektor Vera Lebović

Foto©ARNO DEKLER/ARNO DECLAIR

DEA LOER
(Dea Loher)

Poslednja vatra Foto©ARNO DEKLER/ARNO DECLAIR

Dea Loer rođena je 1964. u Traunštajnu (Traunstein), u Bavarskoj. Studirala je filozofiju i germanistiku u Minhenu. Nakon dužeg boravka u Brazilu, studirala je dramaturgiju na Umetničkoj akademiji (Hochschule der Künste) u Berlinu kod Hajnera Milera (Heiner Müller) i Jaka Karzunkea (Yaak Karsunke). Živi u Berlinu. Kao dobitnica Berlinske nagrade za književnost (Berliner Literaturpreis) tokom letnjeg semestra 2009. angažovana je kao gostujući profesor za nemačku poetiku na Institutu „Peter Szondi” za opštu poetiku i uporednu književnost (Peter-Szondi-Institut) na Slobodnom univerzitetu u Berlinu (Freie Universität Berlin).²

² Berlinsku književnu nagradu dodeljuje Pruska fondacija za prekomorsku trgovinu (Stiftung Preußischer Seehandel). Pored novčane nagrade u visini 30000 evra, laureat se, o trošku Fondacije, angažuje kao gostujući profesor na Institutu za opštu i uporednu književnost Slobodnog univerziteta u Berlinu. *prim. prev.*

MI

**Suzana
Ludvig
Rozmari
Edna
Karolina
Olaf
Peter
Rapi**

i Edgar†

**kao i
Davitelj Humbolt**

Napomena:

Tekst MI nikada ne treba izgovarati u horu, već podeljeno u pojedinačne glasove. Govornik odnosno lik ne navodi se uvek; gde podela ne proizlazi iz konteksta, prepušta se režiji.

Ćiu Šihua* rođen 1940. u Sečuanu; živi i radi u Šenženu.

**Prihvati, kad mom životu dođe kraj
Razarajuću prema tebi što osećam ljubav
Iz dima što diže se od mojeg tela
Koje gori.
Cunetomo Jamamoto, Hagakure****

* izvorni oblik: *Qiu Shihua*, prim.prev.

** *Tsunetomo Yamamoto, Hagakure*, prim.prev.

1.

U podne devetnaestog avgusta dvehiljadei
U svetlo podne devetnaestog avgusta dvehiljadei
Bilo je to avgusta pre
Ima tome već nekoliko godina
Pet tri četiri
Sedam
Neki stranac
U svetlo podne togitog avgusta
Bila je sredina leta
I svetlo
Svetlo tog avgusta
Bilo je zaslepljujuće
Svetlo tog avgusta
Sijalo je tako da su se obrisi predmeta kuća drveća au-
tomobila
Pa i ljudi
Tako jasno izdvajali kao da su bili izrezani
Nečim vrelim, što je usijalo ivice
Neko ko ti je na ulici išao u susret
Tog poodmaklog leta
Gorućom svetlošću okružen je bio
I izgledao je kao da lebdi

U svetlo podne togitog avgusta pre nekoliko godina
Došao je stranac u naš kraj
Bio je toliko tuđ
Da se nije ni osvrtao
Nije ni ulevo ni udesno gledao
Išao je niz ulicu
Posred ulice
Ulične piste
Sve do *Nellis* bara
I umesto da uđe

Ostaje ispred da stoji
Na trotoaru
Gde dečak po imenu
Tišina.
Gde osmogodišnji
Pauza. Sasvim tiho.
Edgar
Pauza.
Gde osmogodišnji dečak bespomoćno
Gleda svoju fudbalsku loptu
Kako se izduvava u njegovim rukama
Ventil je popustio
Dečak posmatra stranca
Stranac odlaže svoj mornarički ranac i uzima loptu,
okreće je,
proverava ventil
Reči im nisu potrebne

U svetlo podne togitog avgusta pre nekoliko godina
Ulica je raskopana, celom dužinom, a onda zatrpana
I nikad asfaltirana, prljavština pesak šljunak, smrdi na
trulež đubre
fekalije
Kao i u celom kraju
Zaboravljeni kraj, malo pre puste pustoši
On diže puno prašine
Više nego uobičajeno
A kao i uvek
Tik iza volana
Bez pojasa, nemiran, mrtav pijan, s ostacima kokaina
krvi
Juri kroz prašnjavi pesak koji se diže
Vreba, glave kao u nemirne ptice
Kroz šoferšajbnu
Prašina i sunce
Dodaje gas

U svetlo podne togitog avgusta pre nekoliko godina
Vozi Olaf, kretan na kokainu, ukradeni auto
Pozajmljeni, pozajmljeni, samo iznajmljeni
Auto, koji nije njegov
Takvom onostranom brzinom
Skoro je proleteo
Pored stranca i dečaka
Koji zadubljeni u fudbalsku loptu
Stoje ispred *Nellis* bara
Olaf kokainska raketa
U svetlo podne osmogodišnji dečak toliko se prepao, da

U svetlo podne togitog avgusta pre nekoliko godina
Edna je preuzela slučaj praćenja
Edna, upravo unapređena
Sada načelnica policije
Na dužnosti i odlučna
Čoveče Edna baš si lude sreće
To je on On je To je on Ne mogu da verujem
Ubica kojeg traže
Zlo na točkovima
Ja Edna Sasvim sama Kakav zanos
Je l' stvarno misliš Edna uspećeš
Imam li izbora
Da sama pratim tog čoveka
Da li Edna to sme
Naravno da ne sme, ali Edna voli slavu
I neviđeno se plaši, usrala se u gaće od straha
Kada on sa svojim bomba-autom
Kada on zapali prtljag
Dakle, nikako ne biti tik iza, i ni u kom slučaju mu ne
dozvoliti
da zapali
To ipak nije onaj kojeg traže širom zemlje
Nije bombaš
To je samo Olaf, kradljivac automobila, kokainska ra-
keta

On samo tako izgleda, Olaf samo tako izgleda
Kao ubica
On samo tako izgleda, jer je plav kao ubica i brz kao
ubica u akciji
U kanti koja nije njegova
Koja do u dlaku liči bomba-kanti, koja takođe nije nje-
gova
Nikad nije ni bila, niti je ikada mogla biti, čoveče, je l'
me čuješ
Edna na dužnosti Samo ga sada ne izgubiti iz vida Ne iz-
gubiti živce Samo ne živce Ne iz vida Sada kad ide ka
vrhu Gde gde gde
joj teško meni vozi u pravcu joj teško meni šina voza že-
lezničke stanice Zar po ovakvom avgustovskom danu
nema ništa drugo na umu nego opasno bekstvo i čvrsto
se
Grčevito iznenađeno uplašeno
Drži kokainske rakete
I sad
Kad Edna ugleda dečaka u oblaku prašine
Kako se pojavljuje kao senka pred suncem
Direktno pred njom
Tu
Udarac
Oseti ga
Mirno je sve
Samo svetlost i motor
Svetlosni motor
Svetlosni motor
Crveno svetlo
Svetlo
Smrt
Ulica
Bez ljudi

Vrućina
Mi nismo ništa videli
Mi nismo bili prisutni
Ali postoji
Jedan
Svedok

U svetlo podne devetnaestog avgusta pre nekoliko godina
Došao je stranac u kraj, koji je mogao da bude naš
Koji smo želeli da bude naš
Išao je niz ulicu, s rancem na leđima
Do *Nellis* bara
I tu je uzeo sobu
Sobu s pogledom na ulicu

2.

Mi, mi koji ovu priču pričamo
Mi možda uopšte ne postojimo
Mi, kao zajednica, kakva tvrdimo da smo
Mi uopšte ne postojimo
Mi, mi ovu priču samo sakupljamo
Parče po parče
Jer mi verujemo, da zajedno znamo više
Nego svako ponaosob
Mi, mi smo se pronašli
Nakon razmirica se složili
Na vreme
Samo zato
Iz jednog jedinog razloga
A da li se poznajemo
Da li ćemo se kasnije znati još bolje
Da li možemo da se sporazumemo
To nam polazi za rukom

Ponekad
Mi, sakupljamo komadiće
I sastavljamo ih
Bilo šta polomljeno
U kojem je pogdegde bilo šta prepoznatljivo
Da li možemo da se razumemo
Razumemo
O tome se nikada nije radilo

3.

Ovde vidite
Roditelje ubijenog deteta
Roditelje nastradalog deteta
Unesrećenu porodicu
Ludviga i Suzanu Šraube
A ovo je majka gospodina Šraubea
Šraube Rozmari
Udovica
Alchajmer u podmaklom stadijumu
Živi kod svog sina već dve tri
I o njoj se brine snaja
Neguje je
Pazi je
Šta god da treba
Šta god Alchajmer zahteva
Suzana ispunjava
Brižno
Nećemo vam pokazati
Kako su roditelji primili vest o
Smrti svog deteta
Bez vriska
Bez šoka
Ikakve histerije

Suzana svlači gospođu Šraube i stavlja je u kadu.

Baki Šraube je najgore jer
Ona stalno zaboravlja, šta se desilo
I svaki put prestraši se iznova
Svaki put
Kao da je prvi
Mala smrt
To je u toku dana
Pauza.
Otrprilike
Pauza.
Šest do osam smrti
Ne budi morbidan
Kad je tako

Zanemeti
Tišina

Ne možete dugo tako sa
Rozmari Šraube
Naginje inkontinenciji
Tokom noći mokri u krevetu
Da li gospođa Šraube treba da ostane da leži
U svom urinu
Ona ne želi pelene
Vrlo je jasna o tom pitanju
Šta će mi te gumene gaće Pa nisam beba
Tu nije primereno ne reagovati
Unesrećena porodica
Mora da ostane u pokretu
Nesreća, pošto se ušunjala u njihov dom
Kao gamad
Kao buđ
Kao otrov u hrani
Želi da nema štetno dejstvo
Želi da bude uništena, želi da bude isprašena
Želi da bude priznata i prelomljena
Ili

Suzana sunderom kupa svoju svekrvu u kadi. Polako. S puno ljubavi.

LUDVIG Klavir ćuti. Vazduh je ustajao.
GOSPOĐA ŠRAUBE Gde je mali Edgar. Danas mi nije došao u posetu.
SUZANA Mali Edgar je mrtav, Rozmari.
GOSPOĐA ŠRAUBE Mrtav – a od kad to. *Pauza.* Pa bio je sasvim mali. Zašto je umro. *Pokušava da se seti.* Gde je. Koliko godina. Koja je godina –
SUZANA Podigni ruku. – Visoko. *Ludvigu.* Uvek smo otvarali prozor, dok smo vežbali. Notama treba vazduh. Muzika mora da odleprša napolje –
LUDVIG Žalile su se komšije. Opet.
SUZANA Veruješ da bih mogla sama da sviram. Sama kraj otvorenog prozora. Ti veruješ u to –
LUDVIG Nedostaje mi, što te ne čujem. Inače, čuo sam te na stepenicama. Čuo sam te već dole na ulici. Čuo sam te čak i na čošku na kraju ulice. *Tišina.* To mi nedostaje.

Pauza.

SUZANA Drvo je povuklo vlagu i istrulio. Poklonićemo klavir koji ni muzikalna ruka više ne može da popravi.
LUDVIG Ja se u to ne razumem.
SUZANA Osim toga. Tvoju majku ne sme da uhvati pro-maja. Vidim kroz staklo. Tišina je nova i treba joj prostor.
LUDVIG Avgust je mesec. Izgorećemo iznutra.
SUZANA Možda ćemo sutra da otvorimo prozor i da pustimo tišinu da izađe. Šta kažeš, Rozmari –
GOSPOĐA ŠRAUBE A gde je –
LUDVIG Edgar je na izletu. S celim razredom.

Suzana ga zapanjeno gleda.

GOSPOĐA ŠRAUBE Aaa, tako. *Pauza.* I prenoćiće tamo. *Pauza.* Onda će se uskoro vratiti.

LUDVIG Hoće mama, uskoro će se vratiti.

Pauza.

GOSPOĐA ŠRAUBE Kuda su otišli.

Pauza. Ludvig daje Suzani neki znak.

SUZANA Na more. Otišli su na Severno more. Plima i oseka. To upravo uče, plimu i oseku. Kako se prave brane, kako se dobija so. Školjke puževi ribe. Odakle potiče život. Kako se talasi i plaža menjaju svakog dana. Zašto more sve više ulazi u kopno. Kako se prečišćava voda. Posle neke havarije.

GOSPOĐA ŠRAUBE Oooh, ulje. Ulje mi peče oči.

Suzana je briše.

SUZANA Ovde su tvoje memorijske kartice, Rozmari. Stavicu ih pored veša.

ROZMARI Nemoj sada. Dobro je ponekad ležati u krevetu bez tog sranja s karticama.

SUZANA Sutra ujutro. – Podseti me da te podsetim.

ROZMARI Ako ne zaboravim.

Smeju se. Rozmari odlazi na spavanje.

LUDVIG Veži kaiš. Spadaju ti čarape. Pereš na devedeset stepeni, da bi ti se stvari skupile. Moraš da jedeš.

SUZANA Ne želim. Ne mogu. Ne želim više da jedem bilo šta, što ima srce.

LUDVIG *uzdahne* Suzana –

SUZANA Moramo da nastavimo. Zar ne. Klavir mora da se svira. Hleb da se seče. Srce da kuca.

LUDVIG Pa onda i pirinač. Jaja –

SUZANA Dan mora da osvane. Novac da se zaradi. Srce da kuca.

LUDVIG Napraviću listu. *Tišina.* Rado bih voleo da znam, šta mi je činiti. Kako da nam pomognem. – Ali, to niko ne ume da mi kaže.

SUZANA Ideje žele da se rode. Srce mora da kuca.

LUDVIG Jedan mali ćoškasti kamenčić u potoku; to si ti. Vodi će biti potrebno hiljade godina da ga zaobli.

SUZANA Da li si čuo za čoveka koji je video kako je Edgar odleteo u vazduh i ostao da leži na ulici. – Znaš li, šta je on uradio –

LUDVIG Naravno da znam. Svi to znaju.

SUZANA Tako znači. Svi to znaju. *Pauza.* Ni on ne može više da svira.

Tišina.

LUDVIG Pokušavam da ne brojim dane. – Da nastavim dalje. Da jednostavno nastavim dalje.

SUZANA Pronašla sam listiće.

Iz Ludvigove aktentašne izvuče malu vezu listića za loto i razbaca ih po stolu.

SUZANA Je li ti je preostalo vremena i novca. Je li ti je preostalo misli. Za ovo.

LUDVIG To nikome ne nanosi bol.

SUZANA Naše dete je mrtvo. Cveće sa mise još nije uvelo. Pepeo još uvek topao. A ti igraš loto. Kakav si ti to čovek –

LUDVIG Samo zato što –

SUZANA Ako dobiješ pola miliona, ili milion, pet, deset, hoćeš li onda biti srećan. Hoće li ti onda biti dobro. Hoće li ti to olakšati smrt. Ili koliko košta zaborav. Koliko vredi tvoje pamćenje. Koliko čovek mora da te plati – da bi se ti bezrezervno smejaio, da bi tvom srcu bilo lakše i da bi poskakivalo, od srce –

Udari ga.

LUDVIG Ja nikad ne bih – Ja nikad ne bih mogao da do-
bijem –

On udari nju.

SUZANA Zar nisi sām uvideo, da je sve moguće, zar nisi
upravo to i sām doživio –

Tuku se. Čvrsto se drže jedno za drugo.

LUDVIG Čovek kao ja. Kako bi takav neko mogao da do-
bije na lotou. To nije sudbina. Tvom mužu bi dokazala,
da je slučajnost ta, koja sve određuje. Kada je slučaj-
nost ta, koja određuje, onda je sve lakše. Mi tu ništa ne
možemo. Mi nismo krivi.

Tuku se. Čvrsto se drže jedno za drugo.

SUZANA Naprotiv. Ako bi moj muž dobio, dobio na lo-
tou, morala bi to da bude sudbina. Ili Bog. Koji te tako
jezivo, koji te dvostruko kažnjava. Brdo zlata, bogat čo-
vek. S mrtvim detetom. Volja drevnog Boga. Da li bi
onda mogao ponovo da veruješ. Da li bih ja onda mo-
gla ponovo da verujem –

LUDVIG Meni. Veruj u mene –

Tuku se. Čvrsto se drže jedno za drugo.

SUZANA Ne odlazi. Ne odlazi. Ne odlazi. Ostani uz
mene. Ostani uz mene.

4.

Onda smo saznali ime stranca
Zvao se Rapi
Rapi kako još

Majer Rapi Majer
Šta sad, šta je ime a šta prezime
Rapi ime, Majer prezime

Onda smo čuli stranca
Čuli smo ga, pre nego što smo saznali
Njegovo ime
Ili bilo šta drugo o njemu
Uzeo je sobu
Tri minuta posle saobraćajne nesreće
Uzeo je sobu
I u njoj je nestao
I čuli smo kako urla
Urlao je celo popodne i veče
Urlao je celu noć, urlao je i sledećeg dana
Dan noć dan
Urlati, šta to znači
Njegov urlik zvučao je kao urlik nekoga ko pada s
ogromne visine
S neke strme litice možda, sa 42. sprata nekog solitera
S vrha nekog tornja ili iz gondole sa žičare
I on pad mora da proživi još jednom, pre nego što pa-
dne
I opet ispočetka
Večno osuđen da pada i da pada i da pada s većitim
strahom
od smrti
Čekali smo
Rapi Majer je urlao
Pozvali smo doktorku
Ona je otišla do njega, ušla u sobu i našla ga kako sedi
na krevetu
Čaršav pun tragova krvi
Isturpijao je sebi nokte, dok je urlao
Tokom popodneva noći dana
Duže od dvadesetičetiri sata
Isturpijao ih je nekom gvozdenom turpijom

Nokti su se pretvorili u prah
Nema više mesa na jagodicama
I nokte i meso isturpijao je do same kosti
Previla mu je šake
Uvila mu zavoj oko svakog prsta
Dala mu sredstvo za spavanje
I nešto protiv bolova
I rekla mu tu da ostane
U toj uskoj sobi, zatamnjennoj
S navučenim zavesama
Ako ih ikad otvori

5.

*Edna, Karolina i Peter ispred vrata Olafove sobe.
Karolini su amputirane obe dojke (rak) i jasno se primeti
da ne nosi nikakvu protezu niti implantate.*

EDNA Kad bih samo znala, zašto.

Pauza.

PETER Da čoveče. Zašto.

EDNA Mogao je da se zaustavi.

PETER Naravno da je mogao, čoveče.

KAROLINA Na kokainu sa dvesta kroz grad. A za tobom
pandur. Niko ne bi kočio.

EDNA Ja sam u stvari pratila ekspoziv. Od tog, kako se
beše zove, Olafa ništa nisam htela. Nisam mogla da
znam da on nije onaj pravi. Čoveče, samo reč, jednu je-
dinu. Otvori, bre gubicu –

Pauza.

PETER Da, čoveče, ču'ješ li. Zašto ne progovoriš. Nem je
ko riba. *Pauza.* Stari lisac.

Tišina. Peter se češe u predelu prepona i po glavi.

PETER Mis'im da nije tu.

EDNA Vi rekoste, da se često dešavalo da pozajmi Vaš
auto.

KAROLINA Pozajmi, neka bude tako.

PETER Iznajmi. Naravno, čoveče.

Pauza.

KAROLINA Uvek ga je vraćao.

EDNA Nasilno prisvajanje je kažnjivo. Olafe. – To nije to-
liko strašno. Ne toliko kao krađa.

KAROLINA Bože, kako je ovde sparno. Kud sam i pošla
s vama.

PETER Ej, čoveče, stari lišče, ribo nema je l' si ti to ura-
dio. Zašto. *Pauza.* Ni'e tu.

Tišina.

KAROLINA Da sam samo znala da nema ni vozačku doz-
volu.

EDNA Nema je l' tako.

PETER Odakle nam pare. *Češe se ispod pazuha i po
glavi.*

EDNA Vi ste – gospodine – u srodstvu. –

PETER Peter. – Mi se tucamo. *Tišina.* On je stidljiv. Ako
mu neko dođe u posetu, uvek me pošalje da skuvam čaj
i da započnem konverzaciju.

EDNA To uopšte ni'e smešno, govнару jedan. Oni hoće
da ga optuže. Za posedovanje droge, krađu automobila
– kakav poklon-paket; uhapsiće ga zbog ubistva iz ne-
hata. Znaš li, šta to znači. Znaš li, šta to znači.

PETER Znam, otprilike, ni'e on pregazio dete, nije on.

EDNA Nije, nego sam ga ja pregazila, hoću da te čujem
jasno i glasno, Edna je pregazila dete, jer je tvoja mom-
čina je'an odlepljen govñar na kokainu, koji sa sto na

sat jurca kroz grad i ne zna gde je kočnica i koji je na kraju toliko razvaljen da kantu zabije u jebeni zid neke kuće – Ali, njega će da sheftaju, neće mene, jer on je bio uzrok nesreće. Zbog njega i njegove jurnjave dečak se uplašio i potrčao preko ulice – *Ka vratima*. Optužen zbog postupka čije je posledice mogao da predvidi – tako stoji u zapisniku; je l' kapiraš sad, ti napaljena idiotčino. lći ćeš u zatvor bez saslušanja, a ja ću dobiti najviše novčanu kaznu –

Glasna muzika. Peter se češe po vratu i rukama.

PETER Baš si super fina, napolje. Šta 'oćeš.
EDNA *iznurena* Oboje smo krivi. Ili nismo. Najmanje što možemo je da pogledamo jedni drugima oči u oči. *Karolini*. Kao Vi i ja.

PETER Možemo, ali ne moramo. Kažem ja, on nije tu.

EDNA A ko je onda unutra. Ko se to čuje.

PETER Olafe, je l' pas kod tebe. – Je l' pseto kod tebe, unutra.

Pauza. Ma kakvi, lepo vam kažem, nema nikoga.

Edna i Karolina češu se po nogama.

EDNA Htela sam da vidim kako izgleda. Da li on uopšte postoji. Ili sam ga samo izmaštala.

Pauza.

KAROLINA Olaf je bio moj učenik. Nije bio uvek tako – zatvoren.

Pauza.

Ovde je tako vlažno, tako vrelo. – Otkada je sa Vama sve je mršaviji. Je l' još uvek izlazi u klub. Nikad nije bio od onih prepređenih, ali bio je dobar sportista, žilav. Izdržljiv i –

Pauza.

Moj auto – već četrnaest godina. Taj auto bio je moja lična veza s istokom, moj zapadno-istočni divan u voznom stanju, stvarno je tako; vozila sam do Bosfora i dalje, do Adapazarija, Ankare, Aksaraja, Adane, Antalijske. Tu sam stala i nisam mogla dalje. Prednje gume su odavde, zadnje su iz Azije, i sada su otpad. A htela sam da idem još u Kinu.

EDNA Ako dobro zavrtimo stvar, dobiće možda uslovnu; i za mene bi to bilo olakšanje.

PETER Olafe, ajde stišaj strasti. Olafe, jesi li danas već bio napolju sa psom.

Edna i Karolina češu se po nogama. Udaljavaju se nekoliko koraka. Sednu. Bele stolice su crne. Peter se češe po slabinama.

PETER On neće moći to da pre'aziđe. On jednostavno neće moći to da pre'aziđe. Od onda uo'šte ne izlazi. Nisam ga vid'o već tri dana. Posle saobraćajne nesreće došao je kući tek uveče. Ogrebotine po ruci i odran, ovde je'na mala posekotina, i pokunjen, ali ipak budan, ovolicko imaš pre nego što se preturiš; š'a je, kažem ja; ubio sam neko, kaže on; ubio sam neko – Stavljam ga pod tuš, ledeno, ledeno, ledeno, a onda u krevet. Sledećeg dana otišao sam po hleb, kad sam se vratio, on se zaključao. Ostalo znam iz novina. *Pauza*. To uopšte nije bio on – *Viče u pravcu vrata*. Da, on je kod kuće, ma kakvi, nije tu –

KAROLINA Šta je, bre, ovo –

EDNA Šta.

KAROLINA Šta je, bre, ovo Obožemoj obožemoj obožemojoj, jojjojjoj, sve je crno, sve je crno i tako živo –

PETER To su, – izvinjavam se, – samo ne obraćajte pažnju, – nezaustavljive su, neću da budem vaš gospodar, sve više ih je, multipliciraju se tako brzometno, od psa su –

KAROLINA Stolica je oživila!

PETER Izlaze iz poda, iz fugni, pukotina u drvetu, a dezinfekcija ih potpuno raspomami, i učini rezistentnim, napasti, i svaki put kad ode dole, navuče nove, ali one ne idu na ljude, samo ne obraćajte pažnju, one idu samo na psa, i otako me Olaf ne pušta unutra, a unutra je sa tim stvorenjem, ali ni on ga ne kupa, sve je gore i gore, ja sam se već navik'o, svako večer utrljam autan po celom telu, psu je jezivo, on napravi nekak'e ogrebotine i sav bude crn, i sve zuji i mrda se, stoji sa'o na tri noge, a četvrtom grabulja –
KAROLINA Sve je puno –
EDNA Buva
PETER Olafe, Olafe. – Ajde već jednom. – Pusti makar psa napolje. – Pusti me unutra da počistim. –

Glasna muzika.

6.

Stranac je saslušan
Trenutno nema
Stalnu adresu
Tamo odakle on dolazi
Kaže Povratak ni u kom slučaju
Ne mogu Ne mogu Ne smem
Pokazuje svoja dokumenta
Ruke mu se tresu
Nesposoban za rad
Hronična obamrlost
Aritmije
A oči mu otkazu, ponekad, odjednom, toliko, da mora da sedne
Ili da se pridrži za neki predmet, zacrni mu se pred očima, ne čuje ništa, vrti mu se u glavi
Čaša vode, parče hleba, kao kod hipoglikemičara

Ponekad raskomada hleb
Onononon raskomada hleb
Daj neku šalu
I onda je ponovo sve u redu
Sada je ponovo sve u redu
Da u redu je U redu je Hvala dobro je
Žao nam je ako Vas mi
Dobro je
Možda neki drugi put
A šta ste Vi videli
Nama bi bio značajan
Tačan razvoj situacije
A i kako bismo eventualno
Rasteretili koleginicu
Informacije informacije o razvoju situacije
Samo to
I onda smo gotovi

Da
Reče stranac
Da da sve sam video
Bio sam prisutan Da Da Sve sve sam video Sve

Ali šta Šta se desilo

Onda se prevrne I čini se Izgleda kao da spava
Ili je
Bez svesti
Bez sećanja
Sećanje ne želi da se seti
Kroz njega
I ono jednostavno pošalje svoje saputnike noć san snove
U telo Rapija
A iz delova prstiju previjenih zavojem vidite kako izlazi krv; beli vrhovi prstiju postaju crveni, i raste petoprсна reka, desetoprсна reka, a iz ušća prstiju počinje da ka-

plje na tlo, i šta to kaplje na pod, pojedinačni mlazevi, međusobno se prepliću, cure i ulivaju se jedni u druge i tako, dok on spava, eto ponovo reke krvi na podu tuđe hotelske sobe, crvene kao zastava, crvene kao plamen

Nisu mu baš sve na broju
Otkako je bio dole
U ratu
Rat je uvek tamo dole
Nikad tamo gore ili tamo preko puta
Uvek tamo dole
Sve to ga je i suviše obuzelo
Suviše Suviše za nekoga kao što je on
Bože dragi Tamo je neko naš ali je
Od nečeg čvršćeg
Ili je
Od drveta istesan
Ili nije

7.

KAROLINA Retko vozim. Vozim baš vrlo retko. Sve dok nisam primetila. Drugačija kilometraža, nema benzina. LUDVIG Odakle mu ključ.

KAROLINA Već je obio neko'ko kolica, šta će mu ključ.

LUDVIG Šta sve ti nećeš da pretrpiš.

KAROLINA Bila sam besna. Misli da tako može sa mnom. Kao nekad u školi.

LUDVIG Uvek ti govorim, brani se. Ofanzivno, Karolina, ofanzivno.

KAROLINA Noću bi odlazio u provod, ujutro bih stavila ruku na haubu, motor bi još uvek bio topao, i to me povređuje. Razumeš. Kako se napreže, koliko se trudi, da ja ništa ne primetim. Kako bi izgledalo kao da se nikada ništa nije desilo. Ničega u kolima. Ni opuška od cigarete, ni konzerve od piva. Ni dlake.

LUDVIG Fali samo buket cveća. Zakačen iza volana, kao izraz zahvalnosti. To bi bilo to, zar ne. To bi ti se dopalo. Tu bi se ona potpuno istopila. *Pauza.* Da se ti nikada nikome ne suprotstaviš. Da ti svima učiniš. Svima sve daješ. Ti bi se čak smejala, kada bi te – kada bi ti. –

KAROLINA Tako je, nije hteo da me povredi. Da me ne razočara. Vratio bi auto pre svitanja, da bi me poštedeo. – A onda sam jednog dana sakrila ključ.

LUDVIG Umesto da ga prijaviš. *Pauza.* Moje dete bi još uvek bilo živo. – Da si ga –

KAROLINA Kakvu bi me ti voleo.

LUDVIG Kad bi bila čvrste volje.

Tišina.

KAROLINA Sakrila sam ključ; pa više nije morao da se plaši svetla. Dolazio bi i odlazio bez reči. Pred mojim očima. Ponekad bismo se gledali kroz prozor.

LUDVIG Odvratno. Odvratno. Uvek ta odvratna prilagodljivost.

KAROLINA Pomalo me je podsetio na tebe. Tajno dolazanje i odlazanje; strah da te neko ne posmatra. I onda imati ključ, uzeti, šta ti treba, brzo i bez reči, i ponašati se, kao da je to najnormalnija stvar na svetu. Ponašati se, kao da je to najnormalnija stvar. Ponašati se, kao da je to najnormalnija stvar. Ponašati se, kao da su osećanja u igri –

LUDVIG Kurvo jedna.

KAROLINA Oh, Ludviže, za tebe ću sve uraditi.

LUDVIG Kad bih mogao, ja bih te –

KAROLINA Učini to. – Udri. Kada te moja prilagodljivost toliko odbija; kakvu bi me ti voleo.

Skida se i ostaje obnaženog torza. Vide se ožiljci od amputacije grudi.

KAROLINA Je l' me sažaljevaš.

Tišina.

KAROLINA Je l' me sažaljevaš.

Tišina.

KAROLINA Je l' se jebeš sa mnom iz sažaljenja.

LUDVIG Ne. – Naravno da ne.

KAROLINA Odvratno. Uzbudljivo. Je l' zbog toga. Odgovori mi. Zbog dobrodušnog bezvoljnog kratera u grudima koji ti je na raspolaganju u svakom trenutku. Je l' te to pali, sex sa osobom koja je imala amputaciju.

LUDVIG Ne. Naravno da ne.

KAROLINA Čoveče, koliko si ti normalan. Zar nisi sām sebi dosadan, kad si toliko normalan.

Tišina.

KAROLINA Možeš li da zamisliš, da te ja volim.

Ludvig odmahuje glavom. Tišina.

LUDVIG Onog dana, kad smo se prvi put videli. Bilo je leto pre osam godina, u školskom dvorištu. Čekao sam Suzanu, a ti si bila nova i trčala si preko dvorišta. Kako sam se samo zaljubio. Neviđeno. Jednostavno tako. Na prvi pogled. Neverovatno. Pokušao sam sām sebe da odgovorim. Ili nagovorim. Kad umisliš, prođe te. Ali, ovo nije prolazilo.

KAROLINA Ništa mi nisi govorio.

LUDVIG Suzana je bila trudna, a ti s onim smešnim –

KAROLINA Karlom –

LUDVIG – u vezi. – Kada si se razbolela, često sam stajao ispred bolnice. Satima na parking. Ali, nikad nisam smogao hrabrosti da uđem da te vidim.

KAROLINA Zašto.

LUDVIG Zašto. *Pauza. Smeje se.* Mislim da sam se stideo. Stideo sam se svoje ljubavi. Ni sām ne znam zašto.

Suzana je ponekad pričala o tome, kako ćemo zajedno da ostarimo, da čuvamo unučiće, celu tu priču. *Smeje se.* Stideo sam se, jer je postojalo neko drugo osećanje, koje je bilo mnogo jače; l za koje nisam znao, kuda će da me odvede. Stideo sam se, jer nisam imao snage da se suočim. *Tišina.* Bio je normalan. Život sa Suzanom. Normalan.

Dakle – dobar. Ničeg uzbudljivog. Ničeg izopačenog. *Pauza.* Čak je bilo lepo. Mislim. *Pauza.* Da. *Pauza.* Kada bih ostavio Suzanu, onda bi me taj osećaj prema tebi, toliko jak i snažan i izvan kontrole, kakav je već bio, taj osećaj bi me počistio, oduvao, razbucao, rasparkačao bi nas na fronce. *Tišina.* Sad sve izgleda drugačije. Sada, kada nema Edgara. Šta je to. Ne znam. *Pauza.* Ne mogu da odgonetnem, u kakvom odnosu su stvari, šta je uzrok, a šta posledica. *Pauza.* Volim te, Karolina. Volim te. I ubeđen sam, da to ne zaslužujem. Nisam zaslužio, da osećam takvu bezuslovnu ljubav. *Pauza.* Kako je smešno sve ovo.

KAROLINA Ludviže, ti nisi jedini s kojim spavam.

LUDVIG Kao da ja to ne znam.

KAROLINA Sa mnom ne bi bilo drugačije. Zamenio bi jedan normalan život drugim.

LUDVIG Moguće.

KAROLINA Sasvim lep rizik. Isprobati tako nešto. Tek tako.

LUDVIG Jeste.

KAROLINA Može sve da krene naopako.

Pauza.

LUDVIG Na to mislim. Na to mislim kad kažem prilagodljivost. Kako mi se samo podsmevaš.

Pauza.

KAROLINA Ti ne veruješ u sebe.

LUDVIG Nije tačno, ti ne veruješ u sebe.
KAROLINA Nije tačno, ti meni ne veruješ.
LUDVIG Ni ti meni.

Pauza.

KAROLINA Moguće.

Pauza.

KAROLINA Ti govoriš samo o sebi. Ja te ne volim.
LUDVIG Ti ne veruješ u sebe.
KAROLINA Vrlo moguće. – *Nežno.* Ludviže, oduvek si bio kukavica. Idi kući. Ne vraćaj se nikad više.

8.

Pred Olafovim vratima.

EDNA Verovatno ćete se postepeno
zapitati
Gde je Olaf
Da, gde je Olaf
Da li taj Olaf uopšte postoji
I – zašto se još uvek
krije
Zašto se ne usudi da izađe
Navodno
Olaf živi iza ovih vrata
A to da li je Olaf još uvek živ
vidi se na prerezu ovde dole
Ponekad ovuda prođe tračak svetlosti
Znači Olaf je budan
i čita, sluša muziku ili
razmišlja

Kada je Olaf gladan
on gurne cedulju kroz prorez
s ispisanom željom za ručak
i onda mu Peter nešto spremi
i ostavi pred vratima
Ne dešava se često, to s ceduljom
Ja taj prorez zovem
pukotina gladi
Olaf je sve mršaviji
Da li ponekad izađe
Nikad
Kako bi gola kost i koža mogla
da izađe na ulicu
oduvao bi ga
izdah prvog prolaznika
Ne, Olaf više ne napušta svoju sobu
Od saobraćajne nesreće krije se u skrovištu
Šta radi unutra
Šta li samo radi unutra
Ponekad, noću, kad misli da ga niko
neće videti i otkriti
a ni prepoznati
Ne, čak ni onda
Ali, ja motrim, držim ga na oku
Stavljam se na njegovo mesto
tome nas uče
da se stavimo u ono što stoji preko puta nas
Zamišljam, kako je biti Olaf
U Olafovoj koži, Olafovom telu
Znam sasvim dobro već
kako izgleda svet iz Olafovih očiju
Oboje vidimo
pravog ubicu
kako šeta napolju
Ali šta planira sledeće
Šta li planira
Možda će Olaf nekad postati

toliko mršav
toliko nematerijalan kao tračak svetlosti
pa će jednostavno sa svetlom proći
kroz svoju pukotinu
i pobeći
iščeznuti
zasvetleti
i nestati
Jedan sjaj, jedan odsjaj
jedan plamen
koji je nakratko postojao
u našim životima.

9.

Karolina šalje porudžbinu i odmah dobija jedan paket
Čiji sadržaj odlučno isprobava
Kao da je to lek, koji mora da se uzme
Gleda se, prestraši se, uplaši se
Ali ona želi da pokuša ispočetka
Postaće neka druga, nema vreme za gubljenje
Sledećeg dana odlazi
Da poseti stranca, bar sa pansionom, prvi sprat
I kad joj on otvori vrata
Ne očekuje to što je dočekuje
Rapijeva soba je svetla, zavese razmaknute
Svetlo izdužuje sobu, a Rapi je obučen i
Okupan i dobro miriše i čovek bi mogao da pomisli
Sve je u redu, samo da nema
Zavoja na njegovih deset prstiju
I tamnih mrlja na podu
I bočica lekova na komodi

KAROLINA Ja sam ona žena s autom. Moj auto je ukraden i pretvoren u otpad. Moj auto je pratila policija, greškom.

RAPI Srećom dete nije bilo vaše.

KAROLINA Nisam tako mislila. Htela sam – da se izvinim.

RAPI Meni.

KAROLINA Da, takođe. Da nije bilo moje nepažnje oko automobila, sve se ovo ne bi desilo. Možda.

RAPI Možda.

Tišina. Karolina odlazi do prozora.

KAROLINA Raskopali su ulicu pre više od godinu dana. Trebalo je da stave nove cevi. A onda je građevinska firma otišla pod stečaj. I ništa nisu popravili. Ništa nisu zamenili. Ništa nisu obnovili. Cevi rđaju same od sebe; zatrpali su ulicu. Ali, do dan-danas nisu je asfaltirali. *Pauza.* U stvari, njima je svejedno. Kraj bez budućnosti, razbijen u komade. Ljudi bez vrednosti. Deca bez imena. *Pauza.* Kažu da ste bili u ratu.

Tišina.

RAPI Da. Bio sam.

KAROLINA Gde ste bili.

Tišina.

RAPI *odmahne rukom.*

Pauza.

KAROLINA Donela sam vam nešto. *Vadi jednu sliku. Malu, 50 x 50. Ako Vam se ne dopada, Vi je spalite.*

Rapi je pažljivo uzima svojim previjenim šakama, i posmatra je. Drži je uza zid. Površina oslikana u crveno.

RAPI Biće teško da se ukuca ekser. Ne znam da li je u pansionu to uopšte dozvoljeno.

KAROLINA Pitajte gazdaricu.

Neko kuca. Čekić i eksere pružaju kroz vrata. Rapi ne želi da propusti da sām ukuca eksere i okači sliku. Nakon toga konačno može da popuši jednu cigaretu. Meditirajući posmatraju sliku neko vreme.

RAPI Dobro izgleda.

KAROLINA Da.

Pauza.

KAROLINA Sviđa Vam se.

RAPI Da. *Pauza.* Neću je spaliti.

Pauza.

KAROLINA Stvarno Vam se dopada.

RAPI Da.

KAROLINA Zove se „Poslednja vatra”. *Pauza.* Posle toga sve počinje ispočetka.

Pauza.

RAPI Bez obzira, lepa je.

Pauza.

KAROLINA Imam cilj. Da naslikam jedno ništa. Jedan skoro nevidljiv predeo, u kojem posmatrač može da nestane. Ako se usudi da ode dovoljno daleko. *Tišina.* U suštini, čista svetlost.

Pauza.

RAPI Jasno.

Tišina.

KAROLINA *Nakašljava se.* Nisam je završila još uvek.

Pauza.

RAPI Može li od toga da se živi.

KAROLINA Od slikanja. Ma kakvi. Novac zarađujem na hemijskom čišćenju. Odstranjujem fleke. Četiri dana nedeljno. Provodim vreme s ljudima. Petkom ne radim. A kada niko ne dođe po komad odeće, mogu da ga ponese kući. Ne dešava se tako često.

Tišina. Karolina odlazi do prozora.

KAROLINA Raskopali su ulicu pre više od godinu dana. *Pauza.* I ništa nisu popravili. Ništa nisu zamenili. Ništa nisu obnovili. *Pauza.* Znete li da tamo, preko puta, živi dečakova mama, tačno preko puta –

RAPI Kako se zove.

KAROLINA Suzana. Suzana Šraube. – Možete da gledate u prozore njenog stana.

RAPI Je l' tako.

KAROLINA Čak i u spavaću sobu.

RAPI Tamo su zavese uvek navučene.

KAROLINA Zar ništa ne može da se vidi.

RAPI Senke, mogu da se vide senke, kad je upaljeno svetlo.

KAROLINA Jadna Suzana, mora da neguje majku svoga muža. Alchajmer. – Zbog toga je i posao napustila.

RAPI Čime se bavila, pre toga.

KAROLINA Predavala je muzičko. U osnovnoj školi, u koju je išao i Edgar.

RAPI Ona je veoma lepa.

KAROLINA *tiho, zapanjeno* Lepa – Suzana –

RAPI Kupa svoju sveskrvu svakog dana. Ponekad plače, kad je sama. Malo priča. Pokatkad otvori klavir i svira, ali njeni prsti samo ovlaš dodiruju dirke, ne svira...

KAROLINA Jeste, u toj kući ne vole muziku. Većito se

bune zbog preglasnih radio aparata, bučne dece. – Pritom su prozori prema dvorištu razbijeni, pa rojevi muva zuje na stepeništu; nedavno je neko zapalio vatru u dečjim kolicima koja su bila odložena pod stepeništem – kuća im se raspada, kao i većina kuća ovde, a oni se svađaju zbog galame.

RAPI Ne, ne. Klavir je raštimovan. Zbog toga ne svira. Zbog pogrešnih tonova.

KAROLINA Tako znači. *Tišina*. Pa da. *Tišina*. I Vi sve to možete da vidite odavde. *Pauza*. Njen muž se inače zove Ludvig.

RAPI Suzana i Ludvig.

KAROLINA Tako je. U braku su već devet godina. *Pauza*. Srećni.

RAPI Kako znate.

KAROLINA On je jedan jako fin čovek. Nema mu pomoći. *Pauza*.

On obožava moje grudi. Veštačke su. Znate, amputirane. Rak. Sada isprobavam nove oblike. Špicaste, keglaste, okrugle kao balon, poluokrugle, postoje grudi koje vise, ravne grudi i uspravne grudi. Kubne, kupaste, cevičaste, čvornovate. Sužavajućih uglova i širećih uglova. I sve to u asimetričnoj varijanti. On je fetišista. Gospodin Šraube, veštačke grudi njegov su fetiš. –

RAPI Ako sve to znate o njemu, Vi ga onda prilično dobro poznajete.

KAROLINA Ludvig Šraube, zamislite samo, čovek koji igra loto, da ne bi dobio. Eto, takav je to čovek.

RAPI Ako sve to znate o njemu, Vi ga onda prilično dobro poznajete.

KAROLINA To su samo priče. Priče s hemijskog čišćenja. – Postoje ljudi koji idu u perionice i peru veš u mašinama na žetone i postoje ljudi koji idu na hemijsko čišćenje. Šraubeovi još uvek donose neke jako uprljane komade na hemijsko. I pritom ne gledaju na svaku paru.

Tišina.

KAROLINA Zajedno sam s njom predavala, ranije, u školi. Ja sam bila nastavnica likovnog. Jadna nastavnica, a takva sam i slikarka, ali za decu je dovoljno; a i škola je jedna. Onda sam se razbolela i usledila je terapija; Čelava Karolina, zvali su me čelava Karolina. Ponekad sam morala da istrčim iz učionice, da bih povraćala, i jednom prilikom nisam stigla da istrčim, pa sam se ispo-vraćala ispred table, smrad kiselina trulež; učenici su tvrdili da sam bila mrtva pijana, možda, da mi pomognu, možda, da me počiste, ko zna. Pijana, i to se dešava i manje je strašno od raka, zar ne. Ali, od tada tvrdili su da je moja bolest preveliko opterećenje za decu, i da moram da odem, i onda sam stvarno morala da odem, morala da odem, da odem –

Tišina. *Rapi je pažljivo dodirne jednom rukom*.

KAROLINA Da, bila sam bolesna i išla sam na operaciju, na više operacija, i na terapiju i ponovo na operaciju i – molim Vas, ne dodirujte me, ne dodirujte me – *Rapi pokušava pažljivo da je smiri obema rukama* – ja nisam lepa, ja uopšte nisam lepa, niko ne može da me pogleda, čak ni kroz zavesu –

RAPI Može. Ja te gledam, ja te gledam.

Tišina.

RAPI Spolja nedostaje nekoliko delova, ali iznutra si čitava.

KAROLINA Bolje nego da je obrnuto.

RAPI To mi je nedostajalo. To što nedostaje.

KAROLINA Obećaju ti da se ništa neće primetiti. Obećaju ti „harmoničan prelaz ka dekolteu” i „prirodne pokrete”. Što će reći, sve se normalno ljuljuška. Serem im se na to. Znaš, postoje te ozbiljne radnje. Upravo, za žene kakva sam bila ja, nastavnica sa osiguranjem i penzijom. S pravom na korišćenje medicinskih usluga. Or-

topedskih pomagala. Zvuči kao da je čovek ranjen u ratu. Izvinite.

RAPI To mi je nedostajalo. Biti ranjen.

KAROLINA Serem im se na to. A postoje i radnje: *Make your Boobs come true*. Za žene koje nikada nisu bile kao ja i koje nisu želele da budu kao ja; za žene koje žele da izgledaju kao bombe, i za muškarce koji žele da izgledaju kao bombe i da se opašu bombama, kako bi pokazali ono što osećaju iznutra. Odlučila sam da budem bomba. Da pokažem šta nemam, i da slavim zamenu. Bolje nego original. U stvari, sve zavisi od pakovanja. RAPI Lepo je, ovako kako je.

Tišina.

KAROLINA Da li u Vašim rukama osećate nešto osim bolova –

RAPI *odmahuje glavom*. Ali, osećam nešto u vezi s Vama – Je li ti osećaš nešto –

KAROLINA U stvari ne.

On je dodiruje, opipava, mazi.

KAROLINA Da li želite da vidite ono čega više nema – RAPI *odmahuje glavom*.

KAROLINA Izvini. Neki muškarci to žele. Imam posla isključivo s muškarcima koji – koji žele da ih vide.

RAPI Znam.

KAROLINA Grudi kojih više nema. *Pokušava da se nasmije.*

RAPI Znam.

KAROLINA Dosta. Ti si sigurno video mnogo gore stvari.

RAPI To mi je nedostajalo.

Ljubi je i mazi po licu.

Ona želi da se skine.

RAPI Nemoj. Ostani ovako. Ostani ovako. Izvini.

Ostaju obučeni, spavaju zajedno.

10.

Jedna neidentifikovana osoba prelazi preko scene. Možda lagano zbunjena, možda u zamišljenom stanju, moguće i da se samo zanima sobom. Zaustavljamo se, jedan za drugim, u onome čime se trenutno bavimo. Gledamo za osobom, pre nego što prvi među nama svhati.

To je bio Olaf!

To je bio Olaf!

11.

PETER Taj čovek, Edgarov otac, radi u agenciji za nekretnine *Nord*. Službenik. Tu čovek nema nikakve snove. Znam to, lično sam tamo bio zaposlen, kao portir, dok me nisu otpustili, bezvezna priča. Odatle ga poznajem, gospodina Šraubea. Samo iz viđenja, Dobro jutro kako je, danas nema pošte za Vas, ali čekaju Vas već tri klijenta itd...

Češe se.

Od tada pokušavam ponovo da nađem posao. Ali, nemam sreće. Crni Petar. Nemam sreće, ali zato imam vremena na pretek. Satima šetam s našim psom. Olaf više ne ide sa nama. A kakav je to tek buldog. Dostojanstven. Miroљjubiv, mada izgleda opasno. S podlivima ispod očiju, s takvim otromboljenim usnicama, protrese li ih dvaput tamo-vamo, eto ti već litar želudačnih sokova po garderobi.

Pauza.

Ali, približiš li se, i počekaš li ga iza uha, a to baš obožava, on ti odgovori – i, š’a misliš, š’a uradi – stavi svoju glavu na tvoje grudi, režucka, zaspi i celog te opruče. Stalno to govorim, on je prava kurva. I izgleda opasno. Zastrašujuće, kao da će lako napasti čoveka, kao da ždere meso, a ne hranu iz konzerve, a tak’a životinja, naravno, mora da se šeta. I koga ja to odskora srećem u svojim šetnjama – gospodina Šraubea. I šta li on traži, šta li radi, u šumi, preko dana, kada bi trebalo da bude u kancelariji – pojma nemam. Mazi drveće, pronalazi unutrašnji mir, *slegne ramenima* – ne znam.

Agenciji za nekretnine *Nord* verovatno pripada šuma; možda premeravaju nešto novo, ispituju stanje, ne znam. On samo tako stoji. Još uvek nema pečuraka. Dakle – prava enigma. Ali to ne mora ništa da znači.

Tišina. Češe se.

Uošte ne znam – uošte ne znam šta ćemo i kako ćemo dalje. Olaf će – potpuno da poludi. Sad je stvarno dobio sudski poziv zbog celog onog sranja, ubistva iz nehata i tome slično, to će ga potpuno rasturiti. Ipak mu se mora dati još jedna šansa. Imao je nekog kao dara. Uh, ja već pričam u prošlom vremenu –
Stvarno.

Pauza.

Razumem ga. Razumem tog čoveka. Mislim, ako se sâm upitam, što idem u šumu – Sigurno ne zbog psa.

Odlazi. Vraća se.

Uostalom, ime mu je Humbolt.

Slegne ramenima.

Nije bila moja ideja.

Odlazi. Vraća se.

Znam već, šta Vi mislite. Ne veruju nam, zar ne. Dakle, meni sigurno ne. Ali, ni’e to, što Vi mislite. Ni’e zbog

obrazovanja. Zbog Humboltovog gaja je. Je l' znate za Humboltov gaj. Tamo postoji bunker. Iz Drugog svet-skog rata. Nisu uspeli da ga dignu u vazduh ni posle rata. Sad služi k’o stena za penjanje. Stoji tamo, slobodan zid, gladak i dvadeset metara visok, s izbočinama, na njemu se moj prijatelj bavi *freeclimbingom*.

Naporno trenira, pet puta nedeljno. Trenirao je. Olaf. Zapravo pas je njegov, Olafov.

Reći Humbolt, u stvari, znači Zdravo zide za penjanje, evo me; zdravo treningu, evo me; zdravo samodisciplino, evo stižem. Tako je bar bilo ranije.

Pauza. Plače.

Hteo je da mu to bude posao, penjanje. Baš je kreten. *Tišina.*

Freeclimbing je sad propala stvar. Nekoliko puta gadno je pao. Ne mojom krivicom. Odmah sam rek’o, Olaf, urađen u glavi, a na strmom zidu, ma, pali. Eeee, na kokainu mis’iš, možeš sve i da si muva i da ćeš ostati zalapljen na zidu. Ali, zidu se ne čini baš tako.

Ja nemam posao i, naravno, da ću da blejim i tad je Olaf počeo da mi pravi društvo. Desi se to i pre nego što shvatiš. Sad je s tim gotovo. Sve nam konfiskuju, jer nemamo ni prebijenog feninga, u dugovima smo do guše. Nema kinte, nema koke, i šta sad.

Češe se.

Sav keš odlazi na psa. Iako prosim već neko vreme, on ipak dobija hranu kojoj je istekao rok. Naravno da ne kažem da je za psa. Nego za obrok beskućnika. Ove buve, ova napast od buva, nikako ne prestaje. Sve je crno, posteljina, čaršavi, neprekidno izlaze iz drvenih dasaka na podu. Već nekoliko dana spavam u kadi, i tu s vremena na vreme mogu da ih sperem u odvod. – Dok još možemo da plaćamo vodu.

Pauza.

Neviđeno se plašim.

Neviđeno.

Da će da napravi neku glupost. Neku neviđenu glupost.

Pauza.

Olaf nema nikakvu školu. Ni za portira, na primer, kao ja.

Pauza.

Pa šta.

Može samo da bude bolje.

Mi čekamo.

12.

Karolina dakle

Nekoliko dana kasnije

Odlazi do Suzanine kuće

I pozvoni na vratima

I kad Suzana otvori

Karolina ne progovori ni reč

Jedino šta uradi

U poluokretu ispruži ruku

I pokaže, ukoso prekoputa, na Rapijev prozor

Na drugoj strani ulice, sasvim jasno

Suzanin pogled prati ispruženu ruku

Tako stoje, nekoliko sekundi

Ništa se drugo nije desilo tog dana

A ni sledećeg se ništa nije desilo osim

Što Suzana pogledom traži prozor

Stranca

U pojedinim trenucima nemira

Ili straha

Nemira i straha

Da

I pokatkad vidi Rapijevu siluetu

Kako se užurbano sklanja

Poluskrivena iza zavese

Kad pomisli, mora da ga je Suzana otkrila

Kako bezobzirno, pohlepno i besramno

Gleda u njen prozor

I jeste

Otkrila je Rapijevu tajnu

Ili makar deo, koji se nje tiče

Rapi se oseća jedno

Poniženo, sām se ponizio

Sad će da mu se podsmeva

Je l' može da bude još gore

Da li mora još više da se stidi

Da se oseća još više poniženo

Navlači zavese

Povlači se

Nazad u tamu

Pokrije se ćebetom

I legne pod krevet

Vazduh u sobi je ustajao

Od prljave prljavštine

Govnjivog sranja

Nikakvog ničega

Noćnamorajednogslabića

Beskorisnakomadinamesa

Bezvredniživotjednogzgubidana

Najvećabrukabožjatrebalo biteugaziti

Trebalo bidaistrulišticrvožderu

Uprahprahprah

Zemljuzemljuzemlju

Raspdraspdraspad

Uprahprahprah

Vetreoduvajga

13.

Gospođa Šraube ide ulicom gore-dole. Sama.

GOSPOĐA ŠRAUBE Mačka je rano jutrom

Izašla iz kuće

I naveče je bila mrtva

Gaze je točkovima
Ne primećuju je
Mrlja na ulici crveni trag ostavlja

Rapi je čuje kako izgubljeno peva sebi u bradu, potom lagano otvori zavese i posmatra je neko vreme, otvori prozor. Gospođa Šraube ga vidi. Tišina.

GOSPOĐA ŠRAUBE U čemu je radost.

RAPI Kakva. –

GOSPOĐA ŠRAUBE Je l' to bilo ovde. – Je l' to ta mrlja.
– *Pauza.*

Uživati u trenutku, živeti u sadašnjosti, serem im se na tu glupost glupost glupost, radost nije u tome. Šta imam od tog trenutka, kad sutradan ne mogu da ga se setim. Za radost – potrebna mi je prošlost. A nje nikako ne mogu da se setim. Bez sećanja si manje od životinje. Manje od životinje –

RAPI Ja sam zatvorenik; zatvorenik kao i Vi.

GOSPOĐA ŠRAUBE Dokažite.

RAPI Gaze je točkovima

Ne primećuju je

Mrlja na ulici crveni trag ostavlja

Kad je svanuo dan
Bilo nas je troje
A kad se smrklo
Ostalo nas samo dvoje

Pevušenjem smo se najavili
Nismo hteli da uplašimo Rozmari
Hteli smo da je ispratimo do kuće
Išli smo niz ulicu gegajući se
I mi smo počeli da pevamo

Nismo ga videli

Nismo bili prisutni
Smrt je bila brža od života

GOSPOĐA ŠRAUBE Koliko smo samo srećni bili ranije!
Koliko smo samo srećni bili!

Zamislite, bili smo toliko srećni!

Zar se, zar se ne sećate, koliko smo samo srećni bili –
RAPI *nežno* Idite kući, gospođu Šraube; idite kući i okupajte se.

GOSPOĐA ŠRAUBE Voda je hladna ko led. Nema struje.

RAPI Ovo nije ratno stanje, Rozmari.

Nismo ga videli
Nismo bili prisutni
Smrt je bila brža od života

Nikada te više neću pustiti
Nikada te više neću sâm da budeš ostaviti
Kad smrt dođe po tebe
Trebalo da budeš uz mene

GOSPOĐA ŠRAUBE *razmišlja* Nije ratno stanje? *Upinje se razmišljajući* Već je prošlo, piskavo –

RAPI Da, rat je prošao.

Pevušili smo i dalje, dok
Gospođa Šraube traži svoj stan
A Rapi zatvara prozor
I onda vidimo Suzanu, koja
Kroz prozor gleda na ulicu
Čeka svekrvu
Kojoj priprema kadu za kupanje
I pogleda preko puta u Rapija i želi da mu dā neki znak
I podigne ruku, podigne je, ali ne mahne
Rapi se uplaši, ustukne korak nazad ali
Brzo se sabere pa i on podigne ruku
I oboje skoro istovremeno stavljaju ruku na prozor

I
Mi se pravimo kao da ništa ne primećujemo
A
Oni se bojažljivo jedan drugom
Osmehuju

14.

SUZANA Nisam imala hrabrosti ranije da Vas posetim.

Tišina.

RAPI Sad ste tu.

SUZANA A mislila sam i – da ćete Vi svakako imati još manje hrabrosti mene da posetite.

RAPI Sad ste tu.

SUZANA *istovremeno* Zato sam došla.

Smeju se. Tišina.

SUZANA *pokazuje na njegove šake* Zašto ste to uradili. Zašto ste to sebi uradili.

Tišina.

SUZANA Baš to nikako nisam htela da kažem. *Pauza.* Izvinite. Nije mi bila namera da vas tako napadnem.

Tišina.

SUZANA Zašto ste to uradili. Zašto ste to sebi uradili.

RAPI *odmahuje glavom* Ne znam. Ne znam.

SUZANA Videli ste. Sve ste videli. Bili ste prisutni.

Tišina.

RAPI Jesam. Video sam. *Pauza.* Pričanje mi ne ide baš od ruke –

SUZANA Znam da ste bili u ratu. Svi to već znaju. Sad ste ovde, samo s jednim koferom. I sedite u mraku. – Ja Vas odatle neću izvlačiti, ja sasvim sigurno neću. *Pauza.* Već je dovoljno, što ja –

A sa kim bih drugo. Ne znam, s kim bih drugo.

Tišina.

Kad god izgovorim ime svog deteta, kao da. – Više ne izgovaram ime svog deteta. – Kad god izgovorim ime svog muža, svog muža, kao da – pominjem i dete. Dete isponova zaklinjati imenom onoga, ko ga je stvorio. Koji ga svaki put ponovo oživljava. Iako bi konačno želeo da počiva u miru. *Pauza.* Više ga ne budim. – Spavaj. – Učim da ćutim.

Pauza.

RAPI Reči odrednice – reči povezane u misaone celine – stvar su spoljašnjosti. Kako da znam – kako to razume onaj drugi. – To su moji utisci, i misli i sećanja, i – osećanja. Ali, koje reči odrednice odgovaraju tim osećanjima. – Ponekad ne znam, kako sve to jedno drugom odgovara. Kad to reči odrednice postaju reči povezane u misaone celine, i kad se to usaglase sa mnom, šta čemu pripada.

Tišina.

SUZANA Mora da postoji veza sa spoljašnjim.

Dodirne mu šake.

RAPI Ništa ne osećam. – Ali, ne želim da živim kao da sam nem. Slobodno mogu to da kažem. Ne želim da živim kao bogalj. Bez jezika. Možda to i jesam, ali to ne želim. – Tako je, negde mora da postoji neka veza – iz-

među mene i spoljašnjeg. Reči odrednice toliko su apstraktne da ne mogu ni da ih osetim.

Pauza.

SUZANA U početku sam imala plan. Htela sam da sačekam godinu dana. Godinu dana ili duže, sve dok me ne biste zaboravili. Dok ne biste pomislili da je moj bol potonuo toliko duboko, na dno mog srca, da bi se on, čak i ako bi se pokrenuo, zapravo osetio samo kao sećanje na pokret, ne više kao pokret sām.

A onda, kada bih postala toliko hladna. Kad bih na pomen njegovog imena videla da mi se ruke više ne tresu, onda bih se svetila. Kaznila bih svakog ko je učestvovao u njegovoj smrti. Ne govorim o krivici. Ne tiče me se krivica. Svakog, ko je učestvovao.

Tišina.

Želela sam da vam nešto promeni život, život svakog ponaosob, na tako nepovratan način, kao što je moj život nepovratno postao neki drugi posle onog dana, posle onog sata. Ne bi to trebalo da bude ništa veliko, ali moralo bi da ostavi ožiljak; sećanje, koje besni da bude primećeno, i koje nikome neće dati mira. Svakog podneva, kad sat otkuca dvanaest sati. Svaki put, kad se upali motor. Svaki put, kad uzmeš poštu iz poštanskog sandučeta; kad prelaziš pešački prelaz; vidiš žuto svetlo. Svaki put kad pročitaš reči „fudbalska lopta”. Sećanje bi te zabolelo.

Htela sam da se ušunjam u tuđe živote, kao što boja dospje ispod nokta. Brzo, neprimetno, uporno.

Pauza.

A onda se pojavio neki svedok.

Pauza.

Jedan, koji je posmatrao. Jedan, koji ništa nije sprečio. I koji je zbog toga, sām sebe kaznio.

Pauza

I tu nisam znala kako dalje.

Tišina. Rapi posmatra svoje šake.

SUZANA Ti si bio svetlost. Moja.

Tišina.

RAPI Nenene. Nisam nisam. Ne želim. Taj način – brige. Razumevanja – Nenenenene. Ne želim ne želim ne želim.

Pauza.

SUZANA Ništa ne znam o tebi.

RAPI Otišao sam. Ostavio sam ženu. Napustio sam je. Iako mi se potpuno posvetila. Iako je bila spremna sve da čuje. Čak i da čuti. Sve što mi je bilo potrebno, omogućila bi mi. Bar je tako mislila. To je želela.

Pauza.

Ali, ja nisam bogalj. Nisam žrtva.

Pauza.

SUZANA Sve što ja znam je da nemam više razumevanja. Nemam ga nemam ga nemam.

Smešak.

SUZANA I zbog toga, bez razumevanja, sve nemoguće odjednom postaje moguće. Je l' razumete – RAPI Ne.

Smešak.

SUZANA Je l' znate šta znači „nesrećna”–

RAPI *razmišlja* „Nesrećna”–

SUZANA Pitala sam se da li sam nesrećna, sada. Da li sam takva postala. „Ne budi nesrećna, Suzana.” Kaže moja svekrva. Svakog dana. Zaboravi, koliko puta mi to kaže. Nisam mogla drugačije. Morala sam da je prihvatim. *Pauza.* Biću i ja ista kao moja svekrva, a onda će,

jednom, neko da dođe i da me udavi, da mi stavi glavu pod vodu. *Smeje se. Pauza.* Ne. Da bih bila nesrećna, nedostaje mi razumevanje.

RAPI Nesreća –

Ja mislim da je nesreća – reč za prestupnike.

SUZANA Da li je Bog onda prestupnik? Ili zašto je moj dečak mrtav. Je l' to bila greška. Da li se nebo zbunilo. Da li moj dečak nastavlja da živi, samo ne ovde – I ako je tako, gde je to „ne ovde”. *Pauza.* Da li je njegova smrt smisljena, zato što je stvarna. *Pauza.* Ili je jebeno svejedno što mi taj tajni smisao ne razumemo, i samo se rado time zanosimo –

RAPI Smisao – ne postoji ne postoji ne postoji –

SUZANA A šta mi to pa znamo, mi, malo bolji insekti.

RAPI Baš zato što ne razumemo, ne može da bude svejedno.

Tišina.

SUZANA Da li onda treba da kažem, dobro, onda ga uzmi, *sasvim tiho, nežno* Edgara. Uzmi ono što mi je najdraže. Najvrednije. I ostavi me sâmu. Ja sam samo otpad, i moj bol je samo otpad, moj bol je otpad koji ništa ne vredi, otpad, koji ništa ne vredi –

RAPI Ali, ova gomila otpada ovde, ova gomila otpada mesa iznutrica kostiju krvi, to sam ja, on je stvaran – čuješ li me. On može da bude važan, tebi, trebalo bi da ti bude važan. *Pauza.* Ja sam ovde. Ja sam stvaran.

Ljube se. Vrlo pažljivo.

15.

Jedna neidentifikovana osoba prelazi preko scene. Možda lagano zbunjena, možda u zamišljenom stanju, moguće i da se samo zanima sobom. Zaustavljamo se, je-

dan za drugim, u onome čime se trenutno bavimo. Gledamo za osobom, pre nego što prvi među nama svhati.

To je bio Olaf!

To je bio Olaf!

16.

Pred Olafovim vratima.

PETER Olafe – izađi! Imam dobre vesti!

Zamisli, Olafe – imamo posao.

Posao, stvarno, i to plaćeni. Prave pare. U stvari, nemamo ga mi, nego pas.

Humbolt je naš'o posao. Bili smo u šetnji, u šumi, u susret nam ide neki tip, koji nas već neko vreme posmatra, već mi je sumnjiv, prilazi nam i pita:

Je l' opasan.

Ja, k'o iz topa, kažem: Izgleda opasno. Zar ne.

Humbolt se namešta ispred tipa, frontalno, povukao usnice nagore, reži na njega, onako odozdo nagore, praktično kao da će da skoči. – Pomislim, nadam se da tom idiotu neće pasti na pamet da pomazi Humbolta, jer inače će da dobije lizanje po licu i psa u krilu.

Ali, ne, on ga ne mazi, već ustukne korak nazad i kaže, *Respect.* I Humbolt sede na svoju zadnjicu i zarezža.

Češe se.

U svakom slučaju, ispostavi se da je on vlasnik ovdašnje fabrike porcelana i da traži noćnog čuvara. Uz'ite mene, kažem ja. Ne, psa ću, za noćnog čuvara. Za pratnju čoveka iz obezbeđenja. Nekog ko izgleda opasno i ko će da ostavi utisak.

I Humbolt je dobio posao!

Olafe, čoveče, naš pas ide na posao. I stvarno donosi

kintu kući.

Tišina.

Ajde makar proturi cedulju kroz prorez.

Pauza.

Šta li samo radiš unutra –

17.

Karolinine grudi su porasle.

EDNA Već sam nešto načula.

KAROLINA I.

EDNA Da li smem da pipnem.

KAROLINA Naravno da smeš.

EDNA N-N-Neverovatno.

KAROLINA Ne moraš zbog toga da zamuckuješ. Slobodno pipni još jednom. Zato sam i dala gomilu para.

EDNA Da ne preteruješ malo.

KAROLINA Ma kakvi. One jeftine popucaju ili ti oderu kožu, dobiješ osip, alergijsku reakciju, i rane besplatno uz njih, ma kakvi, nema šanse.

EDNA Mislim na veličinu. Prilično su bujne.

KAROLINA Nije to sve. Samo moram postepeno da se navikavam na njihovu težinu. Lepo se ukrštaju. Srećom pa noću ležim.

EDNA Zar ih ne skidaš noću.

KAROLINA A zašto bih. Je l' hoću da izgledam autentično ili neću.

EDNA Noću.

KAROLINA Noću, naravno. A kad inače.

EDNA Kapiram. Kapiram.

Pauza.

EDNA Edna se ponekad stavlja u Karolininu poziciju. Kako ona gleda na svet. To je teško. Ako čovek hoće da

bude profajler, uvek ima posla s prestupnicima. Ali, sa ženom bez grudi.

KAROLINA Edna, ne smeji mi se. Nikada. Ja mislim da ona nema predstavu o tome šta znači lepota. To mi se sviđa kod nje.

EDNA Ja se zabavljam tako što se stavljam u pozicije drugih ljudi. Ja–Edna lagano se uliva u nepoznato okruženje nekog bića, i ništa više nije kao inače. Ja osećam kao neko sasvim drugi. Ja mislim kao neko sasvim drugi. Ja postajem neko sasvim drugi . – Ali, još uvek moram puno da treniram. Nisam ostvarila svoj cilj, nisam još uvek.

KAROLINA A šta ti je cilj.

Pauza.

KAROLINA Alo, uja, Edna – to si ti. *Pauza.* Cilj.

EDNA Ubica – da uhvatim ubicu. Da uhvatim ubicu, pre nego što ponovo napadne. Edna će da ga spreči.

KAROLINA Ali, ne radi se o pojedincu, takvih bombi-samoubica, ima onoliko.

EDNA Nisam ni ja pojedinac, i mene ima onoliko.

KAROLINA Edna, prizovi se!

EDNA Prizvala sam se, Edna je sveprisutna, reci njeno ime još jednom, zavrveće ovde odmah samo tako.

KAROLINA Ako možemo bilo kako da ti pomognemo, Edna, samo reci.

EDNA Držati oči širom otvorene. Oprez, molim, pažnja, pažnja.

4. septembra troje mrtvih, 18. bilo ih je dvoje, a u metrou 30. bilo je petoro povređenih. U napadu pre tri dana –

KAROLINA Koji je bio petsto kilometara daleko odavde. Na jugu.

EDNA U međuvremenu mogao je već da se vrati. Ovde u kraju osećao bi se posebno sigurno, jer su ga ovde već pratili.

KAROLINA Još uvek čekamo na početak procesa. Olaf ne zna šta može da očekuje. Novčanu kaznu, zatvorsku kaznu, sâmo čekanje je već kazna. Pravi ubica – EDNA On će na miru da izabere sledeći cilj, na miru. Jer sam zakazala, ja. Kad sledeća bomba eksplodira, kad se raznese u vazduh zajedno sa sedamnaest ljudi, koji su se slučajno našli u njegovoj blizini, na nebu će biti zapisano: Edna opet nije bila oprezna. — Imala je šansu koju je protračila. — Ja sam za sve kriva. Kriva sam i za ono što će da se desi.

KAROLINA Glupo je to, što pravi ubica – mi ga ne poznajemo. Može da bude svako. Ova, ona ili ja ili ta tamo. Ili Edna.

EDNA Da, ja sam, ja sam ubica, ja sve vreme pratim sebe samu –

KAROLINA Da bi se smirila, staviću obe njene šake u svoje i reći – Edna, molim, da sad jedanput položite vaše šake. Onda ću Ednine šake staviti na svoje grudi – možda će to delovati umirujuće.

EDNA I glavu, molim te. Možda će delovati još više umirujuće.

KAROLINA Nekoliko minuta udišem i izdišem tako da stvaram talase, a to lagano ljuljuška grudi.

EDNA Je l' možeš da ih zanjišeš.

KAROLINA Da vidimo baš.

18.

LUDVIG Ispunjavam listiće za loto i plaćam. Ali, nikad ne sačuvam račun. Bacam ih u jednu kantu, na putu ka poslu. Uvek u istu kantu, pored klupe desno od ulaza u parking. Uvek istu. Bacam ih povrh drugog đubreta, nemarno, ni previše upadljivo, ali ni previše opušteno. Bilo ko, bez daljeg, može da ih izvadi i sačuva. Bilo ko može da primeti da postoji sistem u tom bacanju; svakog jutra po izvlačenju brojeva, i to prilično tačno, u

7:30, račun za novo, predstojeće izvlačenje, leži u kanti desno od ulaza u parking. Katkad prekriven opuścima od cigareta, liščem ili konzervama *coca-cole*, a katkad ga vetar oduva na livadu. To prevazilazi moje moći i moći onoga ko traži. Ali, ja, ja račun ujutro spuštam u kantu. Za to sam, eto, odgovoran.

Tišina.

Ne znam koliko se slučajnih nalazača već obogatilo. Nikad ne gledam izvlačenje. Kakva je korist od toga. Ja sam samo posrednik. Ja slučajnost i sreću prenosim dalje.

Tišina.

Zamišljam neki drugi život. Život, kakav nikad nisam mogao da imam. Zamišljam, kako bi taj drugi život pronašao moj račun. Nekog, ko je mlad i sâm, bez porodice, ali širokih vidika. Nekog ko ima zarazan smeh. Nekog ko ne ulazi u lift, čak iako živi na dvadesetiprvom spratu. Nekog ko je odvojen od svog najboljeg prijatelja, ali nikako ne prestaje da mu čuje glas. — Najradije bih voleo da je to neko, kome uopšte ne treba, novac. Kome uopšte ne treba, *jackpot*. Jer ga odavno već ima. Neko, kome ni najmanje nije potreban, pronalazi loz, uzme ga, i šta se desi – raduje se, raduje se, raduje se, onako kako ja nikad nisam umeo da se radujem; zbog svoje sreće u izobilju.

19.

Pred Olafovim vratima.

PETER Postoji jedan zez. Rekao je, ime ne može da mu ostane takvo. Ime ni u kom slučaju ne može da ostane takvo. Argument. Kakav bi to utisak ostavilo na lopova, kada bi se našao pred psom, a obezbeđenje se pojavi i vikne „Hvataj ga, Humbolte!” To ne dolazi u obzir. Sada treba da mu pronađemo neko drugo ime, koje zvuči

strašno, zastrašujuće i žestoko zapaljivo. Olafe, progovori č'o'eće.

Češe se.

Predlozi.

Češe se.

Nešto kao – *nežno, brzo* – Dvadesetsedmostruki analni siledžija ili Vuk mesožder na spidu ili Živa motorna testera – nešto na tu temu. Kako ti se čini Kostolomac, Borbena hijena... Krvavi pas...

Razmišlja. Dugo.

Davitelj.

Davitelj je dobro, čini mi se. –

Češe se. Zamišljeno.

Proklete bile ove jebene napasti, kad-tad će nas naseiliti u snu, Olafe, je l' ti jasno – kao da smo mi mrtvi, a oni dolaze da odlože svoja jajašca, i to po našem telu, odlažu ih u naša tela. Oni dolaze umirućima, insekti, to se zna, to je dokazano, Olafe, ali ja još uvek ne želim da umrem, Olafe, pomozmi nam – molim te, izađi –

Duga pauza. Pipa se.

Davitelj. Problem je samo što pas ne reaguje na novo ime, on misli da je reč o nekom drugom. Ili, pomisliće, da je podvojena ličnost, i dobiće šizofreni napad. Samo kada bi on to razumeo.

Pauza.

Humbolte, dođi vamo, ajde traži Olafa.

20.

ROZMARI Kupovala sam društvene igre. Edgaru. *Memory*.

Memory sa životinjama. *Memory* s automobilima. Nisam mogla da odlučim. Kupila sam obe.

Pauza.

Gde je mali Edgar.

SUZANA Mama, Edgar nas je napustio.

ROZMARI Napustio. Kuda je otišao. Poslali ste ga u internat. Nemamo para za tako nešto. Kakav nežan dečak. Da li može da prima poštu. Poslaću mu *Memory*. *Pauza*. Ohoho, danas opet imamo ribu. *Pauza*. Poslaću mu *Memory* sa životinjama.

Tišina.

ROZMARI Da li će Edgar doći kući za vikend.

SUZANA Ne, neće doći.

ROZMARI Ne sme. Je l' nešto zabrljao.

LUDVIG Naravno da će doći. Dolaziće nam u posetu. Svakog vikenda.

ROZMARI Koji je danas dan.

LUDVIG Mama, jedi.

ROZMARI Moram da mu zapakujem *Memory*. Odmah. Za slučaj da je danas tek ponedeljak, zaboraviću do vikenda. *Pakuje.*

ROZMARI Bilo je i igre *Memory* s putovanjima. Pitala sam prodavca, šta je to, *Memory* s putovanjima. Kaže, s oznakama. Ajfelov toranj, Plava džamija, Glava šećera itd. A ja ću na to, ali ako ja nisam bila na tim mestima, kako mogu da ih se setim; ko je mogao da obiđe sva ta mesta, ja nisam, morala bih da lažem. Nikad nismo imali para, za putovanja; Ludviže, ne mislim ništa loše. Dakle nisu prave oznake, već lažne. Nije *Memory* s putovanjima, nego *Memory* s lažima. Nisam ga kupila. *Suzani*. Zar ti ne jedeš, srce drago.

SUZANA Ako sledeći put kreneš sama, reci mi, Rozmari. Da ti stavim cedulju u veš.

ROZMARI Cedulju u veš –

SUZANA S tvojim imenom, adresom, telefonom, uvek moraš da je nosiš u donjem vešu. U slučaju da negde zaboraviš tašnu. Donji veš je sigurno mesto. Ukoliko se desi da se povrediš, pronaćiće ti ime pre nego što te uvedu u narkozu.

LUDVIG Bolje bi bilo da ima neki lančić. Mali lančić oko

vrata s medaljonom.

ROZARI To je dobra ideja. Napred slika sv. Kristofora, pozadi Edgarova fotografija.

Tišina. Rozmari gleda u paket.

ROZMARI Je li ovaj paket za mene?

Već ga otvara. Ozarena.

Memory!

Razmišlja, uplaši se. Seti se.

Jaoj, Edgar je mrtav! To je! Edgar je mrtav! Edgar je mrtav!

21.

Suzana odlazi

Suzana ponovo dolazi

Rapi čeka

Rapi je prati

Gde god da krene

Suzana to zna

Suzana to oseća

Rapi je traži i uvek pronade

Njegove reči odrednice, i njegove reči povezane u misaone celine

Polako

A ljubav

Neko od nas

Pružaj ruku

U vazduh

Da uhvati

Mušicu

22.

Pred Olafovim vratima. Peter potpuno izujedan.

PETER Olafe, mogao bi makar da pođeš s nama u šumu. Niko te neće videti. A i ako te vidi, tamo ionako šetaju samo neki čudaci. Šraube, Ludvig, njega vidim svaki put. On stvarno ne izgleda dobro, je li znaš. Stoji tamo, ponekad i petnaestak minuta, ispred nekog drveta; šećka okolo-naokolo, glave okrenute gore, osluškuje – šta li čeka. Kontakt, tako je, znam, ti ne želiš nikakav kontakt. A ne želi ga ni Šraube, obratio sam mu se nekoliko puta. Gleda me kao da sam neko drvo. Nije pričao sa mnom. – Kao ti. – Stoji čak i po kiši. Samo fali da se skine go i da zaigra na proplanku. *Smeje se.*

Tišina.

Olafe, da li sam ti već rekao, da ja –

Da te ja –

Da li sam ti ikada rekao, da te ja –

Da mi nedostaješ.

Glasna muzika.

Šta li smišljaš tu unutra –

Šta –

Viče.

Pusti me unutra bar da dezinfikujem!

Počinja da čisti.

Pauza.

Sad, u prelaznoj fazi, zvaću ga Davitelj Humbolt. Ljudi me na ulici već čudno gledaju. Da, čudno me zagledaju. *Slegne ramenima.* Ne gladuju oni. Nama je potreban novac.

23.

Ljubav ljubav ljubav

Mora da prija

Kad se toliko čudite što
Imate vazduha, što ste u stanju da dišete
U prisustvu onog drugog
Prozor širom otvoren
Svetlo povetarac sunce
Dozvoli mi da te gledam

Vreme ne teče
Vreme stoji
Zaustavljamo ga
Deo smo trenutka
Trenutka koji traje beskonačno

Mrtvo dete, koje leži pod zemljom, nikada ne zaboravite
Uvek ga se sećajte
Zemljo crnico, na kojoj rastete
Ne zaboravi

Napreduju teritorijom tuđeg tela
Rapi sa zavojima na svojim prstima
Dovodi Suzaninu голу kožu do smeha
I greje je, tamo gde joj to nije potrebno
Suzana broji i zatvorenih očiju sabira
Svaki put, svaki ožiljak na Rapijevoj koži
I svaki put dođe do nekog drugog broja
I svoje istraživanje mora da započne ispočetka
Ožiljak 9 ili 12, ujed psa, bezopasno
Ožiljak 17 ili 21, na kolenu, sećanje na pad u srču od stakla
Veliki mladež ispod levog ramena, urođen
Ulegnuće na sredini grudni
Od polomljene zatim zarasle kosti
O stvarima kao što su šavovi na butini, 15 ili 16
Ili reljef veličine novčića ispod plećke, 8 ili 11
Rapi ne daje nikakve informacije
Lagano pomeri ustranu Suzanine prste koji opipavaju

I pravi se da je zaspao
Ali, baš zato što spava, Suzana može te nerazjašnjene tragove
Da ljubi s takvom koncentracijom, s takvom predanošću
I želi da veruje da je upravo njena nežnost ta
Koja bi mogla da je vrati i u najdalju prošlost

Zaboraviti, šta ima da se zaboravi
U tihim satima
U Rapijevoj sobi

Po prvi put vidi Rapija srećnog
Rapi se smeje, stvarno se smeje
Samo su jednom izašli iz sobe
Suzana, kroz otvoren prozor, gleda na suprotnu stranu ulice
Možda nas Ludvig ponekad posmatra
Kao što si ti to činio ranije
Ali on nije kod kuće
Brzo spakuje svoju tašnu i povuče Rapija niz stepenice
Pre nego što shvati
Već su u nadzemnoj železnici idu do poslednje stanice
I odande trče, jure
Jure jure u trci s vremenom, stani

Leto ili dva zvali su me „Arapin“. Svako je morao da ima nadimak. Ja nisam nikome pripadao, i mislili su da je to zabavno. Posle časova išao sam kući i smucao se sām. Ništa mi nisu učinili, ništa. Radilo se samo o toj reči, koja je postavila granicu. Između mene i njih. Ili je sāma reč bila ta, koja je označavala granicu, koja je i ranije i oduvek postojala. Kada bismo nekuda išli, bilo je potrebno samo neko da vikne, hej, Arapine, i dobio bih mesto na promaji, hladno jelo, ružnu devojčicu. Rapi, zovem se Rapi. Smejali su se. Stidi se što je Arapin. Potrudio sam se. Kad već je-

sam lažni Arapin, želeo sam, u najmanju ruku, da budem najpametniji, najbolji, najhrabriji. Smejali su se, i ja sam ostao onaj drugi. A kao takav, ništa nisam mogao da budem. Sve dok nisam pomislio, dobro, tako je kako je, ja sam za vas šljam. Ako hoćete da moja stopala budu crna, da ja budem taman i neproziran, onda neka moja stopala budu crna, samo za vas. I tako je i bilo, a ja postao, to što jesam.

I odande trče, jure
Jure jure u trci s vremenom, stani
Bez daha dolaze do jezera

Veslač, želeo sam da budem veslač

Bilo je to onog leta, kad sam počeo da treniram. Ispočetka sve bez ikakvog plana, boks veslanje rvanje. Moj ujak je imao kanu, u kojem sam često veslao uzvodno, u susret struji. Po reci je bilo toliko pene da se rečno dno nikad nije moglo videti. Nisam hteo da se bijem. Nisam hteo da se borim. Hteo sam samo da budem naoružan, za slučaj da oni dođu, da me napadnu.

Trče uz obalu reke
Uživao sam u pokretu. Naučio sam da vladam telom. Uživao sam u pokretu. Trebalo je da budem veslač, a ne vojnik.

Trče uz obalu reke
Kišni je dan, sami su, obala je omekšala
Trska busen crna zemlja
Na nekoj stazi, našli su kanu, širok dve drvene daske
Nemo posmatraju vesla, koja stoje u ležištima
Okrenuta unutra
Između dve daske u dnu
Mlaz vode probija se u čamac i ponovo otiče u ritmu talasa

Odvezuju sajlu i uskaču unutra
Niko od njih dvoje ne pokušava da vesla
Ležu na leđa i puštaju da ih struja odnese od obale

24.

Popušili su travu, vrhunac je prošao, poslednji dim.

EDNA Reci još jednom. Ćiu Šihua. Reci još jednom.
KAROLINA Ćiu Šihua. Ne znam kako izgleda. Nemam pojma da li uošte postoji njegova fotografija.
EDNA Pa, dobro, Kinez je. Kinez u svojim sedamdesetim. Kozja bradica. Spljošten nos s velikim nozdrvama. Mogu da ga zamislim.
KAROLINA Spor kao puž. Svake godine, koja je ujedno bila i radna godina, naslikao je, otprilike, jednu sliku. To je, kažu, kaže on, dovoljno.
EDNA Opiši mi ih. Dugo se ništa ne razaznaje.
KAROLINA Sve su – skoro bele. Na prvi pogled ništa više od pomalo zaprljanog platna. Nevidljive mrlje.
EDNA Ali, sasvim postepeno, ako se čovek dovoljno dugo zadrži pred platnom –
KAROLINA Počinje da naslućuje to što ima pred sobom, kakvi sve putevi, prostranstva, predeli mogu da se ukažu, otvore na svetlu –
EDNA Koje takođe izlazi iz same slike koje je takođe
KAROLINA uzme jednu tabletu – koje je takođe imaginarno. Stvari koje ranije nisu postojale. Koje nisu vidljive na prvi, ni na drugi treći četvrti pogled. Koje vidi samo oko, umorno od dovoljno dugog posmatranja, toliko dugog da zasuzi i kapak zatreperi; tada ti slika postepeno pokaže stvarnost.
EDNA Nebo, još uvek skriveno, osvetljeno zaslepljujućom sunčevom loptom. Svetlost se širi i prolazi kroz vodu, zemlju i tebe, tebe koja tu stojiš kao posmatrač.

KAROLINA Još divnije je tvoje oko koje, tvoja misao, koja stvara oblike, boje, slike. Potrebno im je vreme, oduzimaju ti vreme, a poklanjaju ti prostor i tišinu i sreću za uzvrat. Poklanjaju ti – *uzme jednu tabletu.*

EDNA Imaginaciju. Tako je. – Meni je to vreme ukradeno. Vreme u kojem sam mogla da spoznam kakve opcije imam. Vreme u kojem je sve bilo belo i koje se lagano rasvetljavalo. Vreme u kojem su se stvarali obrisi. Moji, a ne tuđi. Vreme u kojem ti misliš na sebe – Ja na sebe, ne na nekog drugog.

Pauza. Razočarano nastavlja.

EDNA Jutro onog avgustovskog dana. Svetlo, plavo jutro onog avgustovskog dana. Ono mi najviše nedostaje. Znali smo već da će dan biti vreo. To je bilo jedino što smo sigurno znali.

Pauza.

KAROLINA Edna, ne bi više trebalo da odlaziš na mesto nesreće. Ne prija ti.

EDNA Znam. Svakog dana trčim niz ulicu i onda skrenem levo ka staroj sportskoj hali, treniram. Svakog dana. – Ići ću zaobilaznim putevima. Obećavam. *Pauza.* Mozganje. Probadajućemukemozganja. Probadanje u mojoj glavi prestaje isključivo u snu. Ali, retko spavam, ne mogu, ne mogu, ne mogu više da zaspim – Zar ti nije žao. Zbog onoga ranije. Što više ne radiš u školi.

KAROLINA Zašto. Zar je trebalo da nastavim da radim. Posle terapije. Nisam mogla da se nosim s tim. Nervni slom. Ne zbog učenika. A oni su jezivo direktni. Ohoho-zvici iznenađenja. Olaf: Gospođa Karolina, 'esu vam amputirali kese za mleko... Ja odgovaram, da Olafe, nikad ne nosim brus... mo'ješ moje korpice da iskoristiš kao filtere za kafu – Kolege su bile gadne. Žene i muškarcu podjednako. Kao da sam duh. Uđem u prostoriju,

idem hodnikom, dignu glavu kao da duva promaja. Niko te ne gleda u oči. Ili ti jednostavno bulje u kolena. – To nije život.

EDNA Zašto odmah nisi nabavila veštačke sise.

KAROLINA Čik pogodi. Uzmi šta ti život pruža. Ostati autentičan. *Keep it real.*

EDNA Iskrena priroda –

KAROLINA Ko još želi da bude to što jeste.

EDNA Ja sasvim sigurno ne želim.

Pauza.

EDNA Svega ti je preko glave, zar ne.

KAROLINA Da. – I estetski mora da izgleda dobro. – A ne da mi iza leđa pričaju, grudi su okej, ali telo joj je premalo.

EDNA Važno je da se tebi sviđaju.

KAROLINA Sviđaju – Ja moram da ih nosim. *Uzme jednu tabletu.*

EDNA Reci mi. Kakve to tablete uzimaš. Bez mene. To ti je već treća –

KAROLINA Ništa strašno. Nešto protiv bolova u leđima.

EDNA Ne bi trebalo toliko da se njišeš.

25.

Uveče.

LUDVIG 'Ajde, sedi u kadu.

ROZMARI Joj, voda će biti ledena, biće ledena, ledena, ledena.

LUDVIG To ti se samo čini. Mlaka je.

ROZMARI Moramo da štedimo struju. Zbog rata, znaš.

LUDVIG Ovde nema nikakvog rata.

ROZMARI Već je gotov?

LUDVIG Ne, Rozmari. Nema nikakavog rata. Nije ga bilo dugo već.

ROZMARI Aha.

Tišina.

ROZMARI Ludviže –

LUDVIG Reci, mama –

ROZMARI Mogu li nešto da te pitam; mogu li nešto da te pitam, a da mi se ne podsmevaš.

LUDVIG Ja se tebi nikad ne podsmevam. Šta je.

ROZMARI *nervozno, stidi se* Ne znam –

LUDVIG Samo reci

ROZMARI Ne znam da li se to meni samo čini, da li umišljam – ali – *Pauza*. Edgara nisam videla toliko dugo već. *Vrlo umorno, vrlo očajno*. Toliko dugo već.

LUDVIG *strpljivo, uzima Rozmarine šake, s puno ljubavi*

Znaš, mama, Edgar je mrtav. Pregazio ga je auto.

Pauza.

ROZMARI To nikad neću shvatiti.

Pauza.

LUDVIG Znam.

Rozmari se skinula

I ulazi u kadu

Leže u vodu

Leže u more

Školjke puževi ribe

Odakle potiče život

Ludvig misli da Suzana stoji pored njega

Ili Edgar

Ili Karolina

Ili neko čiji je glas, koji kaže

Ne čini to

On se napreže

Glasnije, naređuje

Ako hoćeš da pričaš sa mnom, pričaj glasnije

Tako da te razumem

Osluškuj

Glasnije, glasnije, glasnije

Ne mogu da te čujem

Ne viči tako, kaže Rozmari

Zaustavi se na trenutak, ali ne čuje nikakav glas

Nikog ko mu se obraća, sve je nemo

Ludvig potapa ramena svoje majke pod vodu, dovoljan je samo dodir, žena je toliko mršava, toliko suvonjava, skoro da nema nikakvu težinu, ramena, onda glava, majka uranja, izranja, mokre kose, glava deluje još manja nego inače, gleda gore, posmatra Ludviga, zapanjeno, ali prijateljski, čak se i smeška, da, ona se smeje, samo dodir, ramena, glava, doviđenja, mama, zbogom, još jednom dvaput triput izroni, ne može da dođe do daha, oči su joj zatvorene, njeno telo se ne brani, njeno srce prestaje da kuca, ruke joj se otvaraju, pluća joj se pune vodom

26.

OLAF *dugo čuti i posmatra publiku, pre nego što progovori*

Ne moram više da izlazim

Ne moram više ni sunce da vidim

Sve što mi je još potrebno, visi na kraju jedne žice za struju

koja vodi u moju sobu

Sve signale koji su mi potrebni,

uhvati mi moj bežični prijemnik, moj komandni most,

moja antena
iz vazduha
I ja ih šaljem
Sonar radar ultrazvuk svetlosne impulse
Insekt, slepi miš
Zbogom vreme i doba dana i fizički kontakt
Sve je na ekranu
Ono napolju više mi nije potrebno

Vama je vaš ubica važniji od sudbine vašeg komšije
Vama je vaš terorista važniji od sudbine prijatelja
Ali, s nama je možda gotovo
S nama, za koje verujete da poznajete najbolje
od malih nogu, a koje ipak najmanje znate
S nama, za koje mislite, Bog ih je stvorio tek onako
usput
ili greškom čak
u svakom slučaju, bez previše truda
i upravo tako i izgledaju, i upravo tako će i proteći njihov život
Sranje, u kojem se između rađanja i smrti dešava samo sranje
Sranje je, sve što pipnu, sranje je, sve što urade
Sranje do sranja hteli oni to ili ne
Kako bi oni bili sposobni da isplaniraju nekakvo zlo
Kako bi se oni usudili da deluju uopšte da
misle kad oni postoje samo slučajno
Možda smo mi ti
Mi, jednostavni, nevidljivi bivši *freeclimberi* iz komšiluka
koji su nekad visili na zidu kao muve
a koje ste vi podjednako malo primećivali kao muve na zidu
svakako malkice dosadne
Mi ćemo vas na kraju naučiti, šta znači, živeti u strahu,
u strahu

27.

Kažu, trebalo je više
Da povedemo računa
Svako od nas ponaosob o
Svako od nas ponaosob o
Svakom ponaosob
Dada svakakosvakakosvakako
To je tačno
Trebalo je
Trebalo je ti
Trebalo je ti

Nismo ga videli
Nismo bili prisutni
Smrt je bila brža od života

Nikada te više neću pustiti
Nikada te više neću sām da budeš ostaviti
Kad smrt dođe po tebe
Trebalo da budeš uz mene

Jer bilo je moguće
Uvideti
Jer bilo je moguće predvideti
I mogli smo nešto da
I mi
Mogli smo
Da sprečimo
Dada svakakosvakakosvakako

Svako od nas ponaosob

Jasno ko dan

Posle svega

28.

PETER Nastavljao je dalje. Tako odsutan. Lakomislen. Shvatio sam uplašeno. Šta je imao na umu. Nije delovao kao neko ko se izgubio. Išao je s ciljem, uvek sve dalje i dalje. Vikao sam za njim, gospodine Šraube, gospodine Šraube. Ni trzaj ramena, ni okret glave. Ludviže, vikao sam, Ludviže; možda ga to prizove. Ništa. Postao je zelen; paprat je rasla, što se više udaljavao, obavijala mu kolena, noge, bokove; senka mladog drveća obavila se oko njegovog tela, listovi su mu prekrili ruke, granje se sagnulo i obgrlilo njegov vrat, kosu. Nastavljao je, dalje, sve dok nije nestao među drvećem, sve dok ga zelenilo nije primilo u sebe.

29.

Eto, Suzana stoji u Rapijevim vratima, s koferom u ruci
I on više ne može da zatvori vrata od nje
Ona ulazi u sobu koja je njegova
I počinje da se raspakuje
Uredno slaže svoje stvari u orman koji je njegov
I seda na krevet na takav podrazumeva-se-način
Koji izgleda i govori da oni pripadaju jedno drugom
Da od sada treba da žive zajedno
Dok Suzana priča o čoveku koji je ubio svoju majku
I otišao
Niko ne zna kuda Jednostavno nestao
Rapi razmišlja o ženi, koju je ostavio
I kako nikada više nekoga, ko misli
da bi mogao da mu pripada, ne želi da napusti
Dakle, upušta se u igru koja to u stvari nije
I za koju ne zna kako će da se nastavi
I nada se dobrom završetku

Nejasno je Da li je on držao
Rozmari pod vodom Ili je to bio nesrećan slučaj
To ne mogu da znaju
Kako je mogla da se udavi sama od sebe
Srčani ili moždani udar
Na obdukciji se nije pokazalo ništa tome slično

Rapiju se na njegovo iznenađenje dopada
Život
U dvoje u kojem ima zaljubljenosti
A od čega će da žive, šta će biti dalje
O tome ne želi da misli

Ja ga uopšte ne poznajem, ne znam, ko je čovek, koji je bio moj muž. Pomozi mi, molim te, govorila sam mu ponekad, ranije, Šta da radim ili Budi tu. Ali, u njegovom svetu, slabosti nisu smele da se pokazuju, ni s moje, ni s njegove strane, nikakve slabosti, ni ranjivosti, ni odustajanja. Mislila sam da u njegovom svetu ljudi nose korset, kako bi se na okupu držalo ono što bi inače izgubilo formu. Dakle, naučila sam da ćutim, da se smeškam.

Iako je Suzana bila ta koja je došla kod njega,
Ona ne traži Rapijevu bliskost

Sada više ne moram da izgovaram ime tog čoveka.
Oboje su nestali, dete i otac.

Ne želi da je Rapi zagrlji i ukočeno se šećka uokolo
Kao da ima reumu, svaki pokret izaziva bol
Noću se odmiče, lakat postavljen između njih

Rapiju je to poznato
Nećeš nam biti potreban
Ali tvoje prisustvo je poželjno
Volim taj osećaj

Nije istina, ono što kažu, o tome, kako se postaje vojnik
Da čovek mora sâm da se poništi, da zaboravi sopstvenu ličnost

Nikada sebe nisam tako dobro osećao

Kao u vojsci

Želim taj osećaj, potreban mi je taj osećaj

Uradio sam nešto značajno

Istreniran sam za specijalna dejstva

Dobrovoljno sam se prijavio

Tako se desilo, to

Ovo nije rat, ovo gde smo mi

Nije pravi

Ta reč se više ne koristi

Ta reč izumire

A mi smo specijalne jedinice

Ja sam sada specijalac na zadatku operacija Suzana

To je naša terenska pozicija

Kada ćemo dobiti komadu za marš

I kuda ćemo onda

To ne znamo

Rapi se smeje

Rapi gleda u svoje zavijene šake

Jedno je sigurno

Želim da ovaj zadatak rešimo zajedno

Jedno je sigurno

Izvadiću te odavde

Ranjene nosimo sa sobom

Mrtvi ostaju za nama

Od sada će sve biti drugačije

Prošla prva ljubav, druga ljubav, treća ljubav. Večito sam čekala da moj život postane celina. Baš glupo, zar ne. Škola, posao, nešto nedostaje, brak, nešto nedostaje, deca, još uvek nešto nedostaje. Čekanje. Nisam znala šta to čekam, kako bi se moj život upotpunio, ili

čekam tek tako. Postao bi celina kada bi dobio poslednji kamen, kao što krov dobije poslednji crep, da ne prokišnjava.

Pauza.

A otkad je Edgar umro, ništa više ne nedostaje.

Pauza.

Smešno, zar ne.

Pauza. Da slučajno ne pomisliš kako je to bilo to, šta sam čekala. Jednostavno je tako, uvek ide dalje, život. Nije gotov niti će ikada biti, bez obzira šta će biti sa nama. To nije nikakav novi bol, nikakva uteha. Nikad nije kraj. Sad sam to shvatila. *Tišina.* Nikad nije kraj. Sve je moguće. Uvek. *Tišina.* I zato se sad plašim više nego ikada pre.

Osećaj bespomoćnosti pretilo da nabuja u Rapiju

Svaki put, kad Suzana ovako govori

On nema toliko reči na raspolaganju

On bi radije delovao

Da li može da se deluje kroz reči

Ponekad dobije glavobolju, dok ona govori

On odgovara, najbolje što ume

Pune ovu prostoriju s previše misli za dvoje ljudi

On to oseća

Misli, izgovorene, i one, koje se kreću unutar njihovih glava, stalno

One prete da raznesu prostoriju

I prave vrlo opasnu napravu od ove stvari ovde

On to oseća

Potreban nam je neko ko će preuzeti naše misli

Kao prvo, neko ko će sve to na miru da sasluša; kao drugo, neko ko će da ih sredi

Kao treće, neko ko će da ih čuva, dok nam eventualno opet ne zatrebaju

Moramo da ih se otarasimo

Suzana nemo klima glavom

Ponudili su joj da brinu o njoj
Briga Briga
Ali ona ne preduzima ništa po tom pitanju

30.

EDNA S vremena na vreme poneka anonimna pretnja
I danas koja već po redu
Ubica je opet aktivan
Edna to nije mogla da spreči
Poslednja prilika Da pronađe bombu
da je demontira Na putu ka meti napada
postati neko drugi Konačno
ću moći da dokažem šta sve mogu

Meta Restoran u centru grada
tik po završetku radnog vremena, dobro posećen
Pre nekoliko nedelja nabavila sam peroksid
hlorovodoničnu kiselinu aceton
u nadi, na moj znak
sad sam ovde Konačno
Konačno ću se prizvati
Pauza.
U nekom ulazu u zgradu
prekoputa restorana
Čekanje Posmatranje
Pogledam se i vidim da na svom telu
imam opasač s eksplozivom
Ko sam ja
Pogledam se i vidim da na svom telu
Jedan čovek Jedna žena
Kako izgledaju šake ruke noge
Grubo nežno dugo dežmekasto mesnato otmeno
Moje cipela Šta to nosim A boje
Opipavam svoju kosu Svoje lice
Ko sam ja Kako izgledam

Ne mogu da prepoznam svoje lice
Ima još vremena
Ima još vremena
Posmatram kako dvoje mladih ispred lokala
skidaju zaštitne lance sa svojih bicikala i kako odlaze
Neki poslovni čovek, sa šeširovom i crnom tašnom izlazi
žuri niz ulicu
Plavuša s dvoje male dece, proučava jelovnik
odlazi Jedno dete skakuće ispred *Hog dog Hot dog*
Tri starije gospođe, bledih lica, jako našminkane
napuštaju lokal ćaskajući, ćaskaju, ćaskaju
Jedna gitara progura se između njih, ulazi unutra
Za njom još jedna gitara I jedan plavi vuneni kaput
Jedan ranac viče za njim, trči, saplete se, skoro padne
saplete se, skoro padne, dočeka se na jednu
nogu, smeje se Tri bleđa lica jarko crvenih usana
takođe se smeju, opa, pazite, mlada damo
Ranac nestane u lokalu
Ima još vremena
Ima još vremena
Bleđa lica razmenjuju poljupce
Pogledam se
Ko sam ja
Kada ću da
odem do lokala i da uđem
Gledam na sat, pratim
sekundaru
i brojim
unazad od 21

31.

Zašto si tako brzo otkazala stan
Ipak je bio tvoj, a imala si i ugovor
Ne želim ta sećanja
Mogla si da zadržiš stan

Tri osobe sam izgubila, tri
A njihov miris još uvek se oseća u vazduhu
I udišem njihovu odsutnost svakim udahom
Tamo bismo imali mnogo više mesta
Ne viči
Izvini, uopšte nisam primetio
Mogao sam da ga okrečim, ceo stan u belo
Ne, u žuto, tako je, nešto veselo, onako kako ti voliš
U redu, sad je kasno za to

Rapi se ne boji mrtvih
Čak ni nestalih
Izdržao bi on njih, stan je dovoljno velik
U to je sebe ubedio, kao i da želi nešto trajno
A ne nešto tako prolazno kao život u hotelu
Stalno stoji kraj prozora i gleda
Neko skida sijalice
Suzana, svetlo više neće moći da se upali
Neko odnosi vaše duške
Da skoknem tamo na kratko
Nemoj molim te, biću srećna kad se otarasim tih štro-
kavih stvari
Možda bih mogao nešto da spasim
Je l' hoćeš da se svađaš
Je l' to hoćeš
Ne želim taj život da nosim sa sobom Ne želim da me
bilo šta podseća

On je razume, on je razume
Svrbe ga šake, prsti, koža
ispod zavoja
Razume je on, samo što, nakon što je toliko često toliko
toga ostavljao za sobom
On konačno želi nešto trajno, tako je sebe ubedio
Svrbi ga koža ispod zavoja
Trebalo bi da već može rukama nešto da uhvati
Mrtvo dete se pojavljuje sve češće

A on ne može da ga dodirne
Pulsira ispod tih zavoja, to su verovatno male životinje
Koje deliće njegove odumrle kože uzimaju u svoje ma-
lešne pipke
stavljaju ih u svoje vilice glođu ih i pojedu
Plaši se da zaspi, ako zaspi, i više ne bude na oprezu,
možda će početi da proždiru njegovu zdravu kožu, nje-
govo zdravo meso, desilo bi se to u snu, da on i ne pri-
meti, a kad bi se probudio, već bi bilo kasno, već bi na-
grizli njegovu kožu, temeljno bi savladali njegove te-
tivate hrskavicu mišića, već bi svojim malim gubicama
pili krv iz vena, hranili se njegovim mesom, njegovom
krvlju, preostale bi samo još kosti, i kada bi se probudio,
glava bi mu još uvek bila na mestu, mozak bi mu još
uvek bio na mestu, osetio bi toplo peckanje i tapkanje
hiljade insektoidnih životinjica, kako ga nežno dodiruju
svojim pipcima, kako otvaraju vrhove njegovih usana, i,
eto ih, na njegovom jeziku, i pre nego što u roju prelete
preko njegovih očnih jabučica, on zatvara kapke, go-
lica ga, samo što mu nisu očupali trepavice, uskoro
neće moći ništa da vidi, ispod kapaka pliva nekakva slu-
zava tečnost, upravo marširaju i svojim telašcima zapu-
šuju mu nozdrve i uskoro će ostati bez vazduha
Ne viči Ne viči
Ne viči
Izvini, nisam primetio
Jesi li spavao Oči su ti ponovo bile
širom otvorene
Ne ne nisam spavao

Da li sam te udario
Malkice U snu Ali, nisi spavao Ne ne nisi me udario Mi-
slila sam da loviš muve rasteruješ dim od cigarete Mi-
slila sam da hoćeš da me probudiš i da se igraš sa
mnom
Da se igraš Da Da Biće da je tako Da se igraš tako je
Biće da je tako

Suzana uzima njegove šake
Uzima njegove šake i drži ih čvrsto i mazi ih preko zavoja

Polako i temeljno kako ona to ume
Primetila je da Rapija taj pokret smiruje
Niša ne osećam Ništa ne osećam
Lakše mu je Ništa ne osećam To je dobro

Daje Rapiju nekoliko svojih tableta i čeka da on zaspi
Stvarno zaspi ovaj put
Ne zna šta ga muči Ne može to ni da pretpostavi
Ništa nismo jedno drugom obećali Osim da nemamo razumevanja
U redu U redu Bez razumevanja molim
Bilo je toliko ozbiljno koliko je u stvari i igra

Ipak razgovaraju
Želja da razumeju jedno drugo toliko je velika
Da s onom drugom osobom razgovaraju, dok ona prva spava
Ali o mrtvom detetu
I svemu što ide uz to
Suzana nikada ne može da razgovara
Mrtvo dete Rapija dovodi do usijanja
A kad pokuša da se savlada
To mrtvo dete isprovocira Rapija do te mere
Da ona već pomisli da će Rapi da skoči kroz prozor
Ili da će nju da baci i da skoči za njom
Ili da će da je ščepa i da je nagovori da skoči zajedno s njim
Ili
Bi ona tom prilikom
Pokušala

Samoća sa kojom živim, ona je kao neka nepoznata osoba u meni. — Znam da ti za to nemaš nikakvog razumevanja. Samo se ti smej. Nema veze. Ta nepoznata,

šeta se u meni, zauzima prostore u mom telu, u kojima ja nikad nisam bila. *Pauza*. Sve što čujem je odjek sopstvenih koraka. Sve što osećam je teksoba moga srca. Sve što vidim je propast moga sveta.

Rapi ne podnosi, kad ona ovako govori
Sve odobrava i pravi se da je ljubazan
I smeje se, dok mu ne pozli
On voli Suzanu, ona ni u kom slučaju ne sme da pomisli
Da je on ne sluša
Ponekad mu pođe za rukom da ostane miran do sledećeg dana i da zaboravi
Iako Suzanine reči odzvanjaju u njegovoj glavi
Reći se međusobno ubijaju
U njegovoj glavi, i on u tome ne može da ih spreči
U njegovom telu podrhtavaju i grče se sva mišićna vlakna
I žele samo jedno
Da se pokrenu
Nešto mora da se uradi Nešto mora da se desi nešto glasno i sveobuhvatno Nešto što će sve dovesti u red
Neki lep Neki red Neku tišinu
I što će ponovo da uspostavi ono normalno
Što prija
Treba da prija
Kao nekad
Dok je još
Sām
Zašto ona to govori
Bol
Zašto ona govori tako nešto
Bez budućnosti
Kako ona može da izgovori tako nešto
Propast

Mogao bih sad da uzmem oružje, neki nož, granatu.
Mogao bih da pucam s prozora na svakog slučajnog

prolaznika, pa bilo ih i osamnaest zaredom, ili ceo razred. Mogao bih da se uvučem u neki pasaž i prvog, ko me pogleda, ko me pogleda s nečim onim u pogledu, što rado pogrešno protumačim, što mi se ne dopadne – njemu bih oštricu nabio u stomak sve do drške, do između rebara, pravo u srce – mogao bih to da uradim. Mogao bih to sad da uradim. Rado bih to uradio. Sada.

Rapi
Rapi
Suzana sasvim tiho
Misli na nas
Da smo se sreli
Da smo se pronašli
Da smo ovde
Uprkos svemu
Rapi
Suzana još tiše
Mi smo ovde Mi smo istiniti

Da, još uvek bih mogao to da uradim. I plaši me to, što bih još uvek to mogao da uradim. Još uvek nije prošlo. — Zato sam ovde. Zato se ne usuđujem da izađem napolje. Kada me, ovde, spopadne taj košmar, ta noćna mora, spopadnu te crne misli, sâm ću da se vežem, zavezaću se čvrsto, već sam to radio, uzimaću svoje lekove, čekaću, dok ne prođe, udaraću glavom o pod, dok ne prođe, glodaću svoje kosti, dok ne prođe, uzimaću tablete dok se ne onesvestim, dok ne prođe.

Suzana ga posmatra
Kako se vezuje
Želi da ga odgovori
On joj preti
Je l' ste to naučili u vojsci
Da se sâmi vezujete
Kaže šaleći se

Ja sam neprijatelj, Suzana, ja sam neprijatelj
Suzani teku suze niz lice
A smejala bi se
Rapi vežba, uzima dva užeta
Koja vezuje za krevet u čvor, na svakom kraju po jedna omča
U koje sklizne stopalima
Na jedan zglob stavi lisice koje zakači za krevet
Kad se ispruži, čvorovi se zategnu
Na brzinu

Sada je mirniji
Pravi se da spava
Kako bi i Suzana mogla da se smiri
Legne pored njega na pod
Ljubi njegove oči
Mazi njegovo telo
Čeka, dok ne oseti njeno disanje
U ritmu sna

Onda joj on priča
Priča joj šapatom ne ispuštajući skoro nikakav zvuk
Šta je sve video, šta mu se sve desilo
Ispriča joj, dok ona spava, kako bi ona to znala,
A da ne mora da ga sluša, da ne mora da se sažali,
Da ne mora da je zaboli,
Da ne mora da odgovori, ne mora da reaguje
On to ispriča u noć
U dubinu tamnog prostora
A vazduh nosi njegove reči koje prodiru do njenog uha,
uranjaju u njen san
Slušaj, Suzana, bilo je to ovako

Bio sam na straži i začulo se zvono na kapiji.
Napolju je stajala jedna porodica, doveli su dete. Dete je bilo u nesvesnom stanju, otac ga je držao na rukama.
Video sam da je stomak deteta neprirodno naduven, i

da na slepoočnici ima ranu. Rekao sam da se pozove hitna pomoć i stavio dete na nosila. Otac, majka, brat i sestra stajali su pored. Stavio sam svoju ruku na njegov stomak. Otok je bio tvrd i nije smekšavao. Uzeo sam njegovu šaku u svoju. Jedna muva sletela je na njegovo lice, oterao sam je i pomilovao ga po obrazu. Dete je otvorilo oči, pogledalo me i umrlo.

32.

EDNA U nekom ulazu u zgradu
prekoputa restorana
Pogledam se i vidim da na svom telu
imam opasač s eksplozivom
Ko sam ja
Pogledam se i vidim da na svom telu
Jedan čovek Jedna žena
Kako izgledaju šake ruke noge
Grubo nežno dugo dežmekasto mesnato otmeno
Moje cipele Šta to nosim A boje
Opipvam svoju kosu Svoje lice
Ko sam ja Kako izgledam
Ne mogu da prepoznam svoje lice
Gledam na sat, pratim
sekundaru
i brojim unazad od 21
I onda, sedam sekundi, pre nego što ću da krenem
Da pređem ulicu i odem do mete napada
Žena koju volim, pojavljuje se iza ćoška
Pojavljuje se iza ćoška, i ulazi u restoran
Žena, koju volim
Tišina.
Čovek, kojeg volim
Tišina.
Dete, koje volim

Tišina.

Pet četiri tri

Tišina

Tišina

Tišina

Pogledam se

Ne nosim nikakav opasač

Ne mogu da prepoznam svoje lice

Pet četiri tri

Tamo, na drugoj strani ulice

Ide jedna osoba

Jedna osoba

Neko

ulazi unutra ko

gde

Dva jedan nula

33.

Danas se skidaju

Danas ćemo da proverimo

Suzani je dopušteno da pažljivo skine Rapijeve zavoje

Ne samo da ih zameni Danas se skidaju

Suzana od toga pravi svečanost

Koliko dugo smo zajedno A još nikad nisam osetila tvoje
gole šake

Zamisli samo To nije normalno

Danas je slavlje Nabavila je šampanjac

Rapi je od početka loše volje

On bi radije da završe s tim što pre

Hajde već jednom brže

Skini zavoje da popijemo šampanjac pa na spavanje

A tek sutra ponovo u svesno stanje

Pusti me da pogledam na miru Da li su zarasli Smiri se
Hmm svih deset su na broju Ali ne izgleda baš dobro
Napred svi okrnjeni
Naravno, pobogu, šta si očekivala Nara'no da s' okrnjeni
Ne moraš da urlaš zbog toga
Šta Šta Šta si mislila Da će da izgledaju kao da su upravo
došli od manikira
Nisam nego
Šta Šta Šta
Danas si stvarno nepodnošljiv

Počni opet ispočetka pa ću da posmatram koliko dugo
ćeš da izdržiš. Ali, ti ništa ne možeš da popraviš sama
Možda bi ti dobro došla mala pauza između jednog i
drugog frajera ili ne bi Pre nego što se ponovo upustiš
u nešto u čemu uopšte ne želiš da budeš i onda shvatiš
deset godina kasnije da, kao i sada, želiš da izađeš iz
tandema Razvlačice se još koju godinu dok se ne pretu-
riš od iscrpljenosti

Rapi Ja to razumem
Molim bez Molim bez Molim bez razumevanja Obećala
si mi

Da idem
Ne Naravno da ne Ostani

Toliko mi je žao Toliko me boli To što se desilo tvojim
šakama Krivica je u suštini Edgarova Samim tim i moja
Preuzimam je od njega
Besmislica

Besmislica Samo da nisam bio tamo Tog dana U taj čas
Svetlog podneva devetnaestog avgusta Ako je neko kriv
Ništa nisam sprečio Da sam samo mogao išta da spre-
čim

Ne viči odmah
Radije mi ispričaj
Ispričaj mi

Stavio sam svoje šake na njegovu loptu
Samo na minutu možda i manje
Tražeći ventil
Okrenuo loptu vrhovima svojih prstiju i pritisnuo
Kako bih osetio preostali vazduh u lopti
Trebalo je samo da se napumpa Nisi mogao da je šuti-
raš
Prvi auto projurio je
Tik uz nas
Edgar
Se uplašio
I hteo je da pređe ulicu i da ide kući da ide kući
Meni Hteo je kod mene
Da Sigurno
Je l' uočavaš moju krivicu Moju ogromnu krivicu
Prekini
Moju krivicu
Prekini s tim
Tvoje šake Edgarova smrt Moja krivica
Smiri se već jednom

Rapi je udari
I strese se koliko brzo se to desi
Udara je i udara je još jednom
Suzana se skoro uopšte ne iznenadi besna na sebe
samu ne dozvoli sebi da izusti ni rečcu, besno
Ja sam kriva Što je Edgar mrtvar Što je Rozmari mrtva
Rapi je udara
Sada mu to dođe kao neko olakšanje
Zar mu ona svojom konstantnom pričom i time što ne
prestaje
da priča i što se ne obazire na njega, zar mu nije dala
dozvolu

Udara je
Ja sam kriva Što je Ludvig otišao Ja sam kriva Što je ne-
stao
Zar ga ne izaziva otkad se uselila kod njega Zar mora da
koristi te proklete reči, kad on to ne želi, kad je on moli
to da ne radi Da začepi gubicu
Tako mi i treba Tako mi i treba Je l' znaš da me je varao
Mislim da jeste
Suzana krvari i više
Ja sam kriva
Rapi je udara
Nizašta Nizašta Nizašta ona nije kriva niti je ikad bila
Ona je nevinna i on je voli i kada bi ona konačno to razu-
mela bilo bi im mnogo bolje Kada bi shvatila da mučiti
se takvim mislima o prošlosti i o tome ko šta zašto ni-
kuda ne vodi Toliko je umoran Udara je isključivo zato
što je pospan Zato što ona svojom pričom svakodnevno
rastura budućnost koja je pred njima Ali, Suzana krvari
Ali, Suzana se brani Prilazi Rapiju koji leži na podu i
udara ga usred stomaka u mekane delove Ne plaši ga se
uopšte ga se ne plaši Mora da brani to malo života što
joj je ostalo i dok isprobava ukus gvožđa u svojim ustima
njena ljubav prema Rapiju toliko je velika da bi ga mo-
gla ubiti koliko ga voli mogla bi da ga gleda kako umire
koliko ga voli tada bi on pronašao svoj mir nema više
straha nema više lekova i radovali bi se mogli bi zajedno
da se raduju onako kako je trebalo da bude radost im
je bila suđena ništa drugo i neko je to sprečio nešto je
pogodi u desno oko ona se savije zgrabi telefon i tresne
ga svom snagom o Rapijevu glavu i dok se nadvija nad
nju, njoj postane jasno ko se isprečio njenoj radosti oni
sami oni su sami sebe sprečili da budu srećni i zato je i
logično što se tuku da razbucaju to razarajuće u sebi
kako bi mogli da se smire gušenje nežnosti kod njega
toliko je jako da bi ga ona rado zagrlila ali nema više
snage

Nemam pojma Oblaci magle Plićak sećanja Je l' se ne-
što desilo Delovi slika onaj deo koji ostaje ne znam ni
sām nešto nepotpuno nekakve pocepane stranice ne-
kakva oštrica koja se ne dā izvući iz tvoje glave nešto
tako strašno čega čovek želi da se otarasi

Sećanje
Sećanje
Samo ga ukloni
Rapi vidi Suzanu kako leži na podu
Šćućuri se pored nje
Šta sam u stanju da uradim

Ona diše

Šta ću biti u stanju da uradim

On je podigne i stavi je u krevet
Ona diše

Šta ću biti u stanju da uradim

On želi da ona živi
On želi da je pronađu
Zapaliće veliku vatru
Kako bi je lakše pronašli

On će biti vatra

On će biti vatra
Koja će goreti za nju

Otvora jedan kanister
Polije se benzinom

Kresne svoj upaljač

On gori

Poslednja vatra Prva vatra

Epilog

Niko od nas ne živi više ovde
U zatvoru sam
Ponovo
Dešava se matori
Ja sam mrtav
I ja sam
Konačno sam pronašao posao, kuvar
Dobro, jeste samo kiosk, ali je u Dancingu
Još uvek se vodim kao nestao
Kad me pitaju, kažem da sam udovac
Dvostruki
I da su rane zacelile
Ne dešava se često da neko pita
Odselio sam se, posle, stacionirao se
Nikada se ponovo nismo sreli
Nikada mi ne dolaze na grob
Niko ne dolazi da mi obiđe grob
A ja ležim i čekam i čekam
I ja sam mrtav i niko me ne obilazi
I ne dočekujem ih baš tako šik s mermernim anđelima

Svim i svačim, kod mene je gore samo vres
I da će da cveta, tome se nadam devet meseci
Niko od nas više ne živi ovde
Digla sam ruke od slikanja
Umesto toga mala specijalizovana radnja za erotske
proteze
A mušterije savetujem lično
Odselila sam se, posle, lutam
Nikada se ponovo nismo sreli
Pođimo onda lagano kući bršljanu i crvima
Tako je, navuci nam ploču ponovo iznad sanduka
Ali, izađi čoveče češće iz te rupe
na svež vazduh sa mnom
Pokazaću ti zvezde
Kako, kada je od tebe preostao samo pepeo
Nikada se više nismo videli
U zatvoru sam
Ne vraćam se nazad pobeći ću sad
Pobeći ću sad sad, sad ili nikad
Uslovna ma nemoj
Uradiću to isto kao ptice u jesen
Sačekaću pravi vetar i
Vinuću se i
Odleteću odavde

Iskustvo boravka u vodećem nemačkom pozorištu – Thalia teatru

U STALNOM DIJALOGU S PUBLIKOM

Pre godinu dana boravila sam dva meseca, kao stipendista Gete instituta i Internacionalnog pozorišnog instituta (ITI), u Hamburgu, u pozorištu Thalia. Stipendija mi je omogućila da kao hospitant (strani gost – posmatrač) pratim proces rada na jednoj predstavi. Bilo je to kod poznatog nemačkog reditelja Štefana Kimiha koji je prošle godine gostovao i na Sterijinom pozorju. Pored prisustvovanja probama, imala sam prilike da tokom boravka upoznam repertoar, različite programe, organizaciju i, uopšte, način rada jednog od najznačajnijih nemačkih pozorišta – Thalia teatra, koje je 2007. po drugi put proglašeno za pozorište godine na nemačkom govornom području. Pored mnogih umetnički značajnih predstava, od kojih se barem jedna ili dve svake godine nađu u selekciji za njihov najznačajniji pozorišni festival Berliner Teatertreffen, Thalia sprovodi mnoge značajne programe posvećene, pre svega, mladim autorima i mladoj publici.

Ovom prilikom ću, na primeru Thalia teatra, preneti svoja iskustva o tome kako u organizacionom smislu funkcioniše jedno nemačko pozorište. Thalia teatar je jedno od dva velika pozorišta u Hamburgu, pored čuvenog Šaušpilhaus-a. Ima dve scene: veliku, u glavnoj zgradi pozorišta i scenu u Ulici Gaus, koja je nešto neformalnija i gde se uglavnom izvode savremeni dramski komadi koje režiraju mladi reditelji i koja je namenjena mladoj publici.

U nemačkom teatru upravnik pozorišta je u svakom smislu vodeća ličnost. Mandat upravnika traje četiri godine, ali može se produžiti još jednim mandatom. Ulrich Kuon,

upravnik Thalia teatra, već dugi niz godina ima renome jednog od najznačajnijih upravnika. Prednost u nemačkom pozorištu je to što upravnik u potpunosti može da bira saradnike. Kada dođe na funkciju, on dovodi i svoje dramaturge, glumce i reditelje. Jedini kriterijum odabira je kvalitet. Ovakav sistem ugovora i odabira tima, rezultira činjenicom da se uspeh pozorišta smatra pre svega uspehom samog menadžera/upravnika. Sistem „otvorene konkurencije” utiče na to da u pozorištima nema „balasta” kao kod nas, da je cirkulacija ljudi velika, da glumci tokom karijere igraju po ugovoru u različitim gradovima i da su profesionalna etika i kvalitet presudni za njihovo buduće angažovanje. Ovakav sistem utiče i na podmlađivanje ansambla. Za osam godina, koliko je Ulrich Kuon proveo u Thalia teatru, to pozorište je dva puta proglašeno za pozorište godine na nemačkom govornom području.

Pored upravnika, ključna osoba u nemačkom pozorištu je dramaturg. Postoji nekoliko dramaturga koji su zaposleni u jednom pozorištu i oni, uglavnom, imaju funkciju „umetničkog direktora”. Tim dramaturga, kojima rukovodi glavni dramaturg, pravi repertoarsku politiku kuće i osmišljava mnoge programe koji su jednako važni kao i same predstave. Njihova pozicija je kreativna ali i zahtevna. Od njih se očekuje da prepoznaju aktuelne društvene teme i fenomene i da predlažu tekstove i reditelje. U samom procesu rada na predstavi, dramaturg je prvi saradnik reditelja, ne samo u eventualnoj adaptaciji tekstualnog predloška već i u kreativnom osmišljavanju čitave predstave. Dramaturzi se bave i javnim saopštenjima, organizovanjem redovnih

diskusija i susreta s publikom. Pozicija dramaturga je stoga veoma moćna i poštovana i bez njenog velikog i značajnog uticaja nemačko pozorište ne bi se dalo ni zamisliti. Moglo bi se reći da su dramaturzi „mozak pozorišta“.

Funkcija asistenta režije u nemačkom pozorištu je mnogo važnija i konkretnija nego kod nas. Jako je teško ući u neko pozorište i dobiti priliku za asistenturu velikim rediteljima. Oni kojima to uspe, imaju priliku da na taj način kontinuirano uče posao i stiču pozorišnu praksu. Uobičajeno je da asistenti kasnije i sami postanu reditelji; nije potrebno završiti studije režije. Postoji nekoliko asistentata režije zaposlenih u pozorištu, koji funkcionišu i poput organizatora jedne predstave. Uglavnom su asistenti režije studenti nekog drugog fakulteta, koji i sami hoće da postanu reditelji i koji svoju asistenturu koriste kao svojevrsan način da uče od velikih majstora. Neki od njih su stalno zaposleni u pozorištu i neprestano rade s različitim rediteljima. Pored značajne uloge tokom pripremanja predstave, oni imaju još jednu bitnu ulogu. Nakon što je premijera izvedena, oni ostaju uz predstavu i prate svako njeno igranje, s tekstom u rukama, i kontrolišu kvalitet izvođenja. Ukoliko je u toku igranja došlo do odstupanja ili pada kvaliteta, oni nakon predstave razgovaraju s glumcima i upozoravaju ih na propuste. Na taj način kvalitet predstave tokom repriziranja održava se na visokom nivou. Asistenti režije nakon nekoliko asistentura i sami dobijaju priliku da rade predstavu. Pri tom im na raspolaganju stoji kompletan ansambl. Mnogi nemački reditelji nemaju završenu školu režije, već postaju reditelji nakon nekoliko godina asistenture. Jedan takav primer je Andreas Krigenburg, vodeći nemački reditelj, koji je po profesiji – stolar.

Pored velikog broja premijera godišnje, Thalia teatar redovno organizuje različite javne diskusije o komadima koji će se naći na repertoaru, dajući širi teorijski uvid u značaj određenog dela i to iz različitih socijalnih i političkih aspekata. Predavanja i razgovori su redovna praksa, čime se

stalno održava živ dijalog pozorišta, univerziteta, publike i pozorišnih stvaralaca. Česti su simpozijumi o savremenom pozorištu, poput: „Nove pozorišne realnosti“, „Rediteljsko pozorište“, „Koliko je pozorište političko?“ itd. Thalia, putem javnih rasprava, preispituje sopstvenu funkciju kao odgovorne i značajne gradske kulturne institucije. Ovogodišnja tema postavlja pitanja o zahtevima modernog gradskog pozorišta, o tome kako pozorište može da postane mesto na kome se prikazuje aktuelna problematika na umetnički zahtevan način, i kako pridobiti nove gledaoce, a zadržati staru publiku?

Thalia teatru je veoma važno da privuče mladu publiku, pa ima mnogo predstava koje su namenjene isključivo mladima. Pored toga, Thalia organizuje i Kampus – poseban program za srednjoškolce i studente. Zainteresovani srednjoškolci i studenti provode nekoliko dana unutar pozorišta na različitim predavanjima i radionicama – od predavanja „Upravljanje pozorištem“, preko dramaturških, rediteljskih i glumačkih radionica, do scenografije i kostima – upoznavajući rad teatra uopšte. Pre i posle odgledane predstave razgovaraju s dramaturzima. Na taj način pozorište prestaje da bude zatvorena institucija, već ulazi u dijalog s budućom publikom.

Sistemska ulaganje u mladost, otkrivanje mladih pisaca i reditelja, osnovna su načela Thalia teatra, pa stoga zaista nije čudno što nemačko pozorište danas ima najzanimljivije mlade reditelje i pisce, najznačajnije teoretičare, najsmelije upravnike i edukovanu i negovanu publiku koja jednako uživa u izazovima savremenosti.

Razmišljajući o iskustvima stečenim u Thalia teatru, dolazim do zaključka da razlike u pozorišnim sistemima nisu ni velike ni nepremostive. Naša pozorišna sredina mnogo može da nauči na primeru Thalia teatra. Naravno, sve ovo teško je ostvarivo bez pozorišnog zakona koji bi omogućio zdravu konkurenciju. Na taj način, odgovornost i svest svih aktera u pozorišnom sistemu podigla bi se na viši nivo.

**M o d e l i p o z o r i š n o g
o r g a n i z o v a n j a
s t a r a i n o v a i s k u s t v a**

SCENE IZ SVAKODNEVNOG ŽIVOTA JEDNE NEZAVISNE POZORIŠNE TRUPE U FRANCUSKOJ

Pre nego što ukratko objasnim ekonomske i strukturne aspekte umetničke svakodnevne u Francuskoj (a da to ne izgleda kao da sam zastranio u trgovačko analiziranje), želeo bih u uvodu da podsetim da ono što me pokreće jeste, pre svega, odbrana savremene dramaturgije, odbrana stvaranja i njegove polemičke i estetske vrednosti, koju težimo da iznesemo pred publiku, koja ide za nama kako bi gledala naše predstave. Svakodnevno treba da se borimo za to da pozorište dobije svoje mesto u životu grada, kako ne bi izgubilo suštinu i svelo se na razonodu u periodu dokolice. Kulturne ustanove danas su svugde ugrožene, jer su često mesta osporavanja i suprotstavljanja, ali, takođe, zamera im se da dosta koštaju. Na ovo možemo da odgovorimo da neznanje košta još mnogo više i da nanosi nesagledivu štetu i na duge i na kratke staze. Ekspoze koji sledi ima za cilj da predstavi sistem u kom se razvijamo, ali nemam dovoljno prostora da bih mogao da

budem opširan, pa će moje predočavanje činjenica biti samo lično gledište.

Ja sam reditelj i, kao što je to uobičajeno u Francuskoj, rukovodim jednom nezavisnom pozorišnom trupom. Kao i većina mojih kolega, imam status slobodnog umetnika, a naša trupa registrovana je kao udruženje, po zakonu iz 1901. Šta zapravo podrazumeva status slobodnog umetnika? Način na koji je ovaj status u Francuskoj regulisan, jedinstven je u svetu. Utvrđen je kako bi zaštitio profesije iz kinematografske industrije¹, a regulisao ga je UNEDIC², organizam oformljen odmah po završetku Drugog svetskog rata. UNEDIC-om ravnopravno upravljaju vlasti i sindikati. Ova organizacija propisuje međuprofesionalnu solidarnost i ima za cilj da utvrdi načine podrške nezaposlenima (nadoknade, uslove pristupanja...). Finansira se od članarina zaposlenih i poslodavaca iz privatnog sektora.

Zanimljivo je da su umetnici i tehnička lica iz pozorišnog sektora³ svojim statusom vezani za ovaj režim finansiranja, jer poslovi u ovoj oblasti nisu redovni. U Francuskoj, ako izuzemo Comédie Française i još nekoliko umetnički institucija, pozorišne trupe (drama, ples, muzika, lutkarsko pozorište, cirkus...) izuzetno retko imaju fiksan i stalan personal (osim, ponekad, administrativnih radnika i direktora trupe). Umetnici i oni koji realizuju predstave, često, po potrebi, rade za više poslodavaca tokom godine i potpisuju ugovore na određeno vreme, čuvene CDD. Oni, dakle, imaju dva izvora prihoda: u jednom periodu poslodavci (trupa, festival, pozorište) isplaćuju im honorare koje su zaradili tokom meseci u kojima su bili aktivni (kad su imali probe, predstave, nastupe...), a u drugom periodu, kad nemaju posla, dobijaju nadoknadu koju im uplaćuje UNEDIC. Ta nadoknada obračunava se ponovo svakih deset meseci, u skladu s visinom prihoda i brojem radnih sati u aktivnom periodu. Onaj ko želi da zatraži status slobodnog pozorišnog umetnika, po UNEDIC-u, mora da ima minimum 507 radnih sati. Nakon što se situacija iznova sagleda i radni sati obračunaju, slobodni umetnik ulazi u period od osam meseci tokom kojih ima pravo na nadoknadu. Mehanizmi prijavljivanja i obračunavanja naknade su složeni, pa neću širiti priču i na tu temu. Ako umetnik ili tehničar ne ispunjava neophodne uslove (507 sati koje je prijavio i platio poslodavac), on de facto gubi svoj status. Zbog toga je često prinuđen da prihvata istovremeno više sitnih poslova, kako bi osigurao prihode, a u najgorem slučaju mora da napusti svoje aktivnosti, kako bi radio i nešto sa strane. Regulisanje statusa slobodnog umetnika tera poslodavce i zaposlene da ugovore i organizuju posao dosta ranije, kako bi zaposleni, po potrebi, imao dosta vremena da potraži više različitih izvora prihoda. Ta situacije podstiče i mobilnost, jer umetnici ne žele da rizikuju i ostanu bez minimuma radnih sati koji zahteva UNEDIC.

Ovakav režim finansiranja, iako štiti aktivne umetnike i tehnička lica, i osigurava kontinuitet u radu, utiče na to da se trupe „raspršuju” na sve strane, jer članovi ponaosob žele da potpišu što više ugovora kako bi ostvarili broj radnih sati koji se zahteva od njih. Zbog toga je trajna saradnja među umetnicima teško izvodljiva. (Trupa se zato uglavnom poistovećuje s rediteljem, jedinom osobom koja je u potpunosti vezana za nju, a retko s celom ekipom.) Međutim, ova situacija podstiče „cirkulisanje” umetnika i čini dinamičnijim tržište rada u ovoj branši.

Većina trupa⁴ osnovanih po principima udruživanja regulisanim čuvenim zakonom iz 1901, živi od svog stvaranja, koje im obezbeđuje subvencije i omogućava da zapošljavaju ljude, pod uslovom da im puka zarada nije jedini cilj, te da ne budu konkurencija komercijalnom sektoru. Zakon, međutim, ne zabranjuje ostvarivanje zarade, pod uslovom da se zarađeni novac uloži u nove projekte udruženja. Udruženje mora državi da plaća dažbine, poreze i takse na plate. Tako se obrće velika suma novca u udruženjima iz više sektora.⁵

Ali, vratimo se našoj priči. Godine 1995, napustio sam jednu pozorišnu družinu s kojom sam sarađivao dve godine, jer sam želeo da oformim sopstvenu trupu, kako bih realizovao svoje rediteljske zamisli. Tako sam osnovao udruženje, po zakonu iz 1901. (u saradnji s jednim prijateljem glumcem) – udruženje koje smo ironično nazvali „Teatar keženja”. Utvrdili smo statut (ciljeve i aktivnosti asocijacije i sastav kancelarije) i registrovali udruženje u Prefekturi. Da bismo mogli da obračunavamo plate, upisali smo se u registre za uplatu socijalnog i penzijskog osiguranja.

Kako bismo mogli sve to da uplaćujemo državi, bilo je neophodno vraćati novac u blagajnu trupe. Tako poč-

nje duga i teška borba koja traje godinama, i koja jedina može da osigura život projektima. Kad želite da realizujete neki umetnički projekat, morate pratiti dve komplementarne piste: s jedne strane morate da kucate na vrata državnih institucija (ministarstvo, regija, departmani, grad i organizmi pri ministarstvu⁶, a s druge, morate da zadobijete poverenje direktora pozorišta ili festivala⁷ da biste unapred kupili, odnosno koproducirali, svoju ideju koja još nije sprovedena u delo. Sastanci oduzimaju dosta vremena, a morate da računate i period samog pravljenja predstave. Što se tiče rezultata, oni su uvek neizvesni (treba znati da u Francuskoj ima oko 2.000 profesionalnih trupa koje rade po ovom principu). Sve je, dakle, neizvesno, jer nikad ne znate sa sigurnošću da li će vam suma koju tražite od institucija biti uplaćena. Nakon nekoliko godina, kad vaš rad postane poznatiji i priznatiji, lakše dobijate podršku. Paralelno s produkcijom, morate da vodite računa i o distribuciji predstava, umetnicima i tehničkom osoblju (koje skoro uvek čine scenograf, kostimograf, šminkerka, tehničari zaduženi za rasvetu, ton i video projekciju). U „Teatru keženja“ imamo i producentkinju, koja je i sama slobodna umetnica, i ona organizuje i koordinira kompletan projekat. U zavisnosti od prirode projekta, proces produkcije može da traje godinu do dve. Kad spektakl postavimo i uvežbamo, najveći izazov jeste da učinimo da zaživi. Jednostavnije rečeno, treba da ga prodamo, kako bismo trupi osigurali prihode i time povećali plate umetnicima i tehničarima koji rade na projektu. Posao kojim se bavimo donosi nam neku vrstu estetskog i ljudskog zadovoljenja, ali uvek imamo u vidu i to da što se naša predstava češće igra, oni koji rade na njoj (slobodni umetnici) mogu da prijave više radnih sati i time sebi osiguraju status, a trupi finansijsku autonomiju. Na turneje ide minimalan broj ljudi. Uglavnom vodimo dvojicu ili trojicu tehničara. Ekipa koja nam je domaćin stavlja nam na raspolaganje svoje teh-

ničko osoblje, zaduženo za postavljanje i rasklapanje svetla, dekora, zvuka.

Trupa se može vezati za neko pozorište, kao što je to slučaj sa „Teatrom keženja“ koji je povezan sa Théâtre Quartier libre iz Ansenija. Oni nam, u dogovorenom periodu, stavljaju na raspolaganje svoj prostor i opremu, kao i deo osoblja. U okviru tog partnerstva, dogovoreno je da naša trupa organizuje akcije kojima će skrenuti pažnju školaraca i amaterskih trupa na pozorište. Ujedno, sebi rezervišemo igranje premijera u Théâtre Quartier libre. Zauzvrat, grad Anseni angažovao se da uplati na račun trupe sumu koja nam omogućava nesmetani rad, i da je finansijski podrži u akcijama i predstavama. Ovakav tip partnerstva sve više se razvija u Francuskoj, zahvaljujući zajedničkom interesu. Na taj način postiže se da umetnička i kulturna dešavanja „pokrivaju“ celu teritoriju jedne regije, a time se rasterećuju najznačajniji gradski centri u kojima boravi najviše umetničkih trupa. Théâtre Quartier libre ima salu od 500 mesta i nalazi se u opštini od 8.000 stanovnika, u regiji u kojoj živi 45.000 ljudi. To je pozorište⁸ koje, kao i većina pozorišta u Francuskoj (izdržava se iz opštinskih i regionalnih fondova), ima pluralistički program, i trudi se da ne zapostavi nijedan pravac pozorišne umetnosti. Tako je, tokom godina, segment drame na repertoru pozorišta nestao, da bi ustupio mesto savremenom plesu, pesmi i multimedijalnim formama.

Trenutno, najveći problem živog spektakla u Francuskoj jeste serijsko nastupanje. Tu se prepliću više razloga: veliki broj predstava u ponudi, ugrožen budžet ustanova u kojima su predviđeni nastupi, smanjen broj posetilaca... Turneje se iz godine u godinu skraćuju, upravo iz ovih razloga. Kad gostujemo u nekom pozorištu, to znači da nastupamo jednom ili dvaput, vrlo retko triput. Serije od 10 do 15 nastupa u kontinuitetu re-

zervisane su samo za nacionalne dramske centre. Treba znati da 5.000 predstava, stvorenih svake godine u Francuskoj, u proseku, doživi osam izvođenja (prosek četiri poslednja ostvarenja „Teatra keženja” je 35). Ekonomska ograničenja koja muče trupe apsolutno su nezaobilazni problem i određuju mnogo toga. Ponekad mogu da podstaknu trupe da izbegavaju da prave suviše „teške” predstave (koje otežavaju distribuciju, imaju tehnička ograničenja...) ili previše politički neekorektne. Ponekad trupe mogu da između isplativosti nekog projekta i umetničkog rizika, izaberu ovo prvo. To je jedno ograničenje na koje nas naš sistem podstiče.

Da rezimiramo: naša trupa, poput ostalih, radi kao mala firma, koja privremeno zapošljava osoblje koje realizuje projekte i održava ih u životu što je moguće duže, kako bi oni trupu učinili prepoznatljivom i utabali joj put za buduće projekte. Ona mora da potpiše konvencije s predstavnicima vlasti (gradske, opštinske, regionalne, ministarske) i partnerske konvencije (s pozorištima, producentima, Evropskom zajednicom...), kako bi sebi „produžila život”. Ona može da nestane u svakom trenutku, baš kao i osoblje koje zapošljava, jer budžet namenjen kulturi varira.

Ali, da završimo u optimističnijem tonu, nedavno partnerstvo „Teatra keženja” s još tri evropske pozorišne strukture, pod nazivom Quartet-Visions d’Europe⁹, nudi nove umetničke, ekonomske i humanističke perspektive. Avantura u koju smo se zajedno upustili, naučila nas je da samo udruženi možemo imati budućnost.

S francuskog prevela Bojana JANJUŠEVIĆ

¹ Utvrđen 1936. da bi zaštitio filmske radnike, 1969. proširio se i na izvođače i tehničko osoblje pozorišne struke. Od 1992, stalno je preispitivan, a od 2003. uslovi za dobijanje i održavanje ovog statusa prilično su otežani, što je rezultiralo žestokim protestima koji su obeležili leto 2003. i prouzrokovali otkazivanje brojnih festivala.

² Nacionalna unija zaposlenih u industriji i trgovini

³ Procenjuje se da je 2004. godine bilo 45.000 zaposlenih umetnika i 90.000 tehničara. Krajem 2003, kad je na snagu stupio novi protokol, broj kulturnih radnika sa ovim statusom opao je za 30 %.

⁴ U Francuskoj postoji nešto više od milion udruženja koja imaju 1,6 miliona zaposlenih i angažuju 13 miliona dobrovoljaca.

⁵ Po podacima vlade, raspodela po sektorima je sledeća: 25 % asocijacija je sportskog tipa, 23 % deluje u oblasti kulture, razonode i turizma, 16,5 % u sanitarnom i socijalnom sektoru, 10 % u društvenom životu, 10 % u oblasti stanovanja i 8 % u obrazovanju.

⁶ Institucije uglavnom imenuju komitete stručnjaka koji odlučuju o dodeli subvencija. Ti komiteti često su sastavljeni od direktora pozorišta, univerzitetskih radnika, novinara, svih posmatrača kulturnog života iz te regije od koje zavisi pomenuta institucija.

⁷ Osnovni posao pozorišta i festivala jeste kupovina predstava od različitih trupa i kreiranje repertoara, u okviru kog varira broj predstava, u zavisnosti od veličine i finansijskih mogućnosti mesta. Velika većina nema stalnu umetničku ekipu, za razliku od nemačkih ili centralnoevropskih pozorišta.

⁸ U Francuskoj postoji više vrsta struktura. Na vrhu piramide imamo pet nacionalnih pozorišta (Comédie Française, Théâtre de la Colline, Théâtre National de Chaillot iz Pariza, Théâtre des Amandiers iz Nantera i Théâtre National iz Strazbura), zatim 44 nacionalna dramska centra, 81 nacionalnu scenu, državne scene, regionalne dramske centre, kulturne centre i opštinske sale (oko 2.000). Naravno, misije tih struktura su različite, što objašnjava važnost i različitost izvora subvencija.

⁹ Asocijacija koju podržava Evropska zajednica, osnovana u partnerstvu sa Srpskim narodnim pozorištem iz Novog Sada, mađarskim pozorištem Geza Gardonyi, Theatre de Boheme Occidentale iz Šeba, „Teatrom keženja” i Théâtre Quartier libre iz Ansenija. Za više informacija posetite www.quartet.org.

DINAMIČNA ORGANIZACIJA POZORIŠNE STVARNOSTI

Pozorište je produkt i deo društvenog bića i, kao takvo, ni u sopstvenoj organizacionoj strukturi ne može da izbegne ideološke, političke i kulturološke premise zajednice u kojoj je nastalo.

Budući da mi je život, kao i mnogim drugim južnoslovenskim stvaraocima, obeležen građanskim ratom i egzilom, imao sam sreću u nesreći da izbliza upoznam dva potpuno različita sistema, s dve sasvim različite pozorišne tradicije. Prvih trideset godina proveo sam u SFRJ, zemlji samoupravnog socijalizma koja je insistirala na društvenom vlasništvu, ateizmu i federalizmu, a ostatak života živim u Kraljevini Španiji, zemlji izrazito kapitalističkoj, sa snažnom katoličkom i unitarističkom tradicijom koju tek odskora pokušava da menja. SFRJ je negovala oblik pozorišne organizacije repertoarskog

narodnog pozorišta, a Španija oduvek temelji svoj pozorišni model na pozorišnim trupama, privatnim ili državnim producentskim kućama.

U Jugoslaviji sam radio kao stalni reditelj Narodnog pozorišta u Sarajevu, a u Španiji imam privatnu kompaniju već 17 godina. Radeći aktivno u oba sistema, došao sam do zaključka da dosadašnji razvoj organizacionih struktura još ne ispunjava sve potrebne uslove za jednu dinamičnu organizaciju pozorišne stvarnosti koja bi bila spremna da odgovori potrebama i zahtevima savremenog društva u neprekidnom i brzom razvoju. Verujem da je budućnost pozorišta u uravnoteženoj kombinaciji postojećih modela koji bi, kao komplementarni, mogli stvoriti uslove za pravilan rast pozorišnog tržišta, čime bi se pospešio razvoj celokupnog pozorišnog života i njegovih brojnih izraza.

Da bih mogao da približim čitaocu moguću sintezu postojećih organizacionih tipova, neophodno je da ih prvo predstavim.

Znajući da u svim državama bivše Jugoslavije, pa i u Srbiji, pozorišni ljudi znaju koje su karakteristike repertoarnog narodnog pozorišta kao ustanove, ovaj će se članak uglavnom baviti prednostima i manama teatarske privatne inicijative i državnim producentskim kućama koji su našem čitaocu mnogo manje poznati. Specifična organizaciona iskustva tradicionalnih pozorišta u vanevropskom prostoru neće se uzimati u razmatranje, jer mislim da ti organizacioni modeli nisu ostvarivi u evropskoj sredini. Takođe se neću zadržavati na modelu projektnog organizovanja u kome se kompletna ekipa okupi oko jedne jedine predstave i po njenom završetku se raspušta, jer on, u svojoj biti, ne podrazumeva konstantnu delatnost. Taj oblik, iako dinamičan, praktičan i veoma uspešan, nije predmet ovoga teksta koji se bavi samo permanentnim pozorišnim strukturom.

Četiri osnovna modela producentskih jedinica u kojima je evropsko pozorište našlo svoj izraz su: koncept narodnog pozorišta kakav se i kod nas zadržao, koncept državne producentske kuće, privatne producentske kuće i koncept privatne pozorišne trupe. Iako postoje brojne varijacije, osnova ovih organizacionih oblika ista je i prepoznatljiva širom Evrope. Sva četiri modela imaju svoje kritičare i zagovornike i sva četiri su isprobana u praksi.

Privatna trupa nastala je prva i, u praktično neizmenjenom obliku, održala se sve do današnjih dana. To je jedini potpuno samodovoljni model koji može da ostvari svoju elementarnu pozorišnu funkciju čak i u državama koje ne polažu mnogo na kulturu a samim tim i ne ulažu

u nju. Počiva na jednostavnoj ali veoma efektivnoj „zantskoj“ organizaciji. Promotori su jedan ili dvoje umetnika koji zapošljavaju ostale stalne članove uvek malog ansambla. Tehničko osoblje je minimalno a podela uvek ista, jer samo tako mogu da se održe sve predstave na repertoaru na konstantnim turnejama. Iako u privatnim rukama, pozorišna kompanija-trupa, dok posla ima, daje stalno radno mesto umetnicima jer je njena delatnost, kao i delatnost narodnih pozorišta, utemeljena na repertoaru, a ne na pojedinačnoj produkciji. Finansiranje ovakvih kompanija danas se izvodi na dva načina. Ukoliko imaju sreće da se nalaze u državama kojima je koncept društvenog blagostanja na prvom mestu, mogu računati na državne subvencije; ukoliko tu sreću nemaju, onda su prepušteni najbazičnijem tržištu, a to je gledalac.

Repertoarsko narodno pozorište je proizvod čvrstog državotvornog principa na nacionalnoj osnovi, nastalog u devetnaestom veku. Socijalistička ideja samo je doprinela da se taj oblik, kreiran u centralnoj Evropi, proširi iz glavnih gradova na regionalne centre i veće opštine.

Državne producentske kuće temelje svoje finansiranje isključivo na državnoj kasi. Osnivaju se uglavnom u velikim urbanim sredinama i, zbog komplikovane strukture, retko idu na turneje. Iako poseduju salu gde igraju svoje predstave, nemaju sve servise ni tehničke radionice koje uobičajeno imaju narodna pozorišta i nemaju stalne glumce na plati. Umetnici se zapošljavaju po ugovoru o delu, a predstave se igraju u blokovima od po nekoliko meseci i ne skidaju se s repertoara čak i kada nisu uspele ili nemaju publiku. Predstave su najčešće velike i skupe jer državni aparat pokušava da nadoknadi onaj segment pozorišne produkcije koju privatno pozorište ne može da dosegne iz čisto finansijskih razloga.

Privatne producentske kuće rade na principima klasičnog kapitalizma. Ne podrazumevaju strukturu „zantske radionice“, kao privatne trupe, već streme organizaciji bilo kog drugog preduzeća. Osnovni cilj im je profit, iako često uspevaju da stvore i veoma dobre umetničke rezultate. Imaju oštro specijalizovane i veoma razvijene segmente produkcije i prodaje, dok se umetnički sektor, kao i tehnički, popunjavaju na određeno vreme i po potrebi. Igraju kako u salama koje su u njihovom vlasništvu, tako i u salama koje su u vlasništvu drugih privatnih lica ili države. Finansiranje privatne producentske kuće nije uvek iz ličnih fondova. Samo kada mogu da računaju na velike zvezde ili najkomercijalnije žanrove: mjuzikl, opereta ili laka komedija, privatne producentske kuće samofinansiraju se kreditom ili ranije ostvarenim zalihama, a dobit ostvaruju iz prodaje ulaznica. Kada je privatna producentska kuća specijalizovana u ostvarivanju rizičnih produkata: savremeni dramski pisac, mladi ili neafirmisani glumci, klasika, onda se ona obraća za pomoć državi koja finansira njene projekte subvencijama ili državnim kreditima s nultim kamatama. Dobit se, u tom slučaju, ostvaruje prodajom predstava salama u državnom vlasništvu.

Nijedan od ovih modela ne može se s uspehom primenjivati bez pratećih struktura i uslova koje je, uglavnom, država dužna da stvori. Tu ne mislim samo na pozorišne sale već i na obrazovanje kadrova, zakonsku regulativu i mehanizme kojima se pospešuje razvoj tržišta u kulturi.

Kada je reč o odnosu tržišta i kulture, mislim da kod nas preovladava veoma pogrešno mišljenje da je pozorišna privatna inicijativa vezana jedino za samofinansiranje, mecenstvo i oslonac na dobit od prodatih karata. Takvu opciju danas potpuno odbacuju gotovo sve zemlje Evrope. Zamena državne pomoći profitom ostvare-

nim na neregulisanom tržištu mogla bi da izazove trajne poremećaje u razvoju svake umetnosti, pa i pozorišne. Takvom praksom vratili bismo se na prevaziđenu poziciju podele na bogatu elitu kojoj je pristup visokoj kulturi omogućen i na siromašni puk kome je on nedostupan. Nijedna od evropskih država koja svoj razvoj temelji na idealu jednakosti u blagostanju ne bi dozvolila da se kultura ponovo odvoji od najvećeg dela građana. Vođeni mišlju da je pozorište neophodno u društvenoj organizaciji kao veoma značajan kulturni i obrazovni faktor, skoro sve razvijenije države daju mu maksimalnu strukturalnu i finansijsku podršku i ne pomišljajući da ga ostave na milost i nemilost tržišta oličenog u gledaocu. Jedna od retkih država zapada koja se drži neoliberalnih principa i u kulturi je SAD, ali su njeni slabi pozorišni rezultati u odnosu na njenu ekonomiju i broj stanovnika dokazali da taj pristup nije dovoljno produktivan. Za razliku od američkog, većinsko evropsko iskustvo jeste nešto što bi ozbiljno trebalo uzeti u razmatranje.

Analizirati sve mere koje su razne evropske države sprovele da bi pozorišna kultura bila na što većem nivou i da bi se približila što većem broju građana, tema je za celu jednu knjigu i zato ću se u ovome članku koncentrisati samo na španski model. Sem navedenog, postoje još tri razloga za takvu odluku. Prvi je, što uprkos razlikama koje sam u početku ovoga teksta pomenuo, Španci imaju slično iskustvo prelaska iz diktature u demokratiju u sličnom vremenskom periodu. Drugi je, što je španski pozorišni model, koji se temelji na stogodišnjoj kapitalističkoj tradiciji, potpuno različit od našeg i treći, što je takav kakav jeste, sa svim svojim manjkavostima, veoma uspešan.

U vreme diktature, sve do Frankove smrti 1975, pozorišni život Španije vezivao se samo za velike centre.

Pozorište se produciralo u Madridu ili Barseloni, a onda se izvozilo u male sredine. Iako je kapitalizam, uz katoličanstvo i unitarizam, bio osnovni stub Frankovog režima, tržište je bilo krajnje neslobodno. Iako je bilo odličnih profesionalaca, nedostatak političkih sloboda reflektovao se na kvalitet samih predstava. Od kraja šezdesetih počinju da se pojavljuju nezavisne pozorišne grupe koje konstantno ugrožavaju autoritet režima i samim tim privlače velike mase, pretežno mladih ljudi željnih promena. Vodeći ljudi tih pozorišnih grupa su, nakon Frankove smrti, postali nosioci demokratske obnove. Pozorišna struktura promenila se iz korena. Kao osnovni razlog razvoja, po ugledu na druge evropske zemlje, uveden je ideal države blagostanja i jednakosti a to je podrazumevalo i veću decentralizaciju kulture. Počele su da niču pozorišne institucije u obliku državnih producenstskih kuća u većini glavnih gradova španskih autonomija, a broj kompanija i privatnih producenstskih kuća višestruko se multiplikovao. Samo u Valensijanskoj Autonomnoj Pokrajini, u kojoj živi oko četiri miliona stanovnika, ima više od dve stotine malih producenstskih jedinica, a u samome gradu Valensiji osnovan je Fakultet dramskih umetnosti i nekoliko privatnih škola koje godišnje proizvode na desetine dobrih profesionalaca. U poslednjih trideset godina adaptirano je i izgrađeno na hiljade državnih sala širom Španije. Čak i najstariji privatni menadžeri, vlasnici sala još iz Frankovog vremena, izašli su osnaženi iz procesa demokratizacije. Njihov raniji monopolistički položaj uspavljivao ih je a sadašnja takmičarska atmosfera naterala ih je da mnogo jasnije odrede svoju repertoarsku politiku. U većim gradovima došlo je do buma alternativnih sala s manjim brojem sedišta, koje su se za desetak godina stabilizovale i sada čine veoma značajan segment pozorišnog života. Publika je postala brojnija i obrazovanija a ponuda je tako velika da će se u skorije vreme morati misliti i na smanji-

vanje sektora. Da bi se pospešila privatna inicijativa, država je uvela subvencije, kako na centralnom, tako na nivou autonomija. Stotine kompanija u Španiji danas primaju direktnu državnu subvenciju i to im daje stabilnost i mogućnost da se posvete ozbiljnijem umetničkom radu a ne samo potrazi za nasušnim hlebom. Ogroman razvoj i učinak su evidentni. Demokratizacija je, sem ličnih i političkih sloboda, donela i veću slobodu tržišta, a to je podstaklo dinamizam u razvoju pozorišne umetnosti.

Sloboda tržišta nikako ne podrazumeva nedostatak njegove regulacije. Danas je opšti stav da je anarhično tržište u kulturi kontraproduktivno i da je država jedini medij koji regulaciju treba i može da izvede, ali oblik regulisanja ne sme da bude politička kontrola i još manje upliv u producenstske i umetničke odluke već veća ili manja implikacija u finansiranju umetničkog stvaralaštva. Sem bazične infrastrukture koju je stvorila, država Španija direktno se implicira ne samo u produkciju državnih kuća već i u kupovinu dela stvorenih u privatnom sektoru. Pravo tržište ovde nije gledalac već velika skupina menadžera čija je osnovna funkcija odabir i otkup predstava koje će se igrati u sali koju zastupaju. Selekcija može biti vođena umetničkim, pedagoškim, socijalnim a nekada i čisto ekonomskim razlozima. Praktično, ceo pozorišni život ovisi od sposobnosti menadžera – selektora da pravilno odaberu predstave za svoju publiku. Sale za koje oni rade sličnog su tipa u celoj Španiji. U malim mestima to su polivalentne sale slične našim domovima kulture, a u većim gradovima uglavnom služe samo za izvođenje pozorišnih predstava. U oba slučaja sala ima samo menadžera, minimalno administrativno osoblje i po dva ili tri tehničara. Sala je koncipirana kao neophodna infrastruktura za izvođenje predstava ali nije predviđena kao infrastruktura za proizvodnju predstava. Sem ako sala,

što je veoma retko, nije u privatnom vlasništvu same kompanije, ova se mora pobrinuti da svoje predstave proizvede u prostoru koji je sama kupila ili iznajmila. Kada je predstava jednom gotova, producent je iznese na tržište gde se onda različite sale odlučuju da li hoće da kupe njeno izvođenje. Sale u državnom vlasništvu, a one su u ogromnoj većini, kupuju predstave za državni novac. Samo sale u privatnom vlasništvu, koje se uglavnom nalaze u većim gradovima, prave dogovor s producentom predstave o podeli dobiti od ulaznica. Moguće je, takođe, da producent iznajmi neku državnu ili privatnu salu za izvođenje svoje predstave i onda on sam, na osnovu sopstvenog rizika, ubire sveukupni prihod od karata. No, kako god bilo, činilac koji odlučuje ko će i kada moći da igra u određenoj sali je njen menadžer.

Kako pospešivanje, tako i regulacija tržišta, postižu se ulaganjem novca u kulturu preko razgranate mreže državnih sala koje su osnovni kupci pozorišnih ostvarenja, ali i preko sistema subvencija koje se daju kompanijama i producentskim kućama na osnovu njihovih godišnjih projekata. Ministarstvo kulture uglavnom dodeljuje subvencije bazirane na društvenom i umetničkom dejstvu pojedinačnih produkcija na teritoriji cele države, a vlasti autonomnih jedinica kojih u Španiji ima devetnaest, dodeljuju subvencije za razvoj pozorišnih preduzeća na svojoj teritoriji. Ta podela nije fiksna i menja se u zavisnosti od potrebe i stanja tržišta. Čak se i privatnim salama dodeljuju subvencije da bi mogle dosledno i kvalitetno da obavljaju svoju ulogu. Praktično, sva pozorišna infrastruktura u Španiji održava se državnim novcem. Razlog tome je jasan stav da se rentabilnost umetnosti ne meri profitom koji ostvaruje već vaspitnom, socijalnom i kreativnom funkcijom koju u zdravom i prosperitetnom društvu uspešno ostvari.

Uprkos slici koja je nesumnjivo bolja od one koja je postojala pre tri decenije, španski pozorišni sistem i dalje ima ozbiljnih slabosti.

Tržište predstava dobro funkcioniše ali je zato tržište rada umetnika nedovoljno regulisano. Paradoksalno je da najviše posla imaju tehničari. Svima i u svim oblastima scenskih delatnosti oni su potrebni, ali glumci, čak i kada su dobri, previše često, i na duge periode, ostaju bez posla. To ne samo što onemogućava stabilnost u njihovom privatnom životu već smanjuje i njihovu spremnost i kapacitet da odgovore svim zadacima koji se pred njih postavljaju. Jedina garancija opstanka jednog glumca na tržištu je da svojom slavom dovodi publiku, a to često odvaja dobre glumce od samog pozorišta i obavezuje ih da rade više na televiziji gde ne samo što dobro zarađuju već i zadobijaju veću slavu koja im, opet, omogućava da dobiju posao u pozorištu; pravi začarani krug. Samo ogromne državne producentske kuće daju posao većem broju glumaca, ali i to je samo na određeno vreme, jer ugovori traju samo dok je predstava na repertoaru. Pred nerešivim problemom nemanja stalnog posla glumci se samousavršavaju na neprekidnim kursovima, što ih bar održava u formi. Pred takvom perspektivom, nemali broj talentovanih ljudi se u srednjim godinama odluči da napusti naš posao. Sem mladih glumaca, na tržištu rada opstaju samo pravi zaljubljenici, oni kojima slavno ime garantuje posao, oni koji su našli uhleblje na radiju, televiziji, nasinhronizovanju ili filmu i oni koji su se, sem glumačkog posla, odlučili i na preuzimanje producentske uloge pa su osnovali sopstvene kompanije. I sam sistem subvencija potpomaže produblivanju ovoga problema, jer potencira prodaju predstava, a ne broj umetnika koji u njima učestvuju. Država se rukovodi idejom da je veći broj prodatih predstava ujedno i garancija da će umetničko delo doći do većeg broja gledalaca i

zato zahteva da joj se u projektu koji joj producenti predstave najpodrobnije obrazloži, upravo postignuta ili potencijalna prodaja. Takva politika dovodi do uske specijalizacije najvećeg broja privatnih producenstkih kuća i kompanija na male podele do najviše sedam glumaca. U državnim strukturama postoji neopravdana vera da će radna mesta u pozorištima biti potencirana samim tržištem koje će preferirati veće predstave, ali realnost je tu tezu potpuno opovrgla. Tržište, čak i kada je u državnim rukama, preferira pune sale, a one se ne postižu samo kvalitetom, brojem učesnika i spektakularnošću, već, najčešće i najlakše, slavom glumaca koji u njoj učestvuju. Većina umetnika u pozorištu nije dovoljno zaštićena a to, na duge staze, može da dovede do opasnog odliva kvalitetnih kadrova.

Ozbiljan problem je i nedovoljno precizirana profesionalna sprema samih menadžera. U malim sredinama često su to bibliotekari ili nastavnici, a u velikim su oni koje lokalna vlast postavi dok joj traje mandat. Kvalifikacije menadžera u državnim salama nisu regulisane zakonom, a po mom mišljenju, za to radno mesto potrebna je isto tako usko specijalistička sprema kakva je potrebna jednom lekaru da bi mogao da leči u državnoj bolnici, ili bar veoma značajna pozorišna biografija.

Zbog vladine politike da pri dodeli subvencija ne insistira na veličini ansambla, mnogi reditelji, a naročito mladi, retko imaju priliku da se razvijaju radeći veće poslove. Sem ako se ne uključe u producenstki posao, osuđeni su da rade veoma male predstave i tek kada se tu dokažu, mogu da se nadaju da će im neka državna institucija ponuditi neki veći projekat.

U borbi za subvencije, predstave po tekstovima domaćih pisaca posebno su valorizovane, što je neosporno dobro za autore, ali ne tako dobro za publiku kojoj nije

pružen dovoljan uvid u najsavremenija kretanja u svetскоj dramskoj literaturi, jer je retko ko postavlja na repertoar. Preuzimanje rizika pravljenja predstave po tekstu stranog autora koji nije komercijalan svedeno je na minimum.

Koren ovih i mnogih drugih ozbiljnih propusta nalazi se u nedostatku zakona o pozorišnoj delatnosti koji bi na jasan i precizan način regulisao celokupni pozorišni život i sprečio mahinacije i mešanje trenutne vlasti u usko specijalističke pozorišne poslove.

Jedna slika, kompozicija, roman ili drama mogu da se stvore u neprijateljskoj sredini kao čin slobode jednog autora, ali teatar nikada nije bio, niti može biti, potpuno nezavisan jer je, po svojoj ograničenosti u vremenu i prostoru, vezan za društveni okvir. Jedna predstava možda, ali kompletan pozorišni aparat koji iz meseca u mesec proizvodi i igra predstave, ne može se oformiti, a još manje opstati, bez podrške sredine. U praksi, ta sredina najčešće je oličena državom i njenim izvorima. Država je najvažniji pozorišni finansijer i producenti joj, kao najvećem ulagaču, daju pravo da o mnogim aspektima tržišta odlučuje, ali...

Od ogromne je važnosti razumeti da suština države i trenutna vlast u njoj nikako nisu, niti smeju biti, isto. Pogrešno poistovećivanje vlasti sa državom koči ne samo razvoj pozorišta i kulture već i društva u celini. Pozorišni organizam jeste i treba da bude finansijski zavisn od države, ali ne i od aktuelne vlasti. Konfuzija između kompetencija u kulturi direktno je promovisana nedostatkom regulative. Dokle god država u ime celokupnog društva ne potvrdi zakonskom regulativom da je pozorište, u svojoj celini, javno i neophodno dobro, što ono neosporno jeste, trenutni vlastodršci mogu da kulturom i radnim mestima u njoj manipulišu po po-

trebi. Ova devijacija prisutna je ne samo u totalitarnim režimima već i u demokratski uređenim državama.

Donošenje zakona o pozorišnoj delatnosti nije samo po sebi dovoljno. Potrebno je i da takav zakon odgovori zahtevima vremena, da se ne temelji samo na generalnim stavovima i da, iznad svega, ne potencira samo ono što već postoji, onemogućavajući na taj način, stvaranje dinamičnije pozorišne organizacije.

Španija je dužnik kapitalističkog nasleđa i teško da je u stanju da u svoj potencijalni zakon o pozorištu uključi i pojavu narodnog pozorišta, jer je smatra anahronom, kontraproduktivnom i previše vezanom za ideju „države majke”, a Srbija, opet, samo deklarativno želi da uvede tržišni model u kulturu ali se na taj korak, evo, već godinama ne odlučuje i to veoma koči razvoj njenog pozorišnog života. Ukoliko sam u pravu u svojim procenama, obe navedene države duboko greše u svojim strategijama.

Repertoarsko narodno pozorište je odličan model za velike sredine jer daje raznovrsnu i garantovanu ponudu u svakom trenutku i može da zadovolji potrebe velikog broja gledalaca koncentrisanih na malom prostoru. Uz određene promene u organizaciji, kao što je uvođenje ugovora na dve do pet godina (u kojima bi klauzula o ekskluzivnosti zauzimala posebno mesto), gašenja radionica (čije bi specijalizovano osoblje trebalo da bude prebačeno u privatna preduzeća koja bi davala servis svim pozorištima a ne samo jednom) i smanjenja administracije, postojanje narodnih pozorišta kao modela koji može da garantuje pravilan razvoj svim umetnicima koji su za njega vezani, dajući ujedno raznovrsnu kulturnu ponudu svojoj sredini, bilo bi i te kako opravdano. Uprkos očiglednim prednostima, treba reći da model narodnog pozorišta poseduje i

mane koje je praktično nemoguće ispraviti: previše je tromo i nije pogodno za velike turneje niti za brze odluke o repertoaru u skladu s trenutnim potrebama tržišta; sporo se dogovara o projektima i sporo planira, ne zato što neće, već zato što mu struktura nije za to predviđena. Trebalo bi ga, stoga, zadržati samo u velikim sredinama i ne tražiti od njega ono što nije u stanju da ispuni. Za veliki grad dovoljno je jedno ili najviše dva narodna pozorišta. Ostala pozorišna ponuda morala bi se oslanjati na preostala tri modela pozorišne organizacije. Da se ne bi „uspavali na lovorikama” velikih dotacija, čemu su inače sklona, narodnim pozorištima potrebno je stvoriti takmaca u liku državne producerske kuće. Svojom prilagodljivijom strukturom, državne producerske kuće dostojan su protivnik za tržišnu utakmicu s narodnim pozorištima i njihovo rivalstvo dalo bi polet oboma. Sem uloge takmaca, državne producerske kuće omogućile bi iskorištavanje velikog glumačkog i uopšte umetničkog potencijala koji nije našao mesto u narodnim pozorištima ili je, iz kadrovskih razloga, mesto u njima izgubio. Mnogi umetnici koji nisu u stanju da potpišu klauzulu o ekskluzivnosti neophodnu za stabilan rad repertoarskog narodnog pozorišta, mogli bi da u državnoj producerskoj kući, gde se ugovori potpisuju na određeno vreme i po projektu, nađu rešenje za svoj pozorišni izraz. Budući da su i jedan i drugi model pozorišne kuće direktno vezani za državnu kasu, morali bi da se izbore za dotacije i da dokažu izdržljivost i korisnost. Naravno da za pravilno organizovano tržište kulture ta dva modela nisu dovoljna. Savremena organizacija teatra mora se temeljiti na idejama regulisanog tržišta, ali da ga prevelika regulacija ne bi ugušila, neophodno je da u istoj sredini deluje više različitih organizacionih tipova koji su svi u stalnoj utakmici a u isto vreme međusobno komplementarni. Neophodno je što više razviti privatnu inicijativu, ne da bi bila pandan državnoj, već da bi pokrila one prostore za koje je državna

inicijativa preglomazna. No, ne može biti tržišne utakmice ako uslova za nju nema. Buduća zakonska regulativa morala bi razjasniti obaveze koje država preuzima za kulturni razvoj i ustanoviti jasna pravila koja neće ovisiti od trenutne vlasti. Da bi tržište moglo da funkcioniše neophodno je da država prvo stvori slobodne sale i kvalifikovane menadžere u njima, a da onda, na bazi projekata, počne da daje subvencije privatnim producentima i kompanijama, rukovodeći se kako njihovom uspešnom prodajom, tako socijalnom i umetničkom korisnošću, te stvaranjem novih radnih mesta.

Preduzimanjem ovakve korenite promene, došlo bi se do dinamičnog modela sveukupne pozorišne organizacije.

Izlažući ovu ideju u nekoliko navrata, kako u Srbiji tako u Španiji, ne jednom sam se susreo s mišljenjem da je ona nerealna. Jedni zameraju da je predloženi model previše skup, drugi se boje socijalne revolucije glumaca i, uopšte, radnika u pozorištu, treći me optužuju za komunističku propagandu jer se groze državne regulacije i zagovaraju neoliberalni princip, četvrti žale za „starim dobrim” socijalizmom i misle da bi dinamični model uništio i poslednje njegove tekovine, a peti kritikuju tek reda radi. Uopšte, kritičara ne nedostaje. No, uprkos tome, uveren sam da je dinamična i slobodna pozorišna organizacija jedina prava budućnost na svim prostorima na kojima još nije našla svoje mesto i nadam se da će, ranije ili kasnije, sve ideološke tendencije savremenog društva odabrati taj kompleksan ali, iznad svega, ostvariv i produktivan model sačinjen od svih modela.

TOTALNA RASPRODAJA ILI POKVARENO VREME

(O savremenoj slovačkoj pozorišnoj sceni)

Objašnjavajući zašto ljudi plaču, Kamijev Kaligula na jednom mestu kaže da je to zato što stvari nisu takve kakve bi trebalo da budu. Iako je ova misao izvučena iz konteksta, ipak je možemo shvatiti uopšteno, i slobodno možemo i danas da se zapitamo: jesmo li sposobni da priznamo sebi i sposobnosti da se kompleksno sagleda situacija i prizna realno stanje stvari.

Određenu ideju kako bi svet mogao da izgleda donosi i pozorište. Nije, međutim, neophodno upuštati se u generalizacije, pre svega zbog same suštine pozorišta, oblasti koja je do te mere raznolika i neizmeriva da je u sklopu suprotnih pojava teško naći zajednički imenitelj. Za istim stolom se tako mogu naći ljudi s uporedivim iskustvom, ali svako od njih će tvrditi svoje. Jedni da pozorište gubi poziciju i smisao, drugi da je upravo

pozorište tačka kroz koju s velikim publicitetom prolazi i menja se istorija. Ne postoji ništa manje opasno od sličnih ekstremnih stavova. Gde sa nalazi istina? Sigurno ne u „statističkoj“ sredini, kako to uči poznato pravilo mudrosti.

Kada smo se već upustili (ne pod pritiskom i protiv vlastite volje) u ovu „igru“ opisivanja savremenog pozorišta (pre svega slovačkog), nameće se pitanje šta je njegova suština danas, šta fiktivna težnja, kakva sprega postoji na relaciji prošlost – sadašnjost – budućnost i, na kraju, da li uopšte savremeno slovačko pozorište reflektuje odgovore na neka od ovih pitanja? Postavili smo mnoštvo pitanja da bismo mogli na sva da odgovorimo u jednom dahu, izlazeći pre svega iz konkretnog stanja pozorišne svesti u Slovačkoj.

U čemu je problem savremenog slovačkog pozorišta?

Priča o savremenom slovačkom pozorištu složenija je no što bi se moglo pomisliti. Na prvi pogled dešava se u idealnom okruženju i sredini/državi koja se uključila u evropske tokove, ozbiljno prati evropska zbivanja, pre svega na ekonomskom i socijalnom planu, održava standarde normalnog življenja (mada ne bez problema), otvorena je za evropsku zajednicu... A ipak, kao da sve to nije dovoljno da bi se probio led stvaran godinama (1968–89) i da bi bio zadovoljen istančani ukus zapadnjačkog pozorišta, koje nikako da promeni optiku u percepciji pozorišta iz bivših rigidnih socijalističkih država. Za ovaj svet slovačka kultura, pa i pozorište, i dalje ostaju pojmovi regionalnog značaja, bez ozbiljnijeg afiniteta ka modernizaciji, a svaki pokušaj da se u ovom odnosu nešto značajnije promeni ostaje neprimećen. Ni najbolje slovačke predstave ne uspeavaju da se plasiraju na neki od važnijih evropskih festivala, ne dolazi do koprodukcija, a ni do razmene umetnika. Gordijev čvor u kulturnoj sferi izgleda je čvšći no što se moglo pretpostaviti. Komunikacija pozorišta i publike ne prolazi na istom nivou u oba pravca, kao da su težnje „razmažene TV publike“ puno ambicioznije od realne slike koju može da pruži slovačko pozorište. Metafizičke težnje potrage za esencijom pozorišta kao da lebde negde između prvog cuga i praktikabla. Kulturna stagnacija – *terminus technicus* koji je već poprimio oblik novog umetničkog stila uncije aktivnih pozorišnih trupa, koje bez potpore šire javnosti i kompleksnog sistema podrške (od regionalnog ka centralnom – Ministarstvo kulture), ne mogu uspeti ni u vlastitoj sredini, a kamoli u neprikosnovenom svetu evropskog pozorišta.

U čemu je problem? I na kom nivou ovaj problem treba rešavati? Pre svega, važno je uhvatiti se u koštac s predrasudama koje vladaju u/o slovačkom pozorištu. Jedna od većih je ona da slovačko pozorište nema šta da po-

nudi „zahtevnoj“ evropskoj javnosti jer je izgubilo identitet (ako ga je uopšte nekad i imalo), korene, tradiciju... odnosno sve što čini temelje modernog pozorišta, na koje može u bilo kom trenutku da se osloni, prevashodno u situacijama kada nestaje tla pod nogama, kada se preispituje suština, ili menjaju reference.

Druga, mnogo ozbiljnija, bolest koja je zahvatila slovačku kulturu – i pozorište – jeste kopiranje evropskih kulturnih modela i njihovo uvođenje *a priori* u sredinu koja još nije spremna da preskoči nekoliko stepenika, te da paralelno prima, recimo, i slovačku klasiku i postdramske komade. Ova disproporcija dovodi do logičnog haosa u dramaturgijama pojedinih pozorišta, koja žele da prate evropske trendove, ali ipak nisu dovoljno hrabra da elimišu naslage taložene godinama. Ulaskom u evropsku zajednicu protok ideja u kulturnoj sferi značajno je pojednostavljen, ali širi plan nije moguće primeniti na krhku slovačku kulturu koja, da stvar bude gora, još nema definisane stavove, odnosno kulturnu politiku koja bi uobličila sliku i transparentno je plasirala dalje.

Ministarstvo kulture kao državna ustanova i ne pomišlja na reorganizaciju kulturnog sistema, a u zastarelom obliku samo je produžena ruka Ministarstva finansija. Kulturni prioriteti s kojima se poistovećuje, ujedno su prioriteti koje svake godine objavljuje Evropska komisija, te otuda izostaje podrška specifičnim crtama slovačke kulture.

Treći problem na koji treba upozoriti, a koji bitno pogađa kulturnu javnost, već nekoliko godina (od ulaska Slovačke republike u EU), jeste mali – skoro zanemarljiv – udeo slovačkih kulturnih subjekata u evropskom sistemu grantova. Kroz odškrinuta vrata Evrope sasvim se logično pomalja primamljiv pogled na međunarodne projekte koje je moguće finansirati putem evropskih grantova. Ali kako doći do potrebnog dela sufinansija koji

u ovom trenutku čini 50% celokupnog budžeta projekta? U ovoj situaciji većina pozorišta (državnih, gradskih, regionalnih i nezavisnih) obraćaju se glavnom finansijeru – Ministarstvu kulture, u nadi da će kroz pojedine programe slovačkog grantnog sistema uspeti da obezbede potrebno učešće u međunarodnim projektima. No, uzalud! Ministarstvo kulture Slovačke Republike nije do sada prilagodilo svoj sistem finansiranja (putem državne kase) evropskim zahtevima, pa nije u mogućnosti da finansira dugoročne projekte.

Šta raditi u takvoj situaciji? Odgovor je jednostavan: žaliti za propuštenim šansama. Da ne govorimo o nedostatku objektivnih kriterijuma pri ocenjivanju ponuđenih zahteva za grant. Često se dešava da od šačice obaveštenih ili manje obaveštenih članova komisije zavisi sudbina neke pozorišne grupe, a još češće je slučaj da njihovi projekti budu ignorisani zato što progresivno „štrče“ i ne uklapaju se dovoljno u prosek, a zapravo u mejnstrim. Pitanje je, dakle, kakvu bi kulturu Ministarstvo trebalo svesno da podržava? Odgovor bi mogao da bude sadržan u planskoj kulturnoj politici koja, kako smo naglasili, u ovom času nije značajnije definisana. Rezultat sadašnje situacije poražavajući je – nikad do sada slovačko pozorište nije bilo toliko okrenuto komercijalnim projektima kao danas. Kao podsmeh celokupnoj (ne)kulturi, uz veliku pompu pojavljuju se nova komercijalna pozorišta, koja već u nazivu najavljuju očekivanja svojih finansijera (Heineken Tower Stage, Teatro Wüstenrot...).

Postojeći zakoni i pozorišna mreža

Pozorište u Slovačkoj Republici uređeno je Zakonom 384/1997, koji je stupio na snagu 1. januara 1998. (odnosno Zakonom br. 416/2001 od 1. januara 2002, kojim se reguliše rad regionalnih pozorišta). Na osnovu tog zakona, pozorišna umetnost je definisana kao „samo-

stalna umetnička vrsta, koja se od ostalih umetnosti razlikuje prisustvom pozorišnog umetnika ili objekta na sceni za vreme trajanja predstave, učešćem publike i mogućnošću interakcije sa ciljem pružanja estetskog doživljaja publici. Pozorišna umetnost spaja različite samostalne umetničke forme i njihove proizvode u oblik pozorišne predstave“.

Ovaj zakon, koji već godinama vapi za osavremenjavanjem (iz Zakona, na primer, nije dovoljno jasno koji subjekti mogu da osnivaju pozorište, a nije definisana ni procedura osnivanja...), pozorište deli u nekoliko grupa:

- državno profesionalno pozorište u nadležnosti Ministarstva kulture;
- profesionalno pozorište u nadležnosti grada i regiona;
- ostala profesionalna pozorišta u nadležnosti pravnog ili fizičkog lica, tzv. nezavisno pozorište;
- neprofesionalno pozorište, kao specifična forma izraza neprofesionalnih umetnika.

Na osnovu ove podele reguliše se i finansiranje umetničkih grupa. Mada novi evropski trendovi upućuju na efikasnije projektno finansiranje koje potiče od nekoliko donora – gde je samo jedan deo oslonjen na državni budžet (nevladine organizacije ovako rade već godinama), situacija u Slovačkoj Republici za sada preferira klasičan model, bez obzira na to o kakvom pozorištu je reč. Izuzeci su više sporadičnog karaktera, i predstavljaju težnju pozorišnih grupa i pojedinaca da se kroz međunarodne mreže povežu ili da uspostave saradnju s trećim sektorom. Paradoksalno, ali od dobre volje, sposobnosti i ažurnosti državne uprave zavisi celokupan rad pozorišta, uključujući i umetničku produkciju. To je u ovom trenutku verovatno jedna od najproblematičnijih tačaka savremenog slovačkog pozorišta na koju kulturna javnost upozorava već dugi niz godina.

Pozorišnu mrežu Slovačke Republike čini niz od dvadeset pet pozorišta (četiri državna, devetnaest regionalnih i dva gradska pozorišta), te dvadeset šest nezavisnih trupa. U kategoriju pozorišta finansiranih iz državnog budžeta spadaju i pozorišta nacionalnih manjina (mađarska pozorišta u Komarnu i Košicama, ukrajinsko-rusinsko pozorište u Prešovu i romsko pozorište u Košicama). Osim četiri državna pozorišta: Slovenského národného divadla (Slovačkog narodnog pozorišta) u Bratislavi, pozorišta Nová scéna (Nova scena) u Bratislavi – inače komercijalnog i repertoarski orijentisanog na mjuzikl(!), Štátnej opery (Državne opere) u Banskjoj Bistrici i Štátneho divadla (Državnog pozorišta) u Košicama, preostala profesionalna pozorišta spadaju u ingerenciju tzv. VÚC (Viših teritorijalnih celina – odnosno regiona) i gradova (Žilina i Rožňava). Ova mreža bila je oformljena posle 1945. i uz manje ili veće pokušaje reorganizacije traje do danas.

Krajem osamdesetih započinje intenzivni razvoj u sferi nezavisnih pozorišta. Među najuspešnije spada Radošinské naivné divadlo, Divadlo STOKA (od prošle godine S.T.O.K.A.), Štúdio L&S, Divadlo GUnaGU, Divadlo a. ha., Teatro Tatros, A4, MED, Phenomenontheatre... Vremenom se ova mreža razvija, pojavljuju se, pre svega, moderne plesne trupe i momentalno upravo nezavisna scena nudi najzanimljivije produkcije za eksport.

Iako celokupno društveno-ekonomsko uređenje nije na strani kulture i umetnosti, ipak, kao u bajkama, čuda se dešavaju čak i na planu organizacije pozorišnih festivala. U Slovačkoj se poslednjih godina pojavilo nekoliko relevantnih festivala koji afirmišu pozorišnu umetnost u njenoj raznolikosti (međunarodni festival Divadelná Nitra – Pozorišna Njitra) – orijentisan na dramu i ples, festival savremene slovačke i svetske drame Nová dráma / New Drama – orijentisan na dramske tekstove,

Stretnutie (Susretanje) i Bábkarská Bystrica (Lutkarska Bistrica) – evropski festivali lutkarskog pozorišta, Bratislava v pohybe (Bratislava u pokretu) – međunarodni festival plesnog teatra, međunarodni projekat Istropolitana – susret pozorišnih škola, Zámocké hry zvolenské (Zvolenske igre na zamku) – dramski i operski letnji festival, Festival nezavisnog pozorišta u Košicama itd.

Osnovni statistički podaci o profesionalnom pozorištu u Slovačkoj Republici

	2006	2007
Broj pozorišta	44	51
Broj pozorišnih scena	48	54
Broj stalnih scena	54	68
Boj sedišta	11 947	13 694
Broj odigranih predstava (bez gostovanja u inostranstvu)	6 513	6 695
Broj premijera	195	209
- slovačka drama	86	113
Broj gledalaca	1 379 079	1 368 327
Dotacija iz državnog budžeta (u Sk)*	666 237 000	713 942 000
Dotacija iz Viših teritorijalnih celina – regiona (u Sk) *	298 918 000	347 291 000
Dotacija iz gradova i opština (u Sk) *	18 881 000	21 620 000
Grantovi i dotacije od drugih subjekata (u Sk) *	8 073 000	13 254 000
Sponzoring i reklama (u Sk) *	16 212 000	41 500 000
Prihodi (u Sk) *	252 178 000	290 978 000
Ostali prihodi (u Sk) *	32 789 000	56 613 000
LD (u Sk) *	555 873 000	587 911 000
Broj zaposlenih (bez eksternih saradnika)	2 567	2 575
- umetnički sektor	962	930

* (1 € = 30, 126 Sk / konverzni kurs)

Najveću dotaciju iz ukupnog državnog budžeta za kulturu – pozorište (skoro 70%) dobija Slovačko narodno pozorište, slede Državno pozorište u Košicama, Državna opera u Banskjoj Bistrici, Pozorište Jonaša Zaborskog u Prešovu itd. Ovaj način dotacije, koji ne sagledava umetničke kriterijume i domete pojedinih pozorišta, ne menja se godinama i negativno utiče na trend ekonomskog osamostaljivanja. Paradoksalno, najmanju meru ekonomske nezavisnosti (Slovačko narodno pozorište 21%, Državna opera Banska Bistrica 8%, Državno pozorište Košice 19%...) iskazuju pozorišta s relativno velikom državnom dotacijom, dok u statistici najbolje rezultate pokazuju regionalna pozorišta (pozorište Arena, 51%, Pozorište Andreja Bagara Njitra, 27%, Slovačko kamerno pozorište Martin, 27%...). Ova pozorišta imaju i najveću gledanost (Pozorište Andreja Bagara iz Njitre 95%, gradsko pozorište Actores 93%, lutkarsko pozorište Na rózcestí 91%...), dok je Državno pozorište u Košicama u 2007. imalo posećenost tek nešto više od 50%, a Narodno pozorište u Bratislavi 78%...

Osnovni statistički podaci transparentno ukazuju na potrebu dubinske analize u finansiranju kulturne sfere, reorganizacije grantnog sistema (na osnovu nedovoljno specifikovanog sistema i pozorišta koja direktno finansira Ministarstvo kulture mogu da konkurišu za projekte paralelno s nezavisnim i nekomercijalnim pozorištima), ali i rada pojedinih pozorišta (uključivanje u međunarodne projekte i mreže, organizovanje kreativnih radionica, rad s decom, istraživačka i izdavačka delatnost...).

Da li poštujemo vlastitu pozorišnu kulturu?

Na kraju se nameće pitanje: kakvo mesto na novoj mapi pozorišne Evrope zauzima njena slovačka varijacija? Ima li slovačko pozorište šta da ponudi Evropi? Da li je

slovačka drama dovoljno jaka da se sama plasira u svet?

Dozvoliću sebi potvrđan odgovor. Ne treba zaboraviti najvažniju stvar – elementarno poverenje prema nacionalnom teatru i vlastitoj tradiciji. Jedino tako će uspeti da se otrgne iz lanaca lokalnih sprega. Ostaje nada da, bez obzira na očekivanja i predrasude pozorišnih umetnika, novo slovačko pozorište polako i sasvim solidno počinje da skreće pažnju na sebe, da utire specifičan put. Zauzvrat, međutim, ono očekuje posebnu podršku ne samo najšire javnosti nego, pre svega, kulturnog sistema vrednosti i vrednovanja. Nije to kopija In-Yer-Face teatra, niti New Brutalisa... To je osobit proces koji govori ponešto i o nama, i o stanju u kojem se nalaze kultura i pozorište u Slovačkoj. Kao inspiracija mogli bi opet da posluže Rusi, s kojima slovačku kulturu veže iskonska veza. I oni su, paradoksalno, kao i Slovaci, na početku novog veka osećali vakuum i nedostatak interesovanja „razvijenog“ evropskog pozorišnog tržišta. Kao trijumfalan povratak ruske drame i pozorišta u prve redove evropskih pozorišnih koordinata može se smatrati „ruski program“ na festivalu u Avinjonu 1997, kao i osnivanje Čehovljevog festivala, koji je privukao pažnju značajnih pozorišnih stvaralaca i teoretičara, te dolazak delegacije iz londonskog pozorišta Royal Court, koja je na festivalu Zlatna maska 1999. ponovo Evropi otkrila rusku novu dramu i pozorište, što je bio početak ruskog *new writing boom*. Od tada se rusko pozorište pojavljuje na svim značajnim evropskim pozorišnim skupovima i festivalima. Uspeh je usledio i zbog spoznaje da je novo pozorište pre svega dodir s konkretnim životom.

Možda je ovo ključ koji otkriva suštinu: dok ne poštuemo sve kreativno u vlastitoj kulturnoj sferi, sigurno se nećemo pomeriti s mesta, čak ni ako smo pozorišna sredina sa zanimljivom tradicijom.

S i n t e z e

TAKTIKE POLITIČKOG I POLITIZOVANOG POZORIŠTA DRUGE POLOVINE DVADESETOG STOLEĆA

I. Uvod: „Diskurs o ideologiji i predstavi”

Počnimo nekim izjavama koje u svojoj izvrsnoj knjizi *To All Appearances, Ideology and Performance* koristi američki teoretičar Herbert Blau:

Veoma je teško znati šta je političko i šta nije. (Ježi Grotovski / Jerzy Grotowski, u jednom od svojih intervjua.)¹ Stvarno mi je žao što maršal Tito nije dao da se zatvori nijedan od naših dramatičara. (Jovan Ćirilov, umetnički direktor beogradskog festivala Bitef, na savetovanju u Avinjonu.)²

Naša pozorišta danas su poluprazna. Nakon prošlogodišnjeg oktobra (pada Berlinskog zida) ljudi su napustili pozorište i izašli na ulice. Retki su se vratili. Velika većina radije se uputila u supermarkete na zapadu. (Eva Valš / Walsch, dramaturginja Deutsches Theatra iz Berlina, na savetovanju u Avinjonu godine 1990.)³

Blau koristi izjave kao deo dekonstrukcijskog oruđa svoje knjige koja progovara o ideologiji i predstavi. Dodaje im tvrdnju da uprkos padu „gvozdene zavese” i ostalim događajima na prelomu osme u devetu dece-

niju prošlog veka, „u datim okolnostima u kojima živimo, skoro ništa ne ukazuje na činjenicu da će se krizna situacija na neki način ublažiti. [...] U najboljem slučaju možemo reći [...] da je krizna situacija postavljena u konjunktiv”.⁴

To je sve. Ni više ni manje. Danas, petnaestak godina kasnije, možemo se složiti s Blauom. Manifestacije moći ostaju jednako vratolomne kao pre deceniju ili decenija. Nove ideološke prakse i novi politički konteksti zahtevaju nove oblike politizovane umetnosti: I u postmilenijumskom bodrijarovskom svetu *transpolitičkog*, *transistoričnog* i *transekonomskeg* umetnost se vraća taktikama političkog i politizovanog. S jednako manjom sigurnošću u efikasnost njihove upotrebe i s jednako većom svešću o utopičnosti i marginalizovanosti svog postupka. Pa ipak.

Kao i Grotovski, veoma teško određujemo granicu između političke i nepolitičke umetnosti. Kao i Ćirilov, ne možemo više da tvrdimo da nam je žao što Tito nije zatvorio nijednog od dramatičara. Istorijske činjenice su

pokazale da se to dogodilo, ali u mekšem obliku takozvanog jugoslovenskog puta samoupravnog socijalizma. I više od toga. Ta, naizgled ugodna storija nesvrstanog socijalizma okončana je stravičnim ratom. I zajedno s berlinskom dramaturginjom možemo da konstatujemo da publika još uvek radije ide u supermarket nego u pozorište. I pored toga što su i prvi i drugi stvar politizovanosti. Svako na svoj način.

U našem razmišljanju o taktikama političkog i politizovanog pozorišta u drugoj polovini dvadesetog veka uporedo ćemo se baviti teorijom i istorijom. Najpre slovenačkog prostora, u kojem uprkos globalizaciji još uvek najočiglednije živimo, zatim primarno umetnošću *drugog sveta* (Aleš Erjavec)⁵ u vreme socijalizma i postsocijalizma, sekundarno pak umetnošću *prvog*, zapadnog sveta. Najviše Evrope, onda Sjedinjenih Država i Kanade.

Poći ćemo od činjenice da danas, barem u *prvom* i *drugom* *svetu*, više ne možemo da govorimo o klasičnim oblicima političkog pozorišta, kao što su ih, na primer, unutar koncepta epskog pozorišta praktikovali Ervin Piscator (Piscator) i, malo kasnije, Bertolt Brecht (Brecht), u isto vreme, u ranim dvadesetim najpre ruska avangarda (s ponovnim izvođenjem revolucionarnih događaja), a posle njenog staljinističkog zatiranja – socrealistička agit-drama i agitprop. Isto tako postaje utopističko i revidirano političko pozorište Augusta Boala, koje namerno izlazi iz polja tradicije evropskog pozorišta s akcentom na dualizmu pozorište-predstava i tako nastoji da prevaziđe raskorak između scene i publike, sâmo pozorište postaje proces pomoću kojeg društvo objektivizuje oblike represije da bi ih prevazišlo. Ono što ostaje samo su još politizovana umetnost i politizovano pozorište u različitim inkarnacijama. „Diskurs o ideologiji i predstavi”,⁶ koji je u prošlom veku, po mišljenju Herberta Blaua, kritikom građanskog pozorišta začeo Brecht, danas se transformisao i marginalizovao u specifičnost pozorišta, koju Hans Tis-Leman (Hans-

Thies Lehmann) u svom ljubljanskom predavanju definiše kao gubitak glavne funkcije pozorišta unutar polisa. Stoga se mora izmeniti i poimanje političkog u pozorištu, koje po Lemanovoj interpretaciji postaje postdramsko, umetnost koja može da „dekonstruiše, isključuje i postavlja pod upitnik propitivanje o samom pojmu, logici i teleološkoj strukturi političkog”.⁷

II. Pozorište konsenzusa i opozicije

Prepustimo se sada nanosima istorije, specifičnosti pozorišta i ideološkog obrata takozvane meke varijante socijalizma, koji je u mnogočemu odredio taktike i manifestacije političkog unutar jednopartijskog sistema bivše Jugoslavije. Da naše razmišljanje ne bi bilo monološko, o specifičnosti političkog u prvim decenijama druge polovine prošlog veka u Sloveniji i Jugoslaviji kao delu *drugog sveta*, govorićemo u dijalogu s italijanskom teatrologinjom Valentinom Valentini, konkretnije s tezama iz njenog predavanja *Estetika i politika u istočnoevropskom pozorištu*.⁸

Valentinijeva postavlja tezu o dvama tipovima istočnoevropskog pozorišta.

1. *Pozorište konsenzusa*, u kojem su tekst i glumac dominantna oruđa. Tekst je socrealistički ili klasičan, glumac je otelotvorenje vernosti političkog aktiviste.

2. *Pozorište opozicije, neslaganja (disidence)*. Njegovi protagonisti su autor i reditelj, a oruđa prostor i telo. Samo na prvi pogled se čini da se teze Valentinijeve bez teškoća ne mogu aplicirati na slovenačko pozorište, ali ako preletimo istoriju slovenačkog (i jugoslovenskog) pozorišta pedesetih i šezdesetih godina 20. veka, tipologija Valentinijeve je održiva ako ne naiđemo na označavanja pozorište konsenzusa i disidentsko pozorište. Pogledajmo izbliza najpre te dve decenije: Na jednoj strani imamo repertoarsku i amatersku varijantu politički agitatorskog pozorišta usmeravanu partijskom ideologijom.

Marjan Rožanc/Andrej Stojan: *Topla greda*, Oder 57, 1963/64,
FOTO ARHIV SLOVENSKEGA GLEDALIŠKEGA MUZEJA

S druge strane, takozvano drugo pozorište, koje svesno postavlja savremene, egzistencijalističke i apсурдне dramatičare, pa onda savremenu slovenačku angažovanu dramatiku. To pozorište se inače ne naziva političko, već eksperimentalno (Eksperimentalno gledališće Balbine Baranovič /ustanovljeno 1955/, pozorište Ad Hoc Drage Ahačič /1958/, Oder 57...). Uporedo s izvođenjem novih tekstova igra se i nova (politički angažovana) dramatika. Smole, Božič, Kozak, Zupan, Rožanc, Zajc, Strniša. Taktike političkog u tim pozorištima bile su primarno stvar političke smelosti repertoara. Uporedo s tim, i taktike nove teatralnosti: novog koncepta igre, postupno uvažavanje autonomije polja režije, prvih pokušaja uklanjanja barijere između scene i auditorija po ugledu na Džulijana Beka (Julian Beck) i Džudit Malina (Judith Malina). I represija Odra 57, povezana s partijskim ukidanjem časopisa *Perspektive*, ticala se repertoarske politike, samim tim i izvođačkih taktika. Konkretno, organizovanog prekidanja premijere teksta savremenog domaćeg autora, *Tople leje* (*Topla greda*) Marjana Rožanca. I, konkretnije. U trenutku kad je teatar, u skladu s konceptom političkog pozorišta, „posta-

vio glumce upravo među publiku”, da se ona „aktivno uključi u dramu, preuzme na sebe konfliktnu situaciju i u njoj se opredeli”⁹, usred predstave upali su autobusima dovezeni organizovani zadrugari s povicima: „Nek Rožanc muze krave!” Štampa je zabeležila da prekinuta i nikad više odigrana predstava „falsifikuje i neistinito prikazuje život na selu i duboko vređa osećanja boraca NOB”.

Valentinijeva postavlja tezu da je eksperimentalno pozorište Istočne Evrope spojilo „estetske izazove i politički opozicioni stav”, što je održivo i na slovenačkom primeru. Zato je istorija prelaženja ili dramskih tekstova (npr. *Antigona* Dominika Smolea, zatim tekstova egzistencijalista), ili reditelja (recimo Žarka Petana) iz polja eksperimentalnog u repertoarsko pozorište s jedne strane beležila ublažene estetske izazove, a s druge, tupljenje oštice taktika političkog i angažovanog. Kao u drugim državama, i u tadašnjoj Jugoslaviji „dominantni sistem ponovno je apsorbovao i reintegrirao eksperimentisanje jezikom” (Valentini). Do kraja sedamdesetih godina označeno kao eksperimentalno, u osamdesetim kao alternativno, onda nezavisno, u devedesetim kao neinstitucionalno, pozorište je uvek iznova oslobađalo nove mikroprostore za nastavak istraživanja. Bez obzira na stepen svoje angažovanosti, politika ih je uvek shvatala kao političko pozorište, kao nešto čemu treba odrediti gornju granicu tolerancije. O određivanju granica govore primeri tekstova dvojice slovenačkih autora šezdesetih godina. *Topla leja* zabranjena je juna 1964. Iste godine trebalo je da budu izvedeni *Ludaci* (*Norci*), dramski prvenac mladog Dušana Jovanovića. Dva dana nakon zabrane *Tople leje*, predstavnici Odra 57 (Kermauner, Smole, Kozak i Jovanović) sastali su se s Bojanom Štihom, direktorom ljubljanske Drame. Štih je tekst odbio kao literarno slab, na šta je Smole prebacio da je „takvo obrazloženje 'udbaško’”¹⁰. Opet se radilo o repertoarskoj taktici političkog pozori-

šta. Tekst je postavljen tek desetak godina kasnije. Pozorište konsenzusa postavilo je granice „demokratije“. Oder 57 i Jovanović otišli su predaleko.

III. Ritualno vraćanje pozorišta pozorištu

Upravo je Jovanović, na prelomu šezdesetih u sedamdesete godine, izveo nove taktike političkog pozorišta. Najpre unutar Študentskega akademjskega gledališča (Studentsko akademsko pozorište), onda u Pupiliji Ferkeverk pa u eksperimentalnom pozorištu Glej. Tada se kao reditelj okrenuo ka artoovskom surovom pozorištu, ritualu, fizisu, konstituisanju predstava na temelju kolektivnog duha i rada, ka drugom pozorištu, koje je neautoritarno, razvija strukturu workshopa. Njegovo surovo i totalno pozorište spajalo je neoavangardni kult primitivizma, Living Theatre, Ričarda Šeknera (Richard Schechner) i njegovu Performance Group, predstavu *Dyonisus in 69* s ritualnom strukturom i orgijastičkim akcentom na golotinji i plesu. Bilo je to pozorište generacije koja je rušila civilizacijske tabue, političko poimala i u smislu seksualne revolucije, pozorište koje je prešlo granice pozorišta i postajalo hepening i performans. Isto kao i drugo eksperimentalno pozorište sedamdesetih godina s praizvedbom *Drumovnika (Potoholec)* Daneta Zajca, Pekarna Lada Kralja, Šeknerovog đaka, još očitije nastavlja ideje Performance Group i Ježija Grotovskog, „ideje o socijalnoj terapiji kao pozorišnom učinku ili čak cilju“, „ideologiji da ga publika zapravo ne interesuje“.¹¹ Radikalno vraćanje pozorišta pozorištu bilo je politički čin koji je izazvao burne reakcije publike i kritike. Koristilo je taktiku neoavangarde, ublaženog šoka, koji treba gledaoca da oslobađa predrasuda, u tom smislu je terapeutsko za obe strane, izvođače i publiku, koji se predaju ritualu sharinga. Participaciju publike trebalo je shvatiti kao politički čin u kojem se ona sama oslobađala zajedno s glumcima odnosno akterima. Taktike političkog unutar Pekarne i

Gleja pomerile su se iz polja repertoarskog i tekstualnog ka samom mediju pozorišta, ka performativnosti, njegovom procesu samooslobađanja, koji je, kako ističe Valentinijeva, isto kao i Kantorovo pozorište, vodio otvaranju polja vizuelnog, likovnog.

Slovenačkom pozorišnom prostoru sedamdesetih godina Ljubiša Ristić dao je verovatno najdalekosežniji doprinos igri pogleda i reči te vilsonovskoj sceni-pejzažu, istovremeno i nove taktike političnosti, značajne i za razvoj savremenih scenskih umetnosti sledeće dve decenije. S pekarnovskom predstavom *Tako, tako* (tekst je nastao na osnovu glumačkih improvizacija po tekstu Mirka Kovača) godine 1974. značajno je revolucionisao pozorišni instrumentarij, pomerio ga u polje vilsonovske dramaturgije prostora, scene-konstrukcije četiri simultana prizora, te tu scensku geografiju nadovezao na rediteljski scenario koji je Inkret označio kao „revitalizaciju i modernizaciju takozvanog (neo)naturalističkog teatra“¹². Dve godine kasnije, u Slovenskom ljudskom gledališću u Celju, praizvedbom Jovanovićevog teksta *Igrajte tumor u glavi ili zagađenje vazduha (Igrajte tumor v glavi ali onesnaženje zraka)*, iz polja intimnog ak-

Dušan Jovanović/Ljubiša Ristić: *Igrajte tumor v glavi in onesnaženje zraka*, SLG Celje, 1976, FOTO ZGODOVINSKI ARHIV CELJE

cenat je preneo na „stvari države“, u okvir „male džepne revolucije i teatarskog puča“¹³, koji je taktike političkog odveo u prostor manipulacije publikom i semantičke polivalentnosti pozorišta osamdesetih, rušenja gledaočevog horizonta očekivanja. Verovatno nije slučajno što je njegova poslednja predstava izložbene varijante političkog pozorišta sedamdesetih bila dijalog s velikim dramatičarem postbrehtovskog teatra Hajnerom Milerom (Heiner Müller), tačnije s njegovim tekstom *Cement* godine 1976. Izvedena na sceni ljubljanske Drame, skandalozna, radikalna, jasno je najavljivala njegovu veliku predstavu početkom osamdesetih, *Missa u a-molu*, koju je skicirao kao *Grobnica za Borisa Davidoviča* po Danilu Kišu još u Pekarni, a tek nekoliko godina kasnije, tačnije 1980, doživela je premijeru u Slovenskom mladinskom gledališču (SMG).

IV. Od političkog ka politizovanom

U slovenački prostor osamdesete godine donele su najočitiji uzlet, vrh i krizu političkog pozorišta, istovremeno i njegov prelaz u postmodernu politizovano pozorište. U slovenačku umetnost i kulturu unele su estetske fenomene koji su poslednji put u istoriji dvadesetog stoleća sferu kulture i umetnosti poneli u zenit vratolomnog događanja polisa: Raspad jugoslovenske i istočnoevropske povesti socijalizma i komunističkih utopija. Uporedo s preoblikovanjem i prekrajanjem društvenog statusa quo odvijao se i proces preoblikovanja statičnosti kulture i same umetnosti. I pozorišta, koje je u različitim oblicima politizacije estetika obeležila i prva upadljiva *dominacija okularocentrizma* (Martin Jay)¹⁴, koji

Ivan Cankar/Dušan Jovanović: *Hlapci*,
Mestno gledališče ljubljansko, 1980/ 81,
FOTO TONE STOJKO/ARHIV MGL

se probio u slovenački prostor istovremeno s raspadom socijalizma i raznolikim karakteristikama postsocijalističkih društava takozvanog *drugog sveta*, što povezuju logiku kasnog kapitalizma i

raspada sistema socijalističkih vrednosti i ideologija. Povratak vlastitoj tradiciji najpre je obeležila već manična fiksacija istorijom, najpre onom revolucijom koja je kao deo nadomestila celinu istorije zapadnoevropske civilizacije i njenih dilema. Unutar polja primata vizuelnog i hiperprodukcije slika pozorište se okrenulo istoriji kao utopijskom mestu prošlosti u kojoj možemo da prepoznamo sadašnjost. U prvoj fazi hiperpolitizacije vremena pozorište je izmicalo ideološkim blokadama i živelo u uverenju da ruši prepreke i subverzivno podriva društvene norme. Političko pozorište osamdesetih spajalo je književnost i spektakl, istovremeno i političku angažovanost i teatarski eksperiment. Pri tome je interesantno da je izviralo iz brehtovskog, brukovskog pozorišta, njegove postavke dokumentarističkog pozorišta Petera Vajsa (*Weiss, Mara-Sad*), Hajnera Milera, Arijane Mnuškin (*Ariane Mnouchkine*) i njenih projekata *1789, 1793: Revolucionarno mesto je na ovom svetu*. Tekstualno se delimično oslanjalo na evropsku dramaturgiju, a većinom na domaću dramsku produkciju, Smolea, Šeliga, Jovanovića, Svetinu, Jančara, Zajca, Taufera.

Pogledajmo to na nekim primerima.

Jovanovićeve *Sluge (Hlapci)* u obradi Cankarevog teksta, koji je reditelj razumeo kao bartovski *pisljiv tekst*, razvili su gotovo dokumentarističko pozorište, koje proističe iz fundusa američke avangarde: Džozefa Čaj-

kina (Joseph Chaikin) i Open Theatra. Po nekim postupcima podsećalo je na Ristićevu obradu Kišove novele u *Misi u a molu* s heterogenim tekstovnim fragmentima, pa na Hajnera Milera i Arijanu Mnuškin. Jovanović je *Sluge* postavio kao reaktuelizaciju s političkim konotacijama, pri čemu je koristio fragmente raznorodnih tekstovnih predložaka odnosno *pisljivih* tekstova: opsežnih odlomaka iz čitanki i udžbenika toga vremena, primere iz geografije, veronauke, istorije, hemije, fizike; odlomke iz Cankarevog članka „Kako sam postao socijalista” (“Kako sem postal socialist”). Andrej Inkret je u tekstu o predstavi istakao:

„Gledamo, dakle, *Sluge* kao dokumentarni istorijski esej i gledamo ih istovremeno kao dramu buntovnog, razočaranog, resigniranog moralnopolitičkog aktivizma.”¹⁵ Uzmimo kao drugi, vremenski sinhroničan, u mnogočemu radikalniji i dalekosežniji primer političkog pozorišta osamdesetih, reditelja i predstavu s početka decenije: Ljubiša Ristić je u svojoj prekretničkoj predstavi *Misa u a-molu* godine 1980. postavio krajnje samosvojnu montažu fragmenata teksta *Grobnica za Borisa Davidoviča* Danila Kiša i različitih fragmenata političkih

proglasa Lenjina, Trockog, Prudona (Proudhon); anarhističkih manifesta Mihaila Bakunjina, Petra Kropotkina i Erika Malateste (Errico Malatesta) i drugih revolucionarnih pisaca ruske revolucije i postrevolucije, potom citata *Hamleta* u originalu i prevodu Borisa Pasternaka. Kao i Ristićeve kasnije predstave te decenije, i ova uspešno i aktivno koristi političku, tačnije revolucionarnu ideologiju, prema kojoj uspostavlja naizgled savršeno ozbiljan odnos koji je na publiku delovao katarzično. Ristić je upotrebom najrazličitijih vizuelnih i zvučnih fascinacija predstave gradio tipično postmodernističko ekovsko *otvoreno delo*, koje izmiče tlo svakoj interpretaciji, pa i pored svoje otvorenosti definitivno se ne predaje stalnom klizanju brojnih označevalaca koje produkuje. Izbegava prekidanje veze između označevalaca i označenih, čuva polivalentnost pisljivih fragmenata – tekstova kojima smo kao gledaoci izloženi, i opasno se približava *binarnom pristupu* (Erjavec) kao posebnom načinu političke subverzije, koji kasnije uspešno koriste grupe NSK.

Time je Ristić razvio prvi, specifični oblik postmodernističkog visokog političkog ili čak politizovanog pozorišta, karakterističan za *drugi svet*. Svojom varijantom političkog pozorišta najavio je ulazak umetnosti u polje politike, koji je ostao osoben i za celokupni pokret Neue Slowenische Kunst (NSK). Režiju nije više priznavao „kao oblikovanje imaginarnog umetničkog, već konkretnog političkog prostora”.¹⁶

Kao primer politizovanog pozorišta možemo da interpretiramo i *Istočno-zapadnu operu Šeherezada* (*Vzhodno-zahodna opera Šeherezada*) Ive Svetine, koju je u Slovenskom mladinskom gledališču 1989. režirao mladi Tomaž Pandur. Svetinin tekst i predstava polje poetične dramatike izbacili su iz orbite estetizovanog i kolektivnog duha propisanog tadašnjeg političkog pozorišta, uspostavili svoj vlastiti, specifičan i autonoman pozorišni organizam. Unutar predstave *Šeherezada* tako je

Ivo Svetina/Tomaž Pandur: *Šeherezada*, Slovensko mladinsko gledališče, 1989, FOTO TONE STOJKO

Gledalište sester Scipion Nasice: **Retrogardistični dogodek Krst pod Triglavom**, Cankarjev dom, 1986, FOTO TONE STOJKO

nastala „interpretacija kao nov tekst, u koji su upisani elementi interpretiranog teksta i čija je svaka interpretacija kontekstualizacija teksta objekta”.¹⁷

V. Politizovana scenska umetnost drugog sveta

Nov intenzitet političko-ideološke kontroverze i subverzivnosti u slovenački i jugoslovenski pozorišni prostor uneo je Dragan Živadinov. Ako je Ristićev, Jovanovićev i Jančarev način opozicije odnosno kritike države bio razumljiv i delimično objašnjiv, način koji je uspostavio NSK, u pozorištu Dragan Živadinov, za politiku je postao nerazumljiv, ona nije umela da prepozna sredstva koja je u svom dvojakom kodiranju koristio NSK. Tine Hribar, koji je u neprijatnoj polemici povodom premijere predstave *Krštenje pod Triglavom* (Krst pod Triglavom) godine 1987. branio njene postupke, konstatuje da ta predstava „ni na koji način nije bila umetnička predstava u tradicionalnom i klasičnom značenju. Posezala je ne samo za aristotelovskom i lesingovskom dramaturgijom već i za brehtovskim i artoovskim pozorištem. Istovremeno, dakako preko iskustva Pitera Bruka (Peter Brook) i Ježija Grotovskog, Boba Vilsona (Wilson) i Pine Bauš (Bausch), vraća se Artou (Artaud) i još dalje, do starostavnih liturgijskih postupaka”.¹⁸

Krštenje pod Triglavom možemo da interpretiramo kao uvažavanje onoga što Filip Auslander (Philip Auslander) zove *drugi koncepti utemeljivanja* logocentri-

zma. Premijerno izvedena 1986, ona je tipično nedramska ili postdramska struktura. *Krštenje* je bilo rezultat dekonstrukcije dramskog pozorišta, koje je tekstualno zamenilo vizuelnim i prostornim formama. U isti mah je predstavljalo namerno udaljavanje od eksplicitno ideološke sfere političkog pozorišta osamdesetih ka estetskoj sferi. Taktiku *drugih koncepta utemeljivanja* logocentriзма gradilo je s intertekstualnim referencama na dobro znane prizore iz istorije savremene umetnosti, od romantizma do istorijskog i neoavangarde (Adolfa Apije / Adolph Appia, Kaspara Davida Fridriha / Caspar David Friedrich, Mejerholjda, Marinetija / Marinetti, Tatlina, Černigoja, Delaka), dekonstrukcijskim taktikama mapiranja, kojima se služilo i prisvajalo prošlost.

Ristićeva *Misa u a molu* gradila je i komunikacijski model koji je publici omogućavao identifikaciju, *Krštenje pod Triglavom* situaciju je okrenulo naglavačke: nudi samo svoju vidljivu i čujnu materijalnost i postojanje. A uporedo s tim omogućavalo je i onemogućavalo identifikaciju. Slične taktike politizovanog pozorišta izabrala je i njegova *Dramska opservatorija Zenit*, koja se odvijala u železničkom vagonu-raketi kao fragmentarna ob-

Ljubiša Ristić: *Missa in a-minor*, Slovensko mladinsko gledališče, 1980, FOTO TONE STOJKO

nova *Ubistva u katedrali* T. S. Eliota. Pri tome – kako ističe Erjavec – „intenzivno koristi i motive iz slovenačke katoličke tradicije, aludira na pitanja političke i religijske moći itd. Publika, natrpana u vagon, neprestano pokušava da zamisli ono što se događa. Ono što saznaje jesu sporadični fragmenti smisla; istovremeno doživljava osećaj skućenosti (dok na kraju nije doslovno izgurana iz vagona).”¹⁹

Ako su vreme osamdesetih obeležili „tektonski poremećaji u odnosima između književnosti i društva”,²⁰ ali i raskoli između pozorišta i društva, koji su se najpre ogledali u izuzetnoj snazi, potom u istrošenosti političkog pozorišta, devedesete su obeležila, pre svega, dva politička momenta na samom početku decenije: proces osamostaljivanja i kraj socijalističkog samoupravljanja.

Uzmicanje deklarativne političnosti ili političnosti uopšte, unutar polja savremene umetnosti paradoksalno se podudaralo s hiperpolitizacijom slovenačkog polisa. Nova generacija (po pravilu rođena posle 1960) već se kretala izvan polja angažovanog pozorišta Ristića i Jovanovića i tvrdila da „nema nikakve dileme da je političko pozorište mrtvo”.²¹

Pogledajmo najpre primer personalizacije i transformacije političkog epskog pozorišta: *Zagonetka Hrabrost (Uganka korajže, 1994)*, predstavu pisca Dušana Jovanovića i rediteljke Mete Hočevar, koja se nakon rezonantnog delovanja na području scenografije baš u prvoj polovini devedesetih istakla kao jedna od najmarkantnijih rediteljskih figura repertoarskog pozorišta toga vremena.

Dušan Jovanović/Meta Hočevar: *Uganka korajže*,
SNG Drama Ljubljana, 1994/95,
FOTO TONE STOJKO/ARHIV SNG DRAMA LJUBLJANA

Brechtov tekst „Majka Hrabrost“ privlačio me je već nekoliko godina, pre svega tema žene u ratu, tema majke koja ne može da se odluči između dece i profita. Ali, što mi je tema bila bliža, sve više sam se udaljavala od teksta. Brecht kao da odjednom nije više funkcionisao. Zato sam zamolila Dušana da je preradi na svoj način.²²

Kao što se lepo vidi iz izjave rediteljke, Jovanovićev tekst parafrazira Brehta kao materijal koji mu omogućava temeljno promišljanje o stanju sveta i pozorišta danas. Hočevareva njegov tekst postavlja u interakciju s prostorom, vidljivim. Stvara priču o novovremenoj Majci Hrabrosti u vreme lokalnih ratova, konkretnije pokolja u Bosni.

Drugi primer biće Martin Kušej, njegova dosledna demistifikacija i dekonstrukcija Cankareve *Sablazni u šentlorijanskoj dolini (Pohujšanja v dolini šentflorjanski)*, koju je naslovio *Sablazan po Cankaru (Pohujšanje po Cankarju, SMG, 1991)*. Reditelj je pošao iz uverenja da „gola demontaža starih spomenika, prašnjavih klasika, sada više nije neka posebna umetnost, što se skoro i podrazumevalo. Stoga ću zauzeti još radikalniju poziciju, ograničiti se na još ekstremnije spoljne koordinate. To znači, [...] da tekst neću interpretirati, već ga upotrebiti; pomoću Cankareve poetične fikcije pokazaću vlastitu sliku sveta. Tim gotovo militantnim subjektivizmom teatar mora da reaguje na trenutnu modu i trendove u teatru [...] i, konačno, na društvo...“²³ Pri tome će se politička aktuelnost „uspostaviti bez posebne aktuelizacije, ili pak neće, pri čemu je već dugo evidentna besmiselnost

Martin Kušej: *Pohujšanje po Cankarju*, Slovensko mladinsko gledališče, 1991, FOTO HERMAN PIVK/ARHIV SMG

toga drskog postupka, naime, podmetanja ogedala društvu.”²⁴

Kroz svesni omaž Brehtu i polju teoretske psihoanalize (Lakan / Lacan, Žižek ...), političkog se prihvatio Matjaž Berger, koji je u domen spektakla uveo nov oblik subverzivnosti. Gradio ga je tako što „neke označevaoc prepušta u vidljivu ravan“ da bi se „taj označevalac ponašao kao *subverzivni atribut (do ostvarivanja)*.”²⁵ Tako je, na primer, u inscenaciji za zvaničnu proslavu pete godišnjice slovenačke samostalnosti 1995, po Kosovelu

naslovljenoj *Kons 5*, praktikovao dekonstrukcijsko čitanje slovenačke istorijske avangarde: triju Kosovelovih pesama, pesama *Motorna testera (Električna žaga)* Antona Podbevška i tekstova Vladimira Bartola, koje je utkao u eklektično čitanje velikih avangardnih događaja pod vedrim nebom. Ona je tako ponovno zadobila barem deo svoje političke moći i indirektno izazvala političku krizu, koja je progovorila o aktuelnom političkom stanju Slovenije postsocijalizma devedesetih.

Kons 5 i *Krštenje pod Triglavom* samo su dva primera specifične politizovane umetnosti, koja je cvetala u ve-

ćini država bivšeg Istočnog bloka, računajući i Istočnu Nemačku. Pogledajmo primer istočnonemačkog koreografa Fabijana (Jo Fabian), njegov postmoderni plesni teatar, za koji je, naročito u kasnijoj strukturi, karakteristično eklekticističko pozajmljivanje od Artoa, teatra apsurdna, nadrealističkog slikarstva, političkog pozorišta dvadesetih i tridesetih godina, bauhausovskih mehaničkih baleta kao i od američkog avangardnog pozorišta oblika, iz tradicije nemačkog Tanzteatra, Pine Bauš i Johana Kresnika (Johann Kresnik). Njegov teatar prisvaja neke Brehtove teorije epskog pozorišta, u isto

Matjaž Berger: *Kons 5, Slavolok ob 5. obletnici slovenske osamosvojitve*, Ljubljana, 1995,
FOTO MARKO KLINC

Jo Fabian: *Whiskey & Flags*, Hebbel Theater, 1994 (2004)
FOTO ARHIV JO FABIANA

vrema mapira kasnosocijalističko i postsocijalističko stanje. Njegovo postmodernističko korišćenje Brehta rezultira demaskiranjem i demistifikacijom specifične političke situacije Istočne Nemačke toga doba. U predstavi za berlinski Hebbel Theater *Whisky & Flags* iz 1993, koja je doživela obnovljenu premijeru kroz deset godina i za koju planira obnovu svake decenije (skrećem pažnju na očiglednu paralelu s pedesetogodišnjim projektom Dragana Živadinova), na način skoro vilsonovske scene-pejzaža, bavi se političkom temom ponovnog ujedinjenja dve Nemačke i njegovim posledicama. Već sam naslov, tačnije njegov drugi deo, *Flags* odnosno *Zastave* aludira na Piskatorovu postavku „ep-ske drame” *Zastave (Fachen)* Alfonsa Paketa (Paquet)

iz 1924. Istočnonemačku istoriju prikazuje tako što uspostavlja paralelizam između dvaju istorijskih perioda: onog nacističke Nemačke i ponovnog ujedinjenja. Njegova taktika nije direktna, već indirektna. O političkom govori kroz demistifikaciju teatarskog zanata, kroz takozvane interne probleme glumaca i igrača, koji problematizuju sam medij i instituciju pozorišta. Ali ta problematizacija ne vodi brehtovskom stanju podsticanja gledaočeve želje za akcijom, već dekonstrukciji pozorišnog sistema i društvenih sistema znakova. Njegova predstava je reakcija na utopizam. Izvrsno se slaže s razumevanjem postmodernizma i njegovog pristupa istoriji, kako ga poima ruski teoretičar Mihail N. Epštajn:

*Postmodernizam je svojom averzijom prema utopiji invertirao znake i zašao u prošlost, ali u tom činu prošlosti je dodelio atribute neodređenosti, višeznačnosti i nerazumevanja budućnosti, u isti mah i ironičnu igru mogućnosti.*²⁶

U Fabijanovoj predstavi, da parafraziramo Epštajna, istočnonemačka komunistička budućnost postala je stvar prošlosti, dok nam se prošlosti nacističkog Drugog svetskog rata i predratne građanske Nemačke približavaju u dekontekstualizovanom i rekontekstualizovanom stanju iz pravca odakle smo očekivali da ćemo se sresti s budućnošću.

VI. Politizovane izvođačke prakse *prvog sveta*

Dok je politizovana umetnost postsocijalističkog sveta u devedesetim intenzivno bila okupirana prevashodno vlastitom istorijom i realnošću, veliki deo politizovane umetnosti *prvog sveta* intenzivno se bavio refleksijama i pitanjima o onome što meksički performer i teoretičar Gomez-Penja (Gómez-Peña) zove zastrašujuće doba postdemokratske ere, globalizma, sunovrat svih binarnih modela razumevanja sveta i etičke krize. Unutar te politizovane umetnosti, kao zaključak, pogledajmo tro-

Peter Sellars: **Otroci Herakla**, American Repertory Theatre in Ruhr.Triennale, 2002.
FOTO RICHARD FELDMANN

jicu protagonista koji su se kretali unutar polja interkulturalnosti: Pitera Selarsa (Peter Sellars), Rezu Abdoha i Roberta Lepaža (Lepage). Sva trojica su bili svesni da je „svaka izjava o interkulturalnosti (ili političkom pluralizmu) politička i zahteva da definišemo svoju poziciju”.²⁷ Istovremeno i činjenica da danas živimo unutar polja *transkulturalnoga biznisa*, koje svaki interkulturalni umetnički čin već prevodi u logiku mogućnosti eksploatacije transpolitičkog, globalističkog ekonomskog i političkog lobija.

Piter Selars u prvoj polovini devedesetih, u projektu *Persijanci*, koji je nastao pod nebom prvog Zalivskog rata, govorio je o prošlosti i prošlom u sadašnjem vremenu interkulturalizma i kritike globalizma, postmodernog angažovanog pozorišta. Sličan postupak, još uvek unutar eksplicitne oznake „kulturalnog aktivizma” kojom definiše svoju politizovanu postmodernu umetnost, koristio je i u predstavi iz 2003, Euripidovom *Heraklu* ili, kako ga sam naziva, *Heraklovoj deci*. Ubeđen da pozorištu treba vratiti funkciju prostora susretanja

umetnosti i društvenog angažmana, ističe da „smo odgovorni za kreaciju otvorenijeg, poštenog foruma, unutar koga će ljudi govoriti bez ideoloških predrasuda”.²⁸ Na pitanje zašto se bavi Euripidom, odgovara: „Da bih utvrdio da li demokratija još deluje.”²⁹ Euripidovu tragediju o temi izbeglica postavlja kao aktivistički teatar, sa stvarnim izbeglicama na sceni, u Nemačkoj s Kurdima, u Italiji s mladima iz Ruande... Politizovana interkulturalna umetnost, koja namerno napušta scenu i nastoji da se kreće izvan polja ideologije i političkih opcija. Drugi primer, predstava Reze Abdoha *Citati iz porušenog grada* (1994), posvećena Sarajevu, Bejrutu i drugim fantomskim gradovima, ne kreće se unutar eksplicitnog polja „kulturalnog aktivizma”. Slično kao njegovi istočnoevropski savremenici, i Abdoh polazi od Artoa, oslanja se na američku avangardu, kreće se unutar postbrehtovskog, postdramskog pozorišta, za koji je bila karakteristična bošovska scena-pejzaž. Ujedno je polazio od iranske tradicije pozorišta, nadovezao se na Hafisa, sam otelotvorio dvokulturalnost. U vratolomnom ritmu svoje predstave gradio je surovo artoovsko pozorište, koje je bilo svesno da nastaje na zgarištu moderne civilizacije. Abdohova predstava nije aktivistička, a jeste politizovana. Ona je „*teatar besa*” (kako ga naziva američka teorija). Ne daje odgovore, već postavlja pitanja i daje komentare. Tema kojom se bavi je trojna: identitet, seksualnost i smrt. Scena-pejzaž su ruševine, tačnije groblje onih stvarnih gradova i metafora evropske civilizacije kao razvaline porušene civilizacije. Pozorište, kao otelotvorenje artoovske kuge. Pozorište šoka, koje koristi postmoderni rečnik da bi izrazilo svoj angažovani gnev.

Još implicitnije politizovano jeste interkulturalno pozorište Roberta Lepaža, na primer njegove predstave *Zmajeva trilogija* i *Sedam tokova reke Ota*. Lepaž polazi od kanadskog iskustva dveju kultura (recimo, one francuske i engleske Kanade), koje koegzistiraju, a da se

stvarno ne integrišu. Oba službena jezika i kulture u predstavama proširuje na kineski, jidiš i japanski. U *Zmajevoj trilogiji* kroz sagu o dvema mladim francuskim devojkama iz kineske četvrti u Montrealu, u kojoj se prepliću odnosi, konflikti i životi likova različitih etničkih bekgraunda: kineskog, francuskog, kvebečkog, engleskog. U *Sedam tokova reke Ota* kroz dugu storiju američkog vojnika koji se zaljubljuje u Japanku i ljude koji ih sreću, priču o mladoj Čehinji koja izlazi iz koncentracionog logora, postaje zvezda, dok njeni prijatelji u Amsterdamu umiru s ejdsom. Sedmočinka, petosatna predstava prati i povezuje živote sedam likova na tri kontinenta tokom pedeset godina. Josette Féral konstatuje da „Lepažove predstave – scenarije piše sa saradnicima – uokviruju savremeno stanje sveta. Scenu na kojoj se prepliću i međusobno smenjuju kulture. [...] Lepaž nam približava 'drugačije', 'drugo', 'alternativno'. Drugačije kulture odjednom postaju poznate i legitimne. [...] Njegove predstave zalaze s onu stranu kulturnih razlika i integrišu razlike. Postaju transkulturalne.”³⁰ Kao teme izdvajaju se holokaust, ejds i svet posle Hirošime. Njegov politizovani teatar, koji poima kao umetnost kolekcionara različitih umetničkih i civilizacijskih uticaja, baš to sabiranje oslobađa pozorište njegove vlastite forme, kroz praćenje ličnih priča poje-

Robert Lepage: *Zmajeva trilogija*, Ex Machina, Quebec, 1988. Richard Foreman.
FOTO ARHIV EX MACHINA

dinaca traga za paradoksom savremene civilizacije. Lepaž je tih paradoksa i te kako svestan, zato se i kreće unutar horizonta koji karakteriše skepticizam Gomez-Penje, kojim ćemo zaključiti ovo predavanje o političkom i politizovanom u pozorištu druge polovine 20. veka. Njegov citat iz polemičke rasprave *Nova globalna kultura*, nastale početkom našeg novog stoleća, treba da bude indirektni komentar na pitanje o mogućim taktikama politizovanog pozorišta danas:

*Ulazimo u novo, zastrašujuće doba. Svi naši ideološki parametri i politička uverenja ukrštaju se pod našim nogama. Binarni modeli poimanja sveta odjednom nisu više funkcionalni – mi/oni, pravilno/pogrešno, progresivno/regresivno, lokalno/globalno, Treći svet/Prvi svet, alternativno/mejnstrim, centar/periferija itd. – neprestano pomeraju tektonske prekretnice u večno fluktuirajućem pejzažu. [...] U tom neprecedentnom 'postdemokratskom dobu' [...] humanizam je postao ili samo korporativni 'interes' odnosno 'cilj' ili trendovska marketinška strategija za računarske firme.*³¹

VII. Postsriptum: Postdemokratska društva medijativnog spektakla

Još i postsriptum. U bizarnom kontekstu postdemokratskog društva kiberprostora i simulakruma umetnici su se – kako u nastavku zaključuje Gomez-Penja – pretvorili u nešto „što tek obavlja ulogu dekoratera sveprisutnog *horror vacui* i zabavljača novih i sve ciničnijih konzumenata...”³² Poststrukturalistička misao morala se zadovoljiti samo serijom „pokušaja otkrića logike pomoću koje određeni sistem misli i onda celovit sistem političkih struktura i društvenih institucija čuva svoju moć”.³³ Umetnost u doba globalizma, postrasnog, poststrastičkog, postseksističkog, postideološkog itd. multinacionalnosti posle moderne, koja tvrdi da samo od volje slobodnog pojedinca zavisi da li će sam biti sposoban da se nosi s ograničenjima rase, pola i društvenih

slojeva, pa se morala suočiti s novom globalističkom ideologijom: „novim, transnacionalnim multikulturalizmom, koji je oslobođen 'stvarnih' ljudi različitih boja, autentičnih umetnika, otpadnika i revolucionara”.³⁴ Pozorište i umetnost nalaze se unutar postmodernog doba, u kojem je estetika „telecitija” i njegove čiste, tehnološki savršene površine postala surogat za etiku. Politizovana umetnost je traženje odgovora na to stanje. Svi su, razume se, osuđeni na marginalizovanost, Piskatorove i Brehtove utopijske projekcije u budućnosti više ne postoje, a politizovana umetnost opstaje. I dobro je što je tako.

Tomaž Toporišič (1962) magistrirao je i doktorirao na ljubljanskom Filozofskom fakultetu kod prof. Lade Kralja (tema: *Odnos teksta i predstave u slovenačkom pozorištu 1969–1994. i Kriza dramskog autora u pozorištu 80-ih i 90-ih godina 20. veka*).

U poslednjoj deceniji intenzivno se bavio teorijom i praksom savremenog pozorišta, u periodu 1997–2003. bio je programski direktor SMG. Suosnivač je Festivala savremenih scenskih umetnosti Exodos. Dramaturg je Slovenskog mladinskog gledališča, docent na Fakultetu za humanističke studije Univerziteta na Primorskem u Kopru i generalni sekretar Slovenačkog centra Međunarodnog instituta mediteranskog pozorišta (IITM).

Izbor iz rasprava: *Postmoderne pozorišne taktike mapiranja avangarde / Postmoderne gledališke taktike mapiranja avantgarde; Između pogleda i reči (Slovenačka dramatika i pozorište 70-ih i 80-ih godina) / Med pogledom in besedo (slovenska dramatika in gledališče 70. in 80. let); Čitati dramatiku, čitati pozorište / Brati dramatiko, brati gledališč; Performativni obrt i njegovi tragovi u slovenačkom pozorištu posle 2000 / Performativni obrat in njegove sledi v slovenskem gledališču po letu 2000; Strategije (političke) subverzije u savremenim scenskim umetnostima / Strategije (politične) subverzije v sodobnih scenskih umetnostih.*

Autor je tri knjige o pozorištu i drami 20. veka: *Između zavođenja i sumnjičavosti / Med zapeljivanjem in sumničavostjo,*

Odnosi teksta i predstave u slovenačkom pozorištu druge polovine 20. veka, *Maska, Transformacije*, Ljubljana, 2004; *Ranjivo telo teksta i scene / Ranljivo telo teksta in odra*, Kriza dramskog autora u pozorištu osamdesetih i devedesetih godina 20. veka, Knjižnica MGL, Ljubljana, 2007; *Presvlačenje drame i pozorišta / Levitev drame in gledališča*, Založba Aristej, Maribor, 2008.

Sa slovenačkog prevela Aleksandra KOLARIĆ

-
- ¹ Herbert Blau. *To All Appearances. Ideology and Performance*. London, New York: Rutledge, 1992, str. 22.
- ² Isto, str. 24.
- ³ Isto, na istom mestu.
- ⁴ Isto, str. 13.
- ⁵ Teoriju politizovane i političke umetnosti Aleš Erjavec razvija na različitim mestima, pre svega u knjigama *Estetika in kritična teorija / Estetika i kritička teorija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1995. i *K podobi / Prema liku*. Ljubljana: ZKOS, zbirka Umetnost in kultura, 1996, te u američkom zborniku rasprava o politizovanoj umetnosti postsocijalizma, *Postmodernism and the Postsocialist Condition*. Berkley / Los Angeles / London. University of California Press, 2003, koji je uredio i za koji je napisao iscrpni uvod; sva tri dela bila su inspiracija za ovo razmišljanje o političkom i politizovanom pozorištu.
- ⁶ Blau, str. 28.
- ⁷ Isto, str. 8.
- ⁸ Valentina Valentini. *Aesthetics and politics in Eastern European Theatre*. www.datum.org/12DATUM/Valentini_Avantgarde.html
- ⁹ *Živo gledališče / Živo pozorište III*. Dušan Tomše (ur.). Ljubljana: Knjižnica MGL 65, 1975, str. 175.
- ¹⁰ Bibič, Polde. *Izgon. Pripoved o uspehah, spopadah in padcih v Štihovem obdobju ljubljanske Drame / Progon. Povest o uspesima, sukobima i padovima u Štihovom razdoblju ljubljanske Drame*. Ljubljana. Nova revija in Slovenski gledališki muzej, 2003, str. 379.
- ¹¹ Kralj, Lado. "Hipijejsko, čutno, razpušćeno / Hipijejsko, čulno, raspojasano." *Zbornik 20 let EG Glej / Zbornik 20 godina EG Glej*, nepaginisan.
- ¹² Andrej Inkret. *Milo za drago*. Ljubljana: Knjižnica MGL 76, 1978, str. 144.
- ¹³ Veno Taufer. *Odrom ob rob / Ivicom scene*. Ljubljana: DZS, 1977, str. 141.
- ¹⁴ Vidi, pre svega, Martin Jay: *Downcast Eyes. The Denigration of Vision in Twentieth-Century French Thought*. Berkeley: University of California Press, 1993.
- ¹⁵ Andrej Inkret. *Za Hekubu, Gledališka poročila / Za Hekubu, Pozorišni izveštaji 1978–1999*. Ljubljana: Slovenski gledališki muzej, 2000, str. 239.
- ¹⁶ Vili Ravnjak. *Mariborski gledališki nemiri / Mariborski pozorišni nemiri*. Ljubljana, Knjižnica MGL 111, 1990, str. 90.
- ¹⁷ *Théâtre en pièces, Le texte en éclats*, Emmanuel Wallon (ur.). Louvain-la-Neuve: Etudes Théâtrales 13/1998, str. 121.
- ¹⁸ Tine Hribar. *Sveta igra sveta (Umetnost v post-moderni dobi)*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990, str. 288.
- ¹⁹ Aleš Erjavec. *Estetika in kritična teorija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1995, str. 200.
- ²⁰ Isto, na istom mestu.
- ²¹ Ravnjak, str. 74.
- ²² Meta Hočvar. „Verjamemo samo osebnemu.“, *Uganka korajža / „Verujemo samo vlastitom“*, *Zagonetka Hrabrost, Gledališki list SNG Drama*, 1994/95. št. 4: 7–10, str. 7.
- ²³ Martin Kušej. „O poskusu uprizoritve Cankarjevega Pohujšanja v dolini šentflorjanski.“ / O probi predstave Cankareve *Sablasti*. Pohujšanje po Cankarju, gledališki list SMG, sezona 1991/1992, predstava 1, 1991: 6–10, str. 6.
- ²⁴ Isto, na istom mestu.
- ²⁵ Matjaž Berger. „Umetnost je disciplina – jaz pa nisem oficir / Umetnost je disciplina – a ja nisam oficir.“ *Maska*. god. III. br. 4/5. 1993: 53–54. (Maja Breznik), str. 53.
- ²⁶ Aleš Erjavec (ed.). *Postmodernism and the Postsocialist Condition*. Berkley/Los Angeles/London. University of California Press, 2003, str. 20.
- ²⁷ Josette Féral. *Pluralism in Art or Interculturalism?* Amsterdam: vc.minibuza.nl/ukverslag_feral.html, 1996.
- ²⁸ Selars intervju za ARTicles Online, Peter Sellars: *Cultural Activism in the New Century*. (1999) www.abc.net.au/arts/sellars/text.htm.
- ²⁹ Isto.
- ³⁰ Féral, nepaginisan.
- ³¹ Guillermo Gómez-Peña. "The New Global Culture". *The Drama Review* 45, 1, Spring 2001, str. 7, 11.
- ³² Isto, str. 11.
- ³³ *Political Theory and Performance*. The University of Michigan Press, 1992 (Reinelt, J. G., Roach J. R. Ed.), str. 113.
- ³⁴ Isto, str. 12.

T e a t r a l i j e

POZORIŠNI REFERATI ISIDORE SEKULIĆ

Pre nešto više od osamdeset godina, Dušan Matić je prvi put izrekao, zapravo zabeležio, da „svako nosi u sebi svoga Ujevića“. Ponavljao je tu tvrdnju, moram priznati, neretko, ali uvek sa željom da nas prene iz karkvih drugačijih zanosa ili skrene sa stranputice i time, mirno i staloženo, podseti na istinu staru koliko trajanje, koliko *buđenje materije*, da se samo vaskolikim zbirom niza ličnih sudova može izvesti opšti, jedinstveni sud o autoru i njegovom delu, zapravo doći do premisa nužnih za donošenje koliko-toliko ispravnih zaključaka, bilo o opusu jednog stvaraoaca, bilo o stvaralaštvu uopšte.

Upravo zbog toga su moja iščitavanja Isidore Sekulićeve (1877–1958), pa prema tome i *moja Isidora*, ponešto drugačija od onih nastalih predanim i pedantnim beleženjem data i književnoistorijskih sudova o njenom stvaralaštvu, jer za povod imaju pozorišna promišljanja ove, nadasve akribične i meditativno lirske prvosveštenice srpske književnosti. Tačnije, zapise i nemire, te dve velike kategorije njene sintakse, koje su, kada je teatar u pitanju, u njemu i s njime imale svoj dugi, preispitivački dijalog, bez prekida.

Interesovanje Isidore Sekulić za pozorište zasigurno traje odavno. Od školskih, studentskih i suplentskih

dana, da bi joj pisanje o njemu postalo, zakratko, zadatkom početkom 1909. Naime, na molbu Jovana Grčića, koji je u to vreme uređivao kulturnu rubriku u novosadskom „Braniku“, Sekulićeva je u ovom listu vojvođanskih liberala, u četiri prikaza, komentarisala šest predstava (Nušić: *Svet*, Predić: *Golgota*, Blumental: *Kad čovek stari*, Niter i Derlej: *Šolja teja*, Mejak i Halevi: *Babino leto* i Gorki: *Na dnu*), što ih je Srpsko narodno pozorište izvelo tokom gostovanja u Pančevu. Uostalom, ko bi to od nje, tada u Pančevu, i znao bolje?

Kasnije se broj napisa, eseja i studija o pozorištu povećavao i, rekao bih da je teatar, tako, postao i ostao trajnom preokupacijom svojevremeno zamoljenog, a svojom voljom pristalog kritičara koji se, u svakom času, trudio da ništa i nikako ne preboravi niti pak smetne s uma, od tih manje ili više svečanih, svetlih, blistavih trenutaka dešavanja na sceni i oko scene. Uz to, ne zaboravimo, i najverovatnije prve, ako ne i prve baš, žene koja se u periodu uobličavanja i formiranja naše teatarsko-kritičke misli bavila sveukupnošću pozorišnog čina. I to skoro pedeset godina – tačnije, od februara 1909, pa do koji mesec pred smrt, kada je u oktobru 1957, u „Književnim novinama“, objavljen njen *Bore Stanko*–

vića vilajet, u kojem kao da, sluteći skori odlazak, piše: „...sve prolazi i već je prošlo, a ne može da se prežali” i za potvrdu navodi Mitketove reči, zapravo u čitavom tekstu citira samo jednu jedinu rečenicu Bore Stankovića, onu: „Otvorenih očiju treba u grob da legnem!...” A prva joj je, ona iz „Branika”, bila o smehu („Iz iskustva, a i psiholoških i fizioloških rasprava, znadem dugačak niz svakojakih smejova”).

Ne znam da li je iko pomislio da sačini imenik stvaralaca iz oblasti lepih umetnosti – dakle, pisaca, kompozitora, slikara, vajara, glumaca, pevača, baletskih igrača, muzičara, arhitekata, prevodilaca – o kojima je pisala, ili ih, s punom i potpunom obaveštenošću tek pominjala Isidora Sekulić. Znam jedino da su se napisi o pozorišnim tvorionicima približili osamdesetom broju. A pisala je, doslovno, o svim temama koje su interesovale, ili mogle interesovati njen analitički um. O grčkim tragičarima i no-drami (prva u nas), o Šekspiru, Molijeru, Puškinu, Dickensu, Ibzenu, Strindbergu, Čehovu, Gorkom, Mereškovskom, Pirandelu, Šou, Čapeku, ali i o O’Nilu i Beketu, o Držiću, Maruliću, Vojnoviću, Jakšiću, Kostiću, Nušiću, Kočiću, Bojiću, Prediću, Krleži, Dimoviću i, pre svih, o Njegošu, o Mocartu, Vagneru, Čajkovskom, Musorgskom, Delibu, o Arturu Honegeru, dakako. Sara Bernar, Ana Pavlova, Eleonora Duze, Kajnc, Šaljapin (pre svega kao glumac) i Kačalov biće joj jednako važni kao i Ružić, Dobrinović, Spasić, Milka Marković, Lukići, Plaović, Žigon, Marija Crnobori i Mata Milošević.

Bila je od onih, ne baš retkih, a umnih, koja je na pozorište, začudo, gledala kao na nešto efemerno. „Scenska umetnost, jedina življena umetnost”, veli ona, „smrtna je. Od najtrošnijeg u slavi sastoji se slava glumca: od popularnosti; od pljeskanja slučajno sabrane gomile; od svirepe ljubavi koja luduje za komedianstvom. (...) Stoga je igranje, kao i gluma, tragedija večnog vezanog za prolazno. U času postanka, već je u času nestanka.” Moje pak mišljenje je da delovanje jedne predstave ili

kreacije darovitog glumca ne iščezava, nego traje dugo, na neki način zauvek, kao što zauvek traje sve ono što je među ljudima stvaralačko.

Uostalom, nisu li upravo njena vazda temeljno i valjano obrazložena razmišljanja o pojedinim interpretatorima postajala pravi medaljoni o veštini glumaštva, pretočeni u brušeni literarni iskaz retke lepote, opovrgavali izrečeni sud. „Zauzimao je Moisi”, beleži Sekulićeva, „svoje mesto na pozornici kao nebesko telo svoje u prostoru. A glas toga čoveka ima od glasa budućih vremena, vremena kada će ljudi biti bliže čovečanstvu i čovečnosti. Aleksandar Moisi je prethodnik onih Orfeja koji će glasom čovečnosti kamenje oživljavati i životinje u duhovna bića pretvarati.” Ili o glumi Šaljapina: „...umeo se sav, telom i duhom, kao moćna reka u more, survati u neki krater i podati mu se. Ali u jednom momentu glume bi odjedared, kao gejzir šiknuo uvis, kao demon onog kratera, sila koja će ga do poslednje kapi krvi i svesti iziveti... On je bio glumac tako kompletan, silan i strašan kao veliki ubojit brod.” Ili o Kačalovu kao Cezaru: „To je sila fantazije koja je u malom odlomku držala i kretala veličanstvo forumske katastrofe.” Opčinjena, kao i Crnjanski, glasom Milke Marković, naše Eleonore Duze, ona uskliknički zapisuje: „...ali glas, tembr njena glasa! Toliko boja, toliko vibracija, toliko sigurnosti i tonske čistoće i distinkcije! Kao u jednoj Elgarovoj simfoniji”, kao što, opet, o jednom od najboljih onovremenih tumača Pirandelovog Henrika IV ne može a da, s izvesnim nežnim lirizmom i oduševljenjem, istovremeno, ne kaže: „Drhtao je Ruđeri finim drhtanjem kojim drhće metal male trube kroz koju dolazi veliki ton. Nezaboravno zavazda.” – Nigde ničega od efemernog. Nigde od prolaznosti. Zapisivala je tačno, savesno, precizno – za ostavinu budućnosti. Međutim, njenom svevidećem oku, u pozorištu, ništa nije promicalo. Vezana dugogodišnjim poznanstvima, a biće i pokojim prijateljevanjem, za književnike i umet-

nike okupljenje oko Jugoslovenskog dramskog pozorišta, uputila se jedne večeri na predstavu Šoove *Kandide*, razmišljajući o tome „kako je paradoksima Hamlet osvajao svet, a Šo – Evropu. Samo što je Hamlet hteo mnogo da sazna, a Šo je hteo mnogo da hoće; i zato je Hamlet postao tragični princ, a Šo je ostao žurnalista koji pravi dobre viceve”. I dodaje: „Prosto rečeno: vrlo se teško glume Šoovi prijatni komadi. Moraju govoriti tela, oči, ruke i noge, mima, gestovi, pauze. I pri tom ne zaboraviti da je kod Šoa vaspitanje skoro ličnost u drami.” Njoj će se, tada, dopasti „mladi umetnik koji se zove Stevo Žigon” jer je „neodoljivo mlad i neodoljivo dete, koji je stvorio ulogu Mâčbenksa od same emocije. Ja davno nisam tako savršeno čula kako krv, kako darovita krv šapće sa scene... Žigon je mene uzbuđivao vrstom parafraze na mladoga Šelija”. Marija Crnobori, kao Kandida, „mnogo je videla i volela sebe”, dok je Mata Milošević, tumačeći pastora Morela, „engleski pomnjev ovakvu Šoovu koncepciju dobro progutao glavom... A kreacija ta je stalno imala dosta oznaka engleske stvarnosti”. Otkuda, pitam se, ono „dosta” u ovoj rečenici? Odgovor će, odmah, stići od same Isidore Sekulić: „Dobro glumiti Engleze, tu najznačajniju naciju na svetu, glumiti englesku krizu u Beogradu, nije tako lako ni u Šoovom komadu. (...) Naši su glumci mnogo mogli.”

S druge strane, do samoodricanja i duboke odanosti, pobožno zavetovana Njegošu, ona će posle scenskog izvođenja *Gorskog vijenca*, u adaptaciji Raše Plaovića, rezignirano, ali ispravno, konstatovati da „velike jupiterske reči ne mogu sasvim dobro da legnu u recitatorsku dikciju”, da je „na sceni vladala statika”, konačno da *Gorski vijenac* nije drama, nego „jedan golem dramski i mitski materijal” što ga je pokušao da uobličiti „plah u umu i mašti Raša Plaović” koji „bi se mogao zvati i Plahović”. Uvek odmerena, izuzetno korektna, pokadšto u eufemizmima, kako nikoga ne bi ni izdaleka uznemirila

a kamoli povredila, nije nikad mogla oprostiti ovu Plaovićevu scensku neobuzdanost.

No, još nekolike su njene kategoričnosti i besprizivnosti. Baveći se kao niko pre nje – kod nas – Pirandelom, posebno analizujući problem relativiteta u njegovim dramama i pripovetkama („... celo Pirandelovo delo je jedna akutna komedija ili tragedija osećaja i odnosa na bazi relativiteta”), ona – a da to, začudo, niko od naših kritičara, pa čak ni Jovan Hristić, nije uočio – presićena francuskim vodviljem i jevtinim, a prostim austrijskim, hansvurstovskim improvizacijama, duhovito zaključuje: „Sa Pirandelom se definitivno iskorenjuje pozorišni pisac koga zanima zbrkanost u identitetu cipela hotelskih gostiju.” Ili, može li se, sme li se, uopšte, ne prihvatati kao vjeruju ono njeno izričito, stameno *dixi*: „Šekspir je, do danas, potonja uzorna drama i tragedija”, posle čega, logično, sledi zaključak: „Ukratko, mene vuku, i privlače, i radost su mi umetnici koji 'svet stavljaju pod pitanje'.”

Nije trpela, a i ko bi, ošljarenje u prevodnoj literaturi, a pogotovu dramskoj. Car-jezik bio je za nju, poput Peruna, vrhovno božanstvo. Moćan i nepovrediv i nepoderiv. Zato je i umela u svojim književnim i pozorišnim referatima da ljuto zameri na prenebregavanju pojmovnih i zvučnih suština (v. Ivo Vojnović: „*A Trilogy of Dubrovnik*”, *Oko Šoove „Kandide*”, *O prevodu Puškinove poeme „Gost od kamena*”), dokazujući stalno, i iznova, i opet da je „prevoditi na strani jezik opasno preduzeće u kome se najčešće ne može nenastradano proći” a kojim se i piscu, i glumcu, a time i liku koji tumači, može naneti „jedna vrlo nespretna usluga”.

Vrednujući predstavu kao zbir svekolikih činilaca, Isidora Sekulić ne propušta da saopšti makar rečenicu-dve o svojim impresijama scenografijom, maskom, muzikom ili čim drugim. Stoga i čitamo da su „vanredne dekoracije (u *Careviću Aleksiju Mereškovskog*) prikazivale sablasni Petrograd bolje nego ičiji opis”, „da u ulo-

gama gde nije naglašena oronulost tela i bolest ne treba farbama dočarati izraz bolu i mukama" (Predić: *Golgota*), da je proslavljeni glumac „inteligentnom igrom dao mnogo. Ima samo jedno *ali*. I to jedno ne sedi u njemu, nego u 'šaptalovom ormanu'" (Mejak i Halevi: *Babino leto*). Čak su i „tamburaši i pevači iza kulisa takođe grešili. Manje bi bilo više" (Predić: *Golgota*). Težeći da u svom makar i fragmentarnom sudu o pozorišnicima „bude što više pravedna, a što manje nepravedna", kako sama kaže u studiji o Anatolu Fransu, ona se, sumnje nema – nespominjanjem reditelja, tih vrhovnih žreca svakog pozorišnog čina, ipak, ipak, o njih ogrešila. A neće biti da njoj, pametnici i sveznalici, nije bio u znanju presudni uticaj reditelja na scensku valorizaciju književnih vrednosti i značaj njegovog ukusa i dara da dramsko-literarne slike preobrazi u adekvatna, pa samim tim, i vizuelno nova određenja. Jednostavno, u tom smeru, iza nje „ostalo je ćutanje".

Svojstvenim stilom, tonom, žestinom i načinom raspravljanja, ali uvek lično i neposredno, za razliku od mnogih teoretičara teatra, razumela je dobro i razumela je davno da je „drama nad dramama istorija" i da „u pozorištu ima najviše pozorišta".

Stalni saputnik njegov, Isidora Sekulić, sada to već dobro znam, ostaće zapamćena i kao sugestivni, kadikad opori ali iskreni i analitički prosuditelj njegovih sveukupnih lepota, nemira i neiskaza, pre svega lucidnošću duha, elegancijom izraza i „plesom riječi" (Matoš), u koje je isposnički verovala.

U tekstu naslovljenom *Umrla je Selma Lagerlef* Isidora Sekulić koncizno i tačno i za pamćenje piše: „Mit je zbir živih imaginativnih moći u celom narodu." – A ona je, zapravo, to postala. Znači, „Nema groblja, nema laži! Zato ima poezije i religije".

Marija Crnobori (Kandida) i Mata Milošević (Morel) u predstavi *Kandida* Dž. B. Šoa, u izvođenju Jugoslovenskog dramskog pozorišta (1951)

POHVALA VATRI

(Govor povodom uručivanja počasnog doktorata koji je Euđenio Barba dobio na Nacionalnom univerzitetu umetnosti Buenos Airesa (IUNA), 5. decembra 2008)

Govor mi je kao dim a telo mi gori. Počinjem ovom rečenicom da bih sprečio da naslov mog govora – „Pohvala vatri” – zvuči kao opravdanje destrukcije. Zamisljen je, zapravo, u slavu promene i, prema tome, otpora. Uvodna rečenica je naslov predstave američke glumice i pozorišne autorke Deb Margolin, borbene umetnice koja često nastupa sama. Njeno telo je njena pozornica, a „goreti” postaje sinonim za biti – živ. Vekovima su gledaoci posmatrali glumce pod treperavom svetlošću sveća i gasnih lampi, u atmosferi koju oživljavaju nepredvidive i promenljive senke, daleko od onih ukroćenih našom domaćom strujom. Svako od nas je bar jednom iskusio predstavu koja nas je spržila, pretvarajući u pepeo naše poimanje teatra, glumačke umetnosti i sopstvene uloge gledaoca. Deca i starci, zaljubljeni ili luđi, oduvek su gledali nezaboravne i kratkotrajne predstave u treperavoj igri plamenova ognjišta ili vatri u polju.

Postoje baklje kojima umetnici vizionari bacaju novo svetlo na praksu i koncepciju našeg zanata, potpaljujući vatre koje se hrane doslednošću njihovih života.

Pozorište je „zemlja vatre”.

U razgovorima o predstavi, naročito među profesionalcima i znalcima, ideja vatre ponavlja se kao lajtmotiv: *vatra* izvođenja, gledalište koje je *zapaljeno*, *požar* strasti i aplauza. Kad je komedija *sjajna* i *iskričava*, kad tragičar *izgara* u groznici i pobuni ili glumica *plamti* u preziru i želji za osvetom, gledaoci, skamenjeni ali srećni, susreću se s dilemom: da li je to samo njihov utisak ili zaista odnekud pretil požar?

Pozorišta već stolicima ne uspeavaju da se odvoje od iznenadnih ali neizbežnih susreta s vatrom. U proseku bivaju spaljena na svakih pedeset godina.

Sva pozorišta u San Francisku izgorela su u trodnevnom požaru posle zemljotresa 18. aprila 1906: opere Grand i Tivoli, pozorišta Alkazar, Fišers i Alkazar, Kalifornija,

Kolumbija, Mažestik, Central, Orfeum i Kinesko pozorište u Kineskoj četvrti.

Pozorišta Lirik, Šatle i Teatr de la Port Sen-Marten sra-
vnjena su sa zemljom za vreme Pariske komune 1871,
kad su ih komunari zapalili.

Hoze Posada je ovekovečio razaranje pozorišta u Pue-
blu na litografiji koja se, kao alva, prodavala u Meksiku,
dok je stradanje Boljšoj teatra u Moskvi, izgorelog pod
naletom nemačkih bombi 1942, inspirisalo Staljinov go-
vor koji je raspalio patriotski duh njegovog naroda.

Čitava generacija pozorišnih stvaralaca nestala je u pla-
menu 5. septembra 2005. u pozorištu Beni Sveif u juž-
nom Egiptu: više od četrdeset glumaca, kritičara i stu-
denata koji su gledali predstavu *Uhvati snove* Moha-
meda Šovkija. Oni su bili okosnica teatarskog pokreta
sedamdesetih i osamdesetih.

Pozorišta u plamenu kao da povremeno teraju svoje
žitelje – glumce – prema drugim gradovima, izbegištvu
ili novim avanturama, kao što je slučaj s Vilhelmom
Majsterom u Geteovom romanu. Ili, kao što je ano-
nimni autor zamislio kad je nacrtao poznatog glumca
Jodelea kako bezglavo beži iz vatrom zahvaćenog Mara
teatra, 1634. Bilo kako bilo, ako su to bile katastrofe,
kako možemo da ih shvatimo kao metafore?

Čitav Holandski paviljon na Kolonijalnoj izložbi pretvo-
ren je u pepeo, a jedini izuzetak bilo je njegovo pozori-
šte. Tog uspavanog leta 1931. u Parizu, novine su dir-
nule čitaoce opisima izvođača s Balija koji su bežali sa
svojim pozlaćenim kostimima čvrsto stisnutim uz grudi.
Mnogi Parižani otišli su da pogledaju predstavu ovih
ekscentričnih igrača, spremnih da rizikuju sopstvene ži-
votte kako bi spasli scensku odeću. Među njima bio je i
Antonen Arto.

Na kraju predgovora za knjigu *Pozorište i njegov dvoj-
nik*, Arto govori o vatri. Čini se da priča o mučeništvu,

a zapravo preispituje život. Objašnjava šta bi kultura
trebalo da bude, a šta nije. Dah njegovih reči zaista je-
ste izdah tela. Zbog toga ih je neophodno doslovce pre-
vesti, kao mantru protiv duha njegovog veka i ovoga u
kome mi živimo:

*Isto tako, kad izgovorimo reč život, treba da znamo da
nije u pitanju život koji potvrđuju spoljašnje činjenice,
već ona vrsta krhkog i živog žarišta u koje forme ne za-
diru. I ako postoji nešto pakleno i istinski proketo u
ovom vremenu, to je činjenica da se artistički zadrž-
vamo na formama, umesto da budemo slični mučeni-
cima koje spaljuju i koji se krste na svojim lomačama.¹*

Arto ne govori eksplicitno o glumcima. Ipak, ti muče-
nici, krštenje među plamenovima i ta lomača odmah su
shvaćeni kao ekstremni i idealni lik glumca. Džulijan
Bek i Džudit Malina taj imidž ugradili su u temelje svog
Living teatra, *teatra-u-životu*.

Antonen Arto bio je možda najsiromašniji, najjadniji i,
s profesionalnog stajališta, najneautoritativniji među
protagonistima velike reforme teatra u prvoj polovini
prošlog veka. U zanatskom pogledu on nas malo čemu
može naučiti. Ipak, mi ga danas ubrajamo u svoje uči-
telje, iako on to nikada nije bio. On je studirao svoju ra-
spolućenu dušu i iz toga mnogo naučio. Neraskidivo je
povezao srce pozorišne umetnosti s bolom ranjene
duše. Arto nikada nije spuštao oružje i čitavog života je
iznova padao i ustajao spreman na nove borbe. Sve do
noći kada je izuo cipelu i, držeći je u ruci kao amajliju,
pošao na svoje poslednje putovanje.

Arto je pokazao nama, ljudima teatra, ne tajne zanata,
nego ono što mi, pomoću zanata, moramo da izdržimo
i čemu se možda nadamo: izlaz. To je samo delić naše
profesije. Ali bez tog malenog dela, umetnost i zanat

¹ Antonen Arto: *Pozorište i njegov dvojnik*, prevod Mirjana Miočinović; Prosveta, Beograd 1971.

jesu tek prolazni, kratkotrajni blesak.

Mi znamo zašto su zgrade pozorišta gorele i gore: zbog nepažnje, surovosti nebesa, interesa, gangsteraja, fašizma, osvete i zastrašivanja ili, naprosto, starosti.

U pozorištu, u toj „zemlji vatre“, materijalizuju se dve različite prirode. Jedna je katastrofa, druga transformacija. Jedna uništava, druga pročišćava, kali gvožđe i izdvaja zlato iz

blata. Govorim u slavu ove druge vatre. Iz te druge vatre naša profesija izvlači život i vrednost: svoju *igru*.

Igramo li? Da. Igramo. Ili, tačnije, ne, ne igramo. Mi stvaramo pozorište. Ali ko može da kaže u čemu je razlika ili gde se prelazi granica?

Mi uvek igramo, ali ne uvek zbog prilagođavanja nekom estetskom žanru. Igramo kao po užarenom ugljevlju, jer ta igra je u suštini nedestruktivni otpor, nenasilni rat protiv prirode koja nas potčinjava i zbog toga, više ili manje svesno, odbacivanje istorije kojoj pripadamo. *Kao da* imamo krila; *kao da* moćno korenje ponire duboko u zemlju pod našim nogama; *kao da* naše „ja“ jeste onog drugoga; *kao da* smo slobodni. Ali skromno, jer ta igra mora da poseduje skromnost zanata i jeste jedva nešto više od vežbe iz *kao da*. A za gledaoce to je pre svega rasonoda.

Ako postoji išta što je očigledno nemoguće povezati s pohvalom vatri, to je ideja rasonode. A ipak...

Naša umetnost nije stvorena da bude umetnost. Ona

Eudènio Barba

ne teži dostizanju definitivog oblika. Ona stremlji nestajanju. To je arhaična umetnost, ne samo zbog toga što je danas isključena ili se isključuje iz glavnog izvođačkog žanrovskog zahteva našeg vremena – reprodukcije i reproduktivnosti. Nego, pre svega, zbog činjenice da obličjem rasonode može da prikrije duhovno istraživanje, proces koji

protresa, ojačava i vremenom menja našu svest, uvodeći nas u okolnosti određene drugačijim vrednostima. Moramo da ostanemo s nogama čvrsto ukopanim u zemlju i očima prikovanim na blagajnu. Ali ne smemo da zaboravimo da je pozorište fikcija u prelazu ka drugačijoj stvarnosti, ka odbacivanju one koju verujemo da poznajemo. Pozorište je fikcija koja može da promeni i one koji igraju kao i one koji posmatraju. Ništa grandiozno, preteće, jeretičko, ekstremno. Samo rasonoda.

Rasonoda jeste elementarni sastojak naše umetnosti, kao hleb za umetnost Mediterana. Nema jela bez hleba. Ali, sam hleb, na kraju, nije dovoljan.

Rasonoda može da bude vrednost sama po sebi. Kad vreme nikako da prođe, za one lišene slobode ili one koji se suočavaju sa sopstvenom patnjom, gubitkom identiteta ili smrću, rasonoda može da predstavlja formulu života, opstanak pred užasom. Dostojevski priča o vodvilju koji su zatočnici logora u Sibiru odigrali u

aristokratskoj odeći i s nogama u lancima. Za njih je to bio način da *pobegnu od stvarnosti*. Igranje amaterskih predstava za vreme krvavog rata između vojske i gerilaca Svetlog puta, u Ajakuču u Peruu, bio je potez ravan herojstvu za grupu mladih ljudi koje znam. Iz potrebe da pronađu *čamac za spasavanje* od strahota, postali su i glumci.

U renesansnoj Evropi, jedan od načina oživljavanja gozbi bila je prava vatra. Bogati domaćin kupio bi jednu, dve kuće, isterao stanare i napunio ih fitiljima i barutom, a zatim ih potpalio. Ovakve predstave primane su s oduševljenjem.

Za one koji nisu direktno upleteni, vatra može da bude spektakl. A oni koji o njoj izveštavaju, mogu da je vide kao metaforu za uznemirujuću snagu pozorišta u srcu grada, ili njegovu prirodu inkubatora moralnih izopačenosti, istovremeno opisujući glumca kao „beskućnika”, uvek na ivici da bude isteran: od strane vatre, fundamentalista, moćnika ili ekonomske eksploatacije.

Možda i ne bi trebalo da koristim vatru kao metaforu u zemlji u kojoj je Pikadero teatar spaljen 1981.

Kad sam pročitao da je Argentinom vladala grobna tišina, da je bilo trideset hiljada *desaparecidos*, hiljade političkih zatvorenika i milion prognanika, da su narodne vođe ubijane, zatvarane ili napustile zemlju, i da je ikakav oblik organizovanja bio gotovo nemoguć, inicijativa nekolicine, ne više od stotinak, glumaca, pisaca, scenografa i tehničara Abierto teatra učinila mi se kao *ples po užarenom ugljevlju*, u borbi protiv nasilja Istorije.

Diktatorski huligani koji su zapalili Pikadero teatar avgusta 1981, nisu predvideli da će njihovo kriminalno delo samo podstaći i osnažiti taj *ples*. Brojni upravници komercijalnih pozorišta ponudili su se da nastave inicijativu Abierto teatra, desetine slikara doniralo je radove za sakupljanje sredstava, a podršku su pružile i najpoznatije ličnosti kulturnog života.

Pisac Karlos Somiljana opisao je taj *ples* kao: „Osnovni cilj Abierto teatra je da ponovo bude u stanju da nas bez stida pogleda u oči.”

Postoji vatra koja ne može biti ugašena u svesti pozorišnih ljudi niti iz sećanja pozorišnih zgrada.

U večernjim satima, 7. maja 1772, u Amsterdamu, za vreme Monsinjijevog *Dezertera*, komične opere u tri čina, vatra je razorila Šouburg teatar i odnela osamnaest života. Za samo tri godine, sagrađena je još veća i impozantnija zgrada.

Do 1941. Šouburg je bio najvažnije gradsko pozorište, smešteno u srcu starog Jevrejskog kvarta, u Plantageburtu. Oktobra 1941, Nemci koji su okupirali Holandiju, menjaju mu ime u Jevrejsko pozorište, samo za glumce, muzičare i gledaoce Jevreje. U septembru 1942. pozorište je zatvoreno i postalo sabirni centar. Sto četiri hiljade Jevreja – muškaraca, žena i dece doterano je do njega, a odatle u logore smrti u Nemačkoj i Poljskoj.

Od centra kulture i zabave Šouburg tako postaje zlokobno mesto straha i patnje. Po okončanju rata, nije moglo da povрати originalnu namenu i ostaje zatvoreno godinama. Ostalo je spomenik. Danas, ulazeći u bivše pozorište, vidimo kako gori večna vatra.

Slikom vatre kao čistog sećanja, koja gori bez dima reči i bez tela, mogao bih da završim svoj govor.

Zaključicu, ipak, imaginarnom zdravicom, kako je to običaj u pozorištu, kad pribegavamo pantomimi umesto materijalnim objektima.

Zamislimo da se ispred mene, na ovom akademskom stolu, nalazi flaša piva. A onda se okrenimo ka obalama Temze, jednoj od naših drevnih pozorišnih domovina. Vest o prvom požaru u istoriji evropskog pozorišta nalazimo u pismu engleskog aristokrate, sera Henrija Vataona, od 2. jula 1613, poslanog seru Henriju Bekonu. Počinje objavom da će ostaviti po strani sve političke diskusije i državne argumente u želji da opiše novosti s obale reke.

Ser Vaton javlja da su „Kraljevi ljudi”, Šekspirova trupa, postavili novi komad *All Is True*². Predstava je raskošna, s veličanstvenim kostimima i tepisima po sceni, bogatiji i državniiji društveni događaj nego neka dvorska ceremonija. Za vreme predstave ispaljene su topovske salve i nekoliko iskri doletelo je do slamnatog krova, izazvavši, za manje od jednog sata, totalnu destrukciju zgrade.

Znamo da je Glob ponovo izgrađen sledeće godine, ovaj put s crepom na krovu. Godine 1642, Puritanci u svom religijskom zanosu zatvaraju sva pozorišta, uključujući i Glob, čiji arhitektonski oblik tone u zaborav. Kada su, nekoliko decenija kasnije, pozorišta ponovo dozvoljena, profesionalci su prihvatili italijansku scenu. Prošlo je više od tri stoleća dok Glob, jedan od naših mitova, nije dobio novi dah života. Ostaci nekadašnje zgrade otkriveni su 1989. na obali Temze i, na inicijativu Sema Vanamejkera, američkog glumca i reditelja, novi Glob je rekonstruisan 1997, po starom elizabetanskom modelu i blizu mesta onog prvog teatra.

Ser Vaton je dobro znao da drama treba da se završi uz malo farse, te zaključuje pismo umirujućim serom Henrija Bekona rečima da je samo jedan gledalac bio u životnoj opasnosti. Pantalone mu je zahvatio plamen i verovatno bi bio živ ispečen da nije bilo veselog pijanca koji je vatru ugasio polivši je flašom piva.

Pored tolikih vatri, zar ne bi bilo prikladno da se i mi poslužimo čašom hladnog piva?

S engleskog prevela Gordana KAMENAROVIĆ

² *All is True* je prvobitni naslov Šekspirove istorijske drame *Henri VIII*

P o r t r e t

TABAČKI, PRVI TOM

Pokušaj njegovog vizuelnog portreta mogao bi početi ovako: ultraelegantni, visoki gospodin s pogledom negde iznad ili u sebe... zastaje pred semaforom ispred Narodnog pozorišta u Beogradu, zatim, pogleda kratko u afišu *Vertera* na ulazu i nestaje u svečanom holu. Koji frejm kasnije, barmen u bifeu na četvrtom spratu prihvatit će ljubazno umetnikov smoking i doneti mu „kao obično”. Mislim, bez leda... U fonu muzika *Vertera*, a iza stop-kadra zamišljenog Miodraga, fotografija malog Miće s krilima. Crno-bela uspomena na prve korake na sceni. Trebalo je da odigra Biberčeta. Koji gutljaj kasnije, izascenski mrak će progovoriti njegovim skupocevnim italijanskim đonom i pojavit će se u scenografiji prve slike *Vertera*. To se zove hod kroz sopstvene iluzije. Dodirnuće zamrznute latice – od materijala čiji sastav nećemo doznati. Profesionalna tajna, ili još jedan zajednički proizvod njegovih nadželja i hemičara umetnosti u radionicama Narodnog pozorišta.

– Čini mi se da me je, kao i reditelja Nebojšu Bradića, više interesovalo da *Vertera* smestimo u vreme nekog novog senzibiliteta i novog romantizma, a manje u neki konkretan prostor šumarka, bašte, sobe jedne, sobe druge, ili nekog gradskog trga. Smatrali smo da je to od većeg značaja za praćenje predstave i prosto

smo ispoštovali muziku i pokušali da se na nju nado-
vežemo savremenim senzibilitetom drugačijim od
puke ilustrativnosti i smeštanja radnje u određeno
mesto i vreme.

Pored prirodnih materijala: zemlja, drvo, voda... voli i
kaprice s poreklom u novom tehnološkom registru. Re-
cimo, neon. Što efektno ilustruje predstava *Disharmo-
nija*. Nepredvidivi mir pučine sugerisan je haiku insta-
lacijom. Nekoliko svetlećih valova, poput svetlećeg kr-
votoka pesnika Disa, lome se u vizuelnu strofu. Okean-
ski nespokoj puta za Ameriku, u *Buretu baruta*, ublažen
je kolorom veštačkih talasića. Neon je i u osnovi št-
munga za tragičnu psihodeliju u predstavi *Buba. Mi-
zantropu* je smislio nepodnošljiv, bezvazdušni, dlakav
prostor skorojevića, tapaciran jambolijom. Jambolija
stvari, jambolija karaktera.

– Volim da istražujem, bilo da je reč o prirodnom ili ve-
štačkom. Ili u okviru materijala istog porekla. Tada ga
podvrgavam različitim formama i simboličkim znače-
njima. Uzbudljivo je i za mene i za gledaoca kada se ot-
vore začuđujuće, brojne mogućnosti istog materijala.
Vežbamo i uživamo svi. Naročito kad se predrasuda o
striktnoj upotrebi jednog materijala u jednom žanru
prevede u drugo, simboličko polje i stvori zapitanost
šta je zapravo realno a šta artifičijelno.

Sve što radi ima duboki simbolički smisao. Nekada se ta
meta-snaga ostvaruje umnožavanjem istog simboličkog
znaka, kao što je, recimo, kompozicija recki u *Buretu
baruta*. Dijagonala u spektaklu *Figarova ženidba i raz-
vod*, pored vizuelnog potencijala, ima i dramsku sug-
estivnost; ona je i trijumf i propast revolucije, ekstaza
praznika i ljubavi, ili – pad u žalost i samoću.

– Do dijagonale sam došao vrlo lako. Zapravo, ja nisam
sklon mistifikacijama. Do dijagonale sam došao nakon
razgovora s rediteljem Slobodanom Unkovskim koji je

imao potrebu da neke stvari stavi iza, neke ispred. Da,
prosto, to što se dešava na sceni bude fragment nečega
što je mnogo veće, mnogo opštije ili mnogo lepše, sve-
jedno. Pa, nekako mi se činilo da je taj deo puta koji se
vidi na pozornici, a koji sam ja dao kroz tu dijagonalu
stepeništa, upravo nešto što nekud, ne znamo kud,
vodi, i odnekud, ali ne znamo odakle, dovodi. Vrlo jed-
nostavno, ali ispostavilo se vrlo korisno za predstavu, i
vrlo tačno. I glumci su to odlično savladali. Stepenište
je postalo sastavni deo predstave koja bi, mislim, bila
puno drugačija ako bi nekada morala da se igra bez
toga. Visoko rangirana kao estetski čin, vidljiva pro-
mena dekora u *Figaru* unosi dramsku kinetiku koja zah-
vata celo telo predstave.

Sličan zamah velike površine u pokretu, čak u sličnom
materijalu i koloru, ali u drugom žanru, Tabački mae-
stralno ostvaruje u mjuziklu *Neki to vole vruće*, u Pozo-
rištu na Terazijama. To je samo jedan od brojnih trenu-
taka kad mu i njegove vrsne kolege mogu s naklonom
priznati da je vladar prostora i da iz njega impresivno
provocira likovnu raskoš i atmosferu. Za ime Tabačkog
vezan je još jedan fenomen – on je u pozorište doneo
pojavu zvanu aplauz scenografiji. Najsvežije, spontano
divljenje njegovoj umetnosti, zabeleženo je na premi-
jeri dramsko-operskog triptiha *Figarova ženidba i raz-
vod*.

– Ukoliko se u jednom trenutku nametne neki od čini-
laca predstave kao kvalitet koji publika nagradi aplau-
zom, ne znači da to ugrožava druge komponente pred-
stave, a pogotovo ne celu predstavu. Pa, ne možemo
svi u kontinuitetu dobijati stalno aplauze, onda se pred-
stava ne bi mogla ni gledati. A nekako mi se čini da
aplauz na kraju ipak pripada glumcu. Nemam utisak da
su glumci ljubomorni kada, nakon otvaranja zavese,
pukne aplauz. Meni su prilazili svaki put kad bi se to de-
silo, a desilo mi se zaista puno puta, i radosno i pono-

sno su pitali: „jesi čuo, jesi čuo?“ Pa, čuo sam, bio sam u sali.

Ponekad se ima utisak da je već i sama njegova scenografija – predstava. Možda bi mogao praviti svoj teatar, bez glumca?

– Bilo je takvih pokušaja; jedan smo videli na Bitefu – pozorište stvari Hajnera Gebelsa. Ja ne znam da li bih to mogao, ne znam, ali ne bih želeo. Meni je zaista veliko zadovoljstvo da počnem od teksta, da zamislim glumce... Svaki put kad dobijem tekst, pitam šta ko igra. Meni su glumci velika inspiracija.

Kao što je u tri i po decenije njegovog rada nemoguće uočiti faze, jer ih nema, tako je nemoguće predvideti čime će *sloboda Tabački* sledeći put šokirati. Za *Bure Baruta*, setimo se, na scenu je dopremio autobus. Na terasi hotela „Mogren“ u Budvi, osvanula su 1997. dva noja-giganta s kljunovima pobodenim u beton. Za potrebe predstave *San letnje noći*, cela budvanska Citadela zaogrnuta je zvezdanim nebom štampanim na ogromnom platnu. Slikar će u scenografu spojiti prirodne treptaje noći s unutrašnjim lahorom letnje ekstaze, našaliće se s realnim i artificijelnim. Gledano odozgo, iz perspektive bogova, to mora da je ličilo na pir umetnosti. Sintetička zima u scenografiji *Vertera* dopunjuje antologiju scenografskih materijala. Jer on je avanturista i na tom planu. Što je podsticajno ne samo za izvođače radova već i za kritičare; da bi imali retorički pristup futurističkim vizurama Tabačkog, neophodna je inovacija vokabulara.

– Mislim da stvari treba usavršavati, a sve zbog kompletnijeg i punijeg izraza i boljeg razumevanja od strane publike. Treba biti u toku i biti blizak s ljudima kako bismo im saopštili nešto. Premda Narodno pozorište u Beogradu, recimo, ima repertoar koji bi se mogao oslanjati na klasičnu tehnologiju, ja bih, svaki put kad bih

pokušao da eksperimentišem, bio dobrodošao. Kao što ja volim radionice Narodnog pozorišta, mislim da i oni imaju sklonost ka onom što ja od njih tražim.

S angažmanima u evropskim pozorištima i iskustvom uglednog predavača na američkim univerzitetima, jasno mu je da, bez obzira na neravnopravnost materijalne prirode, ovdašnja pozorišna umetnost ima svojih prednosti.

– Njima su najzanimljiviji naš pristup i naša kreativnost unutar moje struke. To je nešto što razlikuje naše pozorište od njihovog pozorišta i moju struku kod nas od moje struke u Americi. Njima je tehnologija oduzela deo kolača, deo kreativnosti, jer zahvaljujući visokoj tehnologiji oni zapravo nemaju potrebu da kreiraju. A to znači, recimo, ako je pisac rekao da se nešto dešava na jezeru, oni će napraviti jezero, ako ne mogu jezero oni će baru, ako ne mogu baru, onda bazen. A mi smo, nekako, da li zbog situacije u kojoj moramo da se snalazimo, ili možda zbog naše genetski primerene radoznalosti, uvek u situaciji da nešto nečim zamenimo. Bar je to slučaj sa mnom, ja stalno imam potrebu da intervenišem i da prostor dešavanja bude nešto što je rezultat mog kreativnog rada. Američki studenti to jako vole i jako cene i žele u tome da se oprobaju. A možda će se nekad naći u prilici kad će to koristiti, kad će morati da budu kreativni jer neće moći sve da urade. Konačno, i tamo, uopšte u tim bogatim sredinama, sad se, rekao bih, više nego kod nas, vodi račun o troškovniku.

Njegova umetnost prostora često zna da pojasni put reditelju, pa čak da povede komad tamo gde ni pisac nije umeo da ga uputi. No, Tabački je uvek solidaran saradnik.

– Ljudi percipiraju stvari čulima, pa i čulom vida. Moguće je da je nekad nešto jasnije kroz vizuelnu kompo-

mentu. Ako se to i desi, treba znati da ja do svojih idejnih rešenja ne dolazim sam iz sebe, već na osnovu čitanja teksta. I na osnovu rada i razgovora s rediteljem. Tako da, ukoliko se iz vizuelne komponente shvati više nego iz cele predstave, nemojmo zaboraviti da sam ja i za vizuelnu komponentu imao, najčešće, veliku podršku i sugestije samog reditelja.

U istoriji pozorišnih čuda ostaće zabeleženo da je jedna scenografija Tabačkog odletela u nebo. Bilo je to na festivalu u Čividaleu, a letele su *Pozorišne iluzije*.

– Srećna okolnost je ta što sam tamo boravio jer sam radio jednu festivalsku produkciju, pa sam imao mogućnost da sagledam i procenim ceo festivalski ambijent. Mi smo uglavnom igrali *Iluzije* na jednoj montiranoj pozornici. Međutim, pozornica na gradskom trgu u Čividaleu nije imala tehniku koja bi mogla jedan dekor da podigne a drugi da spusti. Pa sam, onda, boraveći tamo, došao na ideju da taj dekor podignemo helijumskim balonima. Srećna okolnost bila je što je dekor bio od najjeftinijeg materijala koji koristimo u pozorištu, pa smo ga za potrebe tog izvođenja napravili u radionici JDP-a, s mojim pokojnim kolegom Žirom. Bio je to jedan lagan, transparentan dekor, koji smo na helijumskim balonima izneli na scenu. Dunuo je vetar, digao dekor, preneo ga preko Trga, iznad glava gledalaca i odneo negde u Alpe. To je, mislim, jedan od onih aplauza o kojima smo govorili i iza kojih zaista stojim. Bio je to fantastičan efekat kad je cela scenografija preletela preko gledališta. Da, možda je to isto bila iluzija u *Pozorišnim iluzijama*.

Karijeru je počeo kao glumac; kao osnovca angažovali su ga za ulogu Biberčeta.

– Prvo iskustvo, moj prvi javni nastup je – patuljak u zabavištu. Ja se tog uzbuđenja vrlo dobro sećam. I sećam se brade od vate i šminke... Miris šminke uvek me je uz-

buđivao, uzbuđuje me i danas kad prođem pored šmin-kernice. Ali prvi profesionalni nastup vezan je za *Biberčće*. Istovremeno, bilo je to moje veliko razočarenje. Probao sam, probao, a onda sam se razboleo od tada vrlo opasnih zauški i zapravo premijeru nikad nisam odigrao. Ali prošao sam kroz proces rada i uspeo da se primim na pozorište.

Gimnazija u Zrenjaninu, Primenjena umetnost i Arhitektonski fakultet u Beogradu, odsluženje vojnog roka u Zagrebu, angažmani na celom jugoslovenskom prostoru i u Evropi. Profesure: Fakultet dramskih umetnosti u Beogradu, Akademija na Cetinju, Trent Univerzitet u Notingemu, predavanja u Japanu, Izraelu, Americi. Može se reći da ima sve vrste domaćih i prestižne svetske nagrade. U Luivilu, 2006, njegova monografija osvojila je zlatno pero, najviše priznanje američkih umetnika, pre toga, 2004, u SANU u Beogradu, uručena mu je nagrada „Ivan Tabaković”. Ima više Sterijinih nagrada.

– Najveću težinu ima ona Sterijina nagrada iz Jugoslavije (za *Majčinu sultaniju* Mostarskog pozorišta) kada je konkurencija bila veća i kada je tu nagradu trebalo čekati i čekati. I biti zadovoljan ako ti se predstava uopšte pojavi u konkurenciji. Te nagrade iz bivše Jugoslavije puno mi znače. Ponosan sam i na priznanja, posebno priznanja kolega. Jedno od njih je priznanje ULUPUDS-a gde imam i status istaknutog umetnika i nagradu za životno delo. Zatim sam počasni član Udruženja primenjenih umetnika Vojvodine, redovni sam član američkog udruženja scenografa i kostimografa a dragoceno mi je to što se u enciklopediji savremenog pozorišta *Moderna scena* (izdavač „Kare” iz Pariza) – nalazi i moja jedinica. Jedini sam autor s ovih prostora koji je imao zadovoljstvo i sreću da se nađe u enciklopediji umetnosti druge polovine dvadesetog veka.

Ono što je kod drugih dekor-imitacija ili puka rekvizita, kod Tabačkog je harmonična celina, često komponovana od naizgled nespojivih estetika i vremenski udaljenih simbola. Kič i renesansa, ironija i lirizam, romantika i mehanika... I to nije samo forma i materija... to je sugestija novog razumevanja scenskog znaka, poziv da se predstava čita mimo stereotipa. Dekadentan, ekstravagantan, umetnik posebnog zamaha, konstruktor imaginarnih svetova, maestro scene, najveći evropski scenograf, sledbenik Apije, Krega, Artoa. U ateljeu s motivima dečačke ušuškanosti i belinom vojvođanskog veza, što će parafrazirati i u predstavama, skicira buduće uspehe. Najnovije: kostim i scena za Pučinijevu *Lastavicu* u Češkoj.

– Dakle, jedna romantična priča, Pučini, i naša želja da to približimo savremenoj publici. U pitanju je akcija pomeranja iz vremena koje diktira libreto, u neko vreme bliže nama i u koje će publika pre poverovati. To je još jedan pokušaj da predstvu učinim gledljivijom i atraktivnijom za današnjeg gledaoca...

Nastavlja se.

BRANKA KRILOVIĆ

I n m e m o r i a m

Harold Pinter (1930–2008)

LASICA U OSTAVI ZA PIĆE

Harold Pinter se svrstava u pisce koji, bez obzira na faktografiju životnog puta i razvojnu dinamiku (sopstvenog) opusa, obeležavaju ne samo prekretnice stoleća nego i prekretnice dramskih poetika – iza kojih često stoje i duboke promene „duha vremena”. Premda stupa na britansku i svetsku pozorišnu scenu krajem šeste decenije dvadesetog veka (*Soba*, 1957. i *Rođendan*, 1958), njegov autorski opus, premošćavajući luk od četiri decenije, izrasta u višestruki beleg/simbol: prelaska modernizma u postmodernu, usmeravanja poetskog realizma ka tragikomičkoj *episteme*, preobražaja poetike „tragičke farse” u asketsku ekspresiju i kritičku fantazmagoriju. Pinterove drame dosežu ovakav status zahvaljujući, u podjednakoj meri, crti jednog vitalnog kontinuiteta, ali i sposobnosti transformacije koja izvire koliko iz istraživački orijentisane dramske imaginacije, toliko i iz najređe i najdragocenije vrste etike – nesvakidašnje, beskompromisne *intelektualne (samo)kritičnosti*.

Pitanje autorskog statusa može se, i u Pinterovom slučaju, formulisati i jednostavnije: šta nam ostaje nakon „spuštanja životne zavese”, tačnije, u kojoj meri je vitalno i univerzalno Pinterovo zaveštanje? Da li je ovaj dramatičar realističko-paranoičnih likova a istovre-

meno snovito apsurdnog dijaloga, tek pripadnik „drugog ešalona” antidrame/tragične farse (a iza Beketa, Joneska, Ženea)? Ili je ovaj autor skokovitog, složenog dramskog (i filmsko-scenarističkog) opusa tek jedan u – doduše, prvorazrednom – frontu majstora engleske drame u drugoj polovini stoleća, a uz Ozborna, Beneta, Bonda? Ne ulazeći u – ovakvim povodom neizvodljive – detaljnije i studioznije analize, pokušajmo da pružimo makar provizorne okvire za odgovor, posredstvom nekoliko primera iz opusa ovog autora „egzistencijalističke dramske tehnike” (Volter Ker).

Drama *Rođendan* (*The Birthday Party*), prvi ugaoni kamen Pinterove dramatičarske veličine, sa svojim kafkijanskim antijunakom iz provincijskog pansiona Stenlijem, nije ni u kom slučaju samo (doduše, gotovo „vodviljski” tenzična i majstorski satkana) univerzalna slika

ljudske strepnje i nespokojstva pred centrifugalnim silama tupog i konformističkog društvenog univerzuma (koji u autorovoj vizuri narasta do dimenzija „zlog božanstva“); niti se pak atmosfera *Rodendana* iscrpljuje u istančanim naporima ka dosezanju „bezrečne oblasti poezije“ (Martin Eslin). Pinterovski lik oblikuje se iz same podvojenosti jedne arhetipske slike – kao i iz potencijala tradicionalne figure *pharmakosa*, žrtvenog jarca – kako bi postao protagonist mnogo složenijeg konflikta u kojem se poništavaju i uverljivost sveta („realistički detalj“), i individualnost sama po sebi – bilo da je ona bizarna, pasivna ili čak parazitska – kao *jedino utočište* pred silama Reda i Praznine.

Apsurdizam i hiperrealizam upriličuju kod Pintera svoj rani, pionirski susret u drami *Bez pogovora* (*The Dumb Waiter*, 1959), storiji o dvojici profesionalnih ubica, čija terorizujuća, opsesivna atmosfera daleko premaša etiketu „komedija pretnje“, koju je Irving Vordl lansirao kao opštu oznaku Pinterove dramaturgije. *Bez pogovora* je komad u toj meri prožet neizvesnošću (o predmetu sukoba/iščekivanja, odnosa likova, pa čak i same prirode sukoba), da se za „skriveni credo“ ove drame može bez ustezanja uzeti Pinterova tvrdnja: „Poenta tragedije je u tome što ona više nije smešna.“ Protagonisti Ben i Ges su zahvaćeni univerzalnim osećajem *izmeštenosti* o kome povodom Pinterovog prosidea govori Artur Ganz, kategorijom neizvesnosti i paradoksalnog rascepa, u čijem ambisu se rastapa čak i uverenje o postojanju bilo kakvog – pa i neprijateljskog – Mehanizma ili Organizacije, sistema/sile koja bi kontrolisala bilo kretanje „podrumskog lifta“ (*dumb waiter*), bilo živote likova. A ipak, fantazmagorični realizam pinterovskog dijaloga u ovoj drami, kombinovan s onim što Eslin naziva „osnovni sastojci čistog, pre-književnog teatra; pozornica, dvoje ljudi, vrata – pesnička slika nedefinisanog straha i iščekivanja“), i danas poseduje nesmanjenu oniričku snagu i satiričku ubojitost.

Polazeći od jednog gotovo medicinski dokumentarnog povoda (epidemije bolesti spavanja, *encephalitis lethargica*) s početka dvadesetog veka, Pinter u drami *Neka Aljaska* (*A Kind of Alaska*, 1982) vešto razvija egzistencijalna iskustva svoje srednje faze (*Stara vremena/Old Times*, 1970) i spaja ih s poetičkim elementima koji će odlikovati njegove kasne drame (*Mesečina/Moonlight*, 1993). Mitološko i svakodnevnica, precizan detalj „uravnotežen“ odsustvom svake empirijski zasnovane logike – to su svojstva koja eliptično, mučno buđenje glavne junakinje Debore kroz razgovor s Hornbijem i njenom mlađom sestrom Polin, pretvaraju u *novi, metafizički san, snevanje izgubljenog života*. Samo, ovo snevanje neće imati ograničen rok kao onaj prethodni, biološki san (dug dvadeset devet godina), baš kao što ni Pinterov dramski sistem ne podnosi zatvorene, jasno elaborirane formule: „Suštinska karakteristika Pinterovog rada jeste konceptualna nedovršenost“, piše Ričard Šekner. „Dok Pirandelo gradi komade na protivrečnostima, Pinter svoje zasniva na konceptualnoj nedovršenosti. Kod Pirandela, mi ne možemo znati; kod Pintera, mi ne želimo da znamo“ („Puzzling Pinter“, 1966).

A ono što ne želimo da (sa)znamo, ono što će i Debora, čiji je deo uma zauvek ostao na „nekoj Aljaski“, pokušati da zaboravi, jeste *život kao zadati gubitak*, kao uzbudljivo i jalovo ponavljanje. Želeći da naglasi upravo već pomenutu izmeštenost (stvari i ljudi), u jednom intervjuu ovaj nobelovac, kojeg Lesli Kejn u obimnoj studiji poredi sa Čehovom (*Language of Silence*) izjavio je da sve njegove drame govore „o lasici u ostavi za piće“. Ništa tačnije ne odslkava fantazmagoričnu običnost Pinterovih prizora, prekretničku nesamerljivost njegovog duha koji i danas nadmoćno iskri nad bezdanom dvaju epoha.

Svetislav JOVANOVIĆ

Jelica Bjeli (1922–2009)

SAMO NE PLAČEVNO, MOLIM

Kada se govori o Jelici Bjeli, treba izbegavati dva termina: vreme i godine. O njima je ona imala svoje mišljenje i, kako je rekao Mita Đurković, Jelica Bjeli bila je nepomerljiva.

Pre pedeset i nešto godina, kao učenik osnovne škole, počeo sam da igram na novosadskom Radiju, a partnerka mi je bila – Jelica Bjeli.

Ta činjenica je inspirisala Jelicu da me glasno pita, uvek pred više osoba: „Vojo, sećaš li se kad smo zajedno počinjali na Radiju?”

Ništa nije vredelo što sam bezuspešno pokušavao da je podsetim da sam ja tada bio osnovac, a ona poznata i popularna dramska umetnica...

Tih pedesetak godina našeg druženja i prijateljevanja daju mi pravo da o našoj Jeci govorim na malo drugačiji način.

Jeličinim odlaskom ostajemo siromašniji za jednu izvrsnu glumicu, sjajnu koleginicu i, ne na kraju, izuzetno lepu ženu.

Jelica je bila veoma radoznala i nije propuštala nijednu predstavu, nijedno gostovanje, nijedan festival... Rado je gledala i probe i bila je vrlo dobronamerna u komentarima. Nikada neću zaboraviti kad mi je čestitala jednu premijeru... – „Čestitam ti premijeru, ali meni se to ništa nije dopalo!”

Te godine našeg druženja i saradnje, igrala je nekoliko puta u mojim režijama i želela je da ja režiram njenu oproštajnu predstavu *Tri žene*. A posle svega toga, nisam mogao da izvrđam njenu, nekoliko puta ponovljenu, želju da joj ja održim govor na ispraćaju.

„Bilo gde da budeš, ima da doletiš i da ispuniš obećanje!”

Dozvolite jedan detalj: glumice obično vole da su mlade i lepe. Jelica je bila od drugačijeg kova i sećam se s koliko uživanja se transformisala u ružnu brkatu babu u tada popularnoj predstavi *Ženidba predsednika kućnog saveta*, u režiji Dimitrija Đurkovića.

No, kako mi je strogo zapovedila da moj oproštajni govor ne sme biti plačevan, nego da ispričam bar dve anegdote koje su nas zabavljale, evo:

Ja sam uživao privilegiju da smem da pravim razne šale na njen račun, a ona ih je posle, uz smeh, prepričavala.

Evo jedne takve:

Događa se na Borštnikovom srećanju, u Mariboru.

Voja Soldatović (Branku Gombaču): Evo delegacije iz Novog Sada: Jelica Bjeli, velika glumica i udovica Jovana Sterije Popovića.

Branko Gombač: Au, to je odlično za rejting našeg festivala! A zašto gospođa nije u crnini?

Voja Soldatović: Pa, zato što je Sterija dosta davno umro.

Jelica Bjeli: Druže Gombač, hvala što ste me pozvali na vaš festival, a gde je drug Borštnik, da se i njemu zahvalim?

Gombač: Bojim se da to neće biti moguće; on je umro 1918.

Jelica Bjeli: Vojo, platićeš mi...

Na gostovanju u Kikindi, Branko Lučić nas je fotografisao, a ja sam odmah osmislio potpis ispod te fotografije: *Voja Soldatović, Titov pionir i Jelica Bjeli, skojevka Ramzesa III*.

Jelica je uživala u tim mojim nestašlucima i često me je terala da ovo prepričavam, dok se ona neizmerno zabavljala.

Draga naša Jeco, nadam se da vas nisam razočarao. Evo, ja sam svoje obećanje ispunio.

Voja SOLDATOVIĆ

(Govor na ispraćaju, na novosadskom Novom groblju, 10. marta)

Jelica Bjeli, penzionisana glumica SNP, preminula je 7. marta, posle kraće bolesti, u 87. godini.

Rođena je u Beočinu 1922, mladost je provela u Beogradu u kojem se i školovala. Počela je da studira romanistiku, a završila je glumu u Dramskom studiju beogradskog Narodnog pozorišta.

Prve profesionalne uloge odigrala je upravo na sceni tog teatra, ali je vrlo brzo, dekretom, premeštena u Beogradsko dramsko, a potom, još brže – novi dekret i – pravac Novi Sad, Srpsko narodno pozorište.

U Srpskom narodnom pozorištu igrala je od 1948. do 1985, kada se, ulogom Mele u komadu Dače Maraini, u režiji Voje Soldatovića, oprostila od publike ili, preciznije, postala deo nje.

Pravi je kuriozitet što o Jelici Bjeli ima veoma malo pisanih podataka. Bila je supruga Miloša Hadžića, dugogodišnjeg upravnika Srpskog narodnog pozorišta, pa su se, možda, hroničari, iz nekih posebnih obzira, iz straha da ih ne optuže za dodvoravanje upravniku ili... ko zna zašto, ustezali da pišu o njoj. Baš kao i reditelji koji su je, i pored njenih osvedočenih glumačkih kvaliteta, relativno retko uzimali u podele. Dakle, ne bi se baš moglo reći da joj je status upravnikove supruge doneo bilo kakve privilegije. Naprotiv. Miloš Hadžić, poznat po ne baš nežnim primedbama glumcima i rediteljima, uvek je baš nju – najžešće kritikovao!

Ipak, radila je s najznačajnijim rediteljima Srpskog narodnog pozorišta, a pamte se njene uloge u *Traktatu o sluškinjama* Bogdana Čiplića, u režiji Bore Hanauške, za koju je dobila mnoga priznanja, ali ne i potajno očekivanu Sterijinu nagradu, njena Marta u *Ko se boji Virdžinije Vulf?* Edvarda Olbija, uloga u predstavi Felisjena Marsoa *Jaje*, u režiji Ljubomira Mucija Draškića, kao i uloga u Nušićevom *Uježu*, u režiji Dejana Mijača.

Jelica Bjeli sahranjena je 10. marta, na Novom groblju u Novom Sadu.

Bogdan Tirnanić (1942–2009)

ČUVAR VATRE

O planetarnoj pobuni mladih ljudi koja je iznenada iz-
bila 1968. i trajala, kao sve prave stvari, jako kratko,
ostalo je, u stvari, vrlo malo dokumenata. Dok su i Ev-
ropa i Amerika tog leta gorele iznenadnim požarom koji
je zahvatio temelje njihovih do tada nedodirljivih dr-
žava, Beograd je, sa svojim „lipanjskim gibanjima“, bio
jedan od centara erupcije nezadovoljstva sveopštim li-
cemerjem koje je vladalo svetom i pokušaja da se po-
čne život bez laži. Tih nekoliko dana juna 1968. bili su
nešto najčistije i najpoštenije što se ikada dogodilo mo-
joj generaciji.

Iz tih dana ipak je ostala jedna fotografija Kapetan-Miši-
nog zdanja punog usijanih glava pobunjene omladine,
snimljena iz ptičje perspektive. U toj presrečnoj masi na-
zire se i Bogdan Tirnanić. Iako sasvim mlad, čini mi se da
u celoj toj gužvi deluje nekako rezervisano, rekao bih

promišljeno. Kao da shvata šta se događa. Oni koji misle
znaju dobro da je teško razumeti događaje koji su u toku
i da iluzija često zamenjuje istinu o njima. Ali kasniji Tir-
ketov život pokazao je da je on shvatio veličinu trenutka.
I kao kritičar i kao erudita (najbolja stvar koja mu se de-
sila je činjenica da nije završio srednju školu pa je svoje
„neznanje“ nadoknađivao mnogo temeljnijim samoo-
brazovanjem) nikada nije izdao ideale koji su bili prokla-
movani u dvorištu Filozofskog fakulteta. Šta god da je
činio bilo je, u najboljem značenju te floskule, „šezde-
setosmaški“. Dok je, kasnije, većina učesnika svetske
pobune hvatala red za ulazak u establišment, Tirke je
do smrti ostao dosledan sebi, svojim uverenjima koja
su, verujem u to, bila zapečaćena u trenutku kada je
pomenuta fotografija načinjena. Bio je čuvar vatre...

Goran MARKOVIĆ

Danas, kad masovno stižu užasavajuće kratke SMS poruke „Umro Tirke”, pada mi napamet kako možda tek sad shvatamo, uz te dve strašne reči, da je Tirke bio jedna istinska znamenitost Beograda, poslednji Mohikanac individualizma, prvi srpski fenomenolog čije su tekstove podjednako čitali akademici, partijski funkcioneri i običan narod.

U tim šturim porukama oseća se zrno opšteg gubitka. Kao da je s Tirketom, zauvek, otišlo nešto važno, i lepo, i dobro, nešto naše: nešto naše u vezi s Beogradom, s novinarstvom, s ljudima, nešto naše u vezi s pameću, obrazovanjem, nešto naše u vezi sa skromnošću i nešto naše, na čemu smo porasli.

Tek sada kao da postaje jasno da je Bogi bio Beograd koga više nema, njegov izuzetni duh, i kao da je s tom kratkom porukom, jedan deo naše priče, završen zauvek.

Tirke, to je ta metafora o Džonu Vejnu koji se pojavljuje sam, na proplanku; to je bar, to je svaki bar, a naročito Rikov bar, to je Bogart u *Kazablanki*, to je setna misao o tome kako sreću Elze i Rika kvari „onaj komunista, Laslo”. Tirke, to su *Rani radovi*, to je pobuna u levičarenju, to je, kasnije, pobuna u bilo kom političkom i društvenom horu.

Tirke, to je vic da moramo da ga titlujemo dok govori na televiziji, to je vrhunski stil pisanja, biblija čitave jedne generacije koju je učio svemu – od toga kako hoda Alen Delon, do značaja klozeta i grafita, Tirke – to je ta duga i mudra i uvek inspirativna rasprava u kafanama, to je piće, to je stidljivost, nekada surova direktnost. Tirke, to je jugoslovenski film, to je srpski film; Tirke to je, takođe, pozorište, to je literatura; Tirke, to su tekstovi koji nam otvaraju oči, to je novo sagledavanje stvarnosti u kojoj on otvara prostor da ono što je partiji i komunizmu nevažno – odjednom postane važno, društveno značajno. Tirke, to je ta, jedinstvena pobuna humorom, vudialenovska pozicija intelektualca koji u gu-

stoj šumi partijskih pravila i tema nalazi svoj potpuno drugačiji, nezavisni put. Tirke, to je ta priča – dok su sadašnji najgrlatiji „branitelji Evrope” sedeli u gradskim i centralnim komitetima, sve lomeći glave kako da zadovolje partijske šefove i budu još podobniji, Tirke je u Srbiju uvodio Evropu i Ameriku, otkrivao nam tajnu „koka-kole” i Džona Hjustona, fenomena „Plejboja” i Suzan Zontag, i evropske desnice, farmerki i viskija. Kad je Zapad postao neka vrsta ideološkog „biti ili ne biti”, Tirke je okrenuo glavu na drugu stranu.

Tirke, to je uspomena na naša poslednja srećna vremena.

Nismo se videli veoma dugo. Ali nikada nisam propuštala da ga pročitam. Bilo mi je važno da znam o čemu Tirke misli i piše.

Jer, samo sam se njemu divila.

Iskreno priznajem, kao mladom novinaru, jedino mi je bilo važno šta o mojim tekstovima misli Bogi.

Bio je najveći novinar i najzanimljiviji intelektualac koga sam upoznala.

Nešto naše, dobro, zauvek je otišlo.

Mirjana BOBIĆ-MOJSILOVIĆ („Politika”)

p.s.

Bogdan Tirnanić bio je već legenda kada je, mislim baš 1980, u proleće, dok su svakoga dana stizali izveštaji lekarskog konzilijuma iz Ljubljane i atmosfera u celoj zemlji bila prilično napeta, stigao u Novi Sad, na Sterijino pozorje, da uređuje festivalski Bilten.

Iako već prilično iskusan novinar, s višegodišnjim „biltendžijskim” stažom, susret s legendom doživela sam kao ne baš mali stres! Ej, Tirke!

Rad s Tirketom bio je jedno od najlepših i najdragoce-

njih profesionalnih iskustava, a druženje s njim tokom tih desetak dana, ubedljivo – najbolja pozorišna predstava tog festivalskog izdanja.

Nije više dolazio na Pozorje. Pozorište, ako ne računamo bife Ateljea 212 i premijere predstava u kojima je igrala njegova supruga Dara Džokić ili neko od najbližijih prijatelja, nije baš bilo pri vrhu liste njegovih interesovanja. Što nikako ne znači da o njemu nije znao više od mnogih kojima je ono, na razne načine, profesija.

D. N.

Novinar, publicista, filmski kritičar Bogdan Tirnanić preminuo je 16. januara u Urgentnom centru u 68. godini. Tirnanić je karijeru započeo u omladinskom listu „Susret“, a dve decenije je proveo u nedeljniku NIN, u kome je bio urednik kulture i u jednom periodu i glavni urednik.

V e s t i

GORDANA

Gordana Đurđević-Dimić dobila je nagradu „Žanka Stokić”.

Odluku je doneo žiri u vrlo reprezentativnom sastavu: Mira Stupica, predsednica i članovi: generalni direktor i glavni urednik Kompanije „Novosti” Manojlo Vukotić, glumice Radmila Živković i Jelisaveta Sablić, kao prethodne dobitnice ove nagrade i doskorašnji upravnik Narodnog pozorišta Predrag Ejduš.

Nagradu, ustanovljenu u znak sećanja na jednu od najvećih srpskih glumica, koja je ovom prilikom uručena sedmi put, dodeljuju Narodno pozorište u Beogradu, Kompanija „Novosti” i Skupština opštine Požarevac.

Prvakinju Srpskog narodnog pozorišta predložile su njene kolege iz matične kuće i Savez dramskih umetnika Srbije.

Gordana Đurđević-Dimić dobitnica je mnogobrojnih nagrada, između ostalih i Sterijine nagrade (za ulogu u predstavi SNP *Cuba libre* Ivana M. Lalića, u režiji Kokana Mladenovića), Nagrade „Zlatni ćuran” u Jagodini, Nušićeve nagrade na festivalu u Smederevu, nagrade „Predrag Peđa Tomanović”, kao i priznanja koja dodeljuje SNP, poput Zlatne medalje „Jovan Đorđević”...

Nagrada „Žanka Stokić” uručena je Gordani Đurđević-Dimić na svečanosti u Srpskom narodnom pozorištu,

26. marta, nakon predstave *Ujkin san* Dostojevskog, koju je reditelj Egon Savin posvetio upravo ovoj sjajnoj glumici.

MILENA

Dramska spisateljica, pesnikinja i scenaristkinja Milena Marković, dobitnica je prestižne nagrade Fonda „Todor Manojlović” koja se dodeljuje za moderni umetnički senzibilitet, za 2007/2008.

Drame Milene Marković obračunavaju se s malograđanštinom i nacionalnim iluzijama, ulaze u dijalog o prevrednovanju i postavljaju nove okvire umetničkog stvaralaštva na srpskom jeziku, istaknuto je u obrazloženju Upravnog odbora Fonda „Todor Manojlović”, koji je u novom sastavu nedavno konstituisan u zrenjaninskoj Gradskoj narodnoj biblioteci „Žarko Zrenjanin”.

U obrazloženju se, između ostalog, ističe i da je Milena Marković jedan od najupečatljivijih glasova naše pozorišne i poetske scene. Milena Marković je dramska spisateljica (*Paviljoni, Šine, Nahod Simeon, Šuma blista, Brod za lutke*), pesnikinja (zbirke: *Pas koji je poj’o sunce, Istina ima teranje* i *Crna kašika*) i scenarista (*Sutra ujutro*).

Milena Marković je 17. dobitnik nagrade Fonda „Todor Manojlović”, a među dosadašnjim laureatima su i Milorad Pavić, Vida Ognjenović, Jovan Hristić, Marina Abramović i Jovica Aćin. Nagrada se sastoji od novčanog iznosa, plakete i objavljivanja knjige dobitnika u ediciji

„Feniks“ Gradske narodne biblioteke „Žarko Zrenjanin“. Govoreći o činjenici da je retka čast dobiti ovo priznanje, Milena Marković, između ostalog, kaže: „Todor Manojlović bio je zanimljiv i svestran čovek. Erudita. Živeo je u vreme kada je srpska intelektualna i umetnička elita bila snažna i uzbudljiva. Mnogo njih, nažalost, nije preživelo Prvi svetski rat. Todor Manojlović je ličnost koja imponuje i meni imponuje priznanje s njegovim imenom.”

Kada je u pitanju odrednica „moderan umetnički senzibilitet“, Milena Marković napominje da je u svim vremenima suštinski reč o istoj temi i o istoj priči: „Priči o čoveku, o onome što čini ljudski život. Pitanje modernosti je pitanje pristupa, načina, modela... Obeležja vremena, takođe. Što se našeg doba tiče, ubojito ga obeležava užasna kriza, nepravedna raspodela moći. Nadam se da neće rezultirati nečim što će na putu do humanosti iziskivati prolivanje krvi.”

Odluku o nagradi doneli su: Vladislava Gordić-Petković (predsednik), Predrag – Miki Manojlović, Boško Milin, Vladimir Arsenijević i Radovan Živankić.

NOVICA

Novica Antić, dobitnik prestižne prevodilačke nagrade „Jovan Maksimović“ (nedavno mu je dodeljena za zbirku savremenih ruskih drama *Vreme kiseonika*) i jedan od „glavnih krivaca“ za respektabilno prisustvo savremene ruske drame na ovdašnjoj teatarsko-književnoj sceni, kaže da se, između ostalog, opredeljuje za rusku dramu zato što se ona, na umetnički vredan način, bavi temama i pitanjima koja su i naše žarišne tačke.

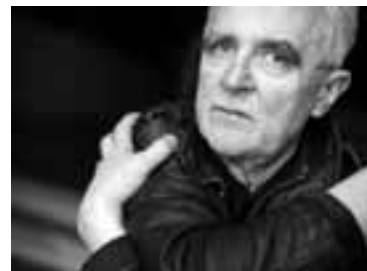
„Veliki broj novih ruskih drama zapravo su svojevrsna adaptacija klasičnih dela ruske literature. Novi autori

uzimaju za osnovu velikane ruske književnosti, odnosno njihova dela i ispisuju drame u kojima se prepoznaje neko novo čitanje, čitanje koje obuhvata markantna mesta današnjice. Naravno, klasika je klasika, klasika je drugo ime za neprolaznost. Ruska klasika je večito primenljiva, kao i antička književnost, i neiscrpan je izvor inspiracije. Sklon sam da kažem kako je savremena ruska drama, bazirana na klasicima, nama možda bliža nego zapadnoj populaciji, jer se dotiče moralnih, duhovnih i niza drugih pitanja koja su nama bliža iz raznih razloga“, kaže Antić, dodajući da je još rano govoriti o pozorišnim kućama koje bi neku od tih drama stavile na repertoar.

LUPA

Kristijan Lupa, poljski reditelj svetskog renomea, dobitnik je ovogodišnje Evropske nagrade za pozorište. Žiri, koji broji oko 300 pozorišnih eksperata iz celog sveta, odlučio se, između velikog broja značajnih pozorišnih stvaralaca, upravo za ovog „majstora savremenog pozorišta“, a nagrada je uručena u Vroclavu, budući da je Unesko 2009. proglasio godinom Grotovskog, te je trinaesta sesija Evropske nagrade za pozorište organizovana u tom poljskom gradu (od 31. marta do 5. aprila), uz podršku poljskog Ministarstva kulture i Grada Vroclava, a u realizaciji Instituta Grotovskog.

Tom prilikom, prikazane su tri predstave u režiji Kristijana Lupe: *Žena predsednik* Vernera Švaba, njegova poslednja režija: *Factory 2* inspirisana Endijem Vorholom

i, na samoj svečanosti uručenja, pretpremijera predstave rađene specijalno za ovu priliku, inspirisane Simonom Veil i Merilin Monro, između ostalih.

U Vroclavu su, takođe, uručene i Evropske nagrade za novu pozorišnu realnost. Žiri je, po sopstvenim rečima, imao veoma težak zadatak da za ovo priznanje, u velikoj konkurenciji, izabere najbolje. Stoga je odlučeno da Nagradu podeli pet dobitnika: Gi Kasije (Belgija), italijanski pozorišni autor Pipi Delbono, špansko-argentinski reditelj Rodrigo Garsija, mađarski reditelj Arpad Šiling i Fransoa Tangi i Théâtre du Radeau, (Francuska). Podsećamo da su ovu nagradu svojevremeno dobili i Jožef Nađ i Biljana Srbljanović.

Evropska nagrada za pozorište ustanovljena je 1986, kao pilot program Evropske komisije, podržan od Evropskog parlamenta i Saveta Evrope kao organizacija od evropskog kulturnog interesa, a njeni pridruženi članovi su i Unija evropskih teatar, Evropska pozorišna konvencija, Međunarodna asocijacija pozorišnih kritičara i Međunarodni pozorišni institut mediteranskih zemalja.

I ove godine, danima Evropske teatarske nagrade, prisustvovali su pozorišni ljudi iz čitavog sveta: umetnici, menadžeri, kritičari, novinari najznačajnijih svetskih medija, direktori pozorišta i festivala, a program je podrazumevao čitav niz događaja, od pozorišnih predstava, do raznih skupova, čitanja dramskih tekstova, video projekcija, susreta s laureatima, simpozijuma...

Knjige i časopisi

ZDRAVI DUALIZAM ANTIČKOG DOBA

SATIRSKA DRAMA DANAS: TEORIJA ILI TEATAR? Autor:
dr Gordan Maričić;
izdavač: NNK internacional, Beograd

Satirska drama danas: teorija ili teatar sastoji se od tri celine koje nam zajedno daju jasan uvid u satirsku dramu i autorovu relaciju prema istoj. Teorijski deo nastao je iz Maričićevog magistarskog rada *Tipologija satirske drame: antički razvoj i novovekovna recepcija* koji je odbranio na Filozofskom fakultetu u Beogradu, 1994. Mentor je bio Miron Flašar, a članovi komisije Jovan Hristić i doc. dr Vojislav Jelić. Drugi deo ove knjige su Maričićevi prevodi jedine u celosti sačuvane satirske drame Euripidovog *Kiklopa* i sačuvanih fragmenata Sofoklove satirske drame *Psi tragači*. Treći segment, *U Hefestovom domu*, Maričićeva je drama inspirisana satirskom dramom. Gordan Maričić predstavlja se ovom knjigom kao istraživač/teoretičar klasične grčke drame, prevodilac sa klasičnih jezika i pisac koji ukršta svoj umetnički rad s teorijskim i prevodilačkim.

U teorijskom delu rada Maričić analizira satirsku dramu koja je imala zajedničke korene s tragedijom i pojavila se u isto vreme kad i tragedija, kao četvrti deo tetralogije u kojoj su događaji iz tragedije parodirani. Maričić problemski povezuje teoretičare različitih epoha (od antike do danas) dajući jasan uvid u to šta je satirska drama značila u antičko doba i kako je i koliko uticala na potonje razumevanje tragedije i antičkog pozorišta. Maričić ističe važnost satirske drame za ukupan učinak koji je tetralogija ostavljala na publiku svoga doba. Satirska drama imala je cilj da antičku publiku, koja je bila u svakom pogledu bitno drugačija od današnje, zadrži

u pozorištu dajući joj neku vrstu oslobađajućeg olakšanja od napetosti koju je publika doživljavala gledajući tragediju. Maričić satirsku igru proučava ne samo u kontekstu antičkog pozorišta već pronalazi korelaciju s *Ilijadom* i *Odisejom*, zatim s likovnom umetnošću i filozofijom. Na taj način Gordan Maričić nam daje potpuni uvid u zdravi dualizam antičkog duha koji je prirodno pronalazio smešnu stranu događaja i junaka zbog kojih se gledalac koji trenutak pre toga iskreno potresao. Autor, takođe, pomaže savremenom čitaocu i gledaocu da napravi jasnu distinkciju između satirske igre i komedije. Iako su obe vrste računale s tim da će izazvati smeh kod publike, likovi i fabule s kojima barataju bitno su drugačiji, kao i njihova uloga u teatru.

Veoma zanimljiv aspekt teorijskog dela knjige je Maričićeva analiza recepcije satirske drame kod kasnijih tj. renesansnih, klasicističkih i modernih teoretičara. Posebnu pažnju autor posvećuje pokušajima da se satirska drama vaskrsne bilo kao inspiracija za novo dramsko delo ili kao slobodna scenska interpretacija sačuvane satirske igre. Iako prihvata činjenično stanje da se satirska drama neće vratiti u punoj formi i značaju na savremenu scenu, Maričić prvo putem svojih prevoda, a zatim i sopstvene drame, daje mogućnost da sami sagledamo značaj ovih krhotina antičke drame na kojoj počiva naše pozorište. Uvid u satirsku dramu zaokružen je zahvaljujući prevodima Euripidovog *Kiklopa* i sačuvanih fragmenata Sofoklovog *Psa tragača*.

Čitajući Maričićev prevod *Kiklopa* i fragmente *Psa tragača* proveravamo ono što smo o ovom žanru saznali u teorijskom delu. Maričić je stihove preveo u prozi želeći da ova neobična dela što više približi savremenom duhu. Uz oba teksta prevodilac je dao i veoma korisne (čak neophodne) komentare tj. beleške, kako bismo jasnije sagledali kontekst i podtekst svakog stiha. Posle čitanja jedine u celini sačuvane satirske igre i fragmenata druge, ne preostaje nam ništa drugo nego da se

složimo s autorovom opaskom s kraja teorijskog dela: „Teška srca i nevoljna pera ipak moram zaključiti da je oživljavanje satirske drame danas teško ostvarivo (...) Čini mi se da postoje samo dve mogućnosti za spas. Prva je da se satirske drame prihvati neki veliki i izuzetno maštoviti reditelj (...) Drugi mogući pokušaj odnosio bi se na osavremenjivanje i pojednostavljivanje, gde satirska drama postaje nešto nalik ogledalu dnevno-političkih vesti i trač partija. (Ona se, znamo, klonila, stvarnih ljudi i događaja.) To, onda, ne bi bio taj žanr. Ostaju nam teorija i pesničke igrarije. Zar je to malo?” Naravno da nije! Čitanje knjige *Satirska drama danas: teorija ili teatar?* predstavlja veliko zadovoljstvo, a satirska drama može biti inspiracija ili podsticaj za budući rad u pozorištu. Tako je Maričić napisao dramu *U Hefestovom domu*, koju takođe možete čitati u ovoj, za istoriju pozorišta, značajnoj knjizi.

Marina MILIVOJEVIĆ-MAĐAREV

SVEDOČENJE NEPOSREDNOG UČESNIKA

Marina Milivojević-Mađarev: *BITI U POZORIŠTU (Rediteljski stilovi u Jugoslovenskom dramskom pozorištu: Dejan Mijač, Slobodan Unkovski i Dušan Jovanović)*, JDP, Beograd 2008.

Najnovija knjiga u izdanju Jugoslovenskog dramskog pozorišta *Biti u pozorištu* Marine Milivojević-Mađarev, objavljena u biblioteci *Ars dramatica nova*, na suveren način daje odgovor na pitanje postoje li rediteljski stilovi u JDP-u, kroz detaljnu analizu osobenih autorskih

postupaka trojice velikih pozorišnih stvaralaca s prostora bivše Jugoslavije. Iako se ova studija zasniva na uzorku koji čini relativno mali broj režija Dejana Mijača, Slobodana Unkovskog i Dušana Jovanovića (s obzirom na njihov celokupni opus) na Velikoj sceni JDP-a, nakon njenog ponovnog otvaranja 2003, zanimljiv metodološki pristup i dramaturško-teatrološki karakter istraživačkog postupka rezultiraju uzbudljivim svedočanstvom neposrednog učesnika u kompleksnom procesu nastajanja pozorišne predstave kao svojevrsnog spoja najrazličitijih i, ponekad, na prvi pogled teško kompatibilnih umetničko-estetskih načela, poetičko-žanrovskih konvencija i ličnog senzibiliteta.

U prvom delu knjige, autorka daje kratak istorijski pregled rađanja i razvoja jedne od najvažnijih teatarskih kuća na ovim prostorima, istovremeno osvetljavajući širi društveno-politički kontekst u kojem su pozorišna umetnost, ali i kultura uopšte, uprkos svim kontroverzama i protivrečnostima bivše zemlje, igrale i te kako važnu ulogu u građenju urušenog sistema vrednosti celokupne zajednice. Osnivanje Jugoslovenskog dramskog pozorišta kao reprezentiva ideje o novom umetničkom realitetu, koji će na određeni način, pre svega u kreativno-organizacionom smislu biti „suprotstavljen” dotadašnjim tradicionalnim modelima teatarskog ustrojstva, dalo je mogućnost slobodnijeg istraživanja forme i suštine pozorišne umetnosti. Okupivši umetnike iz različitih sredina, JDP je već u prvim godinama postojanja iznedrilo ideje koje će sledbenike imati i danas.

Centralni deo studije, Marina Milivojević-Madžarev posvetila je detaljnoj analizi rediteljskih stilova stvaralaca koji su ostavili neizbrisiv trag na mnogobrojnim scenama, a pogotovo u Jugoslovenskom dramskom. Poseban kvalitet koji knjigu *Biti u pozorištu* izdvaja iz korpusa naslova čije su teme rekonstrukcije pozorišnih predstava, tumačenje rediteljskih postupaka ili nekih drugih fenomena vezanih za različite vidove vizuelno-scenskih umetnosti, jeste činjenica da je autorka bila učesnik većine projekata o kojima piše i da je bila u mogućnosti da čitaocu otkrije i neke od segmenata u procesu rada na predstavama koje prosečan gledalac ne može ni da nasluti, a upravo ti elementi čine možda i najvažniju slagalicu u složenom mozaiku jednog umetničkog ostvarenja. Autorka prati rad trojice reditelja od prvih, čitajućih proba, pa sve do premijera, ali ne zaustavlja se samo na tome, već kompletira sliku s recepcijom predstava, odjekom koje su ostavile u medijima i javnosti, njihovim učešćima na pojedinim festivalima i daljom sudbinom. Na taj način, čitalac može da stekne potpun utisak o važnosti i vrednostima dramskih ostvarenja JDP-a, čak i ako nije bio u situaciji da bude njihov neposredni svedok kao gledalac. Dodatna vrednost studioznog pristupa osnovnom problemu knjige *Biti u pozorištu* – rediteljskim stilovima D. Mijača, S. Unkovskog i D. Jovanovića – krije se u posebnoj pažnji koja se pridaje tumačenju literarno-dramaturških karakteristika i kvaliteta tekstova čijom su se inscenacijom pomenuti reditelji bavili. Upravo na nivou pristupa dramskom tekstu, njegovom tumačenju, kreativnoj nadgradnji i neophodnim intervencijama, Marina Milivojević-Madžarev izuzetno precizno uočava osobenosti stilova trojice stvaralaca i detaljno ih obrazlaže.

Biti u pozorištu jedna je od retkih knjiga čiji neupitni naučni nivo i pristup u definisanju predmeta istraživa-

nja ni jednog momenta na zalazi u sferu hermetične studije; naprotiv, ona čitaocu daje priliku da istinski doživi samu bit pozorišnog čina i prepusti mu se na gotovo istovetan način kao odličnoj i uzbudljivoj predstavi.

Miroslav Miki RADONJIĆ

DRAME ZA JEDAN DAH

ANTOLOGIJA KRATKE, KRAĆE I NAJKRAĆE DRAME NA SVETU, izbor: Jovan Ćirilov; Književna opština Vršac, 2008.

Prvo izdanje najkraćih drama na svetu (KOV, 1999) teško je naći, pa Jovan Ćirilov nastavlja traganje za minijaturama i objavljuje nova otkrića. Nisu mu dovoljni Kjogen, Žari, Andrić, Breht, Borhes, već se osvrće po svom komšiluku, traži po domaćem terenu; pošto je antologičar inače privatna pojava, dozvoljene su mu ljudske slabosti. S obzirom na format ličnosti Ćirilova, sve mu je oprošteno.

Prvi autor u knjizi je Indijac Amaru, a poslednji – Indijac Zoran Jovanović. Zanimljivo je da je i recenzija Bore Draškovića u dramskoj formi. Lik C kaže: „Da, knjiga najkraćih drama sva je od klimaksa, kritičnih tačaka, sazdana je od niza naslova-eksplozija u kojima se ispoljava složena međuzavisnost, munjeviti sklad građe i forme.” Moguće je citirati čak čitavu dramicu nemačkog pesnika Fridriha Hebela. Naslov joj je *Originalna drama*.

Piše Hebel: „U drugoj sceni će biti ispričano ono što se u prvoj nije dogodilo, a u trećoj ono što je ispričano u drugoj, i – tako do kraja.”

Premda bi razuđenom interesovanju i ćirilovljevsom biću s bezbroj života savršeno odgovarao pozorišni repertoar sačinjen od minijatura (jer njegovom sveznanju suviše su ekspozicije, didaskalije, čak i zapleti) poznato je da je spreman i za mazohistički duge komade. Te se ovaj put upušta u kompromis, ne juri isključivo haiku, ima tu i međudužina. Vrednost njegovog izbora je i to što ukazuje na izlete naših prozaista i pesnika u dramsku formu. Jedan od bisera je *Nesrećna kafina* Jovana Jovanovića Zmaja, koja je imala premijeru u ličnom, lutkarskom pozorištu malog Ćirilova, pre Drugog svetskog rata. Intimistički portret Ive Andrića, još nenapisan, morao bi podrazumevati analizu njegove jednočinke *Konac komedije*, koju pisac za života nije davao na štampanje. Ženski prikazivač Andrića svakako će primetiti kako se intelektualizacija banalnog rastanka bivših ljubavnika završava jednim visokoumnim, muškim: „Van! A sad, van!” Zaista, nepoznat Andrićev suptilizam upućen ženskom rodu. Najozbiljnije u knjizi zvuči *Manifest* Biljane Srblijanović. Dramica o Karlu Marksu. Pošto je iznenada sleteo s neba da bi jednog mladog demonstranta odvratilo od ćorava posla, žuri natrag jer dežura na ulazu nebeskog zasedanja. „Tražite me. Danas zasedaju nacionalni odbori, trenutak je težak, teži nego ikad. Evropa se malo zanela u tom svom brisanju granica. Nemoj tako da me gledaš, nije to baš najgore... Kad se osnivala Evropska unija, radio sam na parking. Sad sam mnogo napredovao; dobro vladanje, potkazivanje drugova, javno odricanje od ideja i to...” Nobelovka Elfride Jelinek predstavljena je minijaturom *Šuma*, Boro Drašković bizarijom *Gospodar brojeva* i dramoletom *Rondo*, Dragoslav Andrić parodijom bajke *Snežana*, Slobodan Šnajder komadićem *Ušljiva pravda* s puno organa u imenima junaka. Za poznavaoce uzvišene dramske erudicije Šnajdera, njegovo dečaćko poi-gravanje lascivnim dijalozima, pravo je otkriće. U te-

matskom smislu, najzanimljivija je jednočinka Đakoma Leopardija o prirodi kao neprijateljici ljudskog roda. *Dijalog između prirode i Islandanina* filozofski tekstualizuje upad u inertnu, gotovo zaštićenu glorifikaciju prirode kao nečeg apsolutno dobrog, što, uostalom, demantuje svaki ljudski život.

Pred čitaocima, pred ljudima pozorišta, pred studentima pre svega, bogata je ponuda tema, žanrova, podsticajne stilistike. Ima tu novosti i za književne analitičare. Radost Jovana Ćirilova zbog otkrića novih imena i tekstova prisutna je u svakoj biografskoj belešci, pa čitalac ima osećaj da i sam učestvuje u važnom knjiškom poduhvatu.

Branka KRILović

O PARATEATARSKOJ PRAKSI

Zorica Jevremović, *POZORIŠTE KAO STVARANJE SVETA*; Institut za pozorište, film, radio i televiziju, Beograd 2008.

Institut za pozorište, film, radio i televiziju, izdavačka kuća u okviru Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu, nedavno je objavila knjigu *Pozorište kao stvaranje sveta* Zorice Jevremović. Knjiga je važan dokument o parateatarskoj praksi ove dramaturškinje. Reč je o njenim beleškama i razmišljanjima o nizu pozorišnih radionica koje je osmislila i održala u psihijatrijskoj bolnici „Laza Lazarević” u Beogradu, 1994.

Devedesete godine u Srbiji bile su obeležene katastrofalnim nestajanjem gotovo svih etičkih, estetičkih, po-

litičkih, psiholoških i drugih vrednosti. Zbog toga je potreba za postavljanjem pitanja i traženjem odgovora kao sredstva u očuvanju duha, bila neminovnost. Nasuprot tome, srpsko pozorište ostalo je uglavnom sasvim gluvo na tu vrstu zahteva. Na repertoarima institucionalnih pozorišnih kuća uglavnom su se nalazile lepršave, eskapističke, bulevarske predstave, sasvim istrgnute iz društvenog konteksta, udaljene od realnosti koja je zahtevala objašnjenja, utehu, katarzu. Angažovano pozorište gotovo da nije postojalo u okvirima srpskih pozorišnih institucija. Ne nalazeći u takvim okolnostima nikakvu inspiraciju za umetničko istraživanje i izražavanje, Zorica Jevremović potražila je odgovore na drugom mestu.

U ovoj knjizi nailazimo na vredne zapise o radu sa psihičkim bolesnicima, kroz umetničke radionice, putem kojih su se oni uključivali u zajednicu i ispoljavali kreativne potencijale. Stvaranje umetnosti putem različitih medija – slikanja, poezije, pokreta, glume – ukazalo se kao esencija svakog ljudskog bića. Inspirisana tim iskustvom, Zorica Jevremović napisala je i dramski tekst *Mi smo ludisti, hajde da se igramo*. Ove dramske refleksije o životu, pacijenti su svakodnevno igrali, što je doprinosilo njihovom ličnom oslobađanju, ali i jačanju kolektivne svesti.

Knjiga *Pozorište kao stvaranje sveta* ima sedam poglavlja, popularno je i jasno pisana, pa tako njene ciljne grupe mogu biti i brojne i različite. Ona je zanimljiva za teatrologe, psihologe, sociologe, teoretičare umetnosti, ali i za svakog drugog čitaoca, jer predstavlja i dinamično ispisanu hroniku života u Srbiji u devedesetim godinama prošlog veka. Iz tekstova Zorice Jevremović jasno se zaključuje da su umetnički potencijali temeljno

prisutni u svakom ljudskom biću, kao neka vrsta urođenog, nezadrživog impulsa. Umetnost se otkriva u novim kontekstima, na margini društvenih i individualnih života, izvan institucija, konvencija, dramaturških i glumačkih principa, gde se crpe nove ideje i sveži pogledi na kreativno stvaranje i teatralnost.

Rad Zorice Jevremović s pacijentima bolnice „Laza Lazarević“ svakako se može tretirati i kao oblik psihodrame koja njenim učesnicima, kroz participativnu, mimetičku igru, pomaže da se suoče sa sobom i sa svetom oko sebe, kao i da dođu do bitnih pitanja, a možda i odgovora. U mnogim delovima sveta vrlo su prisutni različiti oblici pozorišta animacije, pozorišta u edukaciji, teatra koji je utemeljen na radu s predstavnicima marginalnih društvenih grupa (zatvorenima, mentalnim i fizičkim bolesnicima, etničkim i seksualnim manjinama), dok u Srbiji nisu brojni ovi slučajevi nekonvencionalne izvođačke prakse. Nedavno je NVO „ApsArt“ ostvarila uspešan projekat u Okružnom zatvoru u Beogradu, u koji su bili uključeni narkomani-zatvorenici. Pošto je predstava izvedena u okviru festivala Bitef, o njoj se u medijima dosta govorilo, pa je, u tim okolnostima, bio jasan društveni značaj participativnih, animativnih teatarskih oblika, ali i to da je neophodan podstrek pozorišnim praktičarima i teoretičarima da se njima bave. U tom smislu, knjiga Zorice Jevremović može da bude i ključan motiv pozorišnim profesionalcima da se posvete nekim od ovih graničnih, parateatarskih oblika izvođenja, doprinoseći tako poboljšanju integracije marginalnih društvenih grupa, ali i širenju granica pozorišnog delovanja.

Ana TASIĆ

INVENTAR NAGRADA

RATKO STOJKOVIĆ, *SRPSKE POZORIŠNE NAGRADNE*; izdavač autor, Beograd 2008.

Autor knjige o srpskim pozorišnim nagradama, diplomirani pravnik Ratko Stojković (1938), nije ličnost koja je profesionalno vezana za pozorišnu delatnost. Stojković je iskusan enigmata, nosilac najznačajnijeg priznanja u ovoj oblasti – zvanja enigmatskog velemajestora – i saradnik brojnih listova i časopisa. Napisao je knjige *Univerzalni rečnik skraćenica, akronima i oznaka* (dva izdanja), *Leksikon literata laureata – srpske književne nagrade, 1839–2002* i monografiju *Udruženje penzionera Poštanske štedionice, 1979–2004*.

O razlozima objavljivanja knjige *Srpske pozorišne nagrade* Stojković veli: „Namera moja je da ono što je bilo proglašeno za najbolje u pozorišnom životu naše zemlje, ono što je u datom trenutku tako ocenjeno, od matičnih pozorišta ili na pozorišnim manifestacijama ili šire društvene zajednice, sakupim na jednom mestu, sve to sistematizujem na pregledan način i ostavim budućim generacijama. Da upoznaju nekadašnje velikane pozorišnog života, saznaju autore i reditelje nagrađenih dela, uloge koje su zaslužile priznanja kao i ostale stvaraoce pozorišnih predstava.”

Dakle, autor Ratko Stojković načinio je pregled nagrada koje se u zemlji Srbiji daju za pozorišnu umetnost i pozorišnu delatnost. Stojković je po azbučnom redu nanižao nazive nagrada, kratak istorijat svake nagrade, imena dobitnika, kao i druge podatke o nagradama, uključujući i one da je nagrada ukinuta, zaključno sa 2005.

Samo se po sebi razume da su nagrade koje postoje duže vreme starije od države u kojoj se dodeljuju. Država je u međuvremenu nekoliko puta menjala ime, ali

nagrade, najčešće, nisu. Na primer, festival Bitef osnovan je 1967. u SFRJ, da bi potom živeo u SRJ, pa u Srbiji i Crnoj Gori i sredovečnost potvrdio u Srbiji. Tako je i s većinom drugih nagrada.

Ako su nagrade javna i stručna potvrda umetničkih vrednosti i dometa, ako one verifikuju i u izuzetnim slučajevima promovisu svoje nosioce, onda možemo – posle uvida u poduhvat Ratka Stojkovića – zaključiti da ova sredina poseduje niz sjajnih umetnika.

Ali, ukupan zbir nagrađenih umetnika – nekoliko stotina – pre upozorava nego što ohrabruje. Jer, nagrada vredi ako je jedna, ako je unikatna.

Kad ima mnogo nagrada, sasvim je izvesno da se gube njihova ekskluzivnost i prestiž koje bi trebalo da sobom donose.

Obilje nagrada, u isti mah, pruža nepouzdanu sliku o umetnicima; tokom poslednje dve, tri decenije, uvedeno je mnogo nagrada i veći broj umetnika, na primer, reditelja, postao je nosilac priznanja. Pre četiri ili pet decenija nagrada je bilo malo, pa je otuda moguće da se stvori kriva slika o uspesima i dometima, recimo, jednog Bojana Stupice koji je dobitnik svega nekoliko nagrada. Ako, dakle, prebrojavamo nagrade, u poređenju s danas aktuelnim rediteljima, Stupica je manje uspešan. Ova pogrešna projekcija o uspešnim stvaralocima nije, razume se, posledica metodologije koju primenjuje Ratko Stojković, već je rezultat velikog broja nagrada koje su u međuvremenu prononsirane.

Stojkovićevo istraživanje istovremeno nas podstiče na razmišljanje o svrsishodnosti nagrada uopšte. I, kao uvek, konstatovaćemo da neke nagrade čine čast dobitnicima, a ponegde je obrnut slučaj – dobitnici čine čast nagradi. A pokatkad, vidi se u Stojkovićeovom pregledu, i ne primećuje se da se nagrada više ne dodeljuje. To znači da nije bilo potrebno ni uvoditi je.

Bilo kako da čitamo i tumačimo Stojkovićeve tabele i imena nagrada i dobitnika, izvesno je da smo prilježno-

šču autora dobili uvid u javna teatarska priznanja. Time je zadatak koji je Ratko Stojković sebi zadao u celosti ispunjen.

Knjige kao što je ova pružaju horizontalan uvid u pozorišna priznanja; ovakve poduhvate u drugim sredinama obavljaju za to ovlašćene institucije.

Istraživanje Ratka Stojkovića pripada redu onih poslova koji nemaju kraja; svaka pozorišna sezona izdvaja nove laureate koji potvrđuju renome nagrada, pa je otuda potrebno ažurirati spiskove slavodobitnika. Takođe, menja se tretman pojedinih priznanja, neka dobijaju na značaju, neka druga se gase, pa se i spisak nagrada mora praviti u skladu s dobitcima i gubicima koje donosi sezona. Drugim rečima, i pregled nagrada pripada tekućem teatarskom životu, potvrđujući ga u njegovim doimetima i promašajima.

Radomir PUTNIK

SUBVERZIVNE VEZE

AMFITEATAR, časopis za teoriju scenskih umetnosti, Univerzitet u Ljubljani, Akademija za pozorište, film i televiziju, Ljubljana, jun 2008.

Centralna tema *Amfiteatra* iz juna 2008. jeste „Scenske umetnosti i politike predstavljanja”. Ovako široko postavljen problemski okvir omogućio je veliki broj interesantnih tekstova koji na različite načine tumače ponekad teško uočljiv, ali najčešće vrlo blizak dodir umetničkog scenskog izražavanja i fenomena i pojava iz domena „političkog spektakla”. Glavna i odgovorna urednica uglednog časopisa Barbara Orel, animirala je neka

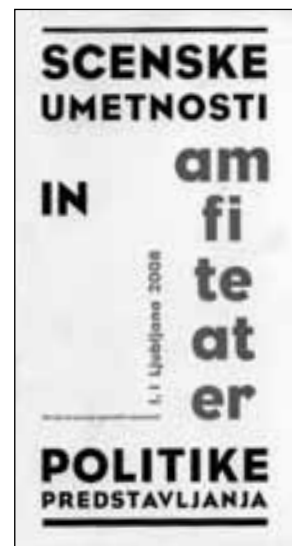
od najznačajnijih imena savremene slovenačke teorijsko-umetničke misli, kao i nekoliko inostranih autora, i dala nesumnjivi doprinos u još jednom pokušaju definisanja „provokativno-subverzivno-inspirativnih” veza dve tako vidljive i sveprisutne društvene kategorije.

Rastko Močnik, predavač teorije diskursa na Filozofskom fakultetu ljubljanskog univerziteta i plovdivskog univerziteta u tekstu „Da li je teatar tajno oružje politi-

čkog spektakla” progovara o paradoksima moderne političke sfere i u tom kontekstu smatra politički spektakl posebnom istorijskom vrstom s određenim zakonitostima.

„Budite politični! Ili vas neće biti” ili „O političkoj umetnosti u post-političkom svetu” Bojane Kunst, docenta na Filozofskom fakultetu u Ljubljani i predavača estetike i filozofije kulture, razmatra probleme vezane za anatomiju umetnosti, postpolitičnost, društvene antagonizme i politizaciju umetnosti u dvadesetom veku, kompleksne veze kulture i politike.

Polona Tratnik, doktor filozofije i teorije vizuelne kulture, u „Subverzivnim praksama u modernoj umetnosti – strategijama manjeg otpora” bavi se pitanjima da li je savremena umetnost uvek subverzivna, naročito ako je reč o modernizmu, specifičnostima tako postavljenog karaktera umetnosti u tradicionalnim kanonima i formama, kritičkoj svesti, o izmenjenoj prirodi savremene umetnosti, pri čemu kao izvore navodi veći broj autora kao što su Rolan Bart, Džon Gibons, Valter Benjamin i drugi.

Maja Breznik, doktor sociologije, autorka teksta „Društveni histrionizam i karnevalski politički protest” i Blaž Lukan, doktor dramaturgije u „Projektu Janez Janša”, svako iz svoje perspektive, analiziraju primere procesa politizacije umetnosti, slobode izražavanja u vidu kreativnog protesta, ali i uzroke i posledice takvih pojava. Blaž Lukan posebno apostrofira činjenicu da trojica umetnika nisu izabrala bilo koje ime u procesu preimenovanja, već su se opredelila za Janeza Janšu, tadašnjeg predsednika slovenačke vlade i predsednika SDS, stranke koja zastupa desničarske ideje. Izbor imena očigledno otkriva i određene stavove i namere Emila Hrvatina, Žige Kariža i Davida Grasija u njihovom „umetničko-subverzivnom” aktivizmu.

Aldo Mihonić, magistar sociologije, u autorskom prilogu pod naslovom „Umetnost i vladavina prava”, apostrofira nekoliko tema kao što su pravni fetišizam i anatomija umetnosti, pravna regulacija sistema umetnosti, savremena umetnost i pravna praksa u Sloveniji.

Visokom naučnom nivou junskog broja *Amfiteatra* doprinose i tekstovi Barbare Sušec, Gašpera Trohe, Mateje Pezdirc-Bartoli, Tomaža Toporišiča, Krištofa Jaceka Kozaka, Ane Perne, Katje Praznik, Primoža Jasenka.

Pored glavne teme, *Amfiteatar* u svojoj redovnoj rubrici donosi prikaze najnovijih knjiga, o kojima pišu Alja Predan, Jaša Drnovšek, Petra Pogorevc, Ičo Vidmar i Peter Purg.

Miroslav Miki RADONJIĆ

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

792

Scena : časopis za pozorišnu umetnost / glavni i
odgovorni urednik Darinka Nikolić. - God. 1, br. 1 (1965)-
. - Novi Sad : Sterijino pozorje, 1965-. - Ilustr. ; 22 cm

Dvomesечно

ISSN 0036-5734 = Scena (Novi Sad)

COBISS.SR-ID 319245
